

פרק ראשון שבעת ימים

דף ב'

כהנים הטעונים פרישה שבעת ימים

א. כהן גדול קודם יום הכיפורים.

עבודת יום הכיפורים אינה כשירה אלא בכהן גדול, שכן נאמר בעניין עבודת היום, "וְכֹהֵן הִכְהֵן אֲשֶׁר יִמָּשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמָּלֵא אֶת יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אֲבִיו וְלָבַשׁ אֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן בְּגָדֵי חֹדֶשׁ" (ויקרא ט"ז ל"ב).

ומבואר במשנתנו, שכדי שיהיה ראוי לעבודה זו, שבעה ימים קודם יום הכיפורים, מפרישים אותו מביתו לשכת פרהדרין שבנויה בקודש.

ובהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, לאיזה צורך מפרישים אותו, ומהי לשכת פרהדרין.

ב. כהן השורף את הפרה.

במסכת פרה מבואר, שהכהן השורף את הפרה, [שהיה אפרה ראוי לטהר בו טמאי מתים], טעון פרישה שבעה ימים.

ולפיכך שבעה ימים קודם שריפת הפרה, היו מפרישים אותו מביתו, ללשכה שהיתה [חוץ לעזרה^א] על פני הבירה צפונה מזרחה, ואותה לשכה היתה נקראת לשכת בית האבן.

ולהלן יתבאר בעזה"י מהי הבירה. ומדוע היתה אותה לשכה צפונה מזרחה. ומדוע היתה נקראת לשכת בית האבן.

הכהן הכשר לשריפת הפרה

הצדוקים היו אומרים, ששריפת הפרה אינה כשירה אלא בכהן שהוא **טהור גמור**, אבל

^א מתוך פירוש רש"י משמע שהיתה הלשכה בעזרה. אולם מדברי רבי יוחנן משמע שהיתה בהר הבית. ולכאורה גם רבי שמעון בן לקיש לא נחלק עמו בזה. ובתוס' גם כן מבואר שהיתה הלשכה חוץ לעזרה. ויל"ע בדבר.

מי שנטמא, אף אם טבל [שבכך טהר לאכילת מעשר שני], כל זמן שלא העריב היום, [להיות טהור גמור], פסול לשריפת הפרה.

וחכמים אומרים, ששריפת הפרה כשירה גם בכהן **טבול יום**, כלומר שטבל היום לטומאתו, ועדיין לא העריב היום^א, וכדי להוציא מלבם של צדוקים, [כלומר להראות שאין עושים כדעתם של צדוקים], **היו מטמאים את הכהן השורף את הפרה, ומטבילים אותו, כדי שבשעת שריפת הפרה, יהיה הכהן טבול יום**. וכתבו התוס', שלא היו מטמאים אותו בטומאה של תורה, שלא היו רוצים לזלזל בו כל כך, אלא היו סומכים ידיהם על ראשו, שבכך היה נטמא טומאה מדברי חכמים, שהחמירו, שכל שלא נשמר בטהרה לצורך עשיית הפרה, נחשב אצל עושיה כזב, ולכן מדברי חכמים, בנגיעתם בו נחשב הוא כמי שנטמא בזב, וחוזרים ואומרים לו, "אישי כהן גדול רד טבול אחת", ויורד וטובל, ונעשה טבול יום מדברי חכמים, ועדיין הוא טהור גמור מהתורה.

לשכת בית האבן

נתבאר שכדי להוציא מלבם של צדוקים, תקנו חכמים, שלא תעשה הפרה על ידי טהור גמור, אלא על ידי מי שהוא טבול יום.

ומאחר שהקלו בה כך, חששו שיבואו להקל בה הרבה ולזלזל בשמירת טהרתה אף בדברים אחרים, ולכן כנגד הקולא הזו, שהיא נעשית בטבול יום, תקנו להחמיר בה הרבה, שיהיו כל מעשיה בכלים שאינם מקבלים טומאה, [כגון כלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה]. וכתבו התוס', שדווקא באותם שבעת ימי פרישה של שריפת הפרה, החמירו שישתמשו רק בכלים שאינם מקבלים טומאה, אבל בשעת קידוש אפר הפרה במים, היו מקדשים בכל הכלים, אלא שניתן לקדש גם בכלים אלו.

ומהטעם הזה, שהיו כל מעשיה בכלי אבנים, אותה לשכה שאליה הפרישו את הכהן שבעת ימים קודם שריפת הפרה, היתה נקראת לשכת בית האבן.

הסיבה שהיתה לשכת בית האבן צפונה מזרחה

עניין זה שהיתה לשכת בית האבן בצד צפון מזרח נעשה להיכר שלשכה זו לצורך הפרה נעשית, ששני צדדים אלו יש בהם היכר לדבר.

^א י"מ שמדין תורה כל טבול יום כשר לפרה. וי"מ שמדין תורה רק טבול יום של טומאת מת ושרץ כשר לפרה, אבל טבול יום של טומאות אחרות, כגון בועל נידה, אינו כשר לפרה. [תוס' בדף ג].

א. מאחר שהפרה קרויה חטאת, כמו שנאמר, "לְמִי נִדָּה חֲטָאת הוּא" (במדבר י"ט ט'), נעשית לשכטה בצד צפון, שהוא הצד שבו שוחטים חטאות הקריבות במזבח, ולא שהיא עצמה טעונה צפון, שהרי היא נשחטת בהר המשחה].

ב. ומאחר שעשייתה בצד מזרח כנגד פתח הבית, כמו שנאמר, "וְלִקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָה שֶׁבַע פְּעָמִים" (במדבר י"ט ד'), לפיכך נעשית לשכטה בצד מזרח.

מהי הבירה

נתבאר, שלשכת בית האבן, שלשם היו מפרישים את הכהן השורף את הפרה^א, היתה על פני הבירה צפונה מזרחה, ונחלקו חכמים מהי הבירה הזו.

א. לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן – מקום היה בהר הבית ובירה שמו.

ב. ולדברי ריש לקיש – כל המקדש כולו קרוי בירה, שנאמר "וְלִשְׁלֹמֹה בְּנֵי תָן לָקֵב שְׁלֹם לְשֹׁמֵר מִצֻּרֵיךָ עֲדוּתֵיךָ וְחֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלִבְנוֹת הַבֵּיכָרָה אֲשֶׁר הִכִּינוּתִי" (דה"י א' כ"ט י"ט).

פרישת ימי מילואים

קודם שהוכשרו אהרן ובניו לעבודת הכהונה, היו טעונים פרישה שבעת ימים, שכך נצטוו, "וּמִפְתָּח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מִלֹּאת יָמֵי מִלְאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים יִמְלֹא אֶת יְדֵכֶם. כֹּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צָוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. וּפִתַּח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁמֶרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי" (ויקרא ח' ל"ג-ל"ה), ובאותם ימים לא שמשו בכהונה וכל העבודה היתה על ידי משה, ורק ביום השמיני הוכשרו, שנאמר, "וַיְהִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו ... וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן קָרֵב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה ... וַיִּקְרַב אֶהֱרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת עֹגֶל הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ. וַיִּקְרְבוּ בָנֵי אֶהֱרֹן אֶת הַדָּם אֵלָיו ... " (ויקרא ט' א'-ז'-ח'-ט').

^א ואם תאמר אמאי לא היו מפרישין נמי כהן גדול לפני יום הכפורים ללשכה זו שעל פני הבירה. (א) ויש לומר דלשכת פרה היו קורים לה לשכת בית אבן, כי היכי דנחוי לה היכירא, שכל מעשיה בכלי אבנים, ואי הוו מפרשי נמי לההיא לשכה ככהן גדול לפני יום הכפורים אז לא הוה ליה היכירא לפרה. (ב) אי נמי יש לומר משום דכהן גדול ביום הכפורים פרישתו לקדושה, שכל עבודתו לפנים ולפנים, היו מפרישים אותו ללשכת פרהדרין שבנויה בקדש, אבל פרה שנעשית מחוץ, בהר המשחה, פרישתו ללשכה שעל פני הבירה שחוץ לעזרה. [תוס'].

מנין שכהן גדול קודם יוה"כ וכהן השורף את הפרה טעונים פרישה

נתבאר, שקודם שהוכשרו אהרן ובניו לכהונה, היו טעונים פרישה שבעה ימים.

וכמו כן נתבאר, שכהן גדול טעון פרישה שבעה ימים קודם יום הכיפורים, וכן הכהן את הפרה טעון פרישה שבעה ימים קודם שריפתה.

פרישת הכהנים בימי המילואים מפורשת בכתוב כמבואר לעיל. ונחלקו חכמים, מהיכן למדו דין פרישה קודם יום הכיפורים וקודם שריפת הפרה, ולהלן תתבאר דעת רבי יוחנן, [ובדף ג' מבואר שהדברים הבאים הם דעת רבותיו של רבי יוחנן שאמרם משמו של רבי ישמעאל, וכן היא דעת רבי יהושע בן לוי. ובדף ג' תתבאר בעזה"י דעת רבי יוחנן עצמו. וכן דעת רבי שמעון בן לקיש].

לדברי רב מניומי בר חלקיה אמר רבי מחסיא בר אידי אמר רבי יוחנן, דין פרישה קודם יום הכיפורים וקודם שריפת הפרה, למד, ממה **שנאמר בעניין פרישת ימי המילואים**, "**בַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צֹוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם**" (ויקרא ח' ל"ד), כלומר כשם שביום הזה, הם ימי המילואים, היו טעונים פרישה, כך "**צֹוָה ה' (א) לַעֲשׂוֹת (ב) לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם**". "**לַעֲשׂוֹת**" **אלו מעשי פרה**, "**לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם**" **אלו מעשי יום הכיפורים**, מכאן שאלו ואלו טעונים פרישה שבעה ימים. ולהלן יתבארו בעזה"י לימודים אלו.

א. "לַעֲשׂוֹת" **אלו מעשי פרה**.

נתבאר, שהכתוב "לַעֲשׂוֹת", בא ללמד על מעשי פרה, שיהיו טעונים פרישה שבעה ימים, כמו שהיו אהרן ובנו טעונים פרישה שבעת ימי המילואים, להכשירם לשמש ביום השמיני.

ואמנם, לכאורה היה מקום לומר, שאין ללמוד מהכתוב הזה על מעשי פרה, וכל הכתוב "לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", מדבר אך ורק ביום הכיפורים, שכן היא משמעות הכתוב "לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", שהם ענייני עשייה של היום המכפר עליהם^א.

אולם **מגזרה שווה למדו, שהכתוב "בַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צֹוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", בא ללמד גם על מעשי פרה, שכן נאמר בכתוב הזה "צֹוָה", וכן נאמר בעניין עשיית הפרה**, "זאת תַּקַּת התֹּרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם

^א תימה ... דאי כוליה קרא ביום הכפורים כתיב, אם כן לעשות למה לי. ויש לומר דסלקא דעתך ... דתרוויחו איצטריך ליום הכיפורים, דאי לא כתב אלא לכפר, הוה אמינא כפרה דקרבנות, ואי לא כתב אלא לעשות, הוה אמינא זה פרה, להכי כתב תרוויחו, לאשמועינן דווקא יום הכפורים דכתיב ביה תרוויחו. [תוס']

אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל"י (במדבר י"ט ב'), ומכאן, שכשם שבימי המילואים היו טעונים פרישה, כך הכהן השורף את הפרה טעון פרישה^א.

- ואף שגם בעניין יום הכיפורים נאמר לשון ציווי, "וְהִיָּתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקֹּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל חַטֹּאתֵם אַחַת בַּשָּׁנָה וְנִעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" (ויקרא ט"ז ל"ד) כמו במילואים.

מסתבר שגזרה שווה נאמרה לעניין פרה, ולא לעניין יום הכיפורים, כי לעניין פרה נאמר הציווי לפני העשיה "צִוָּה ה' ... וַיִּקְחוּ אֶלֶיָּהּ פָּרָה אֲדָמָה" כמו במילואים שנאמר בהם "צִוָּה ה' לַעֲשֹׂת", מה שאין כן ביום הכיפורים, שנאמר הציווי אחר העשיה, "וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'".

- וכמו כן, אף שגם בעניין הקרבנות נאמר לשון ציווי, "זֹאת הַתּוֹרָה לַעֲלֹה לְמִנְחָה וְלַחֲטָאת וְלִאֲשָׁם וְלַמִּלּוּאִים וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים. אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהָרִי סִינַי בְּיוֹם צִוּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קֶרְבָּנֵיהֶם לַה' בְּמִדְבַּר סִינַי" (ויקרא ז' ל"ז-ל"ח) כמו במילואים.

מסתבר שגזרה שווה נאמרה לעניין פרה, ולא לעניין הקרבנות, [לומר שהכהן המקריב קרבנות ציבור יהיה טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן], כי לעניין פרה נאמר הלשון "צִוָּה" ממש כמו במילואים, שנאמר בהם "צִוָּה", מה שאין כן בקרבנות, שנאמר בהם לשון שונה במקצת, "צִוּתוֹ".

ואף שניתן לדרוש גזרה שווה גם כשהלשון שונה מעט כל זמן שהמשמעות שווה, [כמו שדרשו גזרה שווה לעניין מצורע, "וְנִשֵּׁב הַכֹּהֵן ... וְכָא הַכֹּהֵן" (ויקרא י"ד ל"ט-מ"ד) אף שהלשון שונה, כי שמשמעות שניהם שווה, שהכוונה בשניהם לביאת הכהן], כל זה כשאין דבר אחר, שבו הלשון שווה ממש, אבל כאן, כשיש דבר שבו הלשון שווה ממש, ממנו יש ללמוד בגזרה שווה^ב.

ב. "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" אלו מעשי יום הכיפורים.

נתבאר, שהכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", בא ללמד על מעשי יום הכיפורים שהם מכפרים, שיהיו טעונים פרישה שבעה ימים, כמו שהיו אהרן ובנו טעונים פרישה שבעת ימי

^א ויל"ע בדבר, שכן לפי זה, מעתה דין פרישה לשריפת פרה למד מהכתוב "צוה", ולא מהכתוב "לעשות". ובתוס' כתבו שני אופנים בביאור העניין: (א) ואין נראה דהשתא הדר ביה מדרשא ד"לעשות" ... (ב) ומיהו יותר נראה לי לומר, דהדר ביה מדרשא ד"לעשות", ולא דריש אלא "צוה לכפר" ... והא דלא קאמר "אלא", משום דלא הדר ביה לגמרי, אלא הכי קאמר רבי יוחנן, צוה לעשות לדורות בפרה, ומלעשות לא דריש מידי, אלא משום דאי לא הוה כתב לעשות, אלא צוה, לא הוה נפקא לן פרה, כמו בתר דכתב לעשות, דנפקא לן פרה מדכתב בה צוואה לפני עשייה כמלואים. [תוס'].
^ב יל"ע בדבר כי בקרבנות נאמר גם לשון "צוה" באותו פסוק עצמו שנאמר בו "צוּתוֹ".

המילואים, להכשירם לשמש ביום השמיני.

- ואין לומר, שכוונת הכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" לכל כפרת הקרבנות, ללמד, שכל כהן, קודם שבא להקריב אחד מהקרבנות המכפרים^א, טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן, ומאחר שהכהנים היו חלוקים למשמרות, כל משמרת משמשת בשבוע אחד, והמשמרות חלוקות לבתי אבות, כל בית אב משמש יום אחד באותו שבוע, לפיכך, כל בית אב יהיה טעון פרישה שבעת ימים קודם שיגיע זמנו לשמש.

והסיבה שאין לומר כן, כי מסתבר, שכשהצריכה תורה פרישה בדבר נוסף כמו שהצריכה קודם שמיני למילואים, הצריכה זאת לדבר הדומה ליום שמיני למילואים, והוא היה דבר שזמנו קבוע, שנאמר "בְּיוֹם הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֲדָשׁ תִּקְיָם אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד" (שמות מ' ב') וכמו כן יום הכיפורים הוא דבר שזמנו קבוע בעשור לחודש השביעי, מה שאין כן שאר קרבנות, שאין זמנם קבוע.

- וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" לכפרת קרבנות הרגלים שיש להם זמן קבוע, ללמד, שכל כהן, קודם שבא להקריב אחד מקרבנות הרגלים, טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן.

והסיבה שאין לומר כן, כי מסתבר, שכשהצריכה תורה פרישה בדבר נוסף כמו שהצריכה קודם שמיני למילואים, הצריכה זאת לדבר הדומה ליום שמיני למילואים, והוא היה דבר שנהג פעם אחת בשנה, וכמו כן יום הכיפורים הוא דבר שזמנו פעם אחת בשנה, מה שאין כן קרבנות הרגלים, שזמנם שלוש פעמים בשנה.

- וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" לכפרת קרבנות של אחד מהרגלים, שהוא נוהג פעם אחת בשנה, ללמד, שהכהן המקריב את קרבנות הרגל, טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן. [ויהיה אותו רגל חג המצות, שבו פתח הכתוב בכל מקום. או חג הסוכות, שמצוותיו מרובות, שיש בו סוכה וארבעה מינים וערבה וניסוך המים].

והסיבה שאין לומר כן, כי מסתבר, שכשהצריכה תורה פרישה בדבר נוסף כמו שהצריכה קודם שמיני למילואים, הצריכה זאת לדבר הדומה ליום שמיני למילואים, והוא היה דבר שנהג יום אחד, והיתה בו פרישה של שבעה ימים, לצורך שימוש ביום

^א כגון קרבנות יחיד דכתיב בהן בכמה מקומות "ויכפר עליו הכהן". [רש"י]. ויש שאינם גורסים כן בפירושו. אולם מתירוף הגמרא משמע, שמדובר בקרבנות יחיד, שהם קרבנות שאין להם זמן קבוע, שהרי קרבנות ציבור כולם זמנם קבוע. ויל"ע בדבר. [נשוי"ר שכע"ז כתב רש"י]. ומכל מקום כתבו התוס', שאין הכוונה שרק לשאר קרבנות המכפרים יהיה הכהן טעון פרישה, אלא אף לשאר קרבנות, וכל שכן לקרבנות יום הכפורים שהם מכפרים.

השמיני^א, וכמו כן יום הכיפורים הוא דבר שזמנו יום אחד, ותהא בו פרישה שבעת ימים לשמש יום אחד, מה שאין כן קרבנות חג המצות וחג הסוכות שזמנם שבעה ימים.

- **וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" לכפרת קרבנות יום שמיני עצרת, שהוא נוהג יום אחד, ללמד, שהכהן המקריב את קרבנות שמיני עצרת, טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן.**

והסיבה שאין לומר כן, **כי מסתבר, שכשהצריכה תורה פרישה בדבר נוסף כמו שהצריכה קודם שמיני למילואים, הצריכה זאת לדבר הדומה ליום שמיני למילואים, והוא היה דבר שלא היתה קדושה לפניו^ב**, וכמו כן יום הכיפורים הוא דבר שאין קדושה לפניו, מה שאין כן שמיני עצרת שיש קדושה לפניו הם שבעת ימי חג הסוכות.

ודחו, שכן אם מסברא, אדרבה קל וחומר הוא, אם יש לפרוש לצורך דבר קל שאין קדושה לפניו, כל שכן שיש לפרוש לצורך דבר חמור שיש קדושה לפניו.

אולם רב משרשיא אמר, שאין זו סברא בלבד שיהא הדבר הנוסף דומה ליום שמיני למילואים, אלא גזרת הכתוב היא, שנאמר, **"כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה"**, לומר, כזה יהיה, ואם כן, כל שאינו דומה ליום שמיני למילואים, בין להקל ובין להחמיר, אינו טעון פרישה.

ורב אשי אמר, שסברא היא, שאין הכהן טעון פרישה לצורך הקרבת קרבנות שמיני עצרת, שכן רגל זה אינה רגל בפני עצמו, [אלא לעניין פז"ר קש"ב כפי שיתבאר בעזה"י בדף ג], והוא נחשב כחלק והמשך של חג הסוכות, ומאחר שלצורך הקרבת קרבנות עיקר הרגל, אין הכהן טעון פרישה, [כפי שנתבאר], קל וחומר שאין הכהן טעון פרישה לצורך הקרבת קרבנות היום השמיני הנחשב כטפל לרגל.

דף ג'

- **וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" לכפרת קרבנות של עצרת [=שבועות], שהוא נוהג יום אחד, וללמד, שהכהן המקריב את קרבנות עצרת, טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן.**

^א קשה לי, מנא לן דהאי פרישה הוא משום יום השמיני, דפשטיה משמע שהיתה לחנכם בזה לכהונת עולם. [רש"י].

^ב אף על גב דשבת לפניו, לא קחשיב אלא ימים טובים דתלי בבי"ד, אבל קדושת שבת קביעא וקיימא, ואידי ואידי יש קדושת שבת לפניו. [תוס'].

ואמר רבי אבא, שהסיבה שאין לומר כן, **כי מסתבר, שכשהצריכה תורה פרישה בדבר נוסף כמו שהצריכה קודם שמיני למילואים, הצריכה זאת לדבר הדומה ליום שמיני למילואים**, והוא היה יום **שקרב בו פר אחד ואיל אחד**, וכמו כן יום הכיפורים הוא יום שקרב בו פר אחד ואיל אחד, מה שאין כן עצרת, שהוא יום שמקריבים בו שני אילים^א.

- דברים אלו מתיישבים עם דברי רבי, האומר, שביום הכיפורים קרב איל אחד, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

אולם לדברי רבי אלעזר ברבי שמעון, ביום הכיפורים קרבו שני אילים, [אחד לחובת היום ואחד למוספים]^ב.

- ולדברי רבי אלעזר ברבי שמעון, יום הכיפורים דומה ליום שמיני למילואים, שבשניהם, לחובת היום קרב איל אחד, מה שאין כן עצרת, שבה מקריבים שני אילים לחובת היום לצורך שתי הלחם.

- **וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" לכפרת קרבנות ראש השנה, שהוא נוהג יום אחד**, וללמד, שהכהן המקריב את קרבנות ראש השנה, טעון פרישה שבעה ימים קודם לכן.

ואמר רבי אבהו, שהסיבה שאין לומר כן, **כי מסתבר, שכשהצריכה תורה פרישה בדבר נוסף כמו שהצריכה קודם שמיני למילואים, הצריכה זאת לדבר הדומה ליום שמיני למילואים**, והוא היה יום **שקרב בו פר ושעיר משל כהן גדול**, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], וכמו כן יום הכיפורים הוא יום שמקריב בו כהן גדול פר ושעיר משלו, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], מה שאין כן ראש השנה, שמקריבים בהם פר ושעיר משל ציבור.

ורב אשי אמר, שהדבר שבו יום שמיני למילואים דומה ליום כיפור, הוא שבשניהם הקריבו פר לחטאת ואיל לעולה, מה שאין כן ראש השנה וכן עצרת, שמקריבים בהם

^א לא בעי לשנויי דנין שני שעירים קריבין לציבור כגון יום הכפורים, דאיכא שעיר הפנימי ושעיר החיצון, ממלואים שקרב בו שני שעירים לציבור, שעיר מלואים ושעיר ראש חדש, לאפוקי עצרת דשעיר אחד, דהא עצרת נמי קריבין בו שני שעירים, דשעיר האמור בתורת כהנים אין זה שעיר האמור בחומש הפקודים, כדאמר בפרק קמא דזבחים, שעירי עצרת למה הן באין וכו' [תוס'].

^ב תימה לי, אפילו לדידיה נמי לישני, דנין פר אחד מפר אחד, לאפוקי עצרת דשלושה פרים נינהו, חד לחובת היום בפרשת אמור, ושנים למוספים בפרשת פינחס. ויש לומר כיון דחובת היום דעצרת אינו אלא פר אחד, שפיר היינו דנין עצרת דפר אחד לחובת היום ממלואים דפר אחד לחובת היום. ואי משום דבעצרת קרבו שני פרים למוסף, הא במלואים נמי קרבו שני פרים למוסף, שהרי בו ביום קרב מוסף דראש חודש, דשמיני למלואים אחד בניסן הוה. [תוס'].

פר ואיל שניהם לעולה.

נתבאר שהכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", מדבר בכפרת קרבנות יום הכיפורים, ולא בכפרת שאר קרבנות, או בכפרת קרבנות הרגלים או בכפרת קרבנות שמיני עצרת או בכפרת קרבנות עצרת או בכפרת קרבנות ראש השנה.

ומתחילה נתנו טעם מדוע אין הכתוב הולך על הראשונים, והוסיפו טעמים לומר מדוע אינו הולך גם על האחרונים.

וטעמים של רבי אבהו ורב אשי, שדווקא כפרת יום הכיפורים דומה לכפרת מילואים, [שבשניהם הקרבנות משל כהן גדול, או שבשניהם יש בהם פר לחטאת ואיל לעולה], טעם הגון הוא ללמוד ממנו מדוע דווקא קרבנות יום הכיפורים טעונים פרישה כקרבנות שמיני למילואים, ולא שאר קרבנות, ושוב אין אנו צריכים לטעמים הראשונים, שכל אחד מהם מבאר רק על מקצת הקרבנות, מדוע אין ללמוד שיהא טעון פרישה כקרבנות המילואים.

ולהלן יתבארו עוד שני טעמים, מדוע דווקא קרבנות יום הכיפורים דומים לקרבנות שמיני למילואים, ואין ללמוד קרבנות אחרים מקרבנות שמיני למילואים.

- **לדברי רבינא ללשון ראשון**, הסיבה לכך שדווקא קרבנות יום הכיפורים נכללים בכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", האמור במילואים, והמלמד שהמקריב טעון פרישה קודם לכן שעבה ימים, כי רק קרבנות יום הכיפורים דומים לקרבנות המילואים, **שבשניהם העבודה כשירה בכהן גדול בלבד**, מה שאין כן שאר קרבנות, שהעבודה כשירה בכל הכהנים.

- **ולדברי רבינא ללשון שני**, הסיבה לכך שדווקא קרבנות יום הכיפורים נכללים בכתוב "לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", האמור במילואים, והמלמד שהמקריב טעון פרישה קודם לכן שעבה ימים, כי רק קרבנות יום הכיפורים דומים לקרבנות המילואים, **שבשניהם היתה העבודה עבודה ראשונה באותו מקום**, כשהקריב אהרן את **קרבנות יום שמיני למילואים**, היתה זו עבודה ראשונה על מזבח החיצון^א, וכשהקריב **קרבנות יום הכיפורים**, היתה זו עבודה ראשונה לפני ולפנים, מה שאין כן שאר קרבנות, שלא היו עבודה ראשונה במקומם.

^א ואם בשביל ששימש משה כל שבעת ימי המילואים, אין קרייה עבודה אצל עבודת הכהנים, שהוא בלבוש בגדי כהונה, ושל משה בחלוק לבן, שלא הוכשר אלא לשעה. [רש"י].

שמיני עצרת רגל בפני עצמו לעניין פז"ר קש"ב

הכל מודים, ששמיני עצרת נחשב כהמשך חג הסוכות, ולכן **מי שלא הביא קרבן חגיגה בשבעת ימי חג הסוכות, מביאו בשמיני עצרת**, ויוצא בו ידי חובת חגיגה.

אולם לשה דברים שסימנם פז"ר קש"ב, **נחשב יום השמיני כרגל בפני עצמו**, ואלו הם.

פ. פייס – כלומר, ביום שמיני עצרת היו הכהנים מפייסים פייס בפני עצמו, מי יזכה להקריב את קרבנות היום. שכן בחג הסוכות היו מפייסים פעם אחת, באיזה סדר יקריבו כל המשמרות, ועל פי פייס זה היו מקריבים כל שבעת ימי החג שלוש פעמים, כמבואר במסכת סוכה. וכשהגיע שמיני עצרת, היו מפייסים שוב על הקרבת קרבנות היום.

ז. זמן – כלומר, ביום שמיני עצרת היו **מברכים זמן**, "**שהחיינו** וקיימנו והגיענו לזמן הזה", ואינו כאחד מימי חג הסוכות, שמברכים בהם פעם אחת.

ר. רגל לעצמו – כלומר, יש לו שם לעצמו, שאינו **נקרא** חג הסוכות אלא **שמיני עצרת**. כן פירש כאן רש"י. ובמסכת סוכה פירש, שהוא רגל לעצמו, שאין **יושבים בו בסוכה**. ורבינו תם פירש, שהוא רגל לעצמו, שהוא **טעון לינה בירושלים**^א.

ק. קרבן לעצמו – כלומר, אין קרבנו שווה לקרבנות חג הסוכות, שבכולם יש פרים הרבה, [משלושה עשר ביום הראשון, ועד שבעה ביום השביעי], ואלים שנים, וארבעה עשר כבשים. וביום זה, פר אחד, איל אחד, ושבעה כבשים.

ש. שיר לעצמו – כלומר אין שירו דומה לשיר שאר ימות חג הסוכות, **שבכל ימי חג הסוכות השיר הוא מעניין מתנות עניים**, שבשעת האסיף. **ושיר של יום שמיני אינו מעניין זה**. וכתב רש"י, שלא נתפרש איזהו שירו. וכתבו התוס', שבמסכת סופרים מבואר, שהיו אומרים בבית הכנסת "**למנצח על השמינית**", ואפשר שגם הלויים היו אומרים אותו בבית המקדש. וכן פירש רש"י במסכת סוכה.

^א ומתחילה כתבו התוס', שכל שבעת ימי הרגל גם כן טעונים לינה, [אף באופן שלא הקריב שלמי שמחה באותו יום, שאינו טעון לינה מחמת הקרבת קרבנו]. אולם אם כן, אין להבין במה נחשב שמיני לרגל בפני עצמו, הרי הוא טעון לינה ככל שבעה ימים. ולפיכך כתבו התוס', שבשעת ימי הרגל אינו טעון לינה אלא פעם אחת ביום ראשון, ולעניין זה שמיני רגל בפני עצמו, שטעון גם כן לינה פעם אחת בפני עצמו. ורבינו תם יסד במעריב שלו "שמיני קודש ללינה, ושלשים ידחם כאשר אבליים ינחם". ומיהו אינו דוחה שלשים דאבילות לגמרי, אלא עולה לחשבון שבעה ימים, כדאמר בפרק בתרא דמועד קטן, יום אחד לפני החג, וחג, ושמיני שלו, הרי כאן עשרים ואחד. [תוס']

ב. ברכה לעצמו – שהיו **מברכים להתפלל על חיי המלך**. כן פירש כאן רש"י, וכן מבואר בתוספתא, שהיו מברכים את המלך ביום השמיני, שנאמר אצל שלמה, "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לך ודוד עבדו ולישראל עמו" (מלכים א' ח' ס"ו). ובמסכת סוכה פירש רש"י, שהוא טעון ברכה לעצמו, שאין **אומרים בו בתפילה ובברכת המזון** "ביום חג הסוכות הזה", אלא **"ביום שמיני חג העצרת הזה"** וכן פירש רבינו תם.

מספר האילים שקרבו ביום הכפורים

בסדר עבודת יום הכיפורים בפרשת אחרי מות נאמר, "וימאת עדת בני ישראל קח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד אחד לעלה" (ויקרא ט"ז ה') ובעניין קרבן מוסף של יום הכיפורים בפרשת פינחס נאמר, "והקרבתם עלה לה' ריח ניחם פר בן בקר אחד איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים יהיו לכם" (במדבר כ"ט ח').

לדעת רבי – איל אחד בלבד קרב לעולה, שהאיל הנזכר בפרשת אחרי מות, הוא האיל הנזכר בחומש הפקודים בפרשת פינחס, והוא **קרב למוספים**.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון – שני אילים היו, איל אחד **קרב לחובת היום**, והוא הנזכר בפרשת אחרי מות, ואיל אחד **קרב למוספים**, והוא הנזכר בפרשת פינחס.

מה שלא נחלקו בשל עצרת, כמו שנחלקו בשל יום הכפורים, בפרק התכלת מפרש, שבעצרת על כרחך האמור בתורת כהנים אינו האמור בחומש הפקודים. וטעמו של רבי כאן, מפרש לקמן בפרק בא לו דף ע'. [תוס']

"ויקחו אליך"

שני דברים אמר הקב"ה למשה עליהם, "ויקחו אליך", ולדברי הכל הכוונה לכך שביאו אותם **משל ציבור**. ואלו הם:

א. שמן המאור, שנאמר בו, "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (ויקרא כ"ד ב').

ב. פרה אדומה, שנאמר בה, "זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה על" (במדבר י"ט ב').

"קח לך"

בשני דברים שאמר הקב"ה למשה "קח לך", נחלקו בהם **רבי יאשיה ורבי יונתן** מהיכן לקח. **לדעת רבי יאשיה, משלו לקח**, [שכך היא משמעות הכתוב "קח לך" משלך]. **ולדעת**

רבי יונתן, משל ציבור לקח, נולד נאמר "קח לדך" אלא להורות, שכביכול אמר לו הקב"ה, משלך אני רוצה יותר משלהם^א. ושני דברים אלו הם :

א. שמן המשחה, שנאמר בו "וידבר ה' אל משה לאמר. ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנקן בשם מחציתו חמשים ומאתים וקנה בשם חמשים ומאתים. וקדה חמש מאות בשקל הקדש ושמן זית היו. ועשית אתו שמן משחת קדש לקח מרקחת מעשה לקח שמן משחת קדש יתנה" (שמות ל' כ"ב-כ"ה).

ב. קטורת הסמים, שנאמר בה "ויאמר ה' אל משה קח לך סמים נטף ושחלת וסלפנה סמים ולבנה זכה בדבד יתנה. ועשית אתה קטרת לקח מעשה רוקח ממלח טהור קדש" (שמות ל' ל"ד-ל"ה).

ובדבר אחד שאמר בו הקב"ה "קח לך", הכל מודים שהוא בא משל אותו יחיד שנאמר לו הדבר, והוא הציווי לאהרן בעניין קרבנות המילואים, שנאמר, "ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה'" (ויקרא ט' ג').

והסיבה שהכל מודים, שדבר זה נצטווה אהרן להביא משלו, כי בכתוב שאחרי כן נאמר, "ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה. ושור ואיל לשלמים לזבח לפני ה' ומנחה בלולה בשמן כי היום ה' נראה אליכם" (ויקרא ט' ג-ד'), ומתוך כך ששינה בלשון, שמתחילה אמר "קח לך", ולאחר מכן אמר "קחו", על כרחך כשאמר "קח לך", הכוונה משלך.

-

וכמו כן, פר ושעיר שמקריב כהן גדול ביום הכיפורים, כמו שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה" (ויקרא ט"ז ג'), **הכל מודים בהם, שהם באים משלו.**

שכן מתחילה נאמר, "ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעלה" (ויקרא ט"ז ה'), ולאחר מכן נאמר, "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא ט"ז ו'), מתוך כך שהדגיש בפר החטאת "אשר לו", משמע שמשלו הוא בא.

^א אני שמעתי [שכך פירוש], אם היה ציבור יכול להתכפר בשל יחיד, משלך הייתי רוצה. ואני אומר, לפי שדבר קשה הוא לומר שהקב"ה קץ בישראל, אומר כביכול, כלומר על כרחו יאמר כן, כאילו אפשר לומר כן, וכן כל כביכול שבהש"ס. [רש"י].

"עשה לך"

שני דברים אמר הקב"ה למשה "עשה לך", ונחלקו בהם **רבי יאשיה ורבי יונתן** מהיכן עשה. **לדעת רבי יאשיה**, משלו עשה. **ולדעת רבי יונתן**, משל **ציבור עשה**. ושני דברים אלו הם:

א. חצוצרות, שנאמר בהם "וידבר ה' אל משה לאמר. עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם וקיי לך למקרא העדה ולמסע את המחנות" (במדבר י"א-ב').

ב. שרף, שנאמר בו, "ויאמר ה' אל משה עשה לך שרף ושים אותו על נס וקנה כל הנשוד ונראה אתו וקיי" (במדבר כ"א ח').

משל מי נעשה הארון

כתוב אחד אומר, "בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים ועלה אלי ההרה ועשית לך ארון עץ" (דברים י"א), ומשמע שנעשה משל משה, וכתוב אחד אומר, "ועשו ארון עצי שטים אמתים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קמתו" (שמות כ"ה י), ומשמע שנעשה משל **ציבור**.

ואמר אבא חנן משום רבי אלעזר, שכך הוא יישוב הכתובים, בזמן שישראל עושים רצונו של מקום, נחשב הארון כנעשה משלהם, ובזמן שאין עושים רצונו של מקום, נחשב הארון כנעשה משל משה.

דפים ג'-ד'**מהיכן למדנו דין פרישה לדעת רבי יוחנן**

לעיל נתבאר, שדין פרישה שבעת ימים של כהן השורף את הפרה, וכן דין פרישה שבעת ימים של כהן גדול קודם יום הכיפורים, למד מהכתוב האמור במילואים "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צָוָה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם". וכבר נתבאר שכל זה הוא כדעת רבי יהושע בן לוי, וכן אמר רבי יוחנן משמו של רבי ישמעאל, אבל דעת רבי יוחנן עצמו אינה כן, [אלא כדעת החכמים החולקים על רבי ישמעאל, והם חכמי הברייתא המובאת בגמרא], ולהלן נבאר בעזה"י מהיכן למד רבי יוחנן דין פרישה, אך נקדים ונאמר, שלדעתו, **מדין תורה, לדורות אין טעון פרישה אלא כהן גדול קודם יום הכיפורים, אבל הכהן השורף את הפרה אינו טעון פרישה מהתורה, ופרישתו היא תקנת חכמים, שהחמירו בטהרת השורף את הפרה [=מעלה בעלמא] כנגד מה שמקילים בו לעשותו טבול יום**.

ולהלן נבאר את דעת רבי יוחנן, כפי המבואר בברייתא ששנה רבי חייא כדעתו.

נאמר בעניין עבודת יום הכיפורים, "בְּזֹאת יָבֵא אֱהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּיוֹם בִּקְרָא לְחַטָּאת וְאֵל לַעֲלֶה" (ויקרא ט"ז ג), וכדי ללמד שיבוא בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה, די היה לכתוב "בזה יבוא" או "באלו יבוא..." ומתוך כך שנאמר "בְּזֹאת יָבֵא..." הרי זה בא ללמד, שיבוא במה שאמור במקום אחר, כלומר במילואים, "וּפִתַּח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשָּׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שְׂבַעַת יָמִים..." (ויקרא ח' ל"ה), ומכאן שכהן גדול טעון פרישה שבעה ימים קודם יום הכיפורים.

אמנם אם מהכתוב הזה לבדו, היה ניתן לומר, שדווקא יום כיפור ראשון^נ טעון פרישה, כמו שהיה במילואים, או דווקא כהן גדול ראשון, כלומר אהרן טעון פרישה, אבל שאר כהנים גדולים אינם טעונים פרישה.

לפיכך נאמר במילואים, "כְּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּיּוֹם הַזֶּה צֶוֶה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם", ללמד, ש**ששם שבמילואים, אהרן פירש שבעה, ושימש יום אחד**, ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה, **כך לדורות**, כהן גדול פורש שבעה, ומשמש יום אחד, ושני תלמידי חכמים מתלמידיו של משה [שאינם צדוקים²], מוסרים לו כל שבעה, כדי לחנכו בעבודה. ומכאן אמרו, **שבעה ימים קודם יום הכיפורים, מפרישים כהן גדול מביתו ללשכת פרהרדין**.

ותקנת חכמים היא, שכשם שמפרישים כהן גדול קודם יום הכיפורים, כך מפרישים כהן השורף את הפרה ללשכה שעל פני הבירה צפונה מזרחה.

ומאחר שדין פרישה קודם יום הכיפורים למד מדין פרישה של מילואים, כשם שבימי המילואים היו מזים על הכהנים כל שבעה, כמו שנאמר, "וַיִּקַּח מִשָּׁה מִשְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וַיַּמֵּן תְּדִם עַל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּזֶּז עַל אֶהָרָן עַל בְּגָדָיו וְעַל בְּגָיו וְעַל בְּגָדֵי בָנָיו אִתּוֹ וַיִּקְדַּשׁ אֶת אֶהָרָן אֶת בְּגָדָיו וְאֶת בְּגָיו וְאֶת בְּגָדֵי בָנָיו אִתּוֹ" (ויקרא ח' ל'), כך מזים כל שבעה על הכהן הפורש קודם יום הכיפורים³, וכן על הכהן הפורש קודם שריפת הפרה, אלא שאין ההזאה שווה

^א יל"ע אם הכוונה ליום כיפור ראשון ממז, או הכוונה שכל כהן גדול, ביום כיפורים ראשון שלו, יהיה טעון פרישה.

^ב שהצדקים היו משנים עבודת קטורת יום הכפורים, שהיו נותנים את הקטורת על האש בחוץ, ואחר כך מכניסים. [רש"י].

³ ותימה לי, דלקמן בפירקין אמרינן, אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה, ומסיק דלבד משבת. ויש לומר במלואים הו"א הזאה כל שבעה, אבל ביום הכפורים בדורות האחרונים גזרו על ההזאה משום שבות ואסרוה בשבת. [תוס'].

ממש להזאת מילואים, ששם היתה ההזאה של דם, וכאן נכנסו מים תחת דם^נ, ולפיכך מזים עליהם כל שבעה ממי חטאות [=פרה אדומה] של כל הפרות שנעשו מימי משה [שמכולם נתנו קצת למשמרת בחיל^ז].

ורבי שמעון בן לקיש הקשה על דברי רבי יוחנן, שכן אם דין פרישת כהן גדול קודם יום הכיפורים למד מדין פרישת ימי המילואים, יש לו לעכב את הכשר הכהן לעבודת יום הכיפורים, ואלו ממשנתנו מבואר, שאין הדבר מעכב, שכן אם נפסל כהן גדול, משמש תחתיו אחר שלא הפרישוהו שבעה ימים, [שלא אמרו מפרישים כהן אחר תחתיו, אלא מתקינים, כלומר מזמנים^י אבל אינו טעון פרישה], הרי שאין הפרישה מעכבת. [ולכאורה כן יש להקשות על דברי רבותיו של רבי יוחנן, שלמדו ממילואים, גם דין פרישה לכהן גדול קודם יום הכפורים, וגם דין פרישה לכהן השורף את הפרה].

מהיכן למדנו דין פרישה לדעת ריש לקיש

לדברי ריש לקיש, נחלקו חכמים מהיכן למדנו שכהן גדול טעון פרישה קודם יום הכיפורים.

יש אומרים, שעניין זה למד מסיני, כלומר מפרישת משה קודם שנכנס למחנה שכינה בהר סיני, שנאמר, "וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הָהָר וַיְכַסּוּ הָעָנָן אֶת הָהָר. וַיֵּשְׁכּוּ כְּבֹד ה' עַל הַר סִינַי וַיְכַסְּהוּ הָעָנָן שְׁשֵׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן" (שמות כ"ד ט"ו-ט"ז), שלדעה זו, אותם ששה ימים היו לאחר מתן תורה, בתחילת ארבעים יום של עליית משה, וכוונת הכתוב "וַיְכַסְּהוּ הָעָנָן", שהענן כיסה את משה [כדעת רבי יוסי הגלילי להלן], והסיבה שכיסה הענן את משה ששה ימים, כי קודם כניסתו למחנה שכינה, היה טעון פרישה ששה ימים. וזה בנה אב, שכל הנכנס למחנה שכינה, טעון פרישה ששה ימים^י.

^נ דלאו לגמרי דרשה גמורה היא, הא דגמרי ממילואים, אלא אסמכתא בעלמא, דעיקר קרא ד"כאשר עשה ביום הזה", יש לפרש דביום ראשון של שבעה ימי המילואים אמר להם "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות" כל שבעה ימי המילואים. וכן פרש"י פשוטו בפירוש חומש. וכיון דאסמכתא בעלמא הוא, אין לחוש אי אמרינן נכנסו מים תחת דם. [תוס']. ואפשר שבזה יש ליישב את קושיית ריש לקיש על רבי יוחנן, מדוע את הפרישה מעכבת כמו במילואים. אכן אפשר שזו גופא הקשה ריש לקיש הלא לדברך אין כאן אלא אסמכתא בעלמא, ולדברי יש לימוד גמור. ויל"ע בדבר.

^ז כן פירש רש"י, על פי המבואר במסכת פרה, שכל חטאות שהיו שם, הם אפר כל פרות שנעשו מעולם, שמכולם נתנו קצת למשמרת בחיל. ועוד פירש, שהכוונה לאפר פרה של משה שלא כלה, וביאר רש"י כוונתו, שתמיד היו שתיים, אותה של אותו זמן ואותה של משה, ועל שתי אלו נתכוונו כשאמרו מכל חטאות שהיו שם.

^י להתקין לו בגדי זהב כמדתו ... ולהזהירו לשמור עצמו בטהרה ... [תו"י בדף ב'].

^י תימה לי, בשלמא ממילואים גמר שפיר אף לדורות, מדכתב בהדיא "כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות לכפר", אלא

- ורבי יוחנן הקשה, אם זה הטעם, מדוע היו מזים על הכהן כל שבעה, הלא בסיני לא מצינו שהפורש טעון הזאה^א.

ולדעת משנתנו, [שהיא כדעת רבי יהודה בן בתירא], **עניין זה שכהן גדול טעון פרישה שבעה ימים קודם יום הכפורים, הוא תקנת חכמים, שחששו, שמא יזקק לאשתו, ותראה דם בשעת ביאה, ונמצא טמא שבעת ימים כמשפט בועל נדה^ב, ולא יכול לעבוד ביום הכפורים^ג.**

ומסתבר, שמודה ריש לקיש, שמחלוקת זו היא לעניין פרישת כהן גדול קודם יום הכיפורים, אבל פרישת הכהן השורף את הפרה, לדברי הכל היא מדברי חכמים, מחמת מעלה שעשו בפרה, כפי שאמר רבי יוחנן.

-

כן כתבתי מתחילה, שלדברי ריש לקיש נחלקו חכמים מהיכן יש ללמוד דין פרישה. ולפי זה, נחלקו חכמים אם טעון פרישה ששה ימים או שבעה ימים.

אולם בדף ו' יתבאר בעזה"י, שהכל מודים לטעמו של רבי יהודה בן בתירא, ומחמת כן לא די בכך שיפרוש כהן גדול ללשכת פרהדרין עם אשתו, וצריך לפרוש מאשתו.

ואפשר שבאמת לדברי ריש לקיש אין כאן מחלוקת, אלא שני טעמים יש בדבר, עיקר דין פרישה למד מסיני לששה ימים, ויש טעם נוסף לפרישה, משום טומאת ביתו, ולכן צריך לפרוש שבעה ימים, ואם כן אין כאן מחלוקת, אלא שני טעמים ששניהם אמת.

מסיני היכי גמר, ומדנקט זה בנה אב, משמע מיתורא דקרא נפיק ... ונראה דהכא נמי לא הוה צריך למיכתב אלא "ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר ויקרא ה' למשה ביום השביעי מתוך הענן" מאי איצטריך למיכתב "ויכסהו הענן ששת ימים" אלא אצטריך לדורות. [תוס']. וי"ג גורסים כל זה בגמרא עצמה.

^א ואם תאמר והא הוה בסיני הזאת דם דכתיב "ויקח משה את הדם ויזרק על העם". (א) ויש לומר אותה זריקה לא היתה בשביל טהרה, שהרי לא על משה לבדו נזרק, אלא על כל העם, אלא דם הברית הוה, דכתיב "הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם". (ב) אי נמי הכי קאמר, הזאה כל שבעה בסיני מי הוה. [תוס'].

^ג ולטומאת מת לא חששו, כמבואר להלן בדף ו', משום שטומאת מת הותרה בציבור, או משום שטומאת מת לא שכיחא.

^ד תימה לי, לרבי יהודה בן בתירא נמי תיסיגי בששה ימים גבי פרה, כיון דטבול יום כשר בפרה, ליטבליה בצפרא ביום השביעי, וישרוף בו ביום הפרה, דהא מסקינן לקמן, דבועל נדה טבילתו ביום ... ויש לומר למאי דפרישית לעיל, דהא דטבול יום כשר בפרה, הני מילי טבול יום דטומאה דרבנן, אבל טבול יום דבועל נדה שהוא דאורייתא אסרי רבנן, אף על גב דמדאורייתא שרי אפילו טבול יום בטומאה דאורייתא, מכל מקום רבנן גזרו בהן, לפי זה ניחא. ועוד איכא תנא דסבירא ליה דאפילו מדאורייתא לא הותר בטבול יום אלא דטמא מת, דכתב בההיא פרשה, וטבול יום דשרץ דאתי בקל וחומר מטמא מת, אם כן לדידיה בועל נדה לא אתי בקל וחומר, דאיכא למיפרך מה לטמא מת שאינו מטמא משכב התחתון כעליון כבועל נדה. ושם רבי יהודה בן בתירא כוותיה סבירא ליה. [תוס'].

סיכום השיטות מהיכן למדנו דיני פרישות		
פרישה קודם יום הכפורים	פרישה קודם שאיפת הפרה	
רבי יוחנן משום רבי ישמעאל ורבי יהושע בן לוי	"לכפר עליכם" זה מעשה יום הכיפורים	"לעשות" זה מעשה פרה ובגזרה שווה "צוה" "צוה"
רבי יוחנן עצמו	"בזאת יבא" ולדורות מ"לעשות לכפר עליכם"	מעלה מדרבנן
ריש לקיש כדעת שאר החכמים	"ויכסהו הענן ששת ימים"	
ריש לקיש כדעת משנתנו	משום טומאת ביתו	

דף ד'

[שמות כ"ד י"ב-י"ח] ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר האלקים. ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם. ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר. וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששית ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן. ומראה כבוד ה' פאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל. ונבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר והיה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה.

"ויכסהו הענן ששית ימים"

בעניין עליית משה להר סיני לקבל את הלוחות, נאמר, "ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר. וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששית ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן", ונחלקו חכמים למי נתכוון הכתוב "ויכסהו הענן", ומתי היו אותם "ששית ימים", ומדוע היה צריך לכל זה.

לדעת רבי יוסי הגלילי ורבי נתן ורבי מתיא בן חרש, מעשה זה היה אחר עשרת הדברות, בתחילת ארבעים יום שעלה משה לקבל הלוחות, ואת משה כיסה הענן ששה ימים, בתחילת אותם ארבעים יום, וכך הוא ביאור הכתוב, "וישכן כבוד ה' על הר סיני" במתן תורה, "ויכסהו הענן" למשה "ששית ימים", "ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן" לקבל את שאר התורה, [אבל אי אפשר לומר שהמעשה היה קודם מתן תורה, כי לדעה זו, ביום ששה בסיון נתנה תורה, ואם כן, אין לומר שכוונת הכתוב

"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי" שקראו לקבל תורה, כי כבר קיבל בששה לחודש, אלא כוונת הכתוב שקראו לקבל שאר תורה^א. אבל נחלקו החכמים הללו מדוע היה צריך משה להמתין ששה ימים אלו.

לדעת רבי יוסי הגלילי – משה עלה בענן, ונתכסה בענן, ונתקדש בענן, כדי לקבל תורה לישראל בקדושה [וי"ג בטהרה] כלומר קודם שנכנס למחנה שכינה להיות שם עם ה', היה טעון פרישה ששה ימים, שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים.

ולדעת רבי נתן – אמנם משה היה צריך לאותם ששה ימים כדי להיכנס למחנה שכינה, אבל סיבת הפרישה לא היתה מחמת עצם כניסתו למחנה שכינה, [שתהא למד מכאן לכל הנכנסים למחנה שכינה להיות טעונים פרישה], אלא מעלה מיוחדת היתה אצל משה, שהיה צריך להמתין מלהיכנס למחנה שכינה, עד שימרק כל אכילה ושתיה שבמעיו, להיות כמלאכי השרת, [מה שאין כן שאר נכנסים למחנה שכינה, שאינם צריכים להיות כמלאכי השרת].

ולדעת רבי מתיא בן חרש – הסיבה שהוצרך משה לפרוש תחילה ששה ימים, כדי לאיים עליו, [כלומר שתחול עליו אימה, בהיותו לבדו, ויבין וישים לבבו להיכנס למחנה שכינה באימה], ותהא תורה ניתנת באימה ברתת ובוזיע^ב, לקיים מה שנאמר, "עֲבְדוּ אֶת ה' בְּיִרְאָה וְגִילּוֹ בְּרָעָה" (תהלים ב' י"א), וכמו שאמר רב אדא בר מתנה אמר רב בביאור הכתוב, במקום גילה ושמחה, כלומר בנתינת תורה^ג, שנאמר בה "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב" (תהלים י"ט ט'), שם תהא רעדה.

^א לא זכיתי להבין מה בכך, הלא אף אם המעשה היה מתחילת החודש, אפשר שבששה בחודש ניתנה תורה, ובשבעה בחודש נקרא לקבל שאר תורה, ואין מכאן ראיה שגם הששה ימים היו אחר מתן תורה. ושמה מקיש ששה ימים לשביעי, לומר, או כולם קודם מתן תורה, או כולם אחר מתן תורה. ויל"ע בדבר. ועיין מהרש"א. וגם דבריו לא זכיתי להבין. שוב אמרתי שאפשר שכך הוא הביאור, שלדעת האומרים שבשבעה בחודש ניתנה תורה, ניתן להעמיד את הששה ימים ויום שביעי מתחילת החודש, ונזכרה קריאה של יום שביעי, שהיא הקריאה לקבל את התורה, ולא היתה שם קריאה אחרת. אבל לדעת האומרים שביום ששה בסיון נתנה תורה, לא יתכן שששה ימים ויום שביעי הם מתחילת החודש, כי אם כן נמצא שזכיר בהם את הקריאה לקבל שאר תורה ביום השביעי, ואת הקריאה העיקרית ביום ששי לקבל עיקר תורה לא מזכיר, וזה לא מסתבר שזכיר קריאה משנית של אותם ימים ולא קריאה עיקרית, ולכן על כרחך כל הימים הללו אחר מתן תורה, ובהם באמת לא היתה קריאה אלא ביום שביעי, אבל כל ששה היתה פרישה בלא קריאה.

^ב לכאורה היה נראה, שלדעה זו אין הפרישה מחמת הכניסה למחנה שכינה, אלא משום נתינת התורה. וכן נראה ממה שפירש רש"י, שמקום גילה הוא מקום התורה. אולם מפירושו בד"ה לאיים, משמע שהדבר נעשה מחמת הכניסה למחנה שכינה. וכן משמע מדברי התוס', שפירשו שמקום גילה היינו מקום השכינה.

^ג ותוסי' פירשו, שהכוונה למקום שכינה, כמו שנאמר "עוֹז וְחֻדָּה בְּמִקְוֵמוֹ" (דה"י א' ט"ז כ"ז).

ולדעת רבי עקיבא, מעשה זה היה קודם עשרת הדברות, מתחילת החודש, ואת ההר כיסה הענן ששה ימים, וביום השביעי נתנה תורה [כדעת רבי יוסי להלן], [ואין כאן פרישה כלל למשה, שהרי באותם ששה ימים עלה וירד כמה פעמים להזהירם מצוות פרישה מהאשה והגבלה], וכך הוא ביאור הכתוב, "וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד ה' עַל הָרֹסֵי" מראש חודש, "וַיִּכְסְהוּ הָעָנָן" להר "שֵׁשֶׁת יָמִים", ומה שנאמר "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן", הכוונה שקרא לו לקבל את התורה, ואף שהיתה הקריאה למשה ולכל ישראל, חלק הכתוב כבוד למשה, לומר, שלו היתה הקריאה.

ואמרו, שדברים אלו מסייעים את רבי אלעזר, שגם כן פירש את הכתוב באופן הזה, משה וכל ישראל עומדים, ולא בא הכתוב "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה", אלא לחלק לו כבוד למשה^א.

יום מתן תורה

לדעת תנא קמא – תורה נתנה ביום ששי לחודש סיון, [וכן דעת רבי יוסי הגלילי, ורבי נתן, ורבי מתיא בן חרש].

ולדעת רבי יוסי – תורה נתנה ביום שביעי לחודש סיון, [וכן דעת רבי עקיבא].

ומחלוקתם וטעמיהם מבוארים במסכת שבת דפים פ"ז פ"ח.

ארבעים יום ראשונים שהיה משה בהר סיני

נתבאר, שנחלקו חכמים, אם יום מתן תורה היה בששה בסיון או בשבעה בו.

ומבואר, שאף שנחלקו באיזה יום נתנה תורה, הכל מודים שעליית משה להר לקבל שאר תורה היתה בשבעה בסיון.

וכמו כן נתבאר, שנחלקו חכמים אם היתה פרישה אצל משה ששה ימים קודם שנכנס למחנה שכינה.

ומבואר, שאף שנחלקו בדבר זה, מכל מקום הכל מודים, שמניין ארבעים יום של שהיית משה בהר, החל בשבעה בסיון שעלה בו להר, ואף לדעת האומרים שששה ימים

^א לא ידענא מה שייך למימר מסייע ליה במילתא דפליגי תנאי, ואדרבה כולחו תנאי דלא כוותיה, רבי יוסי הגלילי רבי נתן ורבי מתיא בן חרש, לבד מרבי עקיבא לחודיה. ושמוא משום דהלכה כרבי עקיבא מחבירו קאמר מסייע ליה. [תוס'].
 © כל הזכויות של ה"בקיזור" שמורות יא"ה

ראשונים היו ימי פרישה, מכל מקום אותם ימים עלו לחשבון ארבעים יום.

ואם כן, לדברי הכל, סוף ארבעים יום שירד משה ונשתברו הלוחות, היה שבעה עשר בתמוז, שכן משבעה בסיון עד שלושים בו עשרים וארבעה ימים, ומאחד בתמוז עד ששה עשר בו עוד ששה עשר יום, סך הכל ארבעים יום, וכשירד משה למחרת ושבר הלוחות, היה יום שבעה עשר בתמוז, [וכשיעור שנתעכב ביום השביעי בסיון עד שעלה, כך נתעכב לירד ביום שבעה עשר בתמוז, שיהיו ארבעים יום שלמים מעת לעת^א].

קול לו קול אליו

נתבאר, שנחלקו חכמים בביאור הכתוב האמור בהר סיני, "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעֲנָן", האם למשה לבדו היתה הקריאה אחר ששת ימי פרישה, או שלכל ישראל היתה קריאה לקבל את התורה, וחלק הכתוב כבוד למשה.

אכן בכתוב הבא, האמור באוהל מועד, הכל מודים שלמשה לבדו היה הדיבור, "וַיִּבְרָא מֹשֶׁה אֶל אֱהֱל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֹרֶן הַעֲדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים" (במדבר ז' פ"ט), **שמשה לבדו היה שומע** את הקול, **וכל ישראל לא היו שומעים**.

וי"א שאף באוהל מועד, **את הקריאה שמעו הכל, אבל את הדיבור שמע משה לבדו**.

"וַיִּבְרָא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן"

נאמר, "וְלֹא יָכַל מֹשֶׁה לְבֹא אֶל אֱהֱל מוֹעֵד כִּי שָׁכַן עָלָיו הָעֲנָן וַיִּכְבֹּד ה' מֵלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן" (שמות מ' ל"ה), מבואר שהענן מונע ממשה לבוא ואין משה מהלך בענן.

ומצד שני נאמר, "וַיִּבְרָא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אֲרֻבָּעִים יוֹם וְאֲרֻבָּעִים לַיְלָה" (שמות כ"ד י"ח), מבואר שמשה הולך בתוך הענן.

לדברי רבי זריקא משמו של רבי אלעזר – אמנם מחמת הענן משה אינו יכול ללכת בעצמו, ומה שהלך משה בתוך הענן, לא בעצמו הלך, אלא **תפסו הקב"ה למשה והוליכו בתוך הענן**.

^א כן פירש רש"י אליבא דרבי עקיבא, כי לדעה זו וודאי נתעכב ביום השביעי, שהרי ביום זה נתנה תורה תחילה. אולם לדעת שאר התנאים מאחר שתורה נתנה ביום הששי, אפשר שלא נתעכב כלום ביום השביעי, ועלה בהשכמה ממש.

ולדברי תנא דבי רבי ישמעאל – אמנם בענן עצמו אין משה יכול להלך, ומה הלך משה בתוך הענן, היה על ידי **שעשה לו הקב"ה שביל בתוכו**. שכן יש ללמוד בגזרה שווה, שנאמר כאן **"בְּתוֹךְ הָעֲנָן"**, וכן נאמר בקריאת ים סוף **"וַיִּבְּאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיָּבֵשׁ וְהַמַּיִם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׁמָאלָם"** (שמות י"ד כ"ב), מה להלן שביל בתוך המים, אף כאן שביל בתוך הענן.

לא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו

נאמר, **"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶהָל מוֹעֵד לֵאמֹר"** (ויקרא א' א'), הקדימה תורה קריאה לדיבור, ללמדך דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו, אלא אם כן קורהו.

האומר דבר לחבירו הרי הוא בבל יאמר

נאמר, **"וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה' אֵלָיו מֵאֶהָל מוֹעֵד לֵאמֹר"** (ויקרא א' א'), ואמרו חכמים, שמתוך כך שלא די היה באמירת הקב"ה את הדברים למשה כדי שיאמרם לישראל, והיה צריך לומר לו בפירוש **"לֵאמֹר"**, כלומר לך אמור הדברים לישראל, למדנו, שכל זמן שלא אמר לו לומר, היה אסור לומר.

ומכאן, שכל ששמע דבר מחבירו, אסור לאומרם לאחרים, עד שיאמר לו חבירו לאומרם לאחרים.

כן היה נראה מלשון הגמרא, אולם רש"י פירש, שדרשו זאת מהמילה **"לֵאמֹר"** בנטריקון **"לא אמור בדברים"** שאסור לאומרם עד שיקבל רשות^א.

^א עיי' מהרש"א ורש"י.

דפים ד'-ה'

הציווי על הקרבת המילואים

[שמות כ"ט] וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר וְאֵילִם שְׁנַיִם תְּמִימִם. וְלָחֶם מִצֹּת וְחֹלֶת מִצֹּת בְּשֶׁמֶן וְרִקְיָקִי מִצֹּת מְשֻׁחִים בְּשֶׁמֶן סֹלֶת חֲטִיִּם תַּעֲשֶׂה אֹתָם. וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל סֵל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אוֹתָם בֶּסֶל וְאֵת הַפֶּר וְאֵת שְׁנֵי הָאֵילִם. וְאֵת אֶהָרֹן וְאֵת בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרִחַצְתָּ אוֹתָם בַּמַּיִם. וְלִקְחֹתָ אֶת הַבָּגְדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהָרֹן אֶת הַכֹּהֲנֵת וְאֵת מַעֲלֵל הָאֹפֶד וְאֵת הָאֹפֶד וְאֵת הַחֹשֶׁן וְאֶפְדֶּתָ לוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֹפֶד. וְשָׂמִיתָ הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת נֹר הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְלִקְחֹתָ אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיִצְקַתָּ עַל רֹאשׁוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ. וְאֵת בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כְּתֹנֶת. וְחִגְרַתָּ אוֹתָם אֲבִנֵּט אֶהָרֹן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבַּעֹת וְהִזַּנְתָּ לָהֶם כֹּהֲנָה לְחֹתָ עוֹלָם וּמִלֵּאָתָּ יָד אֶהָרֹן וְיָד בָּנָיו. וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַפֶּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַדְתָּ אֶהָרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפֶּר. וְשָׁחַטְתָּ אֶת הַפֶּר לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְלִקְחֹתָ מִדָּם הַפֶּר וְנָתַתָּה עַל קֶרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ וְאֵת כָּל הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ. וְלִקְחֹתָ אֶת כָּל הַחֵלֶב הַמִּכֻּסָּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֵת הַיִּתְרֹת עַל הַכֹּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִית וְאֵת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֶיהֶן וְהִקְרַבְתָּ הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵת בֶּשֶׂר הַפֶּר וְאֵת עֲרוֹ וְאֵת פֶּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחְנֶה חֹטָאת הִוא. וְאֵת הָאֵיל הָאֶחָד תִּתֵּן וְסָמַכְתָּ אֶהָרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל. וְשָׁחַטְתָּ אֶת הָאֵיל וְלִקְחֹתָ אֶת דָּמוֹ וְזָרַקְתָּ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב. וְאֵת הָאֵיל תִּתֵּן לַנְּתֻחִיו וְרִחַצְתָּ קֶרְבּוֹ וּכְרַעָיו וְנָתַתָּ עַל נְתֻחָיו וְעַל רֹאשׁוֹ. וְהִקְרַבְתָּ אֶת כָּל הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶה הִוא לַה' רִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַה' הִוא. וְלִקְחֹתָ אֶת הָאֵיל הַשֵּׁנִי וְסָמַדְתָּ אֶהָרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל. וְשָׁחַטְתָּ אֶת הָאֵיל וְלִקְחֹתָ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל תְּנוּךְ אֶזְרוֹ אֶהָרֹן וְעַל תְּנוּךְ אֶזְרוֹ בָּנָיו הִימָנִית וְעַל בִּהּוֹ יָדָם הִימָנִית וְעַל בִּהּוֹ רִגְלָם הִימָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב. וְלִקְחֹתָ מִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ וּמִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזַּנְתָּ עַל אֶהָרֹן וְעַל בָּנָיו וְעַל בָּגְדֵי בָנָיו אֹתוֹ וְקִדַּשׁ הִוא וּבְגָדָיו וּבָנָיו וּבְגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ. וְלִקְחֹתָ מִן הָאֵיל הַחֵלֶב וְהָאֵלֶּה וְאֵת הַחֵלֶב הַמִּכֻּסָּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֵת יִתְרֹת הַכֹּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלִית וְאֵת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֶיהֶן וְאֵת שֹׁק הִימָיו כִּי אֵיל מִלֵּאִים הִוא. וְכֹכֶר לָחֶם אֶחָת וְחֹלֶת לָחֶם שְׁמֹן אֶחָת וְרִקְיָק אֶחָד מִסֵּל הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'. וְשָׂמִיתָ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אֶהָרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנֵּפְתָּ אוֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'. וְלִקְחֹתָ אוֹתָם מִיָּדָם וְהִקְרַבְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל הַעֲלָה לָרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי ה' אִשָּׁה הִוא לַה'. וְלִקְחֹתָ אֶת הַחֹזֶה מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים אֲשֶׁר לַאֶהָרֹן וְהִנֵּפְתָּ אוֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' וְהִזַּנְתָּ לָּהּ לִמְנָה. וְקִדַּשְׁתָּ אוֹת זֹזָה תְּנוּפָה וְאֵת שֹׁק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנִף וְאֲשֶׁר הוֹרֵם מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים מֵאֲשֶׁר לַאֶהָרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו. וְהִזַּנְתָּ לַאֶהָרֹן וּלְבָנָיו לְחֹק עוֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תְּרוּמָה הִוא וְתְּרוּמָה יִהְיֶה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תְּרוּמָתָם לַה'. וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לַאֶהָרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אֶהָרֹן לְמִשְׁחָה בָּהֶם וּלְמִלֵּא בָּם אֶת יָדָם. שְׂבַעַת יָמִים לִבְשֵׁם הַכֹּהֵן תִּתְּנוּ מִבְּנָיו אֲשֶׁר יָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֶׁרֶת בְּקֹדֶשׁ. וְאֵת אֵיל הַמִּלֵּאִים תִּתֵּן וּבִשְׁלֵתָ אוֹת בִּשְׂרוֹ בְּמִקְוֶה קֹדֶשׁ. וְאָכַל אֶהָרֹן וּבָנָיו אֶת בֶּשֶׂר הָאֵיל וְאֵת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בֶּסֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאָכְלוּ אוֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמִלֵּא אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אוֹתָם וְזֹר לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם. וְאִם יִתֵּר מִבֶּשֶׂר הַמִּלֵּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשִׁרְפְתָּ אוֹת הַנּוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הִוא. וְעִשִּׂיתָ לַאֶהָרֹן וּלְבָנָיו כָּכָה כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתְכָה שְׂבַעַת יָמִים תִּמְלֹא יָדָם. וְכֹפֶר חֹטָאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל הַכֹּהֲנִים וְחֹטָאתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכִפָּרְךָ עֲלֵיו וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ. שְׂבַעַת יָמִים תִּכְפֹּר עַל הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ וְהִזַּנְתָּ הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קִדְשִׁים כָּל הַנֹּגַע בַּמִּזְבֵּחַ קִדְשׁ. וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תִּמְדִּי. אֶת הַכֹּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֹּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים. וְעִשְׂרוֹ סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן כְּתִית רַבֵּעַ הָהֵין וְנִסָּךְ רַבְעִית הָהֵין יָין לְכֹבֶשׂ הָאֶחָד. וְאֵת הַכֹּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבִים כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וְכִנְסָה תַעֲשֶׂה לָּהּ לָרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַה'. עֲלֵת תִּמְדִּי לְדֹתֶיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר אֲנִיעַ לָכֶם שְׁמָה לְדָבָר אֲלִידָ שָׁם. וְעֲדַתִּי שְׁמָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ כְּבָבְדִּי. וְקִדַּשְׁתִּי אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת אֶהָרֹן וְאֵת בָּנָיו אֲקַדֵּשׁ לְכַהֵן לִי. וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיִּיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים. וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִשְׁכֵנִי בְּתוֹכָם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם.

מעשה הקרבת המילואים

[ויקרא ח'] וַיְבָרֶךְ ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. קַח אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו וְאֶת הַבְּגָדִים וְאֶת שְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וְאֶת פֶּר הַחֹטָאִת וְאֶת שְׁנֵי הָאֵילִים וְאֶת סֵל הַמִּצּוֹת. וְאֶת כָּל הַעֲדָה תִּקְהַל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֹתוֹ וַתִּקְהַל הַעֲדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הַעֲדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צֻוָּה ה' לַעֲשׂוֹת. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְחֹץ אֹתָם בַּמִּיָּם. וַיִּתֵּן עֲלֵיהֶם אֶת הַכֹּהֲנֶת וַיַּחְלֵר אֹתוֹ בְּאֹבֶנֶט וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ אֶת הַמַּעֲלִיל וַיִּתֵּן עֲלָיו אֶת הָאֵפֹד וַיַּחְלֵר אֹתוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֵפֹד וַיֹּאפֶד לוֹ בּוֹ. וַיִּשֶׂם עֲלָיו אֶת הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִיּוֹם. וַיִּשֶׂם אֶת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוֹל פָּנָיו אֶת צִיץ הַזָּהָב נֹזֵר הַקֹּדֶשׁ כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת שְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם. וַיִּזֶּי מִמֶּנּוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּמְשַׁח אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַכִּיֹּר וְאֶת כִּנּוֹר הַלֵּוִי וַיִּצַק מִשְׁמֶן הַמִּשְׁחָה עַל רֹאשׁ אֶהֱרֹן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ לְקַדְּשׁוֹ. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיַּלְבֵּשֶׁם כִּתְּנֹת וַיַּחְלֵר אֹתָם אֲבִנֶט וַיַּחֲבִשׁ לָהֶם מִגְבָּעוֹת כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶ�ה. וַיַּגֵּשׁ אֶת פֶּר הַחֹטָאִת וַיִּסְמְךְ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ פֶּר הַחֹטָאִת. וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב בְּאֶצְבָּעוֹ וַיַּחֲטֵא אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַדָּם יָצַק אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְדָּשׁוּהוּ לְכַפֵּר עָלָיו. וַיִּקַּח אֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְאֶת יִתְרֵת הַכֹּהֵן שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת חֵלְבֶהּ וַיִּקְטֹר מֹשֶׁה הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶת הַפֶּר וְאֶת עֵרוֹ וְאֶת בָּשָׂרוֹ וְאֶת פָּרְשׁוֹ שְׂרֹף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶ�ה. וַיִּקְרַב אֶת אֵיל הָעֹלָה וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל. וַיִּשְׁחֹט וַיִּזְרֹק מֹשֶ�ה אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב. וְאֶת הָאֵיל נָתַח לִנְתָחָיו וַיִּקְטֹר מֹשֶ�ה אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הַנְּתָחִים וְאֶת הַפֶּדֶר. וְאֶת הַקֶּרֶב וְאֶת הַכִּרְעִים רָחַץ בַּמִּיָּם וַיִּקְטֹר מֹשֶ�ה אֶת כָּל הָאֵיל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה הוּא לָרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה הוּא לָהּ כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶ�ה. וַיִּקְרַב אֶת הָאֵיל הַשְּׁנִי אֵיל הַמִּלֻּאִים וַיִּסְמְכוּ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הָאֵיל. וַיִּשְׁחֹט וַיִּקַּח מֹשֶ�ה מִדְּמוֹ וַיִּתֵּן עַל תְּנוּךְ אֶזְרוֹ אֶהֱרֹן הַיְמָנִית וְעַל בָּהֶן וְעַל בָּהֶן רָגְלוֹ הַיְמָנִית. וַיִּקְרַב אֶת בְּנֵי אֶהֱרֹן וַיִּתֵּן מֹשֶ�ה מִן הַדָּם עַל תְּנוּךְ אֶזְנוֹם הַיְמָנִית וְעַל בָּהֶן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל בָּהֶן רָגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרֹק מֹשֶ�ה אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב. וַיִּקַּח אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הָאֵלֶּה וְאֶת כָּל הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב וְאֶת יִתְרֵת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵּי הַכִּלִּית וְאֶת חֵלְבֶהּ וְאֶת שׁוֹק הַיְמִינִי. וַיִּסַּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה' לִקַּח חֵלֶת מִצָּה אַחַת וַחֲלֵת לֶחֶם שְׁמֹן אַחַת וְרִיקִיק אֶחָד וַיִּשֶׂם עַל הַחֲלָבִים וְעַל שׁוֹק הַיְמִינִי. וַיִּתֵּן אֶת הַכֹּל עַל כְּפִי אֶהֱרֹן וְעַל כְּפִי בָנָיו וַיִּנָּח אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'. וַיִּקַּח מֹשֶ�ה אֹתָם מֵעַל כְּפֵיהֶם וַיִּקְטֹר הַמִּזְבֵּחַ עַל הָעֹלָה מִלֵּאִים הֵם לָרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה הוּא לָהּ. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַחֹזֶה וַיִּנְיִפְהוּ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' מֵאֵיל הַמִּלֻּאִים לְמֹשֶׁה הִנֵּה לְמִנֶּה כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶ�ה. וַיִּקַּח מֹשֶ�ה מִשְׁמֹן הַמִּשְׁחָה וּמִן הַדָּם אֲשֶׁר עַל הַמִּזְבֵּחַ וַיִּזֶּי עַל אֶהֱרֹן וְעַל בָּנָיו וְעַל בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֶת אֶהֱרֹן אֶת בְּגָדָיו וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּגָדֵי בָנָיו אֹתוֹ. וַיֹּאמֶר מֹשֶ�ה אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בָּנָיו בְּשָׁלוֹ אֶת הַבָּשָׂר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְשֶׁם תֹּאכְלוּ אֹתוֹ וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בְּסֵל הַמִּלֻּאִים כְּאֲשֶׁר צֻוִּיתִי לֵאמֹר אֶהֱרֹן וּבָנָיו יֹאכְלֻהוּ. וְהִנֵּה תֹרֵר בְּבָשָׂר וּבִלְחָם בָּאֵשׁ תִּשְׂרַפּוּ. וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצֵאוּ שִׁבְעַת יָמִים עַד יוֹם מִלֵּאת יְמֵי מִלֻּאֵיכֶם כִּי שִׁבְעַת יָמִים מִלֵּא אֶת יְדֵיכֶם. כְּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּיוֹם הַזֶּה צֻוָּה ה' לַעֲשׂוֹת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. וּפֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד תִּשְׁבּוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁמְרַתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צֻוִּיתִי. וַיַּעַשׂ אֶהֱרֹן וּבָנָיו אֶת כָּל הַדָּבָרִים אֲשֶׁר צֻוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה.

עיכוב בקרבנות המילואים

שתי פרשיות נאמרו בעניין עבודת שבעת ימי המילואים שבהם עבד משה ועל ידם נתחנכו אהרן ובניו לכהונה. האחת בפרשת ואתה תצוה, בה מבואר שנצטוו על כך, והאחת בפרשת צו, בה מבואר שעשו כפי שנצטוו.

לדעת רבי חנינא, כל העבודות של ימי המילואים שוות לעבודת הקרבנות של דורות. דברים מעכבים את הכשר העבודה לדורות, [כגון שחיטה, וקבלת הדם, וזריקתו למזבח], היו מעכבים את הכשר עבודת ימי המילואים. ודברים שאינם מעכבים את הכשר העבודה לדורות, [והם מפורטים להלן], לא היו מעכבים את הכשר עבודת ימי המילואים.

ולדעת רבי יוחנן וריש לקיש, כל הכתוב בעניין עבודת ימי המילואים מעכב את הכשר, ואם לא עשה דבר אחד מכל מה שנאמר בהן, לא יצא ידי חובתו.

- ואמר רבי יצחק בר ביסנא, שעניין זה, שכל הכתוב בפרשת ואתה תצוה בעניין הציווי מעכב, למד ממה שנאמר באותה פרשה, "וְעָשִׂיתָ לָאֱהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּכָהֵן כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתָהּ" (שמות כ"ט ל"ה), שכן כל מקום שנאמר "כְּכָהֵן" בא ללמד שאם לא עשה ככל הכתוב אינו כשר.

- ועניין זה, שגם כל הכתוב בפרשת צו בעניין העשיה מעכב, אף שלא נכתב בפרשת הציווי, [כגון שיתן אל החושן את האורים ואת התומים], נחלקו חכמים מהיכן הוא למד. (א) לדברי רב נחמן בר יצחק עניין זה למד בגזרה שווה מפרשת הציווי, שבשתי הפרשיות נאמר "פתח אהל מועד" פעמים הרבה, לצורך זה שילמדו זה מזה בגזרה שווה. (ב) לדברי רב משרשיא עניין זה למד מהכתוב "וּפָתַח אֶהֱל מוֹעֵד תִּשָּׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי" (ויקרא ח' ל"ה), שמשמעותו תשמור ככל הכתוב. (ג) ולדברי רב אשי, עניין זה למד מהכתוב "וּפָתַח אֶהֱל מוֹעֵד תִּשָּׁבוּ יוֹמָם וְלַיְלָה שְׁבַעַת יָמִים וְשִׁמְרֶתֶם אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא תָמוּתוּ כִּי כֵן צִוִּיתִי" (ויקרא ח' ל"ה), שמשמעותו עשה כפי שצויתי.

ולהלן נבאר בעזה"י, אלו דברים היו בעבודת ימי המילואים, שאינם מעכבים לדורות, ונחלקו בהם החכמים הנ"ל, אם היו מעכבים בעבודת ימי המילואים.

א. [לדברי רב יוסף] סמיכה.

קרבנות ימי המילואים היו טעונים סמיכה על ידי אהרן ובניו [שהיו הבעלים], והסמיכה היא דבר שאינו מעכב את הכשר הקרבנות לדורות.

שכך מבואר בברייתא, שאף על פי שנאמר "וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֶלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" (ויקרא א' ד') לא בא הכתוב לומר שהריצוי תלוי בסמיכה, כי כבר נאמר "כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בָּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ לְכַפֵּר" (ויקרא י"ז א), ללמד שהכפרה תלויה בעבודת הדם, ומה שנאמר "וְסִמְךָ ... וְנִרְצָה", בא הכתוב ללמד,

שאם עשאה לסמיכה שירי מצוה, כלומר שלא חש לעשותה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר, כלומר יצא ידי חובתו, אבל לא עשה מצווה מן המובחר.

ב. [לדברי רב נחמן בר יצחק] תנופה.

חזה ושוק ולחמים של שלמים שקרבו בימי המילואים היו טעונים תנופה על ידי משה ואהרן ובניו, והתנופה היא דבר שאינו מעכב את הכשר הקרבנות לדורות.

שכן מבואר בברייתא, שאף על פי שנאמר "וְאִם דָּל הוּא וְאֵין יָדוֹ מִשְׁנֵת וְלָקַח כֶּבֶשׂ אֶחָד אֲשֶׁם לְתִנּוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בְּלִיל בִּשְׁמֶן לְמִנְחָה וְלֶגַע שֶׁמֶן" (ויקרא י"ד כ"א) לא בא הכתוב לומר שהכפרה תלוי בתנופה, כי כבר נאמר "כִּי נָפַשׁ הַבָּשָׂר בָּדָם הוּא וְאֵין נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֵׁיכֶם כִּי הָדָם הוּא בְּנַפְשׁ יְכַפֵּר" (ויקרא י"ז י"א), ללמד שהכפרה תלויה בעבודת הדם, ומה שנאמר "לְתִנּוּפָה לְכַפֵּר", בא הכתוב ללמד, שאם עשאה לתנופה שירי מצוה, כלומר שלא חש לעשותה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כפר וכפר, כלומר יצא ידי חובתו, אבל לא עשה מצווה מן המובחר.

ג. [לדברי רב פפא] פרישת שבעה.

בשבעת ימי המילואים היו הכהנים טעונים פרישה, והפרישה הזו היא דבר שאינו מעכב לדורות במקום שהיא נצרכת, כגון ביום הכיפורים.

שכן מבואר במשנתנו, שהיו מתקינים כהן אחר תחת כהן גדול, שאם יפסל כהן גדול, ישמש זה תחתיו, ואותו שמתקינים תחת כהן גדול אינו טעון פרישה שבעה, ונמצא שאם נפסל כהן גדול, משמש תחתיו כהן שלא פרש שבעה.

ד-ה. [לדברי רבינא] ריבוי שבעה ומשיחה שבעה.

בשבעת ימי המילואים, כדי שיכנס אהרן לכהונה גדולה היה טעון ריבוי כל שבעה, [כלומר שילבש בגדי כהונתו בשעת העבודה כל שבעה, ונקרא עניין זה ריבוי, כי כהן גדול בגדי מרובים מכהן הדיוט, שהגדול משמש בשמונה בגדים, וההדיוט בארבעה], וכמו כן היו טעון משיחה משמן המשחה כל שבעה [שנתנו משמן המשחה על ראשו ובין ריסי עיניו].

אבל לדורות, כהן גדול נכנס לכהונה גדולה אף על ידי ריבוי בגדים יום אחד, ועל ידי משיחה משמן המשחה פעם אחת.

ועניין זה, שלדורות אין הדבר מעכב, למד ממה שנאמר בעניין עבודת יום הכיפורים,

"וְכִפֹּר הַכֹּהֵן אֶשֶׁר יִמָּשַׁח אֹתוֹ וְאֶשֶׁר יִמְלֹא אֶת יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אֲבִיו וְלִבֶּשׂ אֶת בִּגְדֵי הַכֹּהֵן בְּגִדֵי הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא ט"ז ל"ב), הרי שעל ידי משיחה פעם אחת, או מילוי ידיו [=לבישת שמונה בגדים] פעם אחת, הוכשר לשמש בכהונה גדולה.

אמנם לכתחילה, גם לדורות יש להכניס כהן לכהונה גדולה על ידי ריבוי בגדים שבעה ימים, ומשיחה שבעה ימים.

עניין זה שלכתחילה יש להכניסו על ידי ריבוי שבעה ימים, מבואר בפרשת המילואים, "וּבְגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ אֶשֶׁר לַאֲהֶרֶן יִהְיוּ לְבָגָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָּהֶם וְלִמְלֵא בָם אֶת יָדָם. שְׂבַעַת יָמִים יִלְבָּשֻׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתָיו מִבְּגָיו אֶשֶׁר יָבֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֶׁרֶת בַּקֹּדֶשׁ" (שמות כ"ט כ"ט-ל').

ועניין זה, שלכתחילה יש להכניסו על ידי משיחה שבעה ימים, למד מתוך כך שהוצרך הכתוב לומר, שדי ביום אחד, משמע שלכתחילה צריך שבעה ימים, [כמו לעניין ריבוי בגדים]. א"נ דבר זה למד מתוך כך שהקישוה תורה משיחה לריבוי, "וּבְגֵדֵי הַקֹּדֶשׁ אֶשֶׁר לַאֲהֶרֶן יִהְיוּ לְבָגָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָּהֶם וְלִמְלֵא בָם אֶת יָדָם", ללמד, כשם שריבוי בגדים שבעה ימים, כך משיחה בשמן שבעה ימים.

דברים שלדברי הכל אינם מעכבים אף בקרבנות המילואים

לעיל נמנו דברים שאינם מעכבים לדורות ונחלקו בהם חכמים אם היו מעכבים במילואים או לא. ויש עוד שני דברים שאינם מעכבים לדורות והיו בקרבנות המילואים ולא נזכרו לעיל וביארו התוס' שהסיבה לכך היא כי דברים אלו הכל מודים בהם שאפילו בקרבנות המילואים לא היו מעכבים ואלו הם.

א. שפיכת שיירי הדם ליסוד.

ועניין זה ששפיכת שיירים אינה מעכבת פשוט הוא, כי אפילו ארבע מתנות שבחטאת אינן מעכבות, ואם נתן מתנה אחת יצא, וכל שכן ששפיכת שיירי הדם ליסוד המזבח אינה מעכבת^א.

ומיהו בירושלמי משמע, ששפיכת שיירי הדם היא מהדברים שנחלקו בהם אם היתה מעכבת בקרבנות המילואים כמו הדברים המנויים לעיל.

^א דכתיב "ונתתה על קרנות המזבח" "קרנת" כתיב, וקרן אחת מעכבא בה ותו לא. ואפילו למאן דאמר יש אם למקרא, שירים לא מעכבי בה, מדכתיב בחטאת "ואת כל הדם תשפוך" ולא כתיב "ושפכת כל הדם אל יסוד המזבח" דכתיב בתחילת המתנות, "ונתת על קרנת" אם כן ניתקן הכתוב, ועשאן שיירי מצוה לומר שאין מעכבא. [תוס']

ב. הקטרת האימורים.

ועניין זה שהקטרת האימורים אינה מעכבת למד ממה שנאמר בעניין החזה הניצן לכהנים "והיה לאהרן ולבניו", לומר, שיהא שלהם בכל אופן, אף אם נפסלו האימורים ולא הוקטרו.

דף ה'

מעשה הקרבת היום השמיני

ויקרא ט' ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל. ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה'. ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת ועגל וכבש בני שנה תמימים לעלה. ושור ואיל לשלמים לצפח לפני ה'. ומנחה בלולה בשמן כי היום ה' נראה אליכם. וינחו את אשר צוה משה אל פני אהל מועד ויקרבו כל העדה ונעמדו לפני ה'. ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו ונרא אליכם כבוד ה'. ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח תעשה את חטאתך ואת עלתך וכפר בעדך ובעד העם ונעשה את קרבן העם וכפר בעדם כאשר צוה ה'. ויקרב אהרן אל המזבח וישחט את עגל החטאת אשר לו. ויקרבו בני אהרן את הדם אליו ויסבלו אצבעו בדם ויתנו על קרנות המזבח ואת הדם יצק אל יסוד המזבח. ואת החלב ואת הכלית ואת היתרת מן הכבד מן החטאת הקטיר המזבחה כאשר צוה ה' את משה. ואת הבשר ואת העור שרף באש מחוץ למחנה. וישחט את העלה וימצאו בני אהרן אליו את הדם ויזרקוהו על המזבח סביב. ואת העלה המצואו אליו לתחיה ואת הראש ויקטר על המזבח. וירחי את הקרב ואת הכרעים ויקטר על העלה המזבחה. ויקרב את קרבן העם וינח את שעיר החטאת אשר לעם וישחטוהו ויחטאוהו כראשון. ויקרב את העלה ויעשה כמשפט. ויקרב את המנחה וימלא כפ מנחה ויקטר על המזבח מלבד עלת הבקר. וישחט את השור ואת האיל וזבח השלמים אשר לעם וימצאו בני אהרן את הדם אליו ויזרקוהו על המזבח סביב. ואת החלבים מן השור וכן האיל האלה והמכסה והכלית ויתרת הכבד. וישימו את החלבים על החזות ויקטר החלבים המזבחה. ואת החזות ואת שוק העזים הניח אהרן תעפה לפני ה' כאשר צוה משה. וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ויחד מעטת החטאת והעלה והשלמים. ויבא משה ואהרן אל אהל מועד ויצאו ויברכו את העם ויבא כבוד ה' אל כל העם. ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העלה ואת החלבים ונרא כל העם ויראו ויפלו על פניהם.

ויקרא י' וינחו בני אהרן קרב ונאביוהו איש מחמתו ויזעו ברוח אש וישימו עליה קטרת ויקרבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אתם. ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימתו לפני ה'. ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר ה' לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אקבד וידם אהרן. ויקרא משה אל מישאל ואל אלעזר בני עזיאל דד אהרן ויאמר אליהם קרבו שאו את אחיכם מואת פני הקדש אל מחוץ למחנה. ויקרבו וישאם בכתנתם אל מחוץ למחנה כאשר דבר משה. ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תכרעו ובגדיכם לא תפרימו ולא תמתו ועל כל העדה יקצף ואחיהם כל בית ישראל יכפו את השרפה אשר שרף ה'. ומפתח אהל מועד לא תצאו מן תחתיו כי שכן משחת ה' עליכם ויעשו כדבר משה. וידבר ה' אל אהרן לאמר. יין ושכר אל תשת אתה ובניך אתך בבאכם אל אהל מועד ולא תמתו חקת עולם לדורותיכם. ולהבדיל בין הקדש ובין החל ובין הטמא ובין השחור. ולהורות את בני ישראל את כל החקים אשר דבר ה' אליהם בד משה. וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוהו מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא. ואכלתם אתה במקום קדש כי חקד וחק בנית הוא מאשי ה' כי כן צויתי. ואת חזה התעופה ואת שוק התרומה ותאכלו במקום טהור ויבנית ויבנית אתך כי חקד וחק בנית חזה מנחמי שלמי בני ישראל. שוק התרומה וחזה התעופה על אשי החלבים יבאו להניף תעופה לפני ה' והיה לך ולבניך אתך לחק עולם **כאשר צוה ה'**. ואת שעיר החטאת דרש דרש משה והנה שרף וינקה על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים לאמר. מידע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את שון העדה לכפר עליהם לפני ה'. הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה אכל ותאכלו אתה בקדש **כאשר צויתי**. וידבר אהרן אל משה הן היום הקרבו את חטאתם ואת עלתם לפני ה' ותקראנה אתי כאלה ואכלתי חטאת היום היטב בעיני ה'. וישמעו משה וייטב בעיניו.

(א) **כִּי כֵן צִוִּיתִי**. (ג) **כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתִי**. (ב) **כֹּאֲשֶׁר צִוָּה ה'**.

כל הדברים שאמר משה לישראל היו על פי הציווי, ולא פירש בהם שאומר על פי הציווי, כי הדבר ידוע. אולם ביום שמיני למילואים, פירש משה על שלוש דברים שאומר על פי הציווי.

א. בעניין אכילת המנחה **אמר**, "קחו את המנחה הנותנת מאשי ה' ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא. ואכלתם אתה במקום קדש כי חקד וחק בנגיד הוא מאשי ה' **כִּי כֵן צִוִּיתִי**".

והסיבה שהוצרך לפרש להם שנצטווה על אכילת המנחה, כי היו אוננים על מיתת נדב ואביהו, ואונן אסור באכילת קדשים^א, ולפיכך הוצרך לומר להם, שנצטווה על כך שיאכלו מנחה זו אף על פי שהם אוננים [=באנינות יאכלוה].

ג. בעניין אכילת שעיר חטאת של ראש חודש **אמר**, "מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש כי קדש קדשים הוא ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה לכפר עליהם לפני ה'. הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה אכול תאכלו אתה בקדש **כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתִי**".

והסיבה שהוצרך לפרש להם שנצטווה על אכילת החטאת, כי מצאם ששרפו אותה, ולפיכך אמר להם [=בשעת מעשה אמר להם], מאחר שלא נפסלה החטאת, היה לכם לאוכלה אף על פי שאתם אוננים, שכך נצטוותי מפי הקב"ה^ב.

ב. בעניין אכילת השלמים **אמר**, "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום קהור אתה ובנגיד ובנתיב אתה כי חקד וחק בנגיד נתנו מזבחי שלמי בני ישראל. שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים גביא להניף תנופה לפני ה' והיה לך ולבנגיד אתה לחק עולם **כֹּאֲשֶׁר צִוָּה ה'**".

והסיבה שהוצרך לפרש להם שנצטווה על אכילת השלמים, כי ראה שלא עשו כן בחטאת, ולפיכך הוצרך להזהירם שאת השלמים יאכלו, שלא מעצמו הוא מצווה

^א מקל וחומר ממעשר הקל, דכתיב גבי מעשר, "לא אכלתי באני ממנו". [רש"י].

^ב ומשה טעה בדבר, שלא נאמר לו אלא במנחה, ובחזה ושוק, ושעיר שמיני, ובשעיר נחשון, שהיו קדשי שעה, אבל שעיר ראש חדש שהוא קדשי דורות, לא הותר לאונן. ושלושה שעירים קרבו בו ביום, ולא נשרף אלא של ראש חדש בלבד, שנאמר "ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה" זהו של ראש חדש, הבא על תומאת מקדש וקדשיו, כמו ששינו במסכת שבועות. [רש"י].

אותם, אלא על פי ה' [ולא מאלי אני אומר].

דברים שאינם כתובים בפרשה

מלבד כל הדברים הכתובים בפרשת מילואים, היו דברים נוספים שלא כתובים בה, והיו באותו יום.

א. לבישת מכנסים.

בעניין לבישת הבגדים בימי המילואים לא נזכרו המכנסים, אולם הכהנים לבשו עס שאר בגדי כהונה.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, שעניין זה למד מהו"י הפותחת את ציווי מעשי המילואים בפרשת ואתה תצווה, "וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי..."^א, וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד תחתון מעליון, כלומר וי"ו זו מחברת בין עניין ציווי ימי המילואים לפרשה הקודמת המדברת בעשיית בגדי כהונה, ללמד שהמכנסים הכתובות שם היו גם בימי המילואים.

ב. עשירת האיפה.

כל כהן ביום שמתחנך לעבודה מקריב קרבן עשירת האיפה [וכהן גדול מקריבו בכל יום], ואף שלא נזכר קרבן זה בפרשת המילואים, הקריבו אותו בימי המילואים^א.

ואמר רבי יוסי ברבי חנינא, שעניין זה למד בגזרה שווה שנאמר בעניין המילואים, "וְזֶה" וכן נאמר בעניין עשירת האיפה "זֶה קֶרְבֶּן אֹהֶל וּבְגֵדֵי אֲשֶׁר יִקְרְבוּ לָהּ בַּיּוֹם הַמִּשְׁחָה אֹתוֹ עֲשִׂירֵת הָאִפָּה סֵלֶת מִנֶּחֱה תִּמְיֵד מִחֲצִיתָהּ בִּבְקָר וּמִחֲצִיתָהּ בְּעֶזְבִּי" (ויקרא ו' י"ג) ומכאן שגם בימי המילואים הקריבו עשירת האיפה.

^א ולכאורה אם הכוונה לכך שהכהנים הקריבוהו, הקריבו אותו ביום שמיני למילואים, שהוא היה תחילת חיטום לעבודה, שכן בשבעת ימי המילואים הקריב משה ולא הם. ואם הכוונה לשבעת ימי המילואים, משה הוא שהקריב זאת, שהיה נחשב ככהן גדול באותם ימים, והקריב קרבן זה כל שבעת ימי המילואים. או שהקריבו בשביל אהרן ובניו. ויל"ע בכל זה.

אף מקרא פרשה מעכב

לדברי רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, אף מקרא פרשה מעכב, כלומר בשעת העשיה של ימי המילואים, היו צריכים לקרוא את פרשת הציווי, הכתובה בסדר ואתה תצוה.

שכן מבואר, שבעשרים ושלושה באדר כשהתחילו ימי המילואים הקהיל משה את העשה, "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעֵדָה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת" (ויקרא ח' ה'), שאפילו דיבור, [כלומר אמירת הדברים שנצטוו], מעכב.

מיתה למחוסר בגדים

כהן **העובד** עבודה מחוסר אחד מהבגדים שיש לו ללבוש [כגון שמונה והדיוט ארבעה] דינו כזר, עבודתו מחוללת, והוא **חייב מיתה**.

ולפירוש ריצב"א, אם נכנס לאוהל מועד מחוסר בגדים, אפילו לא עבד שום עבודה, הוא מתחייב על כניסתו זו מיתה.

וכן הדין לעניין מי שלא רחץ ידיו ורגליו, שאם עבד, הוא מתחייב על כך מיתה, וכמו כן אם נכנס לאוהל מועד אפילו לא עבד שום עבודה, הוא מתחייב על כניסתו זו מיתה.

סיבת הבירור כיצד היה סדר הלבשה

להלן יתבאר בעזה"י כיצד היה סדר לבשת בגדי כהונה לאהרן ולבניו.

ומבואר בגמרא, שמאחר שדבר זה כבר היה, ואינו מוטל עלינו לעשותו, אין אנו צריכים לברר כיצד היה הסדר^א.

וכמו כן אין אנו צריכים לברר כיצד יהיה סדר לבשתם בגדיהם לעתיד לבוא, כי גם דבר זה אינו מוטל עלינו, שכן כשיבואו אהרן ובניו, יבוא משה ויאמר כיצד עליהם לעשות.

והסיבה שיש לנו לברר כיצד היה סדר לבשת הבגדים, היא משום שעל ידי כך נבין את

^א בפרק קמא דסנהדרין מיבעיא לן שור סיני בכמה, מי גמר שעה מדורות או לא, ולא פריך התם כי הכא מאי דהוה הוה. [תוס']

הפסוקים המדברים בלבישת הבגדים [=למסבר קראי], שהם נראים סותרים זה את זה, [והבנת הכתובים מוטלת עלינו].

סדר לבישת הבגדים בפרשת ואתה תצוה

[שמות כ"ט ד"ו' ח"ט"] וְאֵת אֶהָרֹן וְאֵת בָּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצָתָ אֹתָם בַּמַּיִם. וְלָקַחְתָּ אֶת הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת אֶהָרֹן אֶת (א) הַכֹּהֵנֶת וְאֵת (ג) מַעֲלֵל הָאֵפֹד וְאֵת (ד) הָאֵפֹד וְאֵת (ה) הַחֹשֶׁן וְאֵפְדָתָ לוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֵפֹד. וְשָׂמְתָ (ו) הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֵת (ז) נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּצְנֶפֶת ... וְאֵת בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם (א) כֹּהֲנֵת. (ב) וְהִנָּחְתָּ אֹתָם אֲבִנֵּי אֶהָרֹן וּבָנָיו וְחַבְשֹׁתָ לָהֶם (ג) מַגְבָּעוֹת וְהִיָּתָה לָהֶם כֹּהֲנָה לְחֻקָּת עוֹלָם וּמִלֵּאתָ יָד אֶהָרֹן וְיָד בָּנָיו.

סדר לבישת הבגדים בפרשת צו

[ויקרא ח' ו"ט' י"ג] וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת אֶהָרֹן וְאֵת בָּנָיו וַיִּרְחֹץ אֹתָם בַּמַּיִם. וַיִּתֵּן עֲלֵיו אֵת (א) הַכֹּהֵנֶת וַיִּחַגֵּר אֹתוֹ (ב) בְּאַבְנֵט וַיִּלְבַּשׁ אֹתוֹ אֵת (ג) הַמַּעֲלֵל וַיִּתֵּן עֲלָיו אֵת (ד) הָאֵפֹד וַיִּחַגֵּר אֹתוֹ בְּחֹשֶׁב הָאֵפֹד וַיִּאָּפֹד לוֹ בּוֹ. וַיִּשֶׂם עֲלָיו אֵת (ה) הַחֹשֶׁן וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֵת הַתְּמִים. וַיִּשֶׂם אֵת (ו) הַמִּצְנֶפֶת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּשֶׂם עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוֹל פָּנָיו אֵת (ז) צִיץ הַזָּהָב נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מֹשֶׁה ... וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי אֶהָרֹן וַיִּלְבַּשֵׁם (א) כֹּהֲנֵת וַיִּחַגֵּר אֹתָם (ב) אֲבִנֵּי וַיַּחְבֹּשׁ לָהֶם (ג) מַגְבָּעוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֵת מֹשֶׁה.

סדר לבישת הבגדים

בעניין סדר לבישת הבגדים לאהרן ובניו בימי המילואים יש הבדל בין האמור בפרשת ואתה תצוה לבין האמור בפרשת צו. ונחלקו בני רבי חייא ורבי יוחנן כיצד ליישב הכתובים.

יש מי שאומר, שסדר לבישת הבגדים היה כפי המבואר בפרשת ואתה תצוה, שתחילה לבש אהרן כל בגדיו, [כתונת, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, וציץ], חוץ מהאבנט, ואז לבשו בניו את הכתונת בלבד, ולאחר מכן חגר את אהרן ובניו באבנט [וזהו שאמר, אהרן ובניו בבת אחת, כלומר, בלבישת האבנט היו אהרן ובניו יחד], ולבסוף הלביש את בני אהרן מגבעות.

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
		אבנט		ציץ	מצנפת	חושן	אפוד	מעיל	כתונת	אהרן
מגבעות	אבנט		כתונת							בניו

כן הבנתי מתחילה, שלדעה זו, אצל הבנים סדר הלישה כמבואר בכתובים, כתונת

אבנט ומגבעות.

אולם רש"י פירש, שכשם שאצל אהרן נדחה האבנט לבסוף, כך גם אצל הבנים נדחה האבנט לבסוף, ואם כן לדעה זו, כך הוא סדר הלבישה.

	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
אהרן		אבנט			ציץ	מצנפת	חושן	אפוד	מעיל	כתונת	
בניו	אבנט		מגבעות	כתונת							

ולדעה זו, הסיבה שבפרשת צו הזכירו את האבנט של אהרן בתוך לבישת בגדיו, ולא עם לבישת בניו, כדי ללמד, שאבנט אהרן לא היה כאבנט בניו^א [=אבנטו של כהן גדול לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט], אבנט אהרן היה "שש מְשָׁזָר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְעֻשָּׂה רָקִים" (שמות ל"ט כ"ט) ואבנט בניו כולו בוצ' [=פשתן, שש].

ויש מי שאומר, שסדר לבישת הבגדים היה כפי המבואר בפרשת צו, **תחילה לבש אהרן כל בגדיו כולם**, [כתונת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, וציץ], ולא היה שום הפסק בדבר, **ולאחר מכן לבשו בניו בגדיהם** [כתונת אבנט מגבעות] ולא היה שום הפסק בדבר [וזהו שאמר, אהרן ואחר כך בניו, שתחילה לבש אהרן כל בגדיו ורק אחר כך לבשו בניו בגדיהם].

	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	
אהרן				ציץ	מצנפת	חושן	אפוד	מעיל	אבנט	כתונת	
בניו	מגבעות	אבנט	כתונת								

ולדעה זו, הסיבה שבפרשת ואתה תצוה הזכירו את האבנט של אהרן עם האבנט של בניו, כדי ללמד, שאבנט אהרן היה כאבנט בניו^ב [=אבנטו של כהן גדול זהו אבנטו של כהן הדיוט], כשם שאבנט אהרן היה "שש מְשָׁזָר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְעֻשָּׂה רָקִים" (שמות ל"ט כ"ט) כך אבנט בניו היה עשוי כן.

- והחכמים הללו לא הזכירו מכנסים בדבריהם, ופירש רש"י, שלא הוצרכו לכך, כי

^א סברא הוא לאוקמא קרא ד"ואת האבנט תעשה שש משזר וגו'" בכהן גדול דווקא, כיון דשאר בגדיו היו נמי דכלאים ... אבל הדיוט דכל שאר בגדיו דבוצ' נימא נמי אבנטו דבוצ'. ואשכחן נמי כי האי גוונא כהן גדול ביום הכפורים לפי שהיו שאר בגדיו דבוצ' היה נמי אבנטו דבוצ'. וה"ר מנחם מיואני זצ"ל פירש, דנפקא ליה מגזירה שווה ד"רוקם" "רוקם", דכתיב בואתה תצוה "ואת האבנט תעשה מעשה רוקם", ובכהן גדול מייירי, מדכתיב "ולבני אהרן תעשה כתונת ועשית להם אבנטים ומגבעות" אם כן קמא דכהן גדול, ובפרשת פקודי כתיב בשעת עשייה "ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן ותולעת שני מעשה רוקם", וילפינן בגזירה שוה, דכמו דאיתו רוקם כלאים הוה, כך "ואבנט תעשה מעשה רוקם" שכתב בכהן גדול כלאים הוה, אבל באבנט של כהן הדיוט, לא כתב רוקם. [תוס'].

^ב משוה להן מדכתיב "וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו". [תוס'].

ידוע שהמכנסים קודמים לכל הבגדים, נואם כן, בין אחרון ובין בניו, לבשו מכנסיהם קודם לבישת הכתונת שלהם].

- ומתוך פירוש התוס' משמע, שבמכנסים לא היה כלל סדר, ויתכן שהבגדים לבשו קודם אחרון, וכל הסדר המבואר לעיל, הוא אחר לבישת מכנסים לכולם בלא סדר.

דף ו'

מתי הבעול טמא כשנמצא דם אחר הבעילה

אסרה תורה לבעול את הנדה, והבעול את הנדה במזיד, חייב כרת, שנאמר, "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת אִשְׁהוֹ דָּוָה וְגָלָה אֶת עֲרוֹתָהּ אֶת מִקְרָהּ הִעָרָה וְהָיָה גִלְתָּהּ אֶת מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתָה שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם" (ויקרא כ' י"ח), ומלבד זאת, בין שבעל במזיד, ובין שבעל בשוגג, נטמא בבעילתה טומאת שבעה כטומאתה, שנאמר, "וְאִם שָׁכַב יָשָׁב אִישׁ אֶתָּהּ וְתָהִי נְדִתָּה עָלָיו וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו טָמֵא" (ויקרא ט"ו כ"ד).

ומבואר במסכת נדה, שדרך בנות ישראל להיות משמשות בשני עדים [=סדינים קטנים שמקנחים בהם], אחד לו ואחד לה, לבדוק בהם אם יש עליהם דם.

נמצא דם על שלו, שניהם בחזקת טמאים כל שבעה, כי וודאי ראתה דם בשעת ביאה, שאין דרך האיש לצאת ממנו דם, ואם כן היא נדה, והוא בעול נדה.

וכן הדין אם נמצא דם על שלה אותיות [=מיד], כלומר שקנחתו מיד בפרישת יציאת השמש, גם כן שניהם בחזקת טמאים.

ואם הרחיקה בדיקתה עד שיעור זמן שתד מהמיטה ותדיח את פניה של מטה, היא טמאה בוודאי, והוא טמא בספק.

ואם הרחיקה בדיקתה יותר. לדעת חכמים, הבעול בחזקת טהור. ולדעת רבי עקיבא, כל שבדקה עד שיעור זמן של מעת לעת לאחר הביאה, הרי זה טמא, כי כל שמוצאת דם, טמאה למפרע מעת לעת, ומאחר שנתברר שבשעת ביאה היתה טמאה, מטמאה את בעלה, [וחכמים אומרים, שרק לעניין טהרות החמירו לטמאה למפרע מעת לעת, ולא לעניין לטמא את בעלה].

פרישת כהן גדול מאשתו

בתחילת המסכת נתבאר, שכהן גדול טעון פרישה מביתו שבעה ימים קודם יום הכפורים. לדברי רבי יוחנן, הדבר למד מפרישת אהרן ובניו בימי המילואים. ולדברי

ריש לקיש, הדבר למד מפרישת משה בסיני.

אמנם מבואר בסוגיתנו, שמחמת הטעמים הללו, די היה שיפרוש מביתו ללשכת פרהדרין, אבל היה יכול לפרוש לשם עם אשתו, [שהרי על כרחך לשכת פרהדרין לא היתה קדושה, שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, וכהן גדול היה יושב בה ושוכב בה^א].

והסיבה שצריך לפרוש מביתו, היא משום שבהיותו עם אשתו, יש חשש שיטמא, כפי שביאר רבי יהודה בן בתירא, **שמא יבוא על אשתו, ולאחר מכן ימצא דם, באופנים שהדם מטמא אותו**, [כגון עד שיעור זמן שתד מהמטה, ולרבי עקיבא עד מעת לעת], ולפיכך עליו לפרוש מאשתו שבעה ימים, שאם יטמא ממנה קודם פרישתו, כבר יטהר עד יום הכיפורים.

זמן טבילת בועל נידה

כלל בידינו, **שכל הטמאים, זמן טבילתם להיטהר מטומאתם ביום אחרון לטומאתם**, [הטמאים יום אחד, כגון הנטמאים בשרץ, טובלים ביום שנטמאו, ונטהרים בערב, והטמאים שבעה, כגון טמאי מתים, טובלים ביום שביעי לטומאתם, ונטהרים בערב]. **יוצאים מכלל זה נדה ויולדת, שאינם טובלים אלא בלילה שאחרי היום האחרון לטומאתם**, [ונטהרים בערב שלמחרת].

ובסוגיתנו נתבאר מה דינו של בועל נידה, האם כשאר טמאים, שהוא טובל ביום שביעי לטומאתו, ונטהר בערב [=ליל שמיני], **או שדינו כנדה, וטובל רק בליל שמיני לטומאתו**, ונטהר רק בערב שלמחרת [=ליל תשיעי]. **ולהלן נבאר בעזה"י, את הראיות שהביאו לדין זה.**

א. ראיה מפרישת כהן גדול.

נתבאר, שכהן גדול טעון פרישה מאשתו שבעה ימים, שמא יבוא על אשתו, ולאחר מכן ימצא דם, באופנים שהדם מטמא אותו.

ואמר רבי זירא, שמתוך כך שדי לו בפרישה שבעה ימים קודם יום הכיפורים, ואינו צריך לפרוש קודם כניסת הלילה של היום הראשון, יש ללמוד, **שבוועל נידה טובל ביום**

^א כן פירש רש"י **שתבוא אשתו עמו ללשכת פרהדרין**. וקשיא לן, דנתי דלא קדישא כקדושת עזרה, מכל מקום כהר הבית היתה ... ובעל קרי אינו רשאי ליכנס במחנה לוויה ... אלא **יש לפרש** מביתו למה פירש, הוה לן למימר **שיפרישוהו למחילה אחת בהר הבית**, דאמרינן ... דמחילות לא נתקדשו. [תוס']

שביעי לטומאתו, שאם לא כן, לא די בפרישת ביום שביעי, משום שאם יטמא באותו יום קודם פרישתו, לא יוכל לטבול אלא בליל שמיני, שהוא ליל יום הכפורים, ולא יהיה טהור אלא לערב שלמחרת, כלומר למוצאי יום הכפורים.

ימי פרישה	1	2	3	4	5	6	7	יו"כ
ימי טומאה	נטמא קודם פרישתו	2	3	4	5	6	טובל	טהור

אולם רב שימי דחה ראייה זו, ואמר, שאפשר שכשאמרו שכהן גדול טעון פרישה שבעה ימים קודם יום הכפורים, הכוונה לכך שטעון פרישה שבעה ימים מלאים, ואם כן פורש קודם כניסת הלילה הראשון של אותם שבעה ימים [סמוך לשקיעת החמה], ואם נטמא קודם פרישתו, טובל ליל שמיני שהוא לילה שקודם יום הכיפורים, וטהור בכניסת יום הכפורים.

ימי פרישה	1	2	3	4	5	6	7	יו"כ
ימי טומאה	נטמא קודם פרישתו	2	3	4	5	6	7	טובל
								טהור

ב. ראייה מברייטא שבה נזכרו רק נדה ויולדת.

יש שרצו להביא ראייה לכך שבועל נידה טובל ביום השביעי לטומאתו, מברייטא, בה שנינו, שכל חייבי טבילות טבילתן ביום, ורק נדה ויולדת טבילתן **בלילה**.

אולם דחו ראייה זו, כי אפשר שכשנקט התנא נדה, כוונתו לנדה, וגם לבועל נדה הבא מחמתה.

ג. ראייה מברייטא בה מבואר שבועל נידה כטמא מת.

שנינו בברייטא, שבעל קרי דינו כדין נוגע בשרץ [שהם ראשון לטומאה, וטובלים ביום שנטמאו וטהורים לערב], ובעל נידה דינו כטמא מת.

ולכאורה כוונת הברייטא, להשוותם לכל דבר הן לדיני טומאה [לומר ששניהם אב הטומאה וטמאים שבעה ימים] והן לעניין הטבילה לומר שכשם שטמא מת טובל ביום שביעי לטומאתו, כך בועל נדה **טובל ביום שביעי לטומאתו**.

ודחו זאת ואמרו, שיתכן שלעניין זמן הטבילה חלוקים הם זה מזה, טמא מת טובל ביום שמיני, ובעל נדה בליל שמיני, ולא באו להשוותם אלא לדיני טומאתם, לומר ששניהם טמאים שבעה ימים. ואף שדבר זה פשוט הוא, כי בכל אחת מטומאות אלו נאמר בפירוש שבעה ימים, [בטמא מת נאמר, "וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַרְּבִיעִי שִׁבְעָה יָמִים"]

הַשְּׁבִיעִי וְחֲטָאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִכְסֵּי בְּגָדָיו וְרַחֲץ בְּמֵי־מִן וְשָׁחַר בְּעֶרְבּ" (במדבר י"ט י"ט), ובבועל נדה נאמר, "וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ וְתָהִי נִדְתָּה עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטָּמָא" (ויקרא ט"ו כ"ד). והסיבה שהשוו אותם בדבר זה, כדי לומר שבדבר אחר הם חלוקים, והוא, שטמא מת מטמא במגע בלבד, ובועל נדה חמור ממנו, שהוא מטמא גם במושב ומשכב^א, [שכל משכב שתחתיו, אפילו עשרה מצעות זו תחת זו, כולן טמאות. אלא שטומאתו בדבר זה קלה מטומאת משכב ומושב של זב וזבה והנדה ומצורע, שאין המשכב הזה נעשה אב הטומאה לטמא אדם וכלים, כמשכב ומושב הזב והזבה והנדה והמצורע^ב, אלא נעשה רק וולד הטומאה, לטמא אוכלים ומשקים בלבד, שנאמר בו בפני עצמו "וְכָל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטָּמָא", להוציאו ממשכב ומושב של נדה שטמא אדם וכלים, שכן אם מטמא משכב כנדה לא היה צריך לומר דבר שכן כבר למדנו שדינו כדין הנדה].

ד. מסקנת הסוגיה מדברי רבי חייא.

רבי חייא שנה ברייתא בה מבואר שהזב והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא מת טבילתן ביום, ורק נדה ויולדת טבילתן בלילה.

ואם כן מבואר **שבועל נידה טובל ביום שביעי לטומאתו**. וכן היא מסקנת הסוגיה.

- ולפי זה, אין הכהן הגדול צריך לפרוש קודם כניסת שבעה ימים, ודי בפרישה ביום הראשון עצמו.

כהן גדול אינו טעון פרישה משאר בני אדם

[מחשש טומאת מת]

נתבאר, שכהן גדול טעון פרישה מביתו ללשכת פרהדרין שבעה ימים קודם יום הכיפורים, [י"א שהדבר למד מפרישת ימי המילואים. וי"א שהדבר למד מפרישת סיני]. עוד

^א תימה לי, דטמא מת נמי חמור מבועל נדה, שטעון הזאה שלישי ושביעי, ומטמא כלי מתכות לעשותם אב הטומאה כיוצא בו ... ושמא בסיפא דברייתא חשיב נמי להני חומרי דטמא מת מבועל נדה. [תוס'].

^ב כאן חזר בו רש"י ממה שפירש בפרק אלו דברים בפסחים ... זב חמור ממצורע, שכן עושה משכב ומושב ... משמע **דמצורע אינו עושה משכב ומושב**. >הוקשה מדאמר בתורת כהנים ... בימי ספרו, שאין מטמא משכב ומושב, ואין מטמא בביתו ... בימי גמרו, שטמא משכב ומושב כו'. ותירץ רש"י וגם ר"ת, דההיא דאלו דברים דמשמע זב עושה משכב ומושב ולא מצורע, היינו לטמא אדם ובגדים, וההיא דתורת כהנים מיירי לטומאה קלה, לטמא אוכלין ומשקין, דאתי בקל וחומר ... וממיעוטא דהזב ולא אבן המנוגעת, ממעט התם **לטומאה חמורה**. >וכאן פירש רש"י, **שעושה משכב ומושב** לטמא אוכלין ומשקין, ולא כשאר משכב ומושב שעושה **לטמא אדם וכלים** כגון הזב והמצורע וכו'. [] וה"ר משה מפונטייז"א פירש כמו שפרש"י כאן, וההיא דאלו דברים מוקי לה במצורע בימי ספרו ... ועוד האריכו בו התוס' באלו דברים, וכאן לא שייך. [] ולי הוקשה על מה שפירש התוס', דמצורע ואבן המנוגעת אתו בקל וחומר ... אלא נראה לי, דטומאה חמורה נמעיטה מהזב, וטומאה קלה מטמא בהיקשא, דהזב את זובו לזכר ולנקבה ... [תוס'].

נתבאר, שבפרישה זו פורש גם מאשתו, [שמה יבוא עליה ולאחר מכן ימצא דם, באופן שיש לחוש שהיתה נדה בבעילתו, והרי הוא בועל נדה הטמא שבעה]. אבל משאר בני אדם אינו טעון פרישה, ורשאים בני אדם להיכנס אצלו, ולא חששו שמה ימות מת עליו, ויטמא טומאת מת. ונחלקו חכמים מדוע לא חששו לכך.

לדברי רב תחליפא אבוב דרב הונא משמו של רבא – הסיבה שלא חששו לכך שיטמא כהן גדול במת, **כי טומאת מת הותרה בקרבנות ציבור**^א, [שנאמר בעניין הפסח, "אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ ... וְעָשָׂה פֶסַח לָהּ. בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי" (במדבר ט' י"ז-י"ח)] ללמד שדווקא "אִישׁ אִישׁ", כלומר יחידים, נדחים לפסח שני, אבל ציבור אינו נדחה, אלא מקריב בטומאה^ב, ומאחר שקרבנות יום הכפורים קרבנות ציבור הן, כהן גדול מקריב לכתחילה אף בהיותו טמא מת, ולכן אין צורך להפרישו ממקום שעלול להיטמא במת.

ולדברי רבינא – **טומאת מת** לא הותרה בציבור, אלא **דחוייה היא בלבד**, שכשאינו דרך להקריב בטהרה, הותרה הטומאה הזו, כדי שלא יבטלו הקרבנות, אבל לכתחילה יש לעשות כל מה שאפשר שיקרבו קרבנות בטהרה, ואם כן ודאי ראוי לחוש לכך שלא יטמא כהן גדול בטומאת מת, **והסיבה שלא הפרישוהו מבני אדם, כי טומאת מת אינה שכיחה**, כלומר אין זה מצוי שימות אדם פתאום, שנחוש לכך שאחד הנכנסים אצלו ימות, ויטמאו, [מה שאין כן טומאת ביתו, שהיא שכיחה, שכן רוב נשים רגילות לראות, ולכן חששו שמה יבוא לידי טומאה על ידי הראיה].

מתי קרבנות ציבור קרבים על ידי כהנים טמאים

ב. דעת רב ששת.

טומאת המת דחוייה היא בציבור, ולפיכך, אף שבדיעבד קרבנות ציבור קרבים בטומאת

^א תימה דבזבחים ריש פרק כל הפסולים קאמר, מכלל דתרווייהו, פירוש אביי ורבא, סבירא להו, טומאה דחוייה היא בציבור. (א) ותירץ ר"י, דהא דקאמר רבא הכא טומאה היתר היא, זאת אומרת, וליה לא סבירא ליה, דסבירא ליה כרב ששת, דאמר בסמוך טומאה דחוייה היא. (ב) ולי נראה דאין אנו צריכין לומר דלא סבירא ליה כסתם מתניתין, אלא ההיא דהתם לענין פסח איירי ... וכיון דהתם לענין פסח איירי, איכא למימר נהי דפסח, כיון דאתי בכינופיה, חשיב כקרבן ציבור, ודוחה את השבת ואת הטומאה, מכל מקום כיון דלאו כל ישראל מייתי חד פסח בשותפות, מהדרין אטהורין אפילו למאן דאמר טומאה היתר היא בקרבן ציבור גמור הבא בשותפות. וכן משמע לקמן בסמוך, דאילו של אחרן, אף על גב דזימנא קביעא ליה ודחי את השבת ואת הטומאה כקרבן ציבור, מכל מקום כיון דקרבן יחיד הוא, מהדרין אטהורין לכולי עלמא ... [תוס'].]

^ב ודווקא טומאת מת, אבל זבים ומצורעים ויולדות, שטומאתם יוצאת מגופם, לא הותרה, ובעל נדה כנדה. [רש"י].

מת, לכתחילה יש לעשות שיקרבו בטהרה.

ואם נטמאו כל הכהנים של בית אב שהיום זמנו להקריב, יביאו כהנים טהורים מבית אב אחר [ולכאורה הוא הדין ממשמר אחר], ורק כשלא ימצאו כהנים טהורים כלל, יקריבו הכהנים הטמאים.

א. דעת רב נחמן.

טומאת מת הותרה בציבור, ולכתחילה ניתן להקריב קרבנות ציבור בטומאת מת, ולכן, אם נטמאו כל הכהנים של בית אב, יקריבו הם בטומאה, אף על פי שיש כהנים טהורים מבית אב אחר.

וכשיש בבית אב זה יש כהנים טמאים וטהורים, בזה נחלקו שתי לשונות בגמרא מה דעת רב נחמן.

- **ללשון ראשון**, מאחר שגם הטהורים מבית אב זה, הם עדיפים על הטמאים, והם מקריבים.

- **וללשון שני**, מאחר שטומאת מת הותרה בציבור, אין שום עדיפות לטהורים על הטמאים, ואלו ואלו מקריבים בשווה.

דף ז'

קרבנות צבור שלדברי הכל לכתחילה יש להקריב בטהרה

א. כשיש בהם חלק לאכילת כהנים.

במסכת מנחות מבואר, שאם נטמאת מנחת העומר בידי זה שעומד ומקריבה, [לדברי רבין] אומר זאת לעומדים שם, ומביאים מנחה אחרת, ואם אין שם מנחה טהורה אחרת, אומרים לו, הוי פקח ושתוק^א.

הרי, שלכתחילה לא יקריב את מנחת העומר בטומאה, אלא יבקש אחרת, ורק כשאין

^א ולא יגלה שהקריב בטומאה, שמא יטעו השומעים ללמוד מכך שמקריבים מנחות בטומאה.

אחרת, יקריב בטומאה. ומכאן רצה רב ששת להוכיח, שטומאת מת דחוייה בציבור בדיעבד, ולא הותרה לכתחילה.

אולם רב נחמן אמר, שאין מכאן ראיה לדחות דבריו, שטומאת מת הותרה בציבור, להקריב בטומאה אף לכתחילה, **כי כשהותרה טומאה בקרבנות ציבור, לא הותרה אלא ההקרבה בטומאה, אבל האכילה לא הותרה בטומאה, וכל קרבן ציבור, אף שהוא קרב בטומאה, אם יש בו חלק לאכילה, אינו נאכל בטומאה.** ומאחר שרק ההקרבה הותרה בטומאת ציבור, ולא האכילה, **כשיש בקרבן חלק לאכילה, יש לעשות הכל שיקרב בטהרה, ולא כדי להתיר את ההקרבה, אלא כדי שיוכלו לאכול את החלק הנאכל.**

והנה, בברייתא מבואר, שאם נטמאת מנחת פרים אילים וכבשים בידי זה שעומד ומקריבה, אומר זאת לעומדים שם, ומביאים מנחה אחרת, ואם אין שם מנחה טהורה אחרת, אומרים לו, הוי פקח ושתוק.

ומתחילה היה נראה שהכוונה למנחת של פרים אילים וכבשים של קרבנות החג, שהם עולות, וטעונים נסכים, [ואין בהם חלק לאכילה].

ומתוך כך שאמרו, שלכתחילה לא יקריבם בטומאה, רצה רב ששת להוכיח, שטומאת מת דחוייה בציבור בדיעבד, ולא הותרה לכתחילה.

אולם רב נחמן דחה ראיה זו, ואמר, שלא דברו כאן בפרים אילים וכבשים של חג, אלא בפרים אילים וכשבים אחרים, שבהם הוא מודה שלא הותרה בהם טומאה לכתחילה מהטעמים הבאים.

ב. כשאין זמנם קבוע.

לדברי רב נחמן הפרים הנזכרים בברייתא, שאין מנחתם דוחה את הטומאה לכתחילה, הם **פרי עבודה זרה של ציבור**, כלומר קרבנות הבאים לכפר על ציבור שעבדו עבודה זרה, על ידי שגגת הוראה של בי"ד, שטעו והורו להם היתר בדבר, ויש בהם נסכים.

וקרבנות אלו, אף שהם קרבנות ציבור, מאחר שאין זמנם קבוע ליום מסוים, לא הותרה בהם טומאה, ולכן אם אחר שקרבו נטמאו נסכיהם, לכתחילה יש להביא

אחרים טהורים.^א

ג. כשהם באים משל יחיד.

לדברי רב נחמן האילים הנזכרים בברייתא, שאין מנחתם דוחה את הטומאה לכתחילה, הם אילו של כהן גדול ביום הכיפורים.

וקרבן זה, אף שזמנו קבוע, ודוחה את השבת ואת הטומאה כקרבן ציבור, מכל מקום, מאחר שהוא קרבן יחיד, לא הותרה בו טומאה לכתחילה, ולכתחילה יש לחפש אחר כהן טהור לעשותו.^ב

ולדברי רב נחמן, כבשים הנזכרים בברייתא, שאין מנחתם דוחה את הטומאה לכתחילה, הם כבש הבא על העומר, שהמנחה שעמו אינה מנחת נסכים, אלא מנחת העומר, ששיירה נאכלים, ומהטעם הזה אין להקריבה לכתחילה בטומאה, כפי שנתבאר [באות א'].^ג

ד. קרבן שנטמא וזרקו למזבח

בברייתא מבואר, שאם נטמא דם הקרבן, לכתחילה אין לזרוקו בטומאה, [אלא שאם זרק, והיה הדבר בשוגג, הקרבן כשר, והבשר נאכל], ואם זרק את הדם, והיה הדבר במזיד, קנסו אותו חכמים שלא יאכל מבשרו.

לדברי רב ששת – כן הדין גם בקרבנות ציבור, כי גם בהם לא הותרה טומאה לכתחילה, ויש לעשות בטהרה, ולפיכך כשעשה לכתחילה בטומאה, קנסו שלא יאכלו את הבשר.

ולדברי רב נחמן – בקרבנות ציבור הותרה טומאה לכתחילה, ולפיכך גם כשנטמא הדם, מקריבים אותם לכתחילה, והיתר גמור הוא, והבשר נאכל. ורק בקרבנות יחיד,

^א והא דאמר, אומר לו הוי פקח ושתוק, ומביא אותה בטומאה, לאו משום דטומאה דחוייה בצבור, דהא לא דחי שבת, כיון דלא קביעא ליה זמן, וטומאה נמי לא דחי, כדאמר לקמן פרק הוציאו לו, כל שאין זמנו קבוע אינו דוחה לא את השבת ולא את הטומאה, אף על פי שהוא קרבן צבור, והא דמביאה בטומאה, היינו משום דרצויי ציץ, ודווקא טומאת קרבן דמרצה ציץ, אבל טומאת הגוף דכהנים לא אידחו לגבייהו כלל, דלגמרי חשיב קרבן יחיד. [תוס'].^ב

^ב ותימה לי, והא כולחו מקראי נפקי פרק כיצד צולין "וידבר משה את מועדי ה'" הכתוב קבע מועד אחד לכולן, מאי שנא דיש מהן שהותרה בהן טומאה, ויש מהם דחוייה. ויש לומר למאן דאמר טומאה היתר היא, בכולהו הותר טומאה מדאורייתא, אלא מדרבנן גזרו אההוא דהוי קרבן יחיד דליהדרי אטהורין. ולמאן דאמר טומאה דחוייה היא, סבירא ליה דבכולהו דחוייה היא מדאורייתא. [תוס'].^ג

שאינם קרבים בטומאה, אלא על ידי ריצוי ציץ, אם ארע הדבר במזיד, קנסו חכמים שלא יאכל הבשר.

הציץ מרצה על טומאת הקרבנות

כבר נתבאר, שקרבן שקרב בטומאה, הציץ מרצה עליו ומכשירו, ועניין זה למד מהכתוב, "וְעִשִּׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפִתַּחְתָּ עָלָיו פֶּתוּחֵי חֹתֶם קֹדֶשׁ לַה'". וְשָׂמַתָּ אֹתוֹ עַל פִּתְיֵל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמִּצְנֶפֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּצְנֶפֶת יִהְיֶה. וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת עֹן הַקֹּדָשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְּנֵת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לָרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' (שמות כ"ח ל"ו-ל"ח), וריצוי ציץ מועיל לטומאת הדם ולטומאת הבשר^א ולטומאת החלבנים. [שהדם נזרק אף על פי שנטמא אחד מהם].

בסוגייתנו נשנו שתי ברייתות בעניין זה, באחת משמע, שאינו מרצה על המזיד, ובאחת מבואר שמרצה בכל האופנים, וכתבו התוס', שבמסכת מנחות ישבו את שתי הברייתות, ולהלן כתוב הדין, כפי שישבוהו במסכת מנחות.

לדעת רבינא – בין שנטמא באונס, ובין שנטמא בשוגג, ובין שנטמא במזיד. בין בקרבנות יחיד, ובין בקרבנות ציבור. אם לאחר שנטמאו, זרק את הדם הטמא בשוגג, הציץ מרצה על הטומאה, אבל אם זרקו במזיד, אין הציץ מרצה עליו. [=טומאתו - בין בשוגג בין במזיד, הורצה. זריקתו - בשוגג, הורצה. במזיד, לא הורצה].

ולדעת רבי שילא – דם שנטמא במזיד, וזרקו, אין הציץ מרצה עליו. אבל אם נטמא הדם בשוגג, מעתה, בין זרקו באונס, ובין זרקו בשוגג, ובין זרקו במזיד, בין בקרבנות יחיד, ובין בקרבנות ציבור, הציץ מרצה עליו. [=זריקתו - בין בשוגג בין במזיד, הורצה. טומאתו - בשוגג, הורצה. במזיד, לא הורצה].

וכתבו התוס' שאין סברא לחלק בדין תורה בין שוגג למזיד, לא בזריקה ולא בטומאה, ובוודאי מהתורה מרצה בכל ענין, והחילוקים הנ"ל בין שוגג למזיד הם מדרבנן.

לדעה ראשונה חילקו בין שוגג למזיד בטומאה, שנראה יותר להחמיר בנטמא במזיד, משום שזו תחילת הפסול, ועוד שלא נתכוין לעשות מצוה, אבל בזריקה בטומאה לא קנסוהו, כיון שאינו תחילת פסולא, ועוד שהוא עושה מצוה.

ולדעה שניה חילקו בין שוגג למזיד בטומאה, שנאמרה יותר להחמיר יותר בזריקה, משום

^א בפסחים פרק קמא פירש רש"י, דאתיא כרבי יהושע, דאמר, אם אין בשר אין דם. מיהו אומר ר"י, דאתיא אפילו כרבי אליעזר דאמר, יש דם אף על פי שאין בשר, והא דבעי ריצוי ציץ, יש לומר, היינו כדאמר בפרק כיצד צולין, לאקבעינהו בפיגול, ולאפקינהו מידי מעילה. [תוס']

שדבר מגונה ביותר הוא להקריב לגבוה דבר שאינו טהור.

- **לדברי רב ששת, צריכים אנו לריצוי ציץ גם כשארעה טומאה בקרבנות ציבור, כי לכתחילה אין ראוי להקריבם בטומאה^א.**

- **ולדברי רב נחמן, בקרבנות ציבור אין אנו צריכים לריצוי ציץ, כי הותרה בהם הטומאה לכתחילה, ולא נזכר ריצוי ציץ, אלא משום קרבנות יחיד, או משום קרבנות ציבור שאין זמנם קבוע.**

מנין שהציץ מרצה על הטומאה ולא עד דבר אחר

כבר נתבאר שבעניין הציץ נאמר, "וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת עֹון הַקֹּדֶשִׁים", ומכאן שהציץ מכשיר ומרצה קרבנות פסולים. אבל לא נתפרש בכתוב, מה הם אותם פסולים, שהציץ מכשיר אותם.

א. ואין לומר שהציץ מרצה ומכשיר קרבן שנפסל על ידי מחשבת פיגול, שחישב בשעת אחת מעבודות הקרבן [שחיטה. קבלה. הולכה. זריקה], שתהא אחת האכילות מחוץ למקום הכשר לה, [כגון שחישב לזרוק את הדם חוץ לעזרה, או לאכול את בשרו חוץ לירושלים], כי לעניין מחשבת פיגול נאמר, "וְאִם הֶאֱכַל וְאֶכַל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יִרְצָה" (ויקרא י"ט ז'), ללמד, שהוא פסול, ואין דבר מכשירו^ב.

^א ומה בין יחיד לצבור, שהיחיד אין טומאת הגוף נדחה אצלו, שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף, ושל צבור נדחת טומאת הגוף אצלם, ולא על ידי ציץ, מיהו, מדבעי טומאת בשר ועולין בצבור ציץ לרצוי, שמע מינה טומאת הגוף שנדחת אצלם, בקושי נדחת, וכל כמה דמצנין לאהדורי אטרהה, מהדרינן. [רש"י].

^ב "אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב", כך היא הגירסא בכל הספרים, אלא שרש"י הגיה איפכא על פי התורת כהנים. [ו] ובחנם הגיה, דהא מסקינן בפרק שני דזבחים, דתרוייהו מקראי אריכא נפקי, ורישיה דקרא דאם האכל יאכל ביום השלישי לא ירצה בחוץ לזמנו, וסיפיה דפיגול יהיה זה חוץ למקומו, אם כן גירסת הספר נכונה. [ו] ומתורת כהנים אין ראיה, דכמה ברייתות נשנו שם לפי מה דסלקא דעתך מעיקרא, ואיכא למימר דההיא נשנית לפי הטעות דהוה סלקא דעתך מעיקרא בפרק שני דזבחים, דמתרי קראי נפקי, חוץ למקומו מקרא זוטא דפרשת קדושים, וחוץ לזמנו מקרא אריכא דפרשת צו. [ו] ועוד קשה על פירוש רש"י, אמאי קרי לחוץ למקומו פיגול, ולחוץ לזמנו נותר, דבכל הש"ס חוץ לזמנו קרי פיגול. בשלמא לפירוש רבינו תם, משום דחוץ למקומו נפקא לן מדכתיב פיגול יהיה בקרא אריכא, להכי קרי ליה פיגול. [ו] ולכל הפירושים קשה, אמאי מדכר בברייתא פיגול ברישא, והא חוץ לזמנו כתב ברישא. וצריך לומר לפי שהוא קל יותר מחוץ לזמנו, דחוץ למקומו אין בו כרת. ועוד דהותר מכללו בבמה. הוה מחדר ברישא לאוקמא ביה רצוי ציץ טפי מבחוץ לזמנו דחמיר. ובתר דלא מיתוקמא ליה ביה, מחדר לאוקמא בחוץ לזמנו. [ו] ופירש רש"י בפרק קמא דפסחים, אית דמפרשי פיגול חוץ לזמנו כמו פיגול שבכל הש"ס, שהוא חוץ לזמנו, אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב, ואם עון נותר נותר ממש, ולא נהירא, דהכי קאמר הרי כבר נאמר לא ירצה, אי לא ירצה הזבח קאמר, וכי לאחר שהוכשר יחזור ויפסול, ואי האוכלו קאמר, וכי אין כפרה לחייבי כריתות, ועוד תיפוק ליה מעון הקדשים ולא עון

ב. וכן אין לומר שהציץ מרצה ומכשיר קרבן שנפסל על ידי מחשבת נותר, שחישב בשעת אחת מעבודות הקרבן, שתהא אחת האכילות אחר הזמן הכשר לכך, כגון שחישב לזרוק את הדם למחר, או לאכול את הבשר לאחר זמנו], כי לעניין פסול זה, נאמר "ואם האכל אכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול והיה נחפז האכלת מננו זונה תשא" (ויקרא ז' י"ח), ללמד שהוא פסול, ואין דבר מכשירו.

ג. ועל כרחך, הפסול שהציץ מרצה ומכשירו, הוא פסול טומאה, שהוא פסול קל, שהותר מכללו בציבור^נ, שכן קרבנות ציבור קרבים בטומאה. ומאחר שהותר פסול טומאה בציבור, קל הוא, והוא זה שהותר אצל היחיד על ידי הציץ.

הדברים הנ"ל מבוארים בברייתא. ולמדנו, שלדעת הברייתא הזו, טומאה הותרה בציבור, כדברי רב נחמן. ומכל מקום לא נדחו דברי רב ששת, כי נחלקו חכמים בדין זה, אם טומאה הותרה בציבור או דחוייה בלבד, כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ודברי רב ששת הם כדעת האומרים שטומאה דחוייה בציבור.

דפים ז'-ח'

ריצוי ציץ כשאינו על מצח אהרן

כבר נתבאר, שהציץ מרצה על הטומאה שארעה בקרבנות, כלומר מכשיר את הקרבן

האוכלין. [] ומורי ה"ר יהודה ממיץ זצ"ל אמר לי מפי ה"ר וויש מאפר"ק זצ"ל, אם עון נותר נותר ממש. ומה שהקשה רש"י אחר שהוכשר יחזור ויפסל, דילמא אתיא כרבי עקיבא דאמר בפרק שני דזבחים לרבי אליעזר, הא מצינו לזב וזבה ושומרת יום שהן בחזקת טהרה, וכיון שראו סתרו, אף אתה אל תתמה על זה אחר שהוכשר יחזור ויפסול ... [תוס']..

^א תימה לרבינו תם, מאי איצטריך למיתלי טעמא שהותרה מכללה, תיפוק ליה משום דאי אפשר לאוקמא קרא בפיגול ונותר, וממילא לא מיתוקם אלא בטומאה. (א) ותיירץ דעל כרחך לא מוקמינן לקרא אלא במידי דהותר מכללו, מדכתיב "לרצון להם", משמע עון שהוא לרצון בעלמא ... [ואם תאמר אם כן פיגול ונותר היכי סלקא דעתך לאוקומי קרא בגוייהו, אי לאו דכתיב לא יחשב ולא ירצה, תיפוק ליה דלא הותרו מכללו. ואומר רבינו תם, פיגול הותר מכללו בבמה, שאין פסול מקום בבמה. ונותר כדי נסבה, אי נמי הותר בראשו של מזבח. אבל קשה למאן דאמר לינה מועלת בראשו של מזבח ... מאי איכא למימר. ועוד מחשבת נותר לא הותרה. ואומר ריב"א דהותרה במנחת כהנים ובמנחת כהן משוח ובכל דבר שאין לו מתירין דאין חייבין עליו משום פיגול ... ואפילו פסול נמי ליכא ...] (ב) וי"מ דפיגול ונותר אף על גב דלא הותרו מכללן הוה מוקמינן קרא דריצוי ציץ בגוייהו, אי לא גלי קרא בהדיא לא יחשב ולא ירצה, משום דכתיב בהו עון, ובציץ כתב עון, וגמרינן עון עון מציץ, ואי משום דכתיב לרצון להם ... איכא למימר דהוה מוקמי לרצון לדרשא אחריתי ... [] ובפרק הקומץ רבה כתבתי אמאי לא מוקמינן לקרא לעון נבילה וטריפה שהותר מכללו במליקה, או בעון לילה שהותר מכללו באיברים ופדרים, או בעון אותו ואת בנו שהותר מכללו בעופות, או עון מחוסר זמן שהותר בעופות. ועיי"ש. [תוס'].

שנטמא.

אכן לדברי הכל, אין הציץ מרצה, אלא כשהוא שלם, אבל אם נשבר, אינו מרצה [כפי שיתבאר בעזה"י]. וכשהוא שלם, נחלקו חכמים אם הוא מרצה תמיד, או רק בעודו על מצח אהרן, [ששם מקומו, כמו שנאמר, "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ". ולדעת רבי יהודה, מהיתור וי"ו למדו דבר נוסף, והוא, שהציץ מרצה רק כשהוא ראוי למצח, כלומר, כשהוא שלם ולא שבור].

ולדעת רבי יהודה – אין הציץ מרצה אלא בעודו על מצח אהרן, שכן נאמר, "וְהָיָה עַל מִצְחֵךְ אֶהְרֹן וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת עֹן הַקֹּדֶשִׁים" (שמות כ"ח ל"ח), לומר, שרק כשהציץ על מצח אהרן הוא מרצה.

ורבי שמעון אומר, שלא בא הכתוב הזה לומר שהציץ מרצה רק כשהוא על מצחו של אהרן, אלא בא ללמד, שאין הציץ מרצה אלא כשהוא ראוי למצח, כלומר שהוא שלם ולא שבור.

ולדעת רבי שמעון – כל זמן שהציץ שלם, הרי הוא מרצה, ואפילו תלוי ביתד ואינו על מצח אהרן, שנאמר, "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לְפָנַי ה' (שמות כ"ח ל"ח), ועל כרחק אין כוונת הכתוב שיהיה הציץ על מצחו תמיד, שהרי כשהוא נכנס לבית הכסא וכשהוא ישן אינו יכול להיות על מצחו, אלא שני דברים כתובים כאן, (א) "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ", (ב) "תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'", כלומר תמיד הוא מרצה, ואפילו כשאינו על מצחו כלומר. [ורבי יהודה אומר, שהכל עניין אחד, "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'", ולא בא הכתוב לומר שתמיד יהיה הציץ על מצחו, אלא שכשהציץ על מצחו, לא יסיח דעתו ממנו].

הראיה מטומאת כהן גדול ביום הכיפורים

נתבאר שלדעת רבי שמעון הציץ מרצה על טומאת הקרבנות, בין כשהוא על מצח אהרן, ובין כשאינו על מצח אהרן.

ורבי שמעון הביא ראיה לדבריו ממה שמצינו שעבודת פנים של כהן גדול ביום הכפורים דוחה את הטומאה, אף על פי שהוא לבוש בגדי לבן בלא ציץ.

וראייתו של רבי שמעון לכך היא, משום שלדעתו צריכים אנו לריצוי ציץ, בין לטומאה שארעה בקרבן יחיד, [שהציץ מרצה עליה בדיעבד], ובין לטומאה של קרבנות ציבור, שאף שהתירה תורה להקריב קרבנות ציבור בטומאה, אין הדבר היתר גמור, אלא כשלא

נמצאו טהורים, אז יקריבו טמאים [=טומאה דחוייה היא בציבור], וכיון שאין היתר גמור בדבר, כדי שידחו קרבנות ציבור את הטומאה, צריכים אנו לריצוי ציץ. ומעתה, כיון שעבודת פנים של כהן גדול ביום הכיפורים, היא בכלל שאר קרבנות ציבור הדוחים את הטומאה, אף שבאותה שעה אין הציץ על מצחו, שכן הוא עובד בבגדי לבן, מכאן יש ללמוד, שהציץ מרצה גם כשאינו על מצחו^א.

ורבי יהודה לא קיבל את ראייתו של רבי שמעון ממה שמצינו שמעבודת פנים של כהן גדול ביום הכיפורים, דוחה את הטומאה, אף על פי שאין הציץ במצחו.

כי לדעת רבי יהודה, אין אנו צריכים לריצוי ציץ אלא לטומאה שארעה בקרבנות יחיד, שלא הותרה בהם טומאה ועל ידי הציץ הם כשרים. אבל כשקרבנות ציבור באים בטומאה, אין צריכים הם לריצוי הציץ, כי היתר גמור יש בדבר [=טומאה הותרה בציבור], ולכן אפילו כשיש טהורים רשאים טמאים להקריב. ואם כן, עבודת פנים של כהן גדול ביום הכיפורים, מאחר שהיא קרבן ציבור, אינה צריכה כלל ריצוי ציץ, ולכן היא נעשית בטומאה אף על פי שאין הציץ במצחו.

דף ח'

דברים שחייבים למשמש בהם כל שעה

א. ציץ.

בעניין הציץ נאמר, "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד", וכבר נתבאר שלדעת רבי יהודה, הכתוב הזה מלמד, שהכהן צריך למשמש בו תמיד, שלא יסיח דעתו ממנו.

ב. תפילין.

לדברי רבה בר רב הונא, יש ללמוד בקל וחומר, שחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה

^א לא ידענא מאי ראייה מיייתי רבי שמעון מיום הכפורים, דאפילו כשאינו על מצחו דמרצה, דלמא לעולם אינו על מצחו אין מרצה, ויום הכפורים היינו טעמא, דכיון דאי אפשר להיות על מצחו ולרצוי, דחיא טומאה, כיון דקרבת צבור הוא דאתא בטומאה, מידי דחיה אטומאת גברא, דלא מרצי ציץ עלה, ודחיא טומאה. ויש לומר דחכי קאמר רבי שמעון, כהן גדול ביום הכפורים יוכיח, דאי נטמא הקרבן בידו, אפילו אם יש אחרת טהורה, אין אומר לו הבא אחרת תחתיה, ועל כרחך היינו משום דאפילו אין עודהו על מצחו מרצה, וכיון דאיכא תרתי, רצוי ציץ, וקרבת צבור, לא מיייתי אחריתי, דאי אין עודהו על מצחו אינו מרצה, לימא ליה הבא אחרת תחתיה, כיון דטומאה דחוייה היא. [תוס']

ושעה, שכן אם הציץ, שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה, על אחת כמה וכמה^א.

הזאת מי חטאת על כהן בשבעת ימי פרישה

מי שנטמא במת, סדר טהרתו, שיזו עליו ממי חטאת [=מים מעורבים באפר פרה אדומה], ביום שלישי לטומאתו, וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום שביעי וטהור לערב, שנאמר, "וְהָזָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחָטָא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכָבֵס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמִּים וְטָהַר בְּעֶרְבֹ" (במדבר י"ט י"ט).

וכשאמרה תורה להזות עליו ביום שלישי ושביעי אין הדבר מעכב, שיזו עליו דווקא ביום השלישי וביום השביעי, ואם לא היזו ביום שלישי, יכולים להזות הזאה ראשונה בימים שאחרי כן, ומכל מקום כשם שאיחרו הזאה ראשונה, כך יאחרו את ההזאה השניה, באופן שלעולם תהא הזאה שניה ארבעה ימים אחר הזאה ראשונה. [ולהלן יתבאר בעזה"י, אם יכולים לאחר את ההזאה אף לכתחילה, או שמצווה להזות בזמן, ביום שלישי ממש].

ולדברי הכל, כהן גדול הפורש מביתו ללשכת פרהדרין שבעת ימים קודם יום הכיפורים, וכן כהן השורף את הפרה, שהיה פורש מביתו ללשכת בית האבן שבעה ימים קודם שריפת הפרה, בימי פרישתם היו מזים עליהם מי חטאת מספק שמא נטמאו במת. אבל נחלקו חכמים אם היו מזים עליהם מי חטאת כל שבעת הימים או שהיו מזים עליהם רק ביום שלישי ושביעי לפרישתם.

א. דעת רבי מאיר.

אחד זה ואחד זה, [כלומר בין כהן גדול הפורש שבעה ימים קודם יום הכיפורים, ובין כהן הפורש שבעה ימים קודם שריפת הפרה], **היו מזים עליהם כל שבעה ימים** [מכל חטאות שהיו שם].

^א תימה לי, ליפרד, מה לציץ שכן השם הוא בגלוי, תאמר בתפילין שהן מחופין עור. ואין לתרץ דהכי נמי כתיב שדי בתפילין בקמטין. חדא דאין זה כתב גמור, דדוקא שיי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, אבל ד' י' לא. ועוד בציץ איכא שם המיוחד בן ארבע אותיות דחמיר טפי. ונראה לי דאינו קל וחומר גמור דאורייתא, אלא מדרבנן, והכי קאמר, נחי נמי דאיכא חומרא טפי בציץ, כדמפרש, מכל מקום כיון דאיכא בתפילין צד חשיבות זה טפי, שיש בהן אזכרות הרבה, סברא הוא שמן הדין יש לחכמים לתקן למשמש בהן כל שעה. [תוס']

ומסקנת הגמרא [מחמת קושיית רבי יוסי ברבי חנינא], שלא היו מזים עליו כל שבעה ממש, אלא בימים ראשון שני ושלישי לפרישתו, [שמא אחד מהם הוא שלישי לטומאתו], וכן בימים חמישי ששי ושביעי לפרישתו, [שמא אחד מהם הוא שביעי לטומאתו], אבל ביום הרביעי לא היו מזים עליו, כי ודאי אינו לא שלישי לטומאה ולא שביעי לטומאה.^א

י"יכ או יום שריפת הפרה	ימי פרישה							
	7	6	5	4	3	2	1	
			7	6	5	4	3	2 נטמא יומים קודם או יותר טעון הזאה בראשון ובחמישי
		7	6	5	4	3	2	נטמא יום קודם טעון הזאה בשני ובששי
	7	6	5	4	3	2		נטמא ביום פרישתו טעון הזאה בשלישי ובשביעי
י"יכ או יום שריפת הפרה	7	6	5	4	3	2	1	מחמת הספיקות טעון הזאה כל שבעה

וכמו כן לא היו מזים עליו ביום שבת, כי הזאה אינה דוחה את השבת.

ולפיכך אמר רבא, שכהן גדול הפורש קודם יום הכיפורים, רוב שנים היו מזים עליו חמישה ימים בלבד, שכן לא היו מזים עליו לא ברביעי לפרישתו, ולא ביום שבת. ורק כשחל יום הכפורים ברביעי בשבת שאז יום רביעי לפרישתו היה שבת, היו מזים עליו ששה ימים.

אבל כהן הפורש קודם שריפת הפרה, לעולם מזים עליו ששה ימים, כי היו מכוונים שיהא יום רביעי לפרישתו בשבת, על ידי שהיו מפרישים אותו מיום רביעי עד יום שלישי הבא, ושורפים את הפרה למחרת ביום רביעי.

^א ותימה לי ... מנא ליה לגמרא דטעמא דרבי מאיר משום חששא דטומאה, לימא משום דגמר ממלואים, דהויא הזאה כל שבעה, [ואם כן גם ביום רביעי טעון הזאה]. ושמא רבי יוסי ברבי חנינא דקאמר הכי בגמרא, סבירא ליה כריש לקיש דלא גמר ממלואים, אלא מעלה בעלמא משום ההיא חששא ראשון דילמא שלישי [אבל לרבי יוחנן טעון הזאה גם ביום רביעי] ... אי נמי יש לומר אפילו מאן דגמר ממלואים, סבירא ליה דקרא אסמכתא בעלמא, ואם כן אי לאו דאיכא טעמא קצת, לא הוו מצרכי רבנן הזאה, להכי איצטריך לפרושי טעמא. [תוס' בדף ד'].^א

ב. דעת רבי יוסי.

אחד זה ואחד זה, [כלומר בין כהן גדול הפורש שבעה ימים קודם יום הכפורים, ובין כהן הפורש שבעה ימים קודם שריפת הפרה], **אין מזים עליו אלא ביום שלישי לפרישתו וביום שביעי לפרישתו**, שכן בין אם נטמא ביום פרישתו, ובין אם נטמא קודם לכן, בהזאות אלו הוא נטהר.

ג. דעת רבי חנינא סגן הכהנים.

כהן השורף את הפרה, מזים עליו כל שבעה, [כדברי רבי מאיר]. **וכהן גדול ביום הכפורים, אין מזים עליו אלא שלישי ושביעי**, [כדעת רבי יוסי].

ונאמרו מספר ביאורים בגמרא, בטעם מחלוקתם של התנאים הללו.

א. נחלקו אם טומאה הותרה או דחויה.

מתחילה רצו לומר, שבדבר זה נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי.

לדעת רבי מאיר – טומאה דחוויה היא בציבור, ולפיכך לכתחילה יש לעשות באופן שתהא טהרה מושלמת, וזה יתכן רק כשיזו עליו כל שבעה, שאז גם אם נטמא, ממהרים לטהרו בזמנו.

ולדעת רבי יוסי – טומאה הותרה בציבור, ומעיקר הדין אין צריך לטהר את הכהן כלל^א, וההזאות לא לטהרו נעשו, אלא למעלה בעלמא, כמו שהיה בימי המילואים [שמהם למדו שכהנים אלו טעונים פרישה].

אולם דחו זאת, שכן אם לדעת רבי יוסי לא היו ההזאות משום טהרה, אלא משום ההזאות של ימי המילואים, למה הוא מצריך הזאה^ב דווקא שלישי ושביעי^א.

^א תימה לי אם כן גבי פרה אמאי סגי בשלישי ובשביעי, הא לאו קרבן ציבור היא לדחות שבת וטומאה. ויש לומר דכיון דטבול יום כשר בפרה דכתיב "והזה הטהור" דאמרת טהור כל דהו, אם כן מהתם נמי נכשיר כהן השורף הפרה בלא הזאה כלל, כיון דלא ברור לן דנטמא, והוא הדין דאפילו שלישי ושביעי לא בעי, אלא מעלה בעלמא. [תוס'].

^ב גבי יום הכפורים תימה לי, לימא דאיצטריך הזאה משום אילו של אהרן הקרב ביום הכפורים, דכיון דיחיד הוא מהדרין אטהרה. ויש לומר דהכי נמי, היכא דנטמא בידו טומאה ודאית, כדלעיל, אבל בחששא בעלמא כי הכא, ודאי למאן דמיקל ואמר היתר היא בציבור, לא הוה מצרכין מידי אפילו בדיחיד, כגון אילו של אהרן, כיון דחשיב כקרבן

ב. נחלקו אם טבילה בזמנה מצווה.

שוב אמרו, שבין לדעת רבי מאיר, ובין לדעת רבי יוסי, טומאה דחוייה היא בציבור, ולכן יש לטהר את הכהן שיהיה טהור בוודאי, ובדבר זה נחלקו.

לדעת רבי מאיר – טבילה בזמנה מצווה, כלומר הנטהר מטומאת מת, מצווה שיטבול ביום שביעי, שבו היזו עליו פעם שניה, שנאמר, "וְהָיָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא בְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוּ בְיוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהַר בְּעָרְבוֹ", ללמד שתהא הטבילה ביום השביעי, והזאה הוקשה לטבילה, ללמד שמצווה להיות בזמנה, ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, ולא לאחר, ולפיכך, כדי שתהא ההזאה בזמנה, מזים עליו כל שבעה, שמא היום זמנה.

ולדעת רבי יוסי – לא אמרינן טבילה בזמנה מצווה, כלומר הנטהר מטומאת מת, רשאי לאחר את הטבילה אחר גמר ההזאה, ואינו מצווה לטבול ביום ההזאה האחרונה, וכמו כן ההזאה עצמה אינה מצווה להיות בזמנה, ויכול לאחר, ואם כן, כל שיטהר הכהן בוודאי, דיו, אף לא היתה ההזאה בזמן, ולכן די בהזאת שלישי ושביעי.

ודחו גם זאת, שכן מבואר בברייתא, שלדעת רבי יוסי, טבילה בזמנה מצווה, [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך²].

ג. נחלקו אם הזאה בזמנה מצווה.

ומסקנת הסוגיה, שבין לדעת רבי מאיר, ובין לדעת רבי יוסי, טבילה בזמנה מצווה, ובדבר זה נחלקו.

לדעת רבי מאיר – כשם שטבילה בזמנה מצווה, כך הזאה בזמנה מצווה, כי הוקשה ההזאה לטבילה, ומאחר שגם ההזאה בזמנה מצווה, מזים עליו כל שבעה, שמא היום זמנה³.

ציבור לדחות שבת וטומאה. [תוס'].

^א מלשון הגמרא משמע, שלא יהיה צריך הזאה כלל. אולם רש"י פירש, שלא יהיה טעון הזאה בתורת שלישי ושביעי, ומשמע קצת שיהיה טעון הזאה כל שבעה, כמו שהיה בימי המילואים. ויל"ע בדבר.

^ב לא הוה מצי לשנויא הכא רבי יוסי ברבי יהודה היא, דסבירא ליה בפרק המפלת, לאו מצוה היא ... דכיון דפליג בהדיה רבי מאיר, שמע מינה דרבי יוסי בר חלפתא הוא, שהיה חבירו בר פלוגתא. [תוס'].

^ג תימה אמאי פשיט להו טפי דטבילה בזמנה מצוה מהזאה. יש לומר משום דכתיב "והזה הטהור על הטמא ביום

ולדעת רבי יוסי – אף שטבילה בזמנה מצווה, את ההזאה ניתן לאחר, ואין מצווה לעשותה בזמנה, ואם כן, כל שיטתה הכהן בוודאי, דיו, אף לא היתה ההזאה בזמן, ולכן די בהזאת שלישי ושביעי.

ודעת רבי חנינא סגן הכהנים כדעת רבי יוסי, שהזאה בזמנה אינה מצווה, ולכן כהן הפורש קודם יום הכיפורים דיו בהזאת שלישי ושביעי. ולעניין כהן השורף את הפרה, מעלה בעלמא עשו, להטעינו הזאה כל שבעה.

חילוקים בין פרישת כהן גדול קודם יום

הכפורים לבין פרישת כהן קודם שריפת הפרה

שנינו בברייתא, שאין חילוק בין כהן השורף את הפרה לכהן גדול ביום הכפורים, אלא שכהן גדול קודם יום הכפורים פרישתו לקדושה, [להיכנס למחנה שכינה, ולא יהא לבו זחה עליו, ויהא נבדל מכל קלות ראש, שחלה עליו אימה בהבדלתו מן הבריות], ואחיו הכהנים נוגעים בו. וכהן השורף את הפרה, פרישתו לטהרה, [להחמיר בטהרתו מפי קולא שעושים בו, לטמאו בו ביום ולהטבילו, להיות טבול יום, להוציא מלבם של צדוקים, כמבואר בתחילת המסכת], ולכן החמירו בו שאין אחיו הכהנים נוגעים בו.

ולדעת רבי חנינא סגן הכהנים יש ביניהם חילוק נוסף, והוא שכהן הפורש קודם יום הכיפורים דיו בהזאת שלישי ושביעי. וכהן השורף את הפרה, טעון הזאה כל שבעה. אבל לדעת רבי מאיר ורבי יוסי, בדבר זה אינם חלוקים, לדעת רבי מאיר שניהם טעונים הזאה כל שבעה, ולדעת רבי יוסי שניהם טעונים הזאה שלישי ושביעי בלבד.^א

השלישי וביום השביעי וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב", ועל כרחך הא דהדר כתיב, "וחטאו ביום השביעי", לאו משום הזאה כתיב, דהא כתיב כבר, ואי משום לאשמועין הזאה בזמנה מצוה, ליהדר נמי הזאה דשלישי, כדהדר הזאה דשביעי, אלא על כרחך משום "ורחץ" איצטריך, לאשמועין דתכף להזאה טבילה, ושמע מינה דטבילה בזמנה מצוה. ולמאן דלית ליה טבילה בזמנה מצוה, איכא למימר דדריש להאי קרא כדקא דריש ליה בפרק האומר בקידושין, דקאמר "וחטאו ביום השביעי" למה לי, איצטריך, סלקא דעתך אמינא הני מילי לקדשים, אבל בתרומה בחד נמי סגי, קא משמע לן. [תוס'].

^א תימה לי, אכתי איכא נמי שזה פורש ללשכת פרהדרין, וזה פורש ללשכה שעל פני הבירה. [א] יש לומר דלא קא חשיב אלא מילתא דחשיבותא, שיש מעלה בזה מבזה, אבל מה שזה פורש ללשכה זו, וזה פורש ללשכה זו, לאו מילתא דחשיבותא הוא בהאי טפי מבהאי. [ב] אי נמי נראה לי לפרש, דתרי מילי קחשיב, שזה פרישתו לקדושה דהיינו ללשכת פרהדרין שהיתה בנויה בקודש ... וזה פרישתו לטהרה, ללשכה שעל פני הבירה, העומדת בהר הבית, שאין בו

מי שהיה שם כתוב על בשרו וצריך לתת שם מים

נאמר "וְאֶבְדָּתֶם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לְה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים י"ב ג'-ד'), ומכאן שאסור למחוק את שם ה', ולפיכך, מי שהיה שם כתוב על בשרו, אסור לרחוץ או לסוך את אותו מקום, וכמו כן אסור לו לעמוד במקום הטינופת.

ומסקנת הגמרא במסכת שבת, שאם נטמא, ומוטלת עליו טבילה של מצווה, הכל מודים, שעליו לטבול אלא לכתחילה יש לו לתת גמי על מקום השם לכסותו, ורק אז יטבול.

אבל נחלקו חכמים מה יעשה כשאין הגמי מצוי לו, וצריך לחפש אחריו, ועל ידי זה יאלץ לדחות את טבילתו.

לדעת חכמים – אין חיוב לטבול מיד בזמן שניתן לעשות כן, ולכן כשאין בידו גמי, ידחה טבילתו עד שימצא גמי.

ולדעת רבי יוסי – טבילה בזמנה מצווה, שנאמר, "והיה לפנות ערב ירחץ במים" (דברים כ"ג י"ב), ואין לדחות את הטבילה מחמת חסרון הגמי, ולכן בלית ברירה, יטבול בלא גמי, ובלבד שלא ישפוף.

פסק ההלכה אם טבילה בזמנה מצווה

רבינו תם פסק, שטבילה בזמנה לאו מצווה היא, כרבי יוסי ברבי יהודה, במסכת נדה, שאמר, דיה טבילה באחרונה. וראיה לדבר, מעשים בכל יום, שאין לך טובלת בזמנה טבילה של נדה ושל זבה ושל שומרת יום. ורבינו חננאל פסק כבית שמאי ובית הלל דפרק המפלת, דסברי טבילה בזמנה מצווה^א.

קדושה יותר מירושלים, אלא טהור יותר, שהזב ובעל קרי וכל מי שטומאה יוצאה מגופו אין נכנסין לו ... **ועוד איכא בינייהו** מילתא אחריתי, **שזה אחיו הכהנים נוגעין בו, וזה אין אחיו הכהנים נוגעין בו**. [ולפי הפירוש השני, י"מ שלשכת פרהדרין קרויה קודש, אף על פי שהיתה פתוחה לחול, ותוכה חול, [דאי לאו כן הא אין ישיבה בעזרה וכל שכן שאין ישנים בה, ואם כן לא הוי פרישתו לקדושה], כי היתה בנויה בקדש, בסמוך לעזרה, ולכן קרי ליה שפיר פרישה לקדושה. ויש מפרשים דלשכת פרהדרין היתה פתוחה לקודש, ואף על גב דאם כן קדש הוא, ואין ישינן בה, יש לומר כיון שבנויה בחול ופתוחה לקדש, ונהי דתוכה קדש לענין אכילת קדשי קדשים, כדמשמע באיורו מקומן, מיהו מותר לישוב בה ולישן בה, דלא קדשה לגמרי כקדושת עזרה. ולא נהירא כדמשמע לקמן בשילהי פרק שני, גבי זקן יושב במערבה, דאין ישיבה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש. [תוס']].

^א ולא ראייה היא מדסברי בית שמאי ובית הלל הכי, שיהא הלכה כן, דודאי רבי יוסי ברבי יהודה לא פליג עליהו, אלא סבירא ליה לא נחלקו בדבר זה ... [] ומה שעשה רבינו אליהו הזקן זכרוננו לברכה באזהרות שלו, "טבילה בזמנה, ועל ארבע גדילים, יתד על אזנך תכסה הגדולים", מנהגן היה שלא היה מקפיד לכתוב כהלכתן, כמו שישד "על סתם

לשכת פרהדרין

כבר נתבאר בתחילת המסכת, שהלשכה שהיו מפרישים אליה כהן גדול שבעה ימים קודם יום הכיפורים, היתה קרויה לשכת פרהדרין, כלומר לשכת פקידי המלך.

וביאר רבי יהודה בברייתא, ש**מתחילה**, עד סוף ימיו של הכהן הגדול שמעון הצדיק, שהאריך ימים, **היתה הלשכה קרויה לשכת בלווטי, כלומר לשכת שרים**, שהיתה עשויה לצורך הכהנים הגדולים, שהם שרים חשובים.

אולם לאחר מותו, החלו מלכי בית חשמונאי למנות כהנים גדולים על ידי ממון שהיו נותנים למלך, ומתוך שהיו כהנים גדולים אלו רשעים, לא היו מוציאים שנתם, ובכל שנה מעמידים כהן גדול אחר.

וכל כהן היה סותר את הלשכה, לבנותה בנין נאה מקודמו, כדי שתהא קרויה על שמו, ונמצאת הלשכה משתנית בכל שנה. ובכך היא דומה לפרהדרין, הם פקידי המלך, שהמלך מחליפם בכל שנה, ולכן החלו לקרותה לשכת פרהדרין.

דפים ח'-ט'

תיקון הדמאי לכל אדם ולנחתומין

תבואה הנלקחת מעם הארץ קרויה דמאי, [לשון ספק "דא מאי" כלומר "זה מהו"], שכן אף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים תבואותיהם, הרבה יש שאינם מעשרים כראוי, והם מפרישים רק תרומה גדולה, [שיש באכילתה עונש מיתה, וניתן לתת חיטה אחת לצאת ידי התרומה הזו], ולכן אמרו חכמים, שהלוקח תבואה מעם הארץ, **אסור לאכול ממנה, עד שיתקנה כפי שיתבאר**.

א. תרומה גדולה.

אין צריך להפריש כלל, שכן כשיוחנן כהן גדול גזר על התבואה הנלקחת מעם הארץ שתהא דמאי, היה זאת משום ששלח בכל גבול ישראל, וראה, שהיו מפרישים רק

נסקלים דנתם ונתחייב תסקלוהו ויאמר המלך תלוהו", והיינו כרבי אליעזר דפרק נגמר הדין, כל הנסקלין נתלין, ודלא כרבנן דאמרי אין נתלה אלא מגדף ועובד עבודת כוכבים. [] ומהא דאמר בשמעתא, דכולי עלמא אמרינן טבילה בזמנה מצוה, אין להביא ראיה, דלא הוה מצוי למימר איפכא ... דאם כן מאי טעמא דרבי מאיר, ועוד רבי יוסי נמי על כרחך סבר טבילה בזמנה מצוה, כדשמעינן ליה גבי מי שהיה שם כתוב על בשרו. [תוס']

תרומה גדולה, ואם כן, תרומה גדולה אין לחוש שלא הפרישו, ואין צריך להפרישה שוב.

ב-ג. מעשר ראשון ותרומת מעשר.

מאחר שהרבה יש שאינם מעשרים מעשר ראשון, יש לחוש לדמאי זה שלא הפרישו ממנו מעשר ראשון, והרי זה ספק טבל, ולכן **כדי לתקן את הדמאי מאיסור טבל, יש להפריש ממנו מעשר ראשון.**

ומאותו מעשר יפריש תרומת מעשר, ויתן אותה לכהן^א ובכך המעשר מותר באכילה לכל.

ומאחר שהפריש מעשר מהתבואה, מעתה אין במעשר ספק איסור, אלא ספק ממון בלבד, כי המעשר מותר באכילה לכל, אלא שאם הוא מעשר הוא שייך ללוי, ואם לאו הוא שלו, ולפיכך **מעכב את המעשר לעצמו**, ככל ספק ממון שמניחים אותו ביד המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה, וכל זמן שלא יביא הלוי ראייה שהיתה התבואה טבל גמור, לא יטול את המעשר.

ד. מעשר עני.

מאחר שאין הטבל יוצא לחולין עד שיפרישו ממנו כל מעשרותיו, ובכלל זה מעשר עני, [בשנה שלישית ובשנה ששית, או מעשר שני בשאר שנים], בשנות מעשר עני **מפריש מהדמאי מעשר עני, כדי לתקנו בוודאי.**

ומאחר שהפריש את המעשר מהתבואה, מעתה אין כאן שום ספק איסור, אלא ספק ממון בלבד, שכן מעשר עני מותר באכילה לכל, אלא שאם הוא מעשר הוא שייך לעני ואם לאו הוא שלו, ולפיכך **מעכב את המעשר לעצמו**, ככל ספק ממון, שמניחים אותו ביד המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה, וכל זמן שלא יביא העני ראייה שהיתה התבואה טבל גמור, לא יטול את המעשר.

ה. מעשר שני.

כבר נתבאר שאין הטבל יוצא לחולין עד שיפרישו ממנו כל מעשרותיו, ובכלל זה מעשר שני, [ברוב שנים], בשנות מעשר שני, **רוב בני האדם מפרישים מהדמאי מעשר עני, כדי**

^א והא דלא אמרינן נמי בתרומת מעשר מפרישה והיא שלו, וימכרנה לכהנים, ויטול דמיה. יש לומר כיון דדבר מועט הוא, שאינו אלא חלק אחד ממאה, ועוד דמיה מועטין, שהוא צריך למוכרה בזול, שאין לה אוכלין מרובין, תקינו רבנן שיתננה לכהנים. [תוס'].

לתקנו בוודאי, ומעלים מעשר שני זה לירושלים לאוכלו כדין מעשר שני, או פודים אותו ומעלים המעות לירושלים לקנות בהם דברי מאכל.

יוצאים מכלל זה נחתומין, [הלוקחים תבואה מעם הארץ למכור פת לשוק], **שהקלו עליהם בדבר זה, ולא חייבום להפריש^א מעשר שני להעלות מירושלים^ב.** [ונמצא שאינם מפסידים מהתבואה אלא תרומת מעשר, וחלה מהעיסה^ג]. **והסיבה שהקלו על הנחתומין בדבר זה, כי היו פרהדרין** [=פורסי, כלומר פקידי המלך], **מתחלפים בכל שנה, וכל פעם שהם מתחלפים מחדשים גזירות ומכבידים למצוא עלילות לגבות ממון, ולכן הקלו על הנחתומין^ד, לסמוך על כך שרוב עמי הארץ מעשרים, ולא יהיו צריכים להפריש מעשר שני, [=מתוך שפרהדרין הללו חובטין אותן כל שנים עשר חדש, ואומרים להן מכרו בזול מכרו בזול, לא אטרחנהו רבנן].**

דף ט'

"יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָה"

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, הכתוב, "יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים וְשָׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצָרְנָה" (משלי י" כ"ז), נדרש על הכהנים שהיו במקדש ראשון ובמקדש שני.

"יִרְאֵת ה' תוֹסִיף יָמִים" – זה מקדש ראשון, שעמד ארבע מאות ועשר שנים, ומאחר שהיו כהנים גדולים שבו יראי ה', האריכו ימים, ולא שמשו בו אלא שמונה עשר

^א בפרק שני דמסכת דמאי פריך בירושלמי, תמן תנינן הלוקח מנחתום ... מעשר ... וכה את אמר נחתום מפריש ... רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר ... מתניתין דהכא, בנחתום עם הארץ העושה בטהרה, ששוכר גבל חבר לעשות לו חלתו בטהרה, הלכך כיון דטרח כולי האי, סמכינן עליה נמי דודאי תקנה, ואין צריך הלוקח ממנו להפריש, וההיא מתניתין דמחייבא ללוקח להפריש, מיירי בנחתום עם הארץ דלא מפריש. וחד אמר, כאן במדה דקה כאן במדה גסה ... מדה דקה הואיל והמוכר משתכר, הוא מפריש, מדה גסה, לוקח משתכר, לוקח מפריש ... בנחתום חבר שמוכר לחבר עסקינן, ואם כן בדין הוא דנחתום לא יפריש לכל הפחות מעשר שני, משום דטריחא מילתא טובא לאסוקיה לירושלים ... ומתוך שהפרהדרין הללו חובטין אותן ... מיהו חבר הלוקח מהם מפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלם. [תוס'].

^ב מתחילת פירושו של רש"י משמע, שמפרישים מעשר שני, אבל מעכבים לעצמם, ואינם מעלים לירושלים, [נמרוויחים שלכל הפחות התבואה ודאי מתוקנת]. אולם מסוף פירושו משמע, שכלל לא חייבום להפריש מעשר שני, וכן משמע מלשון הגמרא. ויל"ע בדבר.

^ג החלה היא חיוב גמור, ואינה דמאי, כי אצלם נתגלגלה העיסה, ויודעים הם שעדיין לא הפרישו ממנה חלה.

^ד כן מבואר בגמרא, שמחמת הפרהדרין הקלו על הנחתומין. אולם רש"י פירש בתחילת העניין, שמתוך שהוא רגיל למכור כל שעה הקילו עליו. עיין בחידושי רש"י.

כהנים גדולים [וי"ג שמונה. וי"ג שנים עשר. כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

"וּשְׁנוֹת רִשְׁעִים תִּקְצְרֶנָּה" – זה מקדש שני, שעמד ארבע מאות ועשרים שנה, ומאחר שהיו הרבה כהנים גדולים שבו רשעים, קצרו ימיהם, ושמשו בו יותר משלש מאות כהנים^א, צא מהם [מארבע מאות ועשרים שנה] ארבעים שנה ששמש שמעון הצדיק שלוש מאות שמונים], ושמונים ששמש יוחנן כהן גדול [נשארו שלוש מאות], עשר ששמש ישמעאל בן פאבי [נשארו מאתיים תשעים], ואמרי לה אחת עשרה ששמש רבי אלעזר בן חרסום [נשארו מאתיים שבעים ותשע], מכאן ואילך צא וחשוב כל אחד ואחד לא הוציא שנתו.

ואמר רבי יוחנן בן תורתא, וכל כך למה? לפי שהיו לוקחים אותה בדמים, כמאמר רבי אסא, תרקבא דדינרי [=שלוש סאים של דינרים] עיילא ליה מרתא בת ביתוס לינאי מלכא [=הכניסה מרתא בת בייתוס לינאי המלך], עד דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני רברבי [=עד שהעמיד את יהושע בן גמלא להיות כהן גדול].

כ"ג דורות כהנים מאהרן עד יהוצדק שגלה לבבל

[דה"י א' ה' כ"ז-מ"א] בני לוי גרשון קהת ומררי. ובני קהת עמרם וצִהָר וְחִבְרוֹן וְעִזִּיאֵל. ובני עמרם (א) אֶהֱרֹן וּמִשֶּׁה וּמִרְיָם. ובני אֶהֱרֹן נָדָב וָאֶבְיָהוּא (ב) אֶלְעָזָר וְאַיִתָּמָר. אֶלְעָזָר הוֹלִיד אֶת (א) פִּינְחָס פִּינְחָס הִלִּיד אֶת (ז) אֶבְיָשׁוּעַ. וְאֶבְיָשׁוּעַ הוֹלִיד אֶת (ה) בְּקִי וּבְקִי הוֹלִיד אֶת (ו) עֲזִי. וְעֲזִי הוֹלִיד אֶת (ו) זֶרְחִיָּה וְזֶרְחִיָּה הוֹלִיד אֶת (ח) מְרִיּוֹת. מְרִיּוֹת הוֹלִיד אֶת (ט) אֶמְרִיָּה וְאֶמְרִיָּה הוֹלִיד אֶת (י) אֶחֱיָטוֹב. וְאֶחֱיָטוֹב הוֹלִיד אֶת (יא) צְדוֹק וְצְדוֹק הוֹלִיד אֶת (יב) אֶחֱיָמֶעַץ. וְאֶחֱיָמֶעַץ הוֹלִיד אֶת (יג) עֲזַרְיָה וְעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת (יד) יוֹחָנָן. יוֹחָנָן הוֹלִיד אֶת (טו) עֲזַרְיָה הוּא אֲשֶׁר כָּהֵן בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַם. וַיֹּלֶד עֲזַרְיָה אֶת (טז) אֶמְרִיָּה וְאֶמְרִיָּה הוֹלִיד אֶת (יז) אֶחֱיָטוֹב. וְאֶחֱיָטוֹב הוֹלִיד אֶת (יח) צְדוֹק וְצְדוֹק הוֹלִיד אֶת (יט) שְׁלֹמֹה. שְׁלֹמֹה הוֹלִיד אֶת (כ) חֶלְקִיָּה וְחֶלְקִיָּה הוֹלִיד אֶת (כא) עֲזַרְיָה. וְעֲזַרְיָה הוֹלִיד אֶת (כב) שְׁרָיָה וְשְׁרָיָה הוֹלִיד אֶת (כג) יְהוֹצָדֵק. וְיְהוֹצָדֵק הָלַךְ בְּהַגְלוֹת ה' אֶת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיָד נְבֻכַדְנֶאצַּר.

כהנים ששמשו עד סוף בית ראשון

הנה כהנים גדולים ששמשו בכהונה גדולה מאהרן עד גלות בבל, שהיו כולם בן אחר בן, היו עשרים ושלושה, והם המנויים בספר דברי הימים. (א) אהרן. (ב) אלעזר. (ג)

^א וגרסת תוס', "קרוּב לשלוש מאות כהנים". [] והא דבספרי איכא שבבית שני היו שמונים כהנים, ובירושלמי איכא נמי הכי, ואמרי לה שמונים ואחד ואמרי לה שמונים ושנים ואמרי לה שמונים ושלוש, ובשמעתא אמרי שלוש מאות, יש לומר, התם לא קחשיב אלא כהנים שיצאו מפנחס. [תוס'].

פינחס. (ד) אבישוע. (ה) בקי. (ו) עזי. (ז) זרחיה. (ח) מריות. (ט) אמריה. (י) אחיטוב. (יא) צדוק. (יב) אחימעץ. (יג) עזריה. (יד) יוחנן. (טו) עזריה. (טז) אמריה. (יז) אחיטוב. (יח) צדוק. (יט) שלום. (כ) חלקיה. (כא) עזריה. (כב) שריה. (כג) יהוצדק.

וכאן בסוגיתנו הזכירו כמה מהם שמשו במקדש ראשון כפי שנבאר בעזה"י.

לגרסת ריב"א, שמונה מהם שמשו במקדש ראשון, והם: (א) עזריה השני, שנאמר בו, "הוא אֲשֶׁר כָּהֵן בְּבֵית אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בִּירוּשָׁלַם", לומר שהוא היה כהן ראשון בבית ראשון. והבאים אחריו, (ב) אמריה. (ג) אחיטוב. (ד) צדוק. (ה) שלום. (ו) חלקיה. (ז) עזריה. (ח) שריה. וכל אלו השלימו כהונתם בפני הבית, אבל יהוצדק שהיה אחר שריה, לא נמנה עימם, אף שהחל לכהן בבית ראשון, כי לא השלים כהונתו, כמו שנאמר, "וַיְהוּצָדֵק הָלַךְ בְּהַגְלוֹת ה' אֶת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּיַד נְבֻכַדְנֶאצַּר".

אמנם גרסת כל הספרים והספרי והירושלמי ששמונה עשר כהנים שמשו במקדש ראשון. וישבו תוס' גרסא זו, שהכוונה לכל התשעה ששמשו במקדש ראשון, מעזריה השני, ועד יהוצדק, שהחל לשמש במקדש ראשון [אף שלא השלים כהונתו], ומנו עימם תשעה סגני כהונה, שכל כהן גדול היו מתקנים לו סגן אחר, והיה נמנה עם הכהנים הגדולים, כמו שמצינו בספר מלכים, "וַיִּקַּח רַב טַבָּחִים אֶת שְׂרָיָה כֹהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת צַפְנִיָּהוּ כֹהֵן מִשְׁנֶה וְאֶת שְׁלֹשֶׁת שְׂמָרֵי הַסֵּף" (מלכים ב' כ"ה י"ח), ונמצא שתשעה כהנים עם תשעה סגנים, הם שמונה עשר כהנים^א.

עוד ישבו התוס' את גרסת הספרים באופן אחר, ששמונה עשר כהנים שנזכרו כאן, הם הכהנים שהיו מזרע פינחס, שהוא זה שנתנה כהונה לו ולזרעו אחריו, ומנה את אותם כהנים מזרעו, שזכו להשלים כהונתם, מבנו ועד הכהן האחרון שהשלים כהונתו בסוף זמן מקדש ראשון^ב. והם שמונה עשר, הראשון הוא אבישוע בן פינחס, והאחרון

^א ואם תאמר אם כן בבית שני נחשוב נמי סגני כהונה, אם כן הוה ליה למימר קרוב לשש מאות כהנים גדולים ששימשו בו. יש לומר הא לא קשיא, דבבית ראשון נקט שפיר שמונה עשר הן וסגניהן לרווחא דמילתא, דאפילו אם תמצי לומר, אי אפשר שלא יארע אונס לכהן גדול ביום הכפורים אחד מכל השנים הללו שהוא משמש בכהונה גדולה, ונמצא סגן משמש תחתיו, אף על פי כן לא הוו הללו אלא שמונה עשר, וכל שכן דאי אמרינן דלא אירע פסול לכהן גדול דבצרי להו, אבל בבית שני, כיון דכל אחד לא הוציא שנתו, נקט שלוש מאות לרווחא דמילתא, דאפילו אם תמצי לומר דמסתמא לא שימש הסגן תחתיו, כיון שלא היה כהן גדול אלא יום הכפורים אחד, מילתא דלא שכיחא הוא שבו ביום אירעו אונס, ושימש סגן תחתיו, אפילו הכי לכל הפחות קרוב לשלוש מאות היו.

^ב והא דקאמר הכא ... זה מקדש ראשון, שעמד ארבע מאות ועשר, ולא שימשו בו אלא שמונה עשר, משום דבעי למימר מקדש שני, שעמד ארבע מאות ועשרים, ושימשו בו קרוב לשלוש מאות, נקט נמי מנין בית ראשון, ומיהו אותם שמונה כהנים לא שימשו כולם בבית ראשון, והכי פירושו, ושימשו בו שמונה עשר, כלומר שימשו בו כהנים כל כך, עד

הוא עזריה השלישי, שהיה בסוף זמן בית ראשון. אבל את שריה שהיה אחרי כן לא מנו, כי הוא גלה בגלות יכניה, ולא השלים כהונתו. וכמו כן את יהוצדק שהיה בסוף ימי הבית לא מנו, כי הוא גלה בגלות צדקיה, ולא השלים כהונתו.

והר"ר יעקב בש"ה [=בן שמואל הלוי] **אמר** בשם ר' יקותיאל הלוי מורמיש"א, שעזריה שנאמר בו, "הוא אֶשֶׁר כָּהֵן בְּבִית אֶשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלַם", לא היה בימי שלמה, אלא זהו עזריה שהיה בימי עוזיהו, ולפי שמסר נפשו על עבודת בית המקדש כשבא עוזיהו לשרת, וחירף אותו, כמו שנאמר "וַיָּבֹא [עוזיהו המלך] אֶל הַיֵּיכָל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. וַיָּבֹא אַחֲרָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן וַעֲמֹו כֹהֲנִים לֵה' שְׁמוּנִים בְּנֵי חֵיל. וַיַּעֲמֵדוּ עַל עֲזַרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא לָךְ עֲזַרְיָהוּ לְהַקְטִיר לֵה' כִּי לַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן הַמְּקַדְּשִׁים לְהַקְטִיר צֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ כִּי מַעֲלָת וְלֹא לָךְ לְכַבֹּד מִה' אֱלֹקִים" (דה"י ב' כ"ו ט"ז-י"ח) לכך נאמר בו, "הוא אֶשֶׁר כָּהֵן בְּבִית אֶשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלַם", וכן נמצא בפירוש דברי הימים שפירשו תלמידי רב סעדיה זצ"ל. ולפי המפרשים הללו, **יש לגרוס שהיו שנים עשר כהנים במקדש ראשון, והם כל אלו שהשלימו כהונתם במקדש ראשון, מצדוק הראשון שהשלים כהונתו בתחילת מקדש ראשון, ועד שריה שהשלים כהונתו בסוף מקדש ראשון.**

	גרסת ריב"א שמונה כהנים בפני הבית	ביאור שני תשעה כהנים וסגניהם	ביאור שלישי שמונה עשר מזרע פינחס	ביאור רביעי שנים עשר בפני הבית
א	אחרן			
ב	אלעזר			
ג	פינחס			
ד	אבישוע		א	
ה	בקי		ב	
ו	עזי		ג	
ז	זרחיה		ד	
ח	מריות		ה	
ט	אמריה (א)		ו	
י	אחיטוב (א)		ז	
יא	צדוק (א)		ח	א
יב	אחימעץ		ט	ב
יג	עזריה (א)		י	ג
יד	יוחנן		יא	ד
טו	עזריה (ב)	א-ב	יב	ה
טז	אמריה (ב)	ג-ד	יג	ו
יז	אחיטוב (ב)	ה-ו	יד	ז
יח	צדוק (ב)	ז-ח	טו	ח
יט	שלום	ט-י	טז	ט
כ	חלקיה	יא-יב	יז	י
כא	עזריה (ג)	יג-יד	יח	יא
כב	שריה	טו-טז		יב
כג	יהוצדק	יז-יח		

שהשלימו לחשבון שמונה עשר עם אותם ששימשו מעיקרא. [תוס'].

לכל הפירושים, כל הכהנים הללו הנזכרים בדברי הימים, מאהרן ועד יהוצדק, שמשו בכהונה גדולה, והתקשו בזה המפרשים וכן התקשו שמצינו אחרים שמשו בכהונה גדולה. ועי' בזה בפירוש המלבי"ם דה"י א' ה'.

הסיבות לחורבן שילה

אמר רבי יוחנן בן תורתא, מפני מה חרבה שילה, מפני שהיו בה שני דברים: (א) גלוי עריות. (ב) ובזיון קדשים.

א. גלוי עריות – שנאמר, "וְעָלִי זָקֵן מְאֹד וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֹׂון בְּנָיו לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֵת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים הַצְּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (שמואל א' ב' כ"ב). ואף שבאמת לא שכבוס ממש, כמאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, כל האומר בני עלי חטאו [בשכיבה עם הנשים ממש], אינו אלא טועה, מכל מקום מתוך ששהו את קיניהן, [שהיו הנשים מביאות קינים במלאות ימי לידה להיטהר לאכול בקדשים, והכהנים היו מתרשלים בהקרבתם, וגורמים לנשים להתעכב עד שיקריבו, ומשתהות מלחזור למקומם, ומתבטלות מפריה ורביה], מעלה עליהם הכתוב כאילו שכבוס, [שחטא שחטאו בעיכוב הנשים, נחשב להם כחטא שכיבה עם הנשים].

ב. בזיון קדשים – שנאמר "וּבְנֵי עָלִי בְנֵי בְלִיעַל לֹא יָדְעוּ אֶת ה' וּמִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים אֶת הָעַם כָּל אִישׁ זֶבֶח וְבֹא נַעַר הַכֹּהֵן כְּבִשָּׁל הַבָּשָׂר וְהַמִּזְלֵג שְׁלֹשׁ הַשָּׁנִים בְּיָדוֹ. וְהָכָה בְּכִיּוֹר אוֹ בְּדוּד אוֹ בְּקִלְחָת אוֹ בְּפִרוֹר כָּל אֲשֶׁר יַעֲלֶה הַמִּזְלֵג יִקַּח הַכֹּהֵן בּוֹ כֶּכֶה יַעֲשֹׂו לְכָל יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים שָׁם בְּשִׁלָּה. גַּם בְּטָרֶם יִקְטְרוּן אֶת הַחֶלֶב וְבֹא נַעַר הַכֹּהֵן וְאָמַר לְאִישׁ הַזֶּה תִּנָּה בָשָׂר לְצִלוֹת לַכֹּהֵן וְלֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ בָשָׂר מִבְּשָׂל כִּי אִם חֵי. וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאִישׁ קֶטֶר יִקְטִירוּן כִּיֹּם הַחֶלֶב יִקַּח לָךְ כְּאֲשֶׁר תִּאָּמַר נִפְשָׁךְ וְאָמַר לוֹ לֹא כִּי עֲתָה תִּתֶּן וְאִם לֹא לְקַחְתִּי בְּחִזְקָה. וַתְּהִי חֲטָאת הַנְּעָרִים גְּדוֹלָה מְאֹד אֶת פְּנֵי ה' כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֶת מִנְחַת ה'" (שמואל א' ב' י"ב-י"ז).

הסיבות לחורבן מקדש ראשון

מקדש ראשון, מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: (א) עבודה זרה. (ב) גלוי עריות. (ג) ושפיכות דמים.

א. עבודה זרה – שנאמר, "כִּי קָצַר הַמָּצֵעַ מִהַשְׁתַּרְעַ וְהַמַּסָּכָה צָרָה כְּהַתְכַּנֵּס" (ישעיה כ"ח כ'). וביארו את הכתוב כך, "כִּי קָצַר הַמָּצֵעַ" [=קצר בית המקדש] "מִהַשְׁתַּרְעַ" [=שישירה עליו עוד רע, כלומר קצר הוא המצע מהשתרע עליו שני רעים כאחד, שכינה וצלם, ומכאן מבואר, שהכניסו צלם בהיכל], "וְהַמַּסָּכָה" [=הצלם. נעשית לו] "צָרָה" [=מלשון "בית שמאי מתירין הצרות לאחים" שהצרה היא האשה הנוספת, כלומר הפסל נעשה לו כנגדו כצרה]

"כִּהְתַּכְנִס".

וכשהיה רבי יונתן מגיע לפסוק זה, היה בוכה, היאך זה, שמי שכתב בו, "כִּנְס כְּנָד מִי הַיָּם" (תהילים ל"ג ז'), תעשה לו מסכה צרה, כלומר כאשר שגשגית צרה לחברתה.

ב. גלוי עריות – שנאמר, "וַיֹּאמֶר ה' יַעַן כִּי גָבְהוּ בָנוֹת צִיּוֹן וַתִּלְכְּנָה נְטוּיֹת^א גֵּרוֹן וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינֵיהֶן הָלוּד וְטָפְף תִּלְכְּנָה וּבִרְגְלֵיהֶם תַּעֲכָסְנָה". וביארו את הכתוב כך:

"יַעַן כִּי גָבְהוּ בָנוֹת צִיּוֹן", שהיו מהלכות ארוכה בצד קצרה.

"וַתִּלְכְּנָה נְטוּיֹת גֵּרוֹן", שהיו מהלכות בקומה זקופה.

"וּמִשְׁקֵרוֹת עֵינֵיהֶן", שהיו ממלאות כחול בעיניהן.

"הָלוּד וְטָפְף תִּלְכְּנָה", שהיו מהלכות עקב בצד גודל.

"וּבִרְגְלֵיהֶם תַּעֲכָסְנָה", אמר רבי יצחק, שהיו מביאות מור ואפרסמון ומניחות במנעליהן ומהלכות בשוקי ירושלים, וכשמגיעות אצל בחורי ישראל בועטות בקרקע ומתיזות עליהן, ומכניסין בהן יצר הרע כארס בכעוס.

ג. שפיכות דמים – שנאמר, "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מִנִּשְׁאָה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מָלֵא אֶת יְרוּשָׁלַם פֶּה לִפֶּה לְבַד מִחֲטָאתוֹ אֲשֶׁר הִחֲטִיֵּא אֶת יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה' " (מלכים ב' כ"א ט"ז).

ואמרו על בני מקדש ראשון, **רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקדוש ברוך הוא,** [כלומר ידעו בעצמם שהם מרשיעים, ובכל זאת לא חששו, כי היו בוטחים בה'], שנאמר "רִאשִׁיָּה בְּשַׁחַד יִשְׁפְּטוּ וְכִהְנִיָּה בְּמַחִיר יוֹרוּ וּנְבִיאִיָּה בְּכֶסֶף יִקְסְמוּ וְעַל ה' יִשְׁעֵנוּ לֵאמֹר הֲלוֹא ה' בְּקִרְבָּנוּ לֹא תְבוֹא עָלֵינוּ רָעָה" (מִיכָה ג' י"א).

ולפיכך הביא עליהם הקדוש ברוך הוא שלש גזרות, כנגד שלש עבירות שבידם, שנאמר "לָכֵן בִּגְלָלְכֶם (א) צִיּוֹן שֻׁדָּה תִּחְרַשׁ (ב) וִירוּשָׁלַם עֵינֵי תִהְיֶה (ג) וְהָרַבִּית לְבָמֹת יָעַר" (מִיכָה ג' ב').

הסיבה לחורבן בית שני

נתבאר, שמקדש ראשון חרב משום שהיו בו שלוש עבירות חמורות, אבל מקדש שני

^א "נטויות" כתיב.

[שאנו בקיאים בו] שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? **מפני שהיתה בו שנאת חנם.**

ללמדך, ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים.

שנאת חנם שהיתה במקדש ראשון

נתבאר, שבמקדש ראשון לא היתה שנאת חנם. אמנם אין הכוונה שלא היתה בו שנאת חנם כלל, שהרי נאמר, "זַעַק וְהִלֵּל בְּן אֲדָם כִּי הִיא הִיְתָה בְּעַמִּי הִיא בְּכָל נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל מְגוּרֵי אֶל חֶרֶב הָיוּ אֶת עַמִּי לְכֹן סָפֶק אֶל יָרֵךְ" (יחזקאל כ"א י"ז) וביאר רבי אלעזר שאלו בני אדם שאוכלים ושבתיו זה עם זה, ודוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם. אלא שדברים אלו היו רק **בנשיאי ישראל**, כמבואר בתחילת הכתוב, "זַעַק וְהִלֵּל בְּן אֲדָם כִּי הִיא הִיְתָה בְּעַמִּי הִיא בְּכָל נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל", אבל בכל העם לא היתה שנאת חנם.

בין בני מקדש ראשון לבני מקדש שני

רבי יוחנן ורבי אלעזר אמרו – **ראשונים** [בני מקדש ראשון], **שנתגלה עוונם**, [שלא היו מכסים פשעיהם], **נתגלה קצם**, ["כי לה אמר ה' כי לפי מלאת לבבל שבָּעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וְהִקְמַתִי עֲלֵיכֶם אֶת דְּבָרֵי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה" (ירמיה כ"ט י)]. **אחרונים** [בני מקדש שני], **שלא נתגלה עוונם**, [שהיו רשעים בסתר], **לא נתגלה קצם**.

אמר רבי יוחנן – **טובה צפורן של ראשונים, מכריסן של אחרונים.**

אמר לו ריש לקיש – אדרבה, אחרונים עדיפים, שהרי אף על פי שהיו בשעבוד מלכויות, [שהיו משועבדים למלכי פרס ויוון], היו עוסקים בתורה.

אמר לו רבי יוחנן – בירה [=בית המקדש] תוכיח, שחזרה לראשונים, ולא חזרה לאחרונים.

שאלו את רבי אלעזר, ראשונים גדולים, או אחרונים גדולים.

י"א שכך ענה להם – **תנו עיניכם בבירה.**

וי"א שכך ענה להם – **עידיתם בירה**, כלומר בנין הבית עד לכם בדבר, שלא חזר לנו, וחזר לראשונים.

הסיבה שלא שרתה שכינה בבית שני

ריש לקיש היה רוחץ בירדן, בא רבה בר בר חנה, נתן לו ידו, [לסייעו לעלות].

אמר לו ריש לקיש, אלוקינו שונא אתכם^א [בני בבל, שלא עליתם בימי עזרא, ובכך מנעתם שכינה מלשוב לשרות בבית שני], שנאמר, "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח אֶרֶז"^ב (שה"ש ח' ט'). וכך הוא ביאור הכתוב, אם עשיתם עצמכם כחומה, ועליתם כולכם בימי עזרא, נמשלתם ככסף, שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות [כשער, שיש בו שתי דלתות, אחת פתוחה ואחת סגורה, כלומר שעליתם לחצאים], נמשלתם כארז, שהרקב שולט בו, [מקצתו תולעת ששמה סמגור אוכלתו מתוכו, ומקצתו קיים]. שבבית שני לא שרתה שכינה כמו בבית ראשון, אלא מקצת חזון היה שם בלבד, על ידי בת קול, כמו ששנינו, משמתו נביאים האחרונים, חגי זכריה ומלאכי, נסתלקה רוח הקודש מישראל, ועדיין היו משתמשים בבית קול.

וכשבא ריש לקיש לפני רבי יוחנן וסיפר לו את דבריו, אמר לו רבי יוחנן, **שלא זו הסיבה** לכך שבמקדש שני לא שרתה שכינה כמו בבית ראשון, שכן אפילו אם היו עולים כולם בימי עזרא, גם כן לא היתה שכינה שורה, **שנאמר "יַפֶּת אֱלֹקִים לִיפֶת וַיִּשְׁכֵּן בְּאַהֲלֵי שָׁם וַיְהִי כְנָעַן עֶבֶד לָמוֹ"** (בראשית ט' כ"ז), לומר, **אף על פי שיפת אלקים ליפת, כלומר, שהפרסים שיצאו מיפת, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן בדף י'], זכו לבנות בית שני, אין השכינה שורה אלא באהלי שם, הוא מקדש ראשון שבנה שלמה שבא מזרעו של שם.**

ריש לקיש לא היה מדבר עם בני אדם

נתבאר, שריש לקיש היה רוחץ במים, ורבה בר בר חנה פשט ידו לסייעו.

אולם מסקנת הגמרא, שלא יתכן שכך היה המעשה, כי ריש לקיש לא היה מדבר עם רוב בני אדם, **ואפילו עם החשובים שבהם, כגון רבי אלעזר^ב**, שהיה מרא דארעא דישראל, שכל מי שהיה ריש לקיש מדבר עימו בשוק, היה מוחזק על ידי כן לאדם

^א לשון הגמרא, "אלהא סנינא לכו". והראוני שיש מפרשים שכך אמר, "אלהא" לשון שבועה, "סנינא לכו" שונא אני אתכם.

^ב פירוש, לא היה מתחיל לדבר עמו, אבל כשרבי אלעזר היה מתחיל לדבר עם ריש לקיש, היה משיב לו, כדאשכחן בפרק קמא דזבחים, גבי רמי ריש לקיש על מעוהו, ומקשי, אם כשרים הן לירצו כו', שהשיב לו רבי אלעזר, וגם הוא חזר והשיב לו. [תוס']. ויל"ע בדבר, שכן מאחר שרבה פשט ידו, דומה הוא כמי שהחל לדבר עמו. ולכאורה היה מקום לחלק בין בית המדרש, שבו היה מדבר עם הכל, לבין שוק או נהר שבו לא היה מדבר כלל, לא שואל ולא משיב. ויל"ע בדבר.

נאמן, שהיו נותנים לו עסק בלא עדים, ומאחר שעם רבי אלעזר לא היה מדבר, כל שכן שלא היה מדבר עם רבה בר בר חנה.

ולפיכך אמרו שאם מעשה זה היה עם ריש לקיש זה שפשט ידו לסייעו היה זעירי ואם מעשה זה היה עם רבה בר בר חנה זה שרחץ בנהר היה רבי אלעזר.

דף י'

[בראשית י' א'-י"ב] וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וְיֹפֶת וְיֹלְדָו לָהֶם בְּנִים אַחֵר הַמִּבּוֹל. **בְּנֵי יֶפֶת גִּמְרִי וּמִגּוֹג וּמְדִי וְיָוֵן וְתִבְלִי וּמִשְׁשֵׁן וְתִירָס.** וּבְנֵי גִמְרִי אֲשַׁכְנַז וְרִיפַת וְתִגְרִמָּה. וּבְנֵי יָוֵן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כְּתִים וְדַדְנִים. מֵאֵלֶּה נִפְרְדּוּ אֵינִי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לְלִשְׁנוֹ לְמִשְׁפָּחָתָם בְּלִוְיָהֶם. וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וְפוּט וְקִנְעָן. וּבְנֵי כּוּשׁ סֻבָּא וְחוּלָה וְסֻבְתָּה וְרַעְמָה וְסֻבְתָּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שָׁבָא וְדָדָן. וְכוּשׁ יָלַד אֶת נִמְרֹד הוּא הַחַל לְהַיּוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ. הוּא הָיָה גִבּוֹר צִיד לִפְנֵי ה' עַל כֵּן יֹאמַר קִנְמֹרֹד גִּבּוֹר צִיד לִפְנֵי ה'. וְתָהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאַרְדּוֹ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בָּאָרֶץ שֹׁנַעַר. מִן הָאָרֶץ הַזֶּהוּ יָצָא אֲשׁוּר וַיִּבְנוּ אֶת נִינּוּה וְאֶת רְחֹבַת עִיר וְאֶת כָּלַח. וְאֶת רָסוֹן בִּין נִינּוּה וּבִין כָּלַח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה.

עמים שיצאו מיפת

בספר בראשית נמנו שבעים אומות שיצאו משלושת בני נח, ונאמר שם, "בְּנֵי יֶפֶת גִּמְרִי וּמִגּוֹג וּמְדִי וְיָוֵן וְתִבְלִי וּמִשְׁשֵׁן וְתִירָס" (בראשית י' ב'). וביארו בברייתא מי הם האומות הללו.

"גִּמְרִי" – זה גרממא^א. והגר"א גורס "גִּמְרִי" – זה גרממא.

"וּמִגּוֹג" – זו קנדיא. וגרסת ע"י "וּמִגּוֹג" – זו גומתא.

"וּמְדִי" – זו מקדוניא. וגרסת ע"י וב"ח "וּמְדִי" – כמשמעו.

"וְיָוֵן" – כמשמעו. וגרסת ע"י וב"ח "וְיָוֵן" – זו מקדוניא.

"וְתִבְלִי" – זה בית אונייקי^א.

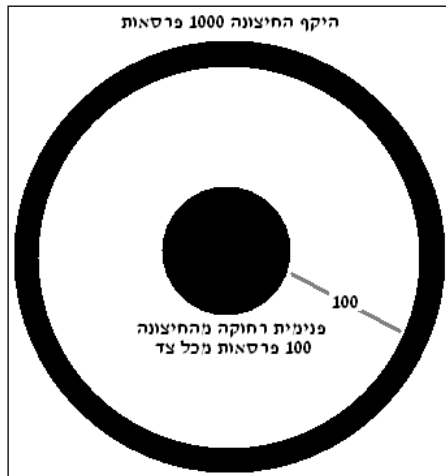
^א רצונו לומר שם מדינה של גומר גרממא וכן בכולן ... [מהרש"א].

"וּמִשָּׁד" – זו מוסיא.

"וְתִרְס" – בדבר זה נחלקו רבי סימאי וחכמים, או רבי סימון וחכמים. אחד אומר, זו **בית תרייקי**. ואחד אומר, זו **פרס**. וכן שנה רב יוסף ברייתא בה מבואר שתירס זו פרס. [ועל פי דעה זו אמרו לעיל, שבפרס שיצא מיפת, נתקיים הכתוב "נִפְתָּ אֱלֻקִּים לְיָפֶת"].

עמים שיצאו מחם

בין שבעים אומות שיצאו מבני נח נזכרו **"וְסִבְתָּה ... וְסִבְתָּכָא"**, ושנה רב יוסף ברייתא בה מבואר, שהכוונה **לשני מקומות² ששם שוה**, והוא סקיסתן, **האחד מקיף את חברו**, הפנימי נקרא סקיסתן גווייתא [=פנימי] והחיצוני נקרא סקיסתן ברייתא [=חיצוני], **והחיצוני מרוחק מהפנימי מאה פרסאות, והיקפו אלף פרסאות.**

עמים נוספים שיצאו מחם נזכרו בכתוב הבא, **"וְתִהְיֶה רִאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ בְּבֶל וְאַרְדָּ וְאַכַּד וְכַלְנֶה בְּאַרְץ שַׁעֲרָ"** (בראשית י' י'). וביארו בברייתא מי הם האומות הללו.

"בְּבֶל" – כמשמעה.

"וְאַרְדָּ" – זה אוריכות.

² עיין ע"ז דף כ"ט וגבינות בית אונייקי.

³ כלומר לעמים שישבו במקומות הללו, ואפשר ששם על שם מקומם.

"וְאֶפֶס" – זה בשכר.

"וְכִלְנָה" – זה נופר נינפי.

אשור וערים שבנה

כשבאו בני נח למרוד בה' בעצת נמרוד, וראה אשור שבניו נשמעים לו, לא רצה להיות עימהם, וזהו שנאמר, "מִן הָאָרֶץ הַהוּא יָצָא אֲשׁוּר", ורב יוסף שנה ברייתא בה מבואר שאשור זה הוא סילק^א.

עוד מבואר בכתוב, שלאחר יציאתו, בנה אשור מספר ערים, "וַיִּבֶן אֶת נִינְוָה וְאֶת רְחֹבֶת עִיר וְאֶת כְּלַח. וְאֶת רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כְּלַח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה". וביארו בברייתא אלו מקומות הם.

"נִינְוָה" – כמשמעו.

"רְחֹבֶת עִיר" – זו פרת של מישן.

"כְּלַח" – זו פרת של בורסיף.

"רֶסֶן" – זה אקטיספון.

והעיר הגדולה היא נינוה, ואף שמהכתוב, "וַיִּבֶן ... וְאֶת רֶסֶן בֵּין נִינְוָה וּבֵין כְּלַח הוּא הָעִיר הַגְּדֹלָה", אין לדעת אם נינוה היא הגדולה, או רסן העיר הגדולה^ב, מכל מקום יש ללמוד זאת ממה שנאמר בספר יונה, "וַיִּקָּם יוֹנָה וַיֵּלֶךְ אֶל נִינְוָה כְּדָבַר ה' וְנִינְוָה הִיְתָה עִיר גְּדֹלָה לְאֱלֹקִים מְהֵלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים" (יונה ג' ג').

שמות ילידי הענק

בעניין ביאת המרגלים לארץ נאמר כשבאו המרגלים "וַיַּעֲלוּ בְנֵיכָב וַיָּבֹאוּ עַד חֲבֵרוֹן וְשָׁם אַחִימָן שָׁשִׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק וַחֲבֵרוֹן שָׁבַע שְׁנַיִם בְּנֵינָהּ לִפְנֵי צֶעַן מִצְרַיִם" (במדבר י"ג כ"ב), וביארו בברייתא מדוע נקראו בשמות אלו.

^א וי"ג אשור זה נח ... ואם תמנה שנות נח, כלים בשנת נ"ח לאברהם אבינו, והפלגה היתה בשנת מ"ח לאברהם, נמצא שהיה נח לאחר הפלגה עשר שנים, ובאותן עשר שנים בנה נינוה ורחובות עיר וכלח. [תוס' רי"ד].

^ב ותימה לי, אמאי לא קאמר נמי, איני יודע אם כלח העיר הגדולה, כיון דמספקא ליה ברסן ונינוה שלפני פניו, אם העיר הגדולה עלייהו קאי, כל שכן דאיכא לספוקי בכלח, דמינה קא סליק. ויש לומר אדרבה, משום דמינה קא סליק, אם איתא דעלה קאי, לא הוה ליה למימר היא העיר הגדולה, אלא העיר הגדולה. [תוס'].

מתחילה אמרו שנקראו בשמותם על שם גבורתם :

"אַחִימֶן" – נקרא כן על שם שהיה מיומן שבאחים.

"שֵׁשִׁי" – נקרא כן על שם שבפסיעותיו משים את הארץ כשחיתות כלומר גומות גומות.

"וְתִלְמִי" – נקרא כן על שם שמשים את הארץ תלמים תלמים כשורות המחרישה.

עוד אמרו שנקראו בשמותם על שם מקומות שבנו^א:

"אַחִימֶן" – נקרא כן על שם שבנה ענת.

"שֵׁשִׁי" – נקרא כן על שם שבנה אלוש.

"וְתִלְמִי" – נקרא כן על שם שבנה תלבוש.

ונקראו כולם "יְלִידֵי הָעֵנָק", על שם שמעניקים החמה בקומתם, כלומר נראים כמי שצוארם עולה ונוקב הרקיע, והרי הוא על צוארם כענן [=תכשיט הניתן על הצואר].

רומי ופרס מי תיפול ביד מי

דעה א. עתידה רומי שתיפול ביד פרס.

לדעת רבי יהושע בן לוי אמר רבי, וכן לדעת רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אילעאי, עתידה רומי שתיפול ביד פרס.

לדברי רבי יהושע בן לוי אמר רבי, עניין זה שעתידה רומי שתיפול ביד פרס, למד מהכתוב, "לְכֹן שָׁמְעוּ עֶצֶת ה' אֲשֶׁר יָעַץ אֶל אֲדֹמ" [רומי] וּמַחֲשָׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל יִשְׂרָאֵל תִּימָן" [רומי] אִם לֹא יִסְחָבוּם צָעִירֵי הַצֶּאֱן" [פרס] אִם לֹא יִשִּׁים עֲלֵיהֶם נֹהָם" (ירמיה מ"ט כ'), כלומר עתידה רומי ליפול ביד פרס והם יסחבו את רומי וישוממו את נוהו.

^א עיי' הגהות הגר"א. ואפשר שר"ל, שעניין זה אינו שייך לשמותם, אלא כן היה, שבנו ערים אלו, אבל לא מחמתם נקראו בשמותם.

רבה בר עולא הבין, שלדברי רבי "צְעִירֵי הַצֶּאֱנָן" הם פרס, כי מבואר בדברי דניאל, "הָאֵיל אֲשֶׁר רָאִיתָ פֶּעַל הַקְּרָנִים מְלָכֵי מְדֵי וּפְרָס" (דניאל ח' כ'), הרי שפרס ומדי נמשלו לאיל שהוא מין צאן. ולפיכך הקשה, הלא כמו כן אפשר שהכוונה ליון, שאמר עליה דניאל, "וְהַצִּפִּיר הַשְּׁעִיר מִלֶּךְ עֵן" (דניאל ח' כ"א), מבואר שיון נמשלו לשעיר שגם הוא מין צאן.

וכשעלה רב חביבא בר סומקי, אמר את קושיית רבה בר עולא לפני אחד מהחכמים. ואמר לו **אותו חכם**, מאן דלא ידע פרושי קראי, מותיב תיובתא לרבי [=מי שאינו יודע את פירוש הכתובים, מקשה קושיות לרבי]. וביאר **שהסיבה שלדברי רבי נקראו פרס "צְעִירֵי הַצֶּאֱנָן", משום שפרס הוא הצעיר באחיו**, כמו שנתבאר לעיל, שתירס, בנו הצעיר של יפת, הוא פרס.

ולדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי, עניין זה, **שעתידה רומי שתיפול ביד פרס, למד בקל וחומר**, ומה מקדש ראשון, שבנאוהו בני שם, והחריבוהו כשדיים, נפלו כשדיים ביד פרסיים, [כלומר, פרסים הענישו את מחריבי הבית, אף על פי שלא הם בנוהו], מקדש שני, שבנאוהו פרסיים, והחריבוהו רומיים, אינו דין שיפלו רומיים ביד פרסים, [שהרי החריבו את הבית שהם עצמם בנו].

דעה ב. עתידה פרס שתיפול ביד רומי.

לדברי רב, אף על פי שפרס בנו בית המקדש, ורומי החריבוהו, עתידה פרס שתיפול ביד רומי.

- י"א שכך היא גזירת הכתוב, שיפלו בונים ביד סותרים. וכן אמר רב יהודה אמר רב, אין בן דוד בא, עד שתפשוט מלכות רומי הרשעה בכל העולם כולו תשעה חדשים, שנאמר, "לָכֵן יִתְּנֶם עַד עֵת יוֹלְדָה יוֹלְדָה" [כלומר יתן להם שלטון תשעה חודשים כזמן לידה, ולאחר מכן] וְיִתֵּר אֲחִיו וְשִׁבּוּן עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (מיכה ה' ב').

- וי"א שהסיבה לכך, כי גם הפרסים מחריבים בתי כנסיות וראויים לעונש.

ושנינו ברייתא, בה נאמרו שני הטעמים הללו.

חיוב מזוזה בלשכת פרהדרין

כל הלשכות שהיו במקדש, לא היה להם מזוזה, ואין יוצאת מכלל זה אלא לשכת

פרהדרין, שבה היתה מזוזה^א.

לדעת חכמים, מעיקר הדין היתה לשכה זו טעונה מזוזה, כי היתה בית דירה לכהן גדול.

ולדעת רבי יהודה, מעיקר הדין לא היתה לשכה זו טעונה מזוזה, אף על פי שהיתה בית דירה לכהן גדול, [ולכן לדעתו בשאר לשכות שבמקדש, שהיו בית דירה לשומרי הבית, לא היה בהם מזוזות], והסיבה שבלשכת פרהדרין היתה מזוזה, תקנת חכמים היא, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ונאמרו שלושה ביאורים לדבריהם.

א. [לדברי רבה] נחלקו אם בית שאינו משמש לכל השנה חייב במזוזה.

לדעת חכמים – כל מקום שאדם דר בו, אפילו מקצת מימות השנה, בית גמור הוא, וחייב במזוזה. ולכן, לשכת פרהדרין, שכהן גדול דר בה שבעה ימים, חייבת במזוזה.

ולדעת רבי יהודה – כל בית שאינו עשוי גם לימות החמה וגם לימות הגשמים, אינו בית, ופטור ממזוזה. ולכן, לשכת פרהדרין, שכהן גדול דר בה שבעה ימים, פטורה במזוזה.

ולדעה זו, אין להקשות על דברי רבי יהודה, מהכתוב, "וְהִפְתִּי בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקֶּץ וְאֶבְדּוּ בְּתֵי הַשֶּׁן וְסָפוּ בְּתֵים רַבִּים נָאֵם ה' (עמוס ג' ט"ו), שלכאורה משמע ממנו, שגם בית חורף לבד, או בית קיץ לבד, קרוי בית. כי באמת אין ראיה מהכתוב הזה אלא שבתים אלו קרויים בית קיץ ובית חורף אבל בית סתם אינם קרויים ופטורים ממזוזה.

אבל יש להקשות על דברים אלו, ממשנה וברייתא, בהם מבואר, שנחלקו חכמים ורבי יהודה בסוכת החג בחג.

ולדעת רבי יהודה – היא נחשבת בית, ולכן (א) אם היא פתוחה לחצר שיש בה בתים אחרים, לא יוציא ממנה בשבת עד שיערב עם שאר בני חצר. (ב) וכמו כן, הסוכה חייבת במזוזה. (ג) וכמו כן, אם הכניס טבל לסוכה, הוא מתחייב במעשר, כדין טבל הנכנס לבית.

^א ואם תאמר, ליחשוב נמי לשכת בית אבן, שבה היתה דירה לכהן השורף את הפרה. יש לומר לא חשיב אלא לשכות שבמקדש, שבגויות בקודש, אבל לשכת בית אבן בחר הבית הוה. אי"נ כיון דלא הוה בכל שתא, אלא אחת לכמה שנים, לא חשיב דירה. [תוס'].

ולדעת חכמים – אין הסוכה נחשבת בית, ולכן פטורה (א) מעירוב (ב) וממזוזה (ג) וממעשר.

ומאחר שלדעת רבי יהודה, אפילו סוכה חייבת במזוזה, אף על פי שאינה משמשת לכל השנה אלא לשבעה ימים, כל שכן לשכת פרהדרין שהיא בית גמור יש לה להיות חייבת במזוזה, ואם כן, מדוע לדעתו, מעיקר הדין היא פטורה^א.

ואין לומר, שכשחייב רבי יהודה את סוכת החג במזוזה, לא חייב אלא מדרבנן^ב, ולא מעיקר הדין, כי אם החיוב הוא מדרבנן בלבד, לענין מעשר לא היה להם לחייב, כי בכך תהא תקלה, להפריש מדבר שחייב מהתורה, על דבר שחיובו מדברי חכמים בלבד, שהוא פטור מהתורה, או להיפך ונמצא מקלקל. [כי מה שחייב לא נתקן].

ב. [לדברי אבין] נחלקו אם בשאר ימות השנה הלשכה חייבת במזוזה.

הכל מודים, שבימים שבהן גדול פורש ללשכת פרהדרין, היא חייבת במזוזה מעיקר הדין, כי באותם ימים היא נחשבת בית דירה.

וכמו כן הכל מודים, שמעיקר הדין בשאר ימים, מאחר שאין דרים בלשכה זו, אינה

^א אבל תימה לי ... מכל מקום תיקשי אכתי דרבנן אדרבנן מכל שכן, דהכא [בסוכה] פטרי אפילו מדרבנן, ולעיל [בלשכה] מחייבי אפילו מדאורייתא. ויש לומר דרבנן אדרבנן לא קשה, דשאני סוכה, דדירת עראי היא, דבכל יכול להיות שהוא יוצא ממנה, כגון אם הוא מצטער או ירדו גשמים, וכנהנה רבות, אבל לשכת פרהדרין שהיה בתוכה בקביעות מחייבי. [תוס']..

^ב ואם תאמר מכל מקום אכתי תיקשי, לעיל נמי גבי לשכת פרהדרין ליגורו מהאי טעמא, ומאי איצטריך לפרושי טעמא משום שלא יאמרו כהן גדול חבוס בבית האסורים. יש לומר דלמאי דסלקא דעתך השתא, לשכת פרהדרין נמי מחייב רבי יהודה מהאי טעמא, ולא מטעמא דשלא יאמרו כהן גדול חבוס חבוס. [תוס'].

^ג תימה לי, הא איכא טובא, דמדאורייתא לא מיחייב ורבנן גזרו בהן, ולא חיישין דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב, כגון הלוקח מעם הארץ. ויש לומר כיון דלא תקינו לאפרושי תרומה גדולה, ואפילו מעשרות נמי דתקינו לאפרושי, מפרשין וכן שלו, איכא היכרא טובא דהוי מדרבנן, ולא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. [] וכן הא דאמר פרק קמא דביצה, הכניס שבולים לעשות מהם עיסה, אוכל מהן עראי ופטור, אבל אם לאכול קבע, חייב מדרבנן, כיון דשרי למיכל מינייהו עראי בלא מעשר, איכא היכרא, דמידי דמחייב מדאורייתא, אסור לאכול אפילו עראי אחר מירוח ... [] ואם תאמר והא תקינו להפריש על תבואה שלקח מן הנכרי למאן דאמר יש קנין לנכרי להפקיע מיד מעשר, ולא חייש דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. ויש לומר בתבואת נכרי ליכא דטעי. [] וכן יש לתרץ על תבואת חוצה לארץ, שהיו מפרשין ממנה תרומה ומעשר, עד שלא באו הרובים וביטלוה, כדאיתא בירושלמי, דליכא דטעי. [] ועציץ שאינו נקוב נמי, דחייב מדרבנן, הא אמרינן בפרק האשה רבה גבי משאינו נקוב על הנקוב, תרומה ויחזור ויתרום, בתרי מני ציית, בחד מנא לא ציית. [] אבל הכא, אי מחייבין ליה לאפרושי, טעי, וסבר דמדאורייתא חייב, דמי מפסי לידע איזו דירה קבועה דאורייתא, דכיון דבההוא שעתא דיירי בה בקבע, וחזו דמחייבין לה במעשר, סבר דדירה גמורה חשבינן לה, ואתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. [תוס'].

חייבת במזוזה, ומכל מקום אף על פי שמעיקר הדין היא פטורה, **יש לתת בה מזוזה**, ונחלקו מדוע.

לדעת חכמים – **גזרו לתת בלשכה זו מזוזה כל ימות השנה, כדי שלא יבטלו ממנה את המזוזה בימי הפרישה.**

ולדעת רבי יהודה – מחמת הטעם הזה לא היה צריך לתת בה מזוזה כל השנה, והסיבה שיש לתת בה מזוזה כל השנה, **כדי שתהא מוחזקת לכל כבית דירה, ולא יאמרו על הכהן בימי הפרישה, בבית האסורים הוא חבוש^א.**

אולם הקשו על הדברים הללו, שכן מצינו, שבסוכה חכמים פוטרים ממזוזה אפילו בזמן שדרים בה, ואם כן מדוע בלשכה הם מחייבים.

ג. [לדברי רבא] **בסוכה נחלקו בדבר אחד ובלשכה נחלקו בדבר אחד.**

חכמים ורבי יהודה נחלקו הן לענין חיוב מזוזה בסוכה בשבעת ימי החג, והן לענין חיוב מזוזה בלשכה בשבעת ימי פרישה, ובכל אחד מהם, המחייב בזה פוטר בזה.

לענין סוכה נחלקו, אם היא דירת ארעי או דירת קבע.

לדעת רבי יהודה – כשצוותה תורה לעשות סוכה בחג, צוותה לעשות **דירת קבע**, ולפיכך היא דירה לכל דבר, **וחייבת מהתורה במזוזה** [ובמעשר וחיבת בעירוב].

ולדעת חכמים – כשצוותה תורה לעשות סוכה בחג, צוותה לעשות **דירת ארעי**, ולפיכך אינה דירה גמורה, **ופטורה ממזוזה** [ובמעשר ומעירוב].

ולענין לשכה נחלקו, אם היא דירה על כרחו קרויה דירה.

לדעת חכמים – כל מקום שאדם דר בו, אף על פי שהוא דר בו על כרחו, [אם הוא דירת קבע], נחשב דירה גמורה, וחיוב במזוזה, ולכן הלשכה שכהן גדול דר בה, אף שאינו דר בה מדעתו, אלא מחמת ציווי הפרישה, **דירה גמורה היא, וחיבת במזוזה מהתורה.**

ולדעת רבי יהודה – מדין תורה אין קרויה דירה אלא כשאדם דר בה מדעתו, ולכן

^א אף על גב דלרבנן נמי גזירה היתה ... הכי קאמר רבי יהודה, גזירה אחריתי, שלא יאמרו ככהן גדול חבוש בבית האסורים הוא. [תוס']

הלשכה שכהן גדול דר בה שלא מדעתו^א פטורה ממזוזה. אלא שתקנת חכמים היא שתהא חייבת במזוזה, שלא יאמרו, כהן גדול חבוש בבית האסורים.

דף י"א

מזוזה בשערי הר הבית ועזרה

כלל בדידנו, שכל בית דירה שחייב במזוזה, גם שער החצר שחוצה לו חייב במזוזה, כי דרכו נכנסים לבית דירה שלפנים.

ושנינו בברייתא, שכל שערים שהיו שם [בהר הבית ובעזרה] לא היה להם מזוזה [כי לא היו לפנים מהם בית דירה] ואין יוצא מכלל זה אלא שער נקנור [הוא שער מזרחי של עזרה] שלפנים ממנו לשכת פרהדרין, שהיא בית דירה. [והגר"א הגיה, שהשער שהיה בו מזוזה, הוא שער המים, ולא שער נקנור].

- מתחילה רצו לומר, שכן הדין רק לדעת חכמים, המחייבים את לשכת פרהדרין במזוזה מעיקר הדין, ולכן שער שחוצה לה חייב, ככל שערי חצר שיש לפנים מהם בית דירה.

אבל לדעת רבי יהודה מאחר שלשכת פרהדרין עצמה אינה חייבת אלא מתקנת חכמים, די בכך שהיא תהא טעונה מזוזה, ולא שער שחוצה לה, שאין גוזרים גזירה לגזירה.

- אולם מסקנת הגמרא, שדין זה הוא גם כדעת רבי יהודה, ואין זו גזירה לגזירה, אלא כשגזרו על לשכת פרהדרין שתהא חייבת במזוזה, גזרו עליה שתהא חייבת בבית דירה, וגזירה אחת היא, לחייבה, ולחייב שער שחוצה לה.

מקומות החייבים במזוזה משום בית דירה

כל מקום שהוא בית דירה [של ישראל], חייבים לתת מזוזה בפתחו, ובכל הפתחים

^א יל"ע מה החילוק בין פרישת כהן גדול לבין סוכה, הלא גם בסוכה אינו דר מדעתו, אלא מחמת הציווי שצוותה תורה לישב בסוכה, ולכאורה הוא דומה לכהן גדול, הפורש ללשכה, מחמת הציווי לפרוש ללשכה. ובתוס' פירשו הסוגיה בדרך אחרת, ומיושב הדבר, ומקוצר הזמן לא הבאתי שיטתם.

שדרכם נכנסים לו, ובכלל זה שערי חצירות, ושערי עיירות, ושערי מדינות^א, [וכל אלו, אין חייבים לתת בפתחם מזוזה, אלא כשבתי דירה שלפנים מהם רובם של ישראל^ב], שנאמר, "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ" (דברים ו' ט') לרבות כל שערים שלפני הבתים.

אבולי דמחוזא לא עבדו להו רבנן מזוזה

שערי העיר מחוזא, אף על פי שרוב הדרים בה היו ישראלים, לא עשו להם מזוזה, ונאמרו שני טעמים בדבר.

מתחילה אמר רב ספרא, שהסיבה שלא עשו להם מזוזות, **כי אותם שערים לא נעשו להיכנס דרכם, אלא להחזיק בנין שעליהם,** שכדי שיהיה חזק, עשו תחתיו כיפות בצורת שערים, כי בנין הבנוי על גבי כיפות חזק יותר, אבל אינם נידונים כשערים הטעונים מזוזה.

אולם אבוי הקשה על כך, שכן מחמת הטעם הזה מובן מדוע אין השערים הללו נחשבים שערי העיר, אבל שערי אותו בנין שעליהם ודאי הם נחשבים, שכן לאותו בנין נכנסים דרך אותם שערים, ומאחר שבאותו בנין יש בית דירה לשומר בית האסורים, יש לתת מזוזה באותם שערים שהם כניסת אותו בנין. [וכמו ששינונו, בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת, חייבת במזוזה].

ולפיכך אמר אבוי, שבאמת מעיקר הדין שערים אלו חייבים במזוזה, אלא שחכמים פטרו כל שערי עיר שיש בה שלטון נוכרים [אפילו הם המעטים בעיר] **משום סכנה,** שלא יאמר המלך, כשפים עשיתם בשערי עירי.

וכן יש ללמוד מדברי רבי יהודה בברייתא, מעשה בארטבין אחד [י"מ ששמו ארטבין, וי"מ שאומנתו ארטבין], שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי, ומצאו קסדור [=שוטר] אחד, ונטל ממנו אלף זוז^ג.

^א יש מדינה מוקפת הרים וערים בכמה פרסאות, ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים, כגון ארץ הגר. [רש"י].

^ב כן משמע מפירוש רש"י, שלענין זה הולכים אחרי הרוב. ועי' מה שהקשה רש"י. ולכאורה יש לומר שמה שפירש רש"י שהולכים אחר הרוב הוא מעיקר הדין, ומה שאמרו שאפילו מקצת נוכרים פטור, הוא משום סכנה, כפי המבואר להלן. עי' ש"ך יו"ד סימן רפ"ו ס"ק ז'.

^ג יל"ע אם ראייה היא שסכנה יש בדבר, וכדי להינצל מסכנה נתן לו ממון, או שכאן לא היתה סכנה, אלא קנס ממון בלבד. ומיהו מדברי רבי יהודה מבואר, שנתנו שם מזוזה, ואם כן אפשר שלא בא לומר אלא שאת הבדיקה ניתן לדחות מחשש קנס ממון. ויל"ע בכל זה.

ואף שבדרך כלל שלוחי מצווה אינם ניזוקים, ואינו צריך לחוש שעל ידי קיום מצוות מזוזה יבוא לידי סכנה, אין זה אלא בדרך כלל, אבל במקום שהנזק שכיח, גם שלוחי מצווה עלולים להינזק, שכן מצינו אצל שמואל, שהיה שליח מצווה למשוח את דוד למלך בציווי ה', ובכל זאת היה ירא משאול, כמו שנאמר "ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתי ממלך על ישראעל מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבני לי מלך. ויאמר שמואל אלך אלך ושמע שאול והרגני [וקיבל ה' דבריו] ויאמר ה' עגלת בקר תקח בגידך ואמרת לזבח לה' באתי" (שמואל א' ט"ז א'-ב'). וכמו כן לענין נתינת מזוזה במקום שלטון נוכרים, ההיזק שכיח, שכן עלילות המושל מזומנות תמיד.

חיוב בדיקת מזוזה

מזוזת של יחיד, טעונה בדיקה שתי פעמים בכל שבע שנים, לראות שלא נרקבה או נגנבה.

ומזוזת של רבים, כגון של שערי חצירות ומדינות ועיירות, **טעונה בדיקה שתי פעמים ביוכל**, כי כל דבר של רבים, אין להטריח עליהם הרבה, שמא יטיל כל אחד על חברו, ולא יעשה כלל, [אבל כשהדבר פעם אחת בזמן הרבה, ירצה כל אחד לזכות בו, ואין לחוש שלא יעשה].

ואמר רבי יהודה, מעשה בארטבין אחד, שהיה בודק מזוזות בשוק העליון של צפורי, ומצאו קסדור אחד, ונטל ממנו אלף זוז. [ואפשר שבא רבי יהודה ללמד את הדין המבואר לעיל שבמקום חשש הפסד, אין צריך לבדוק כלל מזוזות של רבים].

בתים החייבים במזוזה

בית דירה גמור, לדברי הכל חייב במזוזה [כפי שנתבאר לעיל].

ובית שעומדים בו באופן שאינו מכובד, כגון בית המרחץ, שעומדים בו ערומים. וכן בית הכסא, שמגלים בו ונפנים בו. וכן בית בורסקי, שיש בו צואה תמיד. לדברי הכל, כל אלו פטורים ממזוזה, כי אין כבוד שמים להיות בו מזוזה.

ונחלקו חכמים בדין שאר בתים, שאינם בית דירה ממש, וגם אין עושים בהם תשמיש של גנאי.

לדברי רב כהנא – סתם בית שאין בו שום תשמיש דירה, ולא תשמיש גנאי, נחלקו בו תנאים, י"א שהוא חייב במזוזה, וי"א שהוא פטור ממזוזה. [ולכאורה דעת רב כהנא

כדעת המחייבים]. **וכשהנשים מתקשטות בו להתבשם, בזה הכל מודים שהוא נחשב כבית דירה וחייב במזוזה.**

ולדברי רב כהנא, הברייתא הפוטרת, בית התבן, בית הבקר בית העצים, ובית אוצרות יין שמן ותבואה, מדברת במקומות שנשים רוחצות בהן. ונזכר עניין זה גם בברייתא בה הזכירו מרחץ גמור, ללמוד, שלא רק מרחץ של רבים שרבה זוהמתו פטור ממזוזה, אלא אף מרחץ של יחיד. והברייתא בה מבואר שרפת בקר פטורה מדברת בסתם וכדעת האומרים שסתם פטור^א.

לדברי רב יהודה – סתם בית שאין בו שום תשמיש דירה, ולא תשמיש גנאי, הכל מודים שהוא פטור ממזוזה. אולם כשהנשים מתקשטות בו להתבשם, בזה נחלקו תנאים, י"א שגם עניין זה נחשב תשמיש דירה, והמקום חייב במזוזה, וי"א שתשמיש זה אינו מועיל להחשיב את המקום כבית דירה, והוא פטור ממזוזה. [ולכאורה דעת רב כהנא כדעת הפוסטים].

ולדברי רב יהודה, הברייתא הפוטרת, בית התבן, בית הבקר בית העצים, ובית אוצרות יין שמן ותבואה, מדברת אף במקומות שנשים מתקשטות בהן. והיא כדעת האומרים שדבר זה אינו מועיל להחשיבם כבית דירה. ויש חולקים על כך ואומרים שהם חייבים. ומכל מקום אף לדעת המחייבים, דווקא סתם בית שאינו בית דירה מתחייב במזוזה אם נשים מתקשטות בו, אבל בית מרחץ בית כסא ובית בורסקי פטורים ממזוזה, אף על פי שנשים מתקשטות בהם.

	בית דירה גמור	לא בית דירה ולא תשמיש גנאי		בית מרחץ ובית כסא
		נשים מתקשטות בו	אין נשים מתקשטות בו	
רב כהנא	חייב	חייב	מחלוקת	פטור
רב יהודה	חייב	מחלוקת	פטור	פטור

ברייתא שלא כדעת רב יהודה

בעניין חיוב מזוזה נאמר, "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ", ושנינו בברייתא, שהכתוב "בֵּיתְךָ" מיעוט הוא, ללמד שאין חייבים אלא בדבר הדומה לביתך, והכתוב "וּבִשְׁעָרֶיךָ" ריבוי הוא, ללמד שחייבים בשערים הרבה.

^א כן מבואר בגמרא. והקשו התוס', תימה לי, לימא ההיא איירי כשהנשים רוחצות בו. ויש לומר ברפת בקר אין הנשים רוחצות, דדוקא בית הבקר ... דהיינו שעשוי לבקר, אבל אין מעמידין בה בהמות בקביעות, נשים רוחצות בו, אבל רפת בקר, משמע שעומד בו בקר בקביעות, והוא מלוכלך בזבל הבקר, אין הנשים רוחצות בו. [ע"כ תוס']. ואכתי קשיא לי, אם כן נימא דרפת בקר דמי לבית הבורסקי, ומשום הכי פטור, ולא יצטרך לומר שבסתם איכא פלוגתא תנאים.

מהריבוי "ובשעריך" למדו שני דברים :

(א) כשם שהבית עצמו חייב במזוזה, כך כל השערים שלפניו חייבים במזוזה, ובכלל זה, שערי בתים, שערי חצירות, שערי מדינות, ושערי עירות.

(ב) כשם שהבית חייב במזוזה, כך כל דבר הראוי לדירה, אף על פי שאינו בית דירה, חייב במזוזה, ובכלל זה, רפת, ולולי תרנגולים, ומתבן, ואוצרות יין, ואוצרות שמן. [והרי זה שלא כדעת רב יהודה שאמר שהכל מודים שבית שאינה בית דירה כלל אינו חייב במזוזה^א].

ומהמיעוט "ביתך" למדו שלושה דברים :

(א) אין חייב במזוזה אלא מקום המיוחד לדירה, כבית, יצאו דברים שאינם מיוחדים לדירה, שהם פטורים^ב, ובכלל זה, בית שער [=בית קטן שעושים לפני שער החצר והכל עוברים דרכו], אכסדרה [פרוזדור שלפני בתים], ומרפסת [=גוזזטרא שלפני פתחי עליות ועולים דרכה לעליות].

(ב) אין חייב במזוזה אלא מקום העשוי לתשמיש מכובד, כבית, יצאו דברים שאינם עשויים לתשמיש כבוד, שהם פטורים, ובכלל זה, בית הכסא, ובית הבורסקי, ובית המרחץ, ובית הטבילה.

(ג) אין חייב במזוזה אלא מקום חול, כביתך, יצאו מקומות קדושים, שהם פטורים, ובכלל זה, שערי הר הבית, ושערי הלשכות, ושערי העזרות.

ששה שערים ששנה רב שמואל בר יהודה

רב שמואל בר יהודה שנה לפני רבא ששה שערים פטורים מן המזוזה :

(א-ב-ג-ד) בית התבן. ובית הבקר. ובית העצים. ובית האוצרות. [ולעיל נתבאר שנחלקו חכמים בדבר זה].

^א ולא הוה מצי לשנויי במתקשטות. חדא, דברפת אינן מתקשטות, כיון דמלוכלך הוא, ובהמה עומדת בו בקביעות ... אי נמי, כיון דקתני לה בהדי הנך [שערי בתים כו'], דאפילו סתמא חייבת, אם כן רפת בקר נמי בסתמא איירי. [תוס'].

^ב משמע דבית שער פטור מן המזוזה. ותימה, דבפרק הקומץ רבה תניא, בית שער אכסדרה ומרפסת חייבת במזוזה ... (א) ויש לומר, דהכא מדאורייתא קאמר, והתם מדרבנן. (ב) אי נמי נראה לי, דהכא מיירי בבית שער של אכסדרה, ובית שער של מרפסת, והא דקתני בית שער אכסדרה, פירוש של אכסדרה. (ג) והאלפסי תירץ התם בפתוחין לבית. [תוס'].

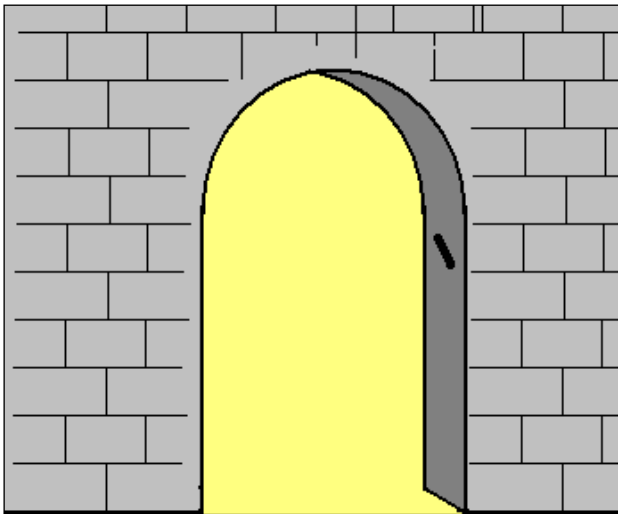
(י) שער המדי [הוא שער שעשוי ככיפה, ואינו ממנין ששה שערים ששנה רב שמואל בר יהודה, כי בו נחלקו חכמים^א כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

(ה) שער שאינו מקורה.

(ו) שער שאינו גבוה עשרה.

מזוזה בפתח העשוי בכיפה

כלל בדינו, שאין הפתח חייב במזוזה, אלא כשיהא עשוי כפתח, כלומר שיהיו לו שתי מזוזות מן הצדדים, ומשקוף מלמעלה, ויהא רחב ארבעה טפחים, וגבוה עשרה טפחים. ולהלן יתבאר דין פתח שראשו עשוי ככיפה, מתי הוא חייב במזוזה ומתי הוא פטור ממזוזה.

א. האופן שבו לדברי הכל הפתח חייב במזוזה.

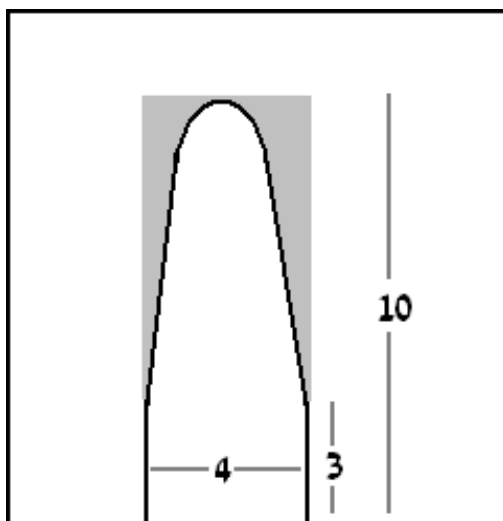
כשהפתח רחב ארבעה טפחים בגובה עשרה, לדברי הכל הוא חייב במזוזה, אף על פי

^א ויל"ע בדבר, כי גם בארבעה שערים שמנה קודם לכן נחלקו חכמים כפי שנתבאר בסוגיה. ורבינו חננאל פירש, שרב כהנא יעמיד ארבעה שערים ראשונים כשהנשים רוחצות, ואם כן הכל יכולים להעמיד ששה שערים, אבל שער המדי ודאי נחלקו בו ואינו מהמנין. מיהו גם שער המדי הכל יכולים להעמידו וכגון שיש ברגליה עשרה.

שלמעלה מגובה עשרה אין רוחבו ארבעה, והסיבה שהוא חייב במזוזה, כי יש בו שיעור פתח כהלכתו, שהוא גובה עשרה ברוחב ארבעה.

ב. האופן שבו נחלקו חכמים אם הפתח חייב במזוזה.

כשרגלי הפתח הרחבים ארבעה טפחים גבוהים שלושה טפחים, וגובה הפתח עשרה, אבל מעל גובה שלושה אינו רחב ארבעה, ויש בכותל כדי לחקוק בו להשלים את הפתח שיהא רחב ארבעה עד גובה עשרה.

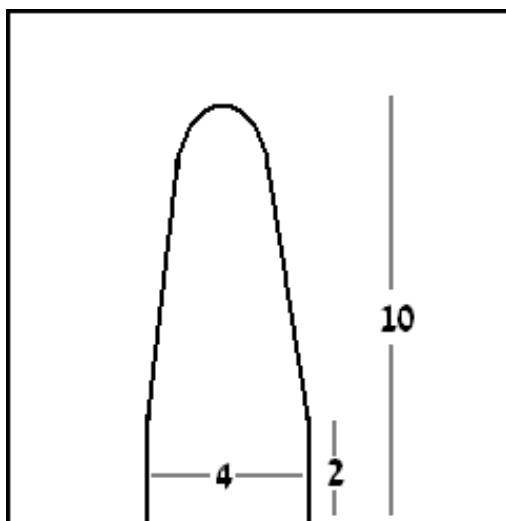
לדעת רבי מאיר – חוקקים להשלים, כלומר, מאחר שניתן להשלים את הפתח הזה, על ידי החקיקה בכותל, עד שיהיה הפתח בשיעור ראוי למזוזה, הרי הוא נידון כאילו כבר השלימוהו והוא חייב במזוזה.

ולדעת חכמים – אין חוקקים להשלים, כלומר, מאחר שבפועל אין בפתח זה ארבעה טפחים בגובה עשרה, אינו נידון כפתח, ופטור ממזוזה.

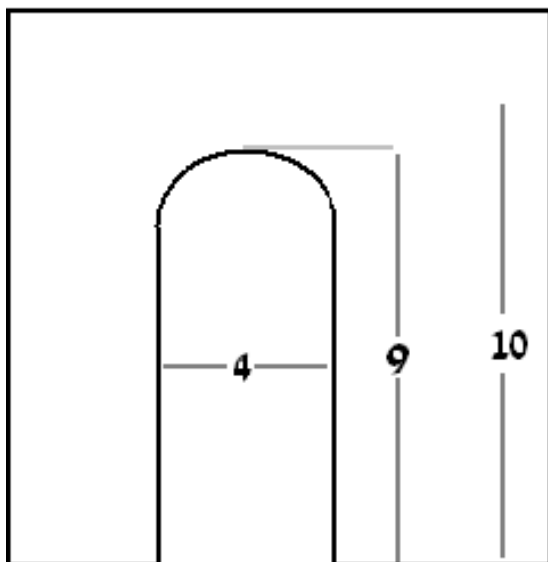
ג. האופנים שבהם לדברי הכל הפתח פטור ממזוזה.

(א) **כשרגלי הפתח הרחבים ארבעה אינם גבוהים שלושה** – כל שלושה טפחים תחתונים נחשבים כקרקע, וכשהפתח אינו רחב ארבעה טפחים אלא בגובה זה, אבל למעלה ממנו הוא פחות מרוחב ארבעה טפחים, הרי זה נחשב שאין בו בשום מקום רוחב ארבעה טפחים, ולכן אפילו הוא גבוה למעלה מעשרה טפחים, אינו נחשב פתח,

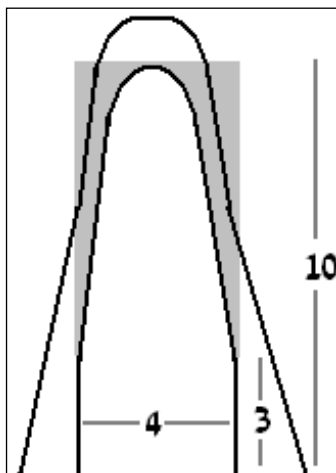
ופטור ממזוזה.

(ב) כשהפתח אינו גבוה עשרה – כל פתח שאינו גבוה עשרה טפחים אינו נחשב פתח ולכן אפילו הוא רחב ארבע טפחים לכל גבהו הוא פטור ממזוזה.

(ג) כשרגלי הפתח הרחבים ארבעה גבוהים שלושה, וגובה הפתח עשרה, אבל מעל גובה שלושה אינו רחב ארבעה, ואין בו לחוק להשלימו לעשרה.

חיוב מזוזה בבית כנסת ובית שותפים ובית אשה

מאחר שנאמר במזוזה, "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזַת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ", היה מקום לומר, שאין חייב במזוזה אלא בביתו של יחיד זכר, שכך יש לדרוש, "בֵּיתְךָ" ולא ביתה, להוציא בית האשה. וכן "בֵּיתְךָ" ולא בתיכם, להוציא בית שותפים.

אולם באמת אין הדבר כן, ובית האשה ובית השותפים ובית הכנסת חייבים במזוזה, כי נאמר בה, "לִמְעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם כְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ" (דברים י"א כ"א), וגם אשה ושותפים בעו [=רוצים או צריכים] חיים. והכתוב "בֵּיתְךָ", בא ללמד היכן יש לקבוע את המזוזה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

מקום קביעת המזוזה

הכתוב "בֵּיתְךָ", בא ללמד על מקום קביעת המזוזה, שיהא **בימין כניסתו**, שכך הוא נדרש, "בֵּיתְךָ" כמו ביאתך, כלומר כדרך שאתה בא, וכשאדם עוקר רגליו, את ימינו עוקר תחילה.

בית כנסת ובית שותפים ובית אשה לענין נגעי בתים

מאחר שנאמר בענין נגעי בתים, "וּנָבֵא אֲשֶׁר לוֹ תִּפְּיֹת וְהִגִּיד לַפֶּהן לֵאמֹר כָּנָגַע נִרְאָה לִי בְּבֵיתִי"

(ויקרא י"ד ל"ה), היה מקום לומר, שאין מטמאים בנגעים אלא בתים של יחידים זכרים, שכך יש לדרוש "אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית" ולא אשר לה הבית, להוציא את בית האשה. "אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית" ולא אשר להם הבית, להוציא בית שותפים.

אולם באמת אין הדבר כן, ובית האשה ובית השותפים ובית הכנסת **מטמאים** בנגעים, כי נאמר, "כִּי תֵבֹאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחְזָה וְנָתַתִּי נָגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֶחְזָתְכֶם" (ויקרא י"ד ל"ד), ללמד שבתי כולם מטמאים בנגעים.

והכתוב "אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית", בא ללמד על מי ראויים נגעים לבוא, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

על מי ראויים לבוא נגעי בתים

בעניין נגעי בתים נאמר "וְכָא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית", ללמד, שנגעי בתים באים **על מי שמיחד ביתו לעצמו, ואינו רוצה להשאל כליו לאחרים**, וכשבאים לשאול ממנו, אומר אין לי.

ולפיכך באים עליו נגעי בתים, שיהיה נאלץ לפנות כליו מביתו, מפני הטומאה, כמו שנאמר "וְצִוְהָה הַכֹּהֵן וּפָנּוּ אֶת הַבֵּית בְּטָרָם וְבָא הַכֹּהֵן לְרֹאוֹת אֶת הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית וְאַחֵר כֵּן וְבָא הַכֹּהֵן לְרֹאוֹת אֶת הַבֵּית" (ויקרא י"ד ל"ו), ובכך הקב"ה מפרסמו לגנאי, שיראו הכל שיש לו ולא רצה לתת.

כן משמע מפירוש רש"י, שדרשה זו באה ללמד על מי ראויים לבוא הנגעים, ומכל מקום אם באו נגעים על המשאל כליו ביתו טמא.

אולם מלשון הגמרא משמע קצת, שדרשו מכאן הלכה, שרק מי שאינו משאל כליו לאחרים, ביתו טמא בנגעים, אבל מי שמשאל כליו לאחרים, אף אם יבואו נגעים על ביתו, אינו בכלל פרשת נגעי בתים, וביתו לא נטמא. ויל"ע בדבר.

חיוב מזוזה בבית הכנסת

בית הכנסת שיש **בה בית דירה לחזן הכנסת**, לדברי הכל **חייבת** במזוזה, כשאר בית דירה.

ובית כנסת שאין **בה בית דירה**, נחלקו בה חכמים אם היא חייבת במזוזה. **רבי מאיר מחייב** [והברייתא בה נתבאר כן לעיל היא כדעתו]. **וחכמים פוטרם**.^א

^א ולא נתבארה מחלוקתם. ואפשר שנחלקו במחלוקת הנזכרת לעיל בענין מקום הראוי לדירה ואין בו בית דירה. ודעת

טומאת נגעים בבית הכנסת

בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת, לדברי הכל מטמא בנגעים, כשאר בית דירה.

ובית כנסת שאין בו בית דירה, נחלקו בה חכמים אם הוא מטמא בנגעים:

לדעת רבי מאיר – מטמא.

ולדעת חכמים – אינו מטמא.

ומצינו שתי ברייתות חלוקות בדיון זה. לדעת ברייתא אחת, בית כנסת מטמא בנגעים, [כפי שנתבאר לעיל]. ולדעת ברייתא שניה, הכתוב האמור בטומאת נגעים, "וְיָבֹא אֶשֶׁר לוֹ הַבֵּית", מלמד שדווקא בית המיוחד לו, מטמא בנגעים, להוציא בתי כנסת ובתי מדרשות, שאינם מיוחדים לאדם מסוים, אלא עשויים לכל, ולכן אינם מטמאים בנגעים.

- ולפי התירוץ הראשון בגמרא, הברייתא בה מבואר שבתי כנסת מטמאים בנגעים, היא כדעת רבי מאיר. והברייתא בה מבואר שבתי כנסת אינם מטמאים בנגעים, היא כדעת חכמים.

- ולפי התירוץ השני בגמרא, שתי הברייתות הם כדעת חכמים. הברייתא בה מבואר שבתי כנסת מטמאים בנגעים, מדברת בבתי כנסת שיש בהם בית דירה. והברייתא בה מבואר שבתי כנסת אינם מטמאים בנגעים, מדברת בבתי כנסת שאין בהם בית דירה.

ולפי התירוץ האחרון בגמרא, בבתי כנסיות שאין בהם בית דירה, יש חילוק של כרכים, לבין של כפרים.

בית כנסת של כרך, מאחר שהוא במקום שווקים, שמתקבצים בו ממקומות הרבה, עשוי לכל הבא להתפלל, ואין לו בעלים מיוחדים, ואינו מטמא בנגעים.

ובית כנסת של כפר, שעשוי לבני הכפר, בעליו ניכרים, והרי היא כבית של שותפים, ומטמא בנגעים.

רבי מאיר כדעת הברייתא לעיל, שכל הראוי לדירה חייב במזוזה אף על פי שאינו דירה. ודעת חכמים כדעת האומרים שאין חייב אלא בית דירה ממש. ולפי זה הלכה כרבי מאיר, שכן רבינו חננאל פוסל לעיל כדעת הברייתא המחייבת בית הראוי לדירה אף שאינו בית דירה. אולם תוסי' כתבו, שהלכה כחכמים, ולכן בית כנסת ובית מדרש שאין בהם בית דירה פטורים ממזוזה. [] והא דאמר פרק הקומץ רבה, והא ההוא פיתחא דהוה עייל ביה רב הונא לבי מדרשא והוה ליה מזוזה ... יש לומר דהתם [לא מיירי בפתח בית המדרש אלא] מיירי בפתח הבית [שהיה לצד בית המקדש], שהיה נכנס ויוצא בו לבית המדרש. [] ובמסכת ברכות משמע נמי דהלכתא כמאן דפטור גבי אבוי ורבא דהוה אזלי באורחא וכי מטו לבי כנישתא ... אין מכבדין אלא בפתח ... הראוי למזוזה משמע דפתח בית הכנסת פטור. [] מיהו בירושלמי פרק שלישי דמגילה משמע, דבי מדרשא דרבי חנינא ממש הוה ליה מזוזה ... ויש לומר דבי מדרשא דרבי ודרב הונא ודרבי חנינא שלהם היו ולא של רבים אלא של עצמם. [נעי"כ תוס'].

- ולפי התירוץ הזה. הברייתא בה מבואר שבתי כנסת מטמאים בנגעים, מדברת בבתי כנסת של כפרים. והברייתא בה מבואר שבתי כנסת אינם מטמאים בנגעים, מדברת בבתי כנסת של כרכים.

ולכאורה היה נראה, שהחילוק הזה נאמר אליבא דרבי מאיר, ובא ללמד, שכשטימא רבי מאיר בית כנסת שאין בו בית דירה, לא טימא אלא בשל כפרים, שדומה לבית שמויחד לבעליו, אבל בשל כרכים, מאחר שאינו מיוחד לשום בעלים, מודה לחכמים שאינו מטמא בנגעים.

ולפי זה, כל מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים היא בבית כנסת של כפרים שאין בו בית דירה. שרבי מאיר מטמא, וחכמים מטהרים. [אבל כשיש בו בית דירה, הכל מודים שהוא טמא. וכשאין בו בית דירה, והוא של כרכים, הכל מודים שאינו מטמא].

דף י"ב

אולם התוס' כתבו, שהחילוק הזה נאמר אליבא דחכמים, ובא ללמד, שכשאמרו חכמים שבית הכנסת שאין בו בית דירה אינו מטמא בנגעים, לא נתכוונו אלא לשל כרכים, שאינו מיוחד לבעליו כלל, אבל בשל כפרים, מאחר שמויחד לבני הכפר, הרי הוא כשל שותפים, ומטמא בנגעים.

ולפי זה, כל מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים היא בבית כנסת של כרכים שאין בו בית דירה, שרבי מאיר מטמא, וחכמים מטהרים. [אבל כשיש בו בית דירה, או אף כשאין בו בית דירה, והוא של כפרים, הכל מודים שהוא מטמא].

ומכל מקום, בסוף הסוגיה נדחה התירוץ הזה, כי מצינו ברייתא, בה מבואר, שאין הבתים מטמאים בנגעים עד שתחלק הארץ לשבטים, ולבתי אבות, ויכיר כל אחד את שלו. אבל בית שאינו מיוחד לבעליו, אינו מטמא, שנאמר "וְכָא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית", ובכלל זה אפילו בתי כנסת של כפרים.

למדנו, שלדעת הדורש את הכתוב "וְכָא אֲשֶׁר לוֹ הַבֵּית", אין מטמא אלא בית המיוחד לבעליו ממש, אבל בתי כנסת, בין של כרכים ובין של כפרים, אינם מטמאים בנגעים.

ואם כן, מחלוקת רבי מאיר וחכמים, בכל בית כנסת שאין בו בית דירה.

טומאת נגעי בתים בירושלים

א. דעת תנא קמא [הוא רבי מאיר].

בתי ירושלים אינם מטמאים בנגעים, שנאמר, "כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם לְאֶחָהּ וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֶחָדָתְכֶם" (ויקרא י"ד ל"ד), ללמד, שאין נגע צרעת אלא

במקום שנתחלק להם לאחוזת, להוציא את ירושלים, שלא נתחלקה לשבטים. [כדעת אחת הברייתות שתתבאר בעזה"י להלן].

ב. דעת רבי יהודה.

בתי ירושלים מטמאים בנגעים, ואין למעטם מהכתוב "אַחֲזִיקֶם", כי ירושלים נתחלקה לשבטים, כשאר ארץ ישראל [כדעת אחת הברייתות שתתבאר בעזה"י להלן].

אמנם גם לדעת רבי יהודה, יש מקומות שאינם מטמאים בנגעים.

- מתחילה היו סבורים שלדעתו מקום המקדש לבדו אינו מטמא בנגעים, [ויהיה הטעם לכך, כי מקום המקדש לבדו לא נתחלק לשבטים, שכשקנה דוד מקום המקדש גבה הכסף מכל ישראל והרי הוא מקום של כולם].

ודחו זאת, כי אם כן, בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאים בנגעים. ולעיל נתבאר, שלדעת החולקים על רבי מאיר, בתי כנסיות ובתי מדרשות אינם מטמאים בנגעים.

- ומסקנת הסוגיה, שלדעת רבי יהודה, כל המקומות המקודשים, כלומר **בתי כנסיות ובתי מדרשות, אינם מטמאים בנגעים**, [והכוונה לאלו שאין בהם בית דירה כדעת חכמים לעיל בדף י"א].

כן פירש רש"י, שמתחילת הסוגיה ועד סופה, טעמו של רבי מאיר, שבתי ירושלים אינם נקראים "אַחֲזִיקֶם", כי ירושלים לא נתחלקה לשבטים.

אולם תוס' כתבו, שבתחילת הסוגיה היו סבורים, שטעמו של רבי מאיר, שירושלים אינה קרויה "אַחֲזִיקֶם", לא משום שלא נתחלקה לשבטים, אלא משום שהיא קדושה לאכילת קדשים קלים ומעשר שני, וכיון שהיא מיוחדת לקדשי גבוה, אינה נחשבת "אַחֲזִיקֶם". ורבי יהודה סבר, דווקא מקום מקדש, שהוא מחנה שכינה.

ורק למסקנה הסוגיה, שאמרו שלדעת רבי יהודה, רק מקום מקודש אינו מטמא בנגעים, ומשמע שרבי מאיר אומר אף מקום שאינו מקודש, אם כן, כשאמר ירושלים אינה מטמאה, לא משום קדושה שבה אינה מטמאה, אלא משום שלא נתחלקה לשבטים.

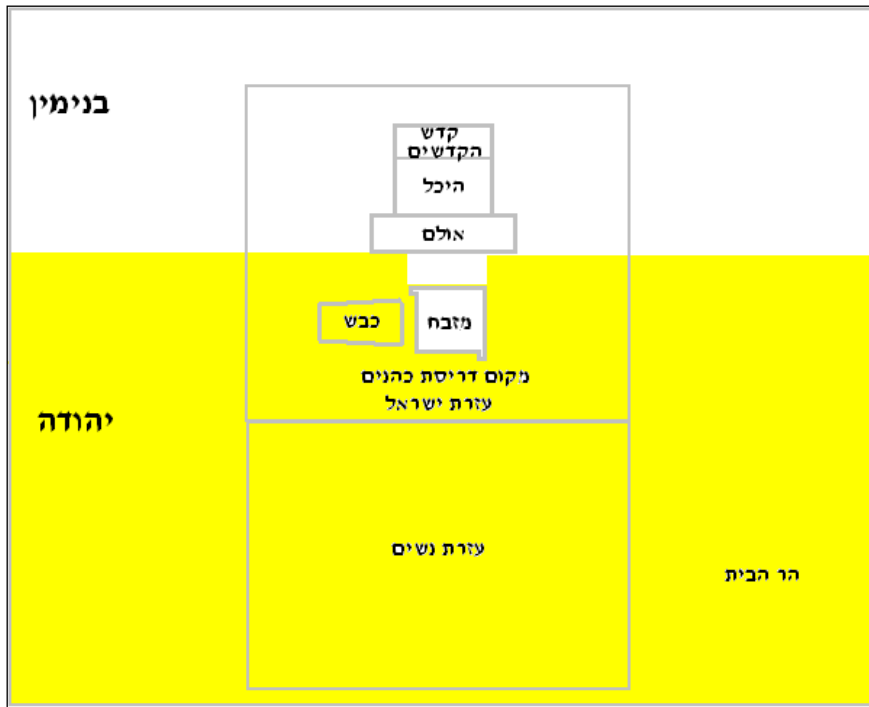
ירושלים נתחלקה ליהודה ובנימין

לדעת ברייתא אחת, ירושלים נתחלקה לישראל, כשאר הארץ, אבל לא נתנה כולה לשבט אחד, אלא חלק ממנה ניתן ליהודה, וחלק ממנה ניתן לבנימין.

חלקו של יהודה היה מצד מזרח, וכלל את מזרחו של הר הבית, והלשכות, והעזרות.

וחלקו של בנימין היה מצד מערב, וכלל את האולם, וההיכל, ובית קדשי הקדשים.

ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה, ונכנסת לחלקו של בנימין, נכלומר, אף שרוחב העזרה היה בחלקו של יהודה, רצועה אחת ממנו ניתנה לבנימין, ובה המזבח בנוי.

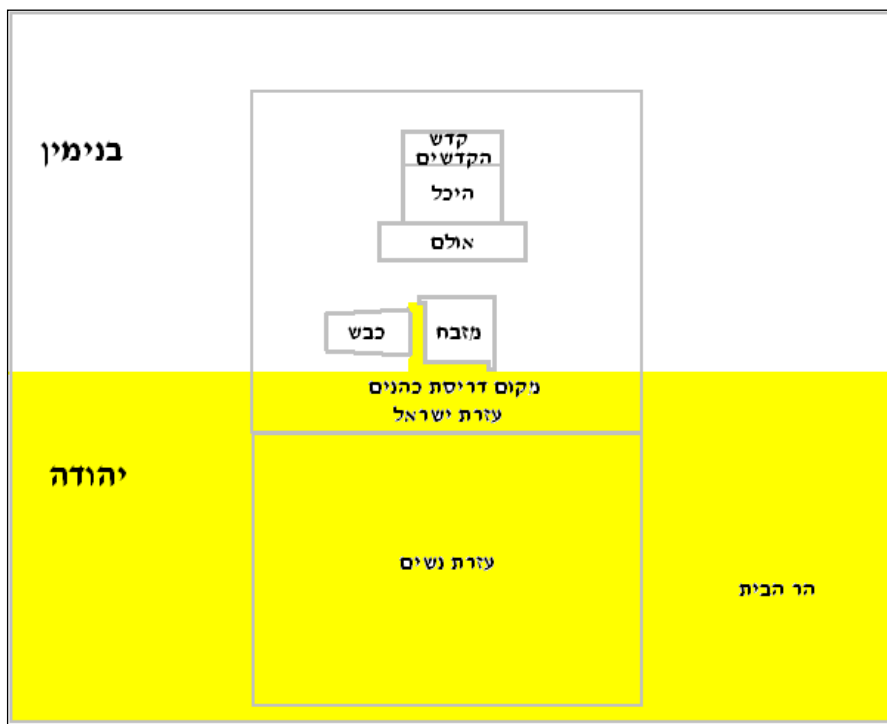
כן נראה לכאורה מלשון הגמרא, שכל העזרה עד ההיכל היתה בחלקו של יהודה, חוץ מרצועה אחת, שבה המזבח בנוי, והיא בחלקו של בנימין.

אולם אם רצועה זו היתה בחלקו של בנימין, אין להבין את מה שנאמר אחר כך, שהיה מצטער עליה לבולעה, הלא בחלקו היתה.

ומלשון רש"י מבואר, שכל רוחב העזרה שכנגד המזבח היה בחלקו של בנימין, ורק רצועה אחת נכנסה בו, במקום שהיה חסר יסוד למזבח^א והיא היתה ליהודה^ב.

^א מלשון רש"י משמע, שהיתה הרצועה רק בקרן מזרחית דרומית. אולם י"מ שהיתה הרצועה אמה אחת בכל המזרח ואמה אחת בכל המערב, וכן הוא בציור.

^ב בפרק איזהו מקומן אמרינן, דקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד, לפי שלא היה בחלקו של טורף [=בנימין]. ותימה למאן דאמר לא נתחלקה, מאי שנת דשאר מקומות של המזבח היה להם יסוד, ומזרחית דרומית לא היה לה יסוד. [נאין לתרץ דלדידיה היה להם יסוד מכל צדדיו. דאם כן אל יסוד מזבח העולה מאי עביד ליה, דמשמע שיש ליתן אותו]

ועל אותה רצועה היה בנימין הצדיק מצטער לבלעה בכל יום, שתהא גם היא בחלקו, שנאמר "לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֹּן לְבִטְחָא עָלָיו חֲפָף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבִין כְּתַפְּיוּ שְׂכוֹן" (דברים ל"ג י"ב) [חופף כאדם המתחכך מחמת שאינו משיג תאוותו].

ולפיכך זכה בנימין הצדיק, ונעשה אושפיזן [=מארח] לגבורה [שהיה הארון נתון בחלקו], שנאמר, "וּבֵין כְּתַפְּיוּ שְׂכוֹן".

השכרת בתים בירושלים

לדעת ברייתא אחת, ירושלים לא נתחלקה לשבטים, אלא שייכת כולה לכל ישראל.

ולפיכך, אין משכירים בתים בירושלים, כלומר אין גוברים דמי שכירות מעולי רגלים הבאים לישון אצל הדירים בה, משום שהבתים אינם שייכים לדירים בהם, וכל הבא

במקום שיש לו, מכלל דאיכא דוכתא דלא היה לו יסוד]. ויש לומר הכי גמירי, שלא לעשות יסוד למזרחית דרומית, כדכתיב "הכל בכתב". [תוס'].]

לישן בהם, הרי הוא כבר לדור בשלו.

ולדברי רבי אלעזר בר צדוק [וי"ג ברבי שמעון], אף מיטות אין משכירים בירושלים.^א

ומכל מקום, מאחר שאין דיירי הבתים יכולים לגבות דמי שכירות מאלו הבאים לישון אצלם, נוטלים מהם בזרוע עורות קדשים שלהם, [כגון עורות שלמי חגיגה ושמחה שעולי רגלים שוחטים ואוכלים שם].

ומכאן למד אביי, שדרך ארץ שיניח האורח לבעל הבית כלי חרס ועורות של בהמות ששוחט.

מתקינים לו כהן אחר תחתיו

מאחר שעבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא בכהן גדול, היו מתקינים קודם יום הכפורים כהן נוסף, להיות מוכן לשמש תחת כהן גדול, אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה, המעכבים אותו מלבוא למקדש.^ב

וכבר נתבאר שאת אותו כהן אין מפרישים שבעה ימים, אלא מכינים אותו בלבד, שיהיו לו בגדים כמידתו, ויהא בקי בעבודה אם יהיה בו צורך.

חינוך לכהונה גדולה ביום הכיפורים

כבר נתבאר, שעבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא בכהן גדול, ולכן, אם נפסל כהן גדול ביום הכפורים, ממנים תחתיו לכהונה גדולה כהן אחר, שהכינוהו לכך קודם לכן. ולהלן יתבאר בעזה"י, כיצד מתחנך הכהן השני להיות כהן גדול, להיות כשר לעבודת יום הכיפורים.

והנה **אם תחילת עבודתו בחוץ, בעבודה שכהן גדול משמש בשמונה בגדים, באותה עבודה שהוא משמש בשמונה בגדים הוא מתחנך להיות כהן גדול**, שכל הממנים אותו לכהונה גדולה, כשמשמש בשמונה בגדים מתחנך לכהונה גדולה.

^א פירש הר"ר יוסף, לפי שמקום המיטות אינו שלהם. [תוי"י].

^ב ואין טומאת מת בכלל זה, שהיא הותרה או דחויה, כפי שנתבאר בדף ו'.

ואם כן, אם נפסל הכהן הראשון קודם עבודת תמיד של שחר, כשהכהן השני יקריב תמיד של שחר בשמונה בגדים, הוא מתחנך לכהונה גדולה, ונמצא שכל עבודות נעשו בכהן גדול.

אולם אם נפסל הכהן הראשון כשעומד לעשות עבודת פנים, שדינה להיעשות בארבעה בגדים, נחלקו חכמים במה יתחנך הכהן השני לכהונה גדולה, ותהא עבודת פנים שעליו לעשות כשרה בו.

א. [לדברי רב אדא בר אהבה] **באבנט.**

כשכהן גדול משמש בשמונה בגדים, אבנטו עשוי "שש" [=פשתן] מְשָׁזָר וְתִכְלָת [=צמר צבוע תכלת] וְאַרְגָּמָן [=צמר צבוע ארגמן] וְתוֹלַעַת שָׁנִי [=צמר צבוע תולעת שני] מְעֻשָּׂה רֶקֶם" (שמות ל"ט כ"ט), וכשהוא משמש ביום הכפורים בארבעה בגדים, "וּבְאַבְנֵט בֶּד [=פשתן] וְחֹגֶר" (ויקרא ט"ז ד').

ויש מי שאומר, שאבנטו של כהן הדיוט, כאבנטו של כהן גדול כל השנה, כלומר "שש מְשָׁזָר וְתִכְלָת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְעֻשָּׂה רֶקֶם", ואם כן, כשכהן גדול משמש ביום הכפורים בארבעה בגדים, אין אלו בגדי כהן הדיוט, שהרי הוא משמש באבנט בד, וכהן הדיוט משמש באבנט "שש מְשָׁזָר וְתִכְלָת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מְעֻשָּׂה רֶקֶם".

ואם כן, אם נפסל כהן גדול קודם עבודת פנים של יום הכפורים, כשהכהן השני ישמש בעבודה זו בארבעה בגדים, הוא מתחנך בכך לכהונה גדולה, כי לובש בגדי כהן גדול, ולא בגדי כהן הדיוט, ונמצא שנעשית העבודה בכהן גדול והיא כשירה.

אולם יש חולקים על כך ואומרים שאבנטו של כהן הדיוט הוא אבנט פשתן, כאבנטו של כהן גדול ביום הכיפורים, ואם כן כשכהן גדול לובש ארבעה בגדים ביום הכיפורים, הרי הם כבגדי כהן הדיוט, ואין כאן חינוך של לבישת בגדי כהן גדול.

ב. [לדברי אביי] **לובש שמונה ומהפך בצינורא.**

היפוך אברים על גבי המזבח, כדי למהר את עיכולם, נחשב עבודה.

ולכן, לדעת רב הונא, אם עשה זאת זר, חייב הוא מיתה, כדן זר שעבד, שחייב מיתה, כמו שנאמר, "וְהָזָר הִקְרַב יוֹמָת" (במדבר י"ח ז').

ואם כן, כשנפסל כהן גדול קודם עבודת פנים של יום הכפורים, אף שעתה יש לשני לעבוד עבודת פנים בארבעה בגדים, יוכל להתחנך קודם לכן לכהונה גדולה על ידי

שימוש בשמונה בגדים, שילבש שמונה בגדים, ויעשה עבודה זו של היפוך איברים על גבי המזבח, ומעתה מאחר שנתחנך לכהונה גדולה, מוכשר לעבודת פנים.

ג. [לדברי רב פפא] עבודתו מחנכתו.

שנינו בברייתא, שכל הכלים שעשה משה, משיחתם בשמן המשחה קדשה אותם להיות כלי שרת, ומכאן ואילך, כל כלים שנעשו לאחר מכן, אינם נמשחים בשמן המשחה, והעבודה שעובדים בהם, מאחר שטעונה כלי שרת, היא מקדשת אותם.

וכמו כן, כל עבודת יום הכפורים, כשיעשה אותה מי שנתמנה לכהונה גדולה, מאחר שהיא טעונה כהן גדול, העבודה הזו מחנכת אותו להיות כהן גדול, אף על פי שאין בעבודה זו בגדי כהונה גדולה, ולא נתחנך קודם לכן לכהונה גדולה.

אבנטו של כהן הדיוט

כבר נתבאר, שנחלקו חכמים ממה נעשה אבנטו של כהן הדיוט.

- **יש מי שאומר**, שאבנטו של כהן הדיוט היה אבנט **כלאים**, [כלומר, "שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֶׂה לְקָם"], **כאבנטו של כהן גדול כל השנה**. [ומסקנת הסוגיה שזו דעת רבי].

- **ויש מי שאומר**, שאבנטו של כהן הדיוט, היה אבנט **בוץ**, **כאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים** ["וּבְאַבְנֵט בֶּדֶד יִחָגֵר"]. [ומסקנת הסוגיה שזו דעת רבי אלעזר ברבי שמעון].

וכשבא רב דימי אמר, שהחכמים שנחלקו בדבר זה, הם רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון, אבל לא פירש מי אמר כך ומי אמר כך.

ורצו ללמוד מהברייתא מי אמר כך ומי אמר כך. שכן שנינו בברייתא, שלדעת רבי, אין חילוק בין בגדי כהן גדול לבגדי כהן הדיוט, אלא אבנט. ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, גם באבנט אין חילוק.

- ולכאורה מחלוקתם היא ביום הכפורים, שאז שניהם משמשים בארבעה בגדים, ואם יש ביניהם חילוק, הוא באבנט^א. ואם כן, מאחר **שלדברי רבי** הם חלוקים באבנט ביום

^א לפירוש ריב"א דפירש הא דגבי כהן גדול כתב "מצנפת" ובכחן הדיוט כתב "מגבעות", לפי ששל כהן גדול היתה קצרה, שהיה צריך להניח תפילין וציץ, אבל של כהן הדיוט היתה רחבה, שלא היה מניח ציץ, אין להקשות, אם כן לימא דהא

הכפורים, מבואר שלדעתו **אבנטו של כהן הדיוט של כלאים**, שלא כאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים. ומאחר **שלדברי רבי אלעזר ברבי שמעון** אינם חלוקים באבנט ביום הכפורים, מבואר שלדעתו **אבנטו של כהן הדיוט של בוך**, כאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים.

- **אולם דחו זאת**, ואמרו, שמכאן אין ראייה, ויתכן שמחלוקתם היא בשאר ימות השנה, ואף שכהן גדול משמש בשמונה, והדיוט בארבעה, ואם כן חלוקים הרבה זה מזה, הם לא דברו אלא באותם ארבעה בגדים ששניהם שווים בהם, מכנסים כתונת אבנט ומצנפת. ואם כן, מאחר שלדברי רבי בכל השנה הם חלוקים באבנט, מבואר שלדעתו אבנטו של כהן הדיוט של בוך, שלא כאבנטו של כהן גדול כל השנה. ומאחר שלדברי רבי אלעזר ברבי שמעון אינם חלוקים באבנט כל השנה, מבואר שלדעתו, אבנטו של כהן הדיוט של כלאים, כאבנטו של כהן גדול כל השנה.

וכשבא רבין אמר, שאמנם החכמים הללו נחלקו בדבר זה, **ופירש, שלדעת רבי, אבנטו של כהן הדיוט של כלאים**, כאבנטו של כהן גדול כל השנה. **ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, אבנטו של כהן הדיוט של בוך**, כאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים.

ואמר רב נחמן בר יצחק, שכן מבואר גם בברייתא, שלדעת רבי, אבנטו של כהן הדיוט של כלאים, כאבנטו של כהן גדול כל השנה, ולא כאבנטו של כהן גדול ביום הכפורים. [ודברי הברייתא יתבארו בעזה"י עתה].

"וְלִבְשׁ ... יִלְבֹּשׁ"

בעניין תרומת הדשן, [שמצווה ליטול מהדשן שעל המזבח בכל יום, ולתת אותו בצד המזבח], נאמר, **"וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי בַד יִלְבֹּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשֵׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ"** (ויקרא ו' ג'), ומאחר שנאמר **"וְלִבְשׁ"**, לא היה צריך לומר שוב **"וְלִבְשׁ"**, אלא ללמד על לבישה אחרת. ונחלקו חכמים, איזו לבישה בא הכתוב הזה ללמד.

א. להביא מצנפת ואבנט להרמת הדשן.

לדברי רבי יהודה הכתוב **"וְלִבְשׁ"** בא ללמד על תרומת הדשן האמורה בכתוב הזה, שלא די בלבישת כתונת ומכנסים המפורשים בכתוב [= **"מִדּוֹ בַד וּמִכְנָסֵי בַד"**], וצריך

איכא בינייהו. דיש לומר כיון דאידי ואידי ממין אחד, אף על גב דזו רחבה וזו קצרה, לא קא חשיב. ולעיל נמי דפריך במה מחנכין אותו, לא בעי לשנויי במצנפת, דהא לא חשיב חינוך, כיון דשוין הן, אלא שזו קצרה וזו רחבה. [תוס'].

ללבוש גם מצנפת ואבנט, שיהיו עליו כל ארבעה בגדי כהונה, משום שתרומת הדשן עבודה גמורה היא.

ב. להביא בגדי כהן גדול ביום הכפורים.

לדברי רבי דוסא הכתוב "לִלְבָּשׁ" האמור כאן בא ללמד היתר בלבישה שהיה מקום לאוסרה והיא לבישת ארבעה בגדי לבן של כהן גדול של יום הכיפורים שהיה מקום לומר שלא ילבשם כהן הדיוט ובא הכתוב ולימד שהם כשרים לכהן הדיוט [ולדעה זו אבנט של כהן הדיוט של בוץ כאבנט של כהן גדול ביום הכפורים].

ורבי לא קיבל דברי רבי דוסא ואמר כנגדם שתי תשובות בדבר.

- (א) אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים אינו כאבנטו של כהן הדיוט של כהן גדול של בוץ ושל הדיוט כלאים ואם כן איך יוכל הדיוט לשמש בבגדי לבן של כהן הדיוט.
- (ב) מאחר שנשתמשו בבגדים אלו קדושה חמורה של כהן גדול לא יתכן שישובו וישתמשו בהם קדושה קלה.

ג. לרבות את השחקים.

לדברי רבי, הכתוב "לִלְבָּשׁ" האמור כאן, בא ללמד על לבישת השחקים.

- וי"מ שבא הכתוב להתיר עבודה אף בבגדים שחוקים.^א

- וי"מ שבא הכתוב ללמד, שתהא תרומת הדשן בשחקים, ולא בבגדים נאים.^ב

"וְהִנִּיחָם שָׁם"

בעניין עבודת יום הכפורים נאמר, "וּבָא אֶהְרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בְּגָדֵי הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר

^א ואיצטריך קרא, דלא תימא כי היכי דמטושטשין או מקורעין פסולין ... דכתב בהו "לכבוד ולתפארת" הכי נמי שחקים ליפסלו, דאין עניות במקום עשירות, וסלקא דעתך אמינא, דבכל שנה יעשו בגדים חדשים, קא משמע לך. [] ובפרק שני דזבחים תניא, משוחקין כשירים, וזה משמע כגירסת רש"י, דאיצטריך לאשמועינן דאפילו שחקים כשירים. [תוס']

^ב משום בגדים שבשל בהן קדרה לרבו, לא ימזוג בהן כוס לרבו. ואין נראה בעיני, דבשלמא גבי הוצאת הדשן אמרינן לקמן הכי, מפני שהבגדים מתבזים ומתלכלכין בהן, אבל תרומת הדשן שאינו אלא מלא מחתה ליום, כדאמרינן במסכת תמיד, אין שם לכלוך בגדים. [רש"י].

לְבַשׁ בָּבֵאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחֵם שָׁם" (ויקרא ט"ז כ"ג), ונחלקו חכמים בדבר.

לדעת תנא קמא – הכתוב "וְהִנִּיחֵם שָׁם" מלמד, שמניחם שם, ושוב אין משתמשים בהם, שבגדי לבן ששימש בהם כהן גדול ביום הכפורים, טעונים גניזה.

ולדעת רבי דוסא – בגדי לבן ששימש בהם כהן גדול ביום הכפורים, אינם טעונים גניזה, וכשרים הם לכהן הדיוט. והכתוב "וְהִנִּיחֵם שָׁם", לא בא ללמד אלא זאת, שדווקא כהן הדיוט משמש בהן אחר כהן גדול, אבל כהן גדול לא ישתמש בהם פעם שניה ביום כפורים אחר.

אירע בו פסול ומינו אחר תחתיו

נתבאר, שאם ארע פסול בכהן גדול, ממנים כהן אחר לשמש תחת הראשון. ולדברי הכל, כשחזר הראשון לכשרותו, חוזר לעבודתו כבתחילה, והרי הוא כהן גדול לכל דבר.

אבל נחלקו חכמים, מה דינו של השני, כשחזר הראשון לעבודתו.

לדעת רבי מאיר – אף על פי שחזר הראשון לעבודתו, מאחר שכבר מינו את השני, גם השני דינו ככהן גדול לכל דבר, [לא פורע ולא פורס, ואינו מטמא לקרובים, ומוזהר על האלמנה, ומשמש בשמונה בגדים^א].

ולדעת רבי יוסי – מאחר שחזר ראשון לעבודתו, שני אינו משמש במקדש כלל, לא בשמונה בגדים ככהן גדול, ולא בארבעה בגדים ככהן הדיוט. והוסיף רבי יוסי ואמר, שכן ארע מעשה, ביוסף בן אלם הכהן, שמינו אותו להיות כהן גדול תחת כהן גדול שנפסל, וכשחזר הראשון, אמרו חכמים, שלא ישמש לא ככהן גדול ולא ככהן הדיוט. וביארו, שאינו משמש ככהן הדיוט, כי מעלים בקדש ואין מורידים, ומאחר שנתמנה לכהונה גדולה, לא ירד. ומעיקר הדין מאחר שאין מורידים אותו הרי הוא כהן גדול לכל דבר וראוי לשמש בשמונה בגדים, אלא תקנת חכמים היא שלא ישמש בשמונה בגדים, משום איבה^ב.

^א אלא שהראשון, הוא מקריב עשירית האיפה של כהן גדול בכל יום, ומקריב את פר כהן גדול ביום הכפורים. [כן מבואר במסכת חוריות].

^ב הקשה ר"י, מדקאמר טעמא משום איבה, מכלל דמן הדין ראוי להיות כהן גדול מדאורייתא, אלא גזרו ביה רבנן משום איבה. ותימא, אם כן מאי איצטריך לפרושי טעמא דכהן הדיוט משום מעלין בקדש וכו', תיפוק ליה מדילפינן מקרא בפרק שני דזבחים, דכהן גדול שלבש בגדי כהן הדיוט ועבד עבודתו פסולה משום מחוסר בגדים ... ויש לומר דכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה, [ואם כן, תחילה ביארו מדוע אין מורידים אותו ממינויו אף על פי שיכולים

ומכל מקום, אם עבר ושימש בשמונה בגדים, עבודתו כשירה.

דף י"ג

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, וכן אמר רב יהודה אמר רב שהלכה כרבי יוסי^א.

והוסיף רב לומר, שמודה רבי יוסי, שאם מת הראשון, חוזר השני לעבודה. ואין לחוש שמחמת הדבר הזה, יהא השני מצפה למיתת הראשון, ועל ידי זה תתגבר איבתו של ראשון. ולכן די בכך שלא ישמש השני בחיי הראשון.

כהן גדול צריך שתהא לו אשה ביום הכפורים

בעניין עבודת יום הכפורים נאמר, "והקריב אֶהְרֹן אֶת פֶּר החטאת אֲשֶׁר לוֹ וְכֹפֶר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בִּיתוֹ" (ויקרא ט"ז ו). ואמרו חכמים, "ביתו" זו אשתו, ומכאן למדו, שכהן גדול, בשעה שעובד עבודת יום הכפורים, צריך שתהא לו אשה.

לדעת רבי יהודה – מאחר שצריך כהן גדול שתהא לו אשה, היו מתקינים לו אשה נוספת קודם יום הכפורים, שאם תמות אשתו, תהא האחרת תחתיה, ויהא לכהן גדול אשה^ב. [ובהמשך יתבאר בעזה"י כיצד עושים זאת].

והקשו חכמים על דברי רבי יהודה, אם לדעתו יש לחוש למיתה, מה מועילה התקנת אשה נוספת, הלא יש לחוש שמא גם היא תמות, וכן שלישית ורביעית ואין לדבר סוף^ג.

לסלקו. ולאחר מכן ביארו, מאחר שלא הורידוהו, מדוע אינו משמש בשמונה]. וברירושלמי דריש ליה מקרא [שכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה], ומסתברא שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים ... [תוס'].

^א **תימה, הילכתא למשיחא,** דכי האי גוונא פריך ... (א) **ויש לומר, דאיכא נפקא מינה אפילו בזמן הזה,** לפרנס הממונה על הציבור ועבר מחמת אונס, שכשיעבור האונס, חוזר לשררתו, וגם נוהגין כבוד בשני, כי ההוא מעשה דרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ... (ב) **ויש לומר דאין הש"ס תופס זה בקשיא** הילכתא למשיחא, אלא רב יוסף מקשה אותו [בכל מקום] ... אבל הש"ס אינו חושש, כי היכי דמהדר ליה לרב יוסף בפרק בית שמאי, אלא מעתה, שחיתת קדשים לא ניתני. (ג) **ורבינו חיים כהן זצ"ל תירץ, דלא פריך הכי אלא היכא דאיכא תרתי, הילכתא למשיחא, ועבירה ...** דלא שכיחא היא, ולא הוי ליה למיפסק הילכתא במילתא דלא שכיחא כלל. [תוס'].

^ב ולשני לא היו מתקינים אשה אחרת שאין הדבר מעכב ומכל מקום בראשון מצווה מן המובחר בעיני. ואפילו מעכבא לכולי האי לא חיישינן שמא תמות אשת השני כי היכי דלא חיישינן למיתת השניה. [תוי"ב בדף ב'].

^ג ואף על גב דבפרק ארבעה אחין משמע לסתם מתניתין דהתם, דלמיתה דחד חיישינן, לתרי לא חיישינן, וסתם מתניתין דהכא סבירא ליה דאי חיישינן לחדא, ניחוש נמי לטובא. יש לומר דהכי קאמר הכא, נהי דחיישינן למיתה דחד לזמן מרובה, כמו בההיא דפרק ארבעה אחין, דילמא אדמייבם חד מיית אידך, מכל מקום למיתה לזמן מועט כי הכא לא הוה לן למיחש, אלא משום מעלה דכפרה חיישת לזמן מועט, אם כן ניחוש אפילו לתרתי ותלת. אי נמי התם חששא בעלמא הוא, משום ביטול מצות יבמין, וליכא איסורא כולי האי, אבל הכא משום דכפרת כל ישראל תלוי בזה, ניחוש

ותשובת רבי יהודה לכך, שלמיתת אחת יש לחוש, אבל שימותו שתי נשים, חשש רחוק מאוד הוא, ולכן אין צורך באשה שלישית.

ולדעת חכמים – אף על פי שצריך כהן גדול שתהא לו אשה, אין מתקינים לו אשה נוספת, כי אין אנו חוששים שמא תמות אשתו.

ואף שגם לדעת חכמים, מתקינים לכהן גדול כהן אחר תחתיו כי חוששים שמא יפסל כהן גדול בטומאה, דווקא לטומאה יש לחוש, כי היא דבר שכיח, [על ידי קרי או התזת רוק מעם הארץ], **אבל מיתה אינה דבר שכיח^א.**

והקשו על דברי חכמים, שכן מתוך שהקשו לרבי יהודה, שלפי דבריו לא די בהתקנת אשה אחת נוספת, יש ללמוד, שלדעתם במקום שאנו מתקינים דבר מחמת חשש פסול, לא די בתקנה אחת, כי יש לחוש שגם אותה תקנה תפסל, ואם כן, מאחר שהם חוששים שמא יפסל כהן גדול בטומאה, לא די בהתקנת כהן אחד תחתיו, שמא יפסל גם הוא.

והתירוץ על כך, שאמנם אם היה חשש שיפסל כהן גדול בטומאה, לא היה די בהתקנת כהן אחר תחתיו, אבל האמת היא, שאין חשש כלל שיפסל הכהן בטומאה, כי זריז הוא במצוות, ונשמר היטב שלא להיטמא, ועיקר הסיבה שמתקינים כהן תחתיו, לא מחשש שמא יפסל בטומאה, אלא להוסיף לו חיזוק בשמירתו מטומאה, שכשידע שאם יפסל יש אחר תחתיו, ולא יצטרכו לו, יזהר ביותר, כדי שלא יפסיד עבודתו.

ודווקא לדבר זה מועילה התקנת כהן אחר תחתיו, כי טומאה תלויה בזהירותו, ויוסיף זהירות על זהירותו, אבל לצורך שמירתו מפסול של מיתת אשתו, לא תועיל התקנה של אשה אחרת, שכן חיי אשתו אינם תלויים בו או בה, ולא תועיל התקנת אשה אחרת, להוסיף לראשונה שמירה על חייה.

כיצד מתקינים לכהן גדול אשה אחרת

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, יש לחוש לכך שתמות אשתו של כהן גדול, ומאחר שצריך

אפילו לתרתי ותלת, ואפילו לזמן מועט, ואם כן אין לדבר סוף, הלכך ליכא למעבד תקנתא להאי חששא. [תוס' בדף ב'].
^א לכאורה יש לומר טעם נוסף, והוא, שבהפרשתו יש תיקון, ואין שום קלקול, ולכן אף שבאמת יש חשש רחוק מאוד שיטמא, מפרישים אותו. אבל בהתקנת אשה נוספת יש גם קלקול, שכן אם לא תמות אשתו, עליו לגרש את השנייה, והיא נעשית מקולקלת לכהונה, ובמקום קלקול לה, לא אמרו לעשות תקנה, לחשש רחוק שמא תמות אשתו. ויל"ע בדבר.

שתהא לו אשה, כי נאמר "וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", מתקינים לו אשה אחרת קודם יום הכפורים, שאם תמות אשתו, תהא לו האשה האחרת תחת הראשונה.

אמנם לא די בהזמנה בלבד של האשה האחרת, כי כל זמן שלא קדשה ולא נשאה, אינה קרויה ביתו, ולא יתקיים בה הכתוב "וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", ולכן הוא מקדש אותה, וגם כונסה לביתו לשם נישואין.

אלא שאם יעשה רק זאת, נמצא שאם לא מתה אחת מהן, יש לו שתי נשים, ומאחר שנאמר "וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ" ולא "ובעד שני בתים", למדו, שצריך שתהא לו אשה אחת בלבד, ולא יותר.

ולכן עליו לגרש את נשיו גירושין על תנאי, באופן שבכל מקרה תהא לו אשה אחת ולא יותר. ולהלן יתבאר בעזה"י כיצד הוא עושה זאת.

ואין לומר שיגרש את האחת, על תנאי, שאם תמות יהא גט, [ומועיל לכך, שאם מתה באמצע היום, מחמת הגט נתגרשה כבר קודם כניסת היום, ונמצא שלא היתה אשתו כל היום, והיה נשוי כל היום אשה אחת].

כי תנאי זה יועיל רק באופן שתמות היא, ונתקיים תנאו, ונמצא שנתגרשה ממנו, והיה נשוי רק את חברתה. אבל אם לא תמות, ולא נתקיים התנאי, אין כאן שום גט, והרי הוא נשוי שתי נשים.

וכמו כן אין לומר שיגרש את האחת על תנאי, שאם לא תמות יהא גט.

כי תנאי זה יועיל רק באופן שלא תמות היא ולא חברתה, שבכך, מאחר שלא מתה, נתגרשה, והכהן נשוי חברתה שגם כן לא מתה. אבל אם לא תמות היא, ותמות חברתה, מאחר שלא מתה היא, נתקיים התנאי, והיא מגורשת, ומאחר שמתה חברתה נמצא כהן גדול בלא שום אשה.

וכמו כן אין לומר שיגרש את האחת על תנאי, שאם תמות אחת מהן יהא גט^א.

^א לכאורה עניין זה היה צריך לומר אחר חגיגין הראשון, שכן מתחילה אמרו, שאם היה מתנה הגט במיתת זו שנתן לה הגט, ולא מתה, אין כאן גט, והרי יש לו שתי נשים. ולכן אמר שיהא התנאי במיתת אחת מהן, וכך שאפילו לא מתה היא, אלא חברתה, יש כאן גט. ואמנם לא תירץ בכך אלא כיצד יחול הגט כשמתה אחת איזו שתהיה, אבל ודאי אינו

כי אם לא תמות אחת מהן, אין כאן גט, ויש לכהן גדול שתי נשים^א.

ועוד, שבאופן שתלה את הגט במיתתה, מאחר שכל ימיה לא מתקיים התנאי הזה, אין הגט חל כלל, כמאמר רבא, "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי וחייכי" אין זה כריתות, "כל ימי חיי פלוני" הרי זה כריתות^ב. שכל שאין התנאי מתקיים אלא בשעת מיתתה, מאחר שהיא אגודה בו כל ימי חייה, אף אם נתקיים התנאי, אין הגט גט^ג.

וכמו כן אין לומר, ש**יגרש את האחת על תנאי, שאם לא תמות חברתה יהא גט**.

ואף שתנאי זה טוב מהתנאים האחרים. שכן אם לא מתה הראשונה, נתקיים התנאי, והשניה מגורשת, ויש לכהן אשה אחת. ואם מתה השניה, לא נתקיים התנאי, והשניה קיימת, ויש לכהן אשה אחת.

ומכל מקום יש אופן שאין הדבר מתקין, והוא, כשמתה הראשונה באמצע היום, שבאופן הזה לא נתקיים התנאי, כי מתה, ולכן השניה תחתיו, אבל עד אמצע היום גם הראשונה היתה תחתיו, ונמצא שבזמן עבודות שעשה עד מותה, היו לו שתי נשים.

מתרץ בכך כיצד יתקין כהן גדול כפי שמבואר בפנים. [] וכן נראה שראוי להיות הסדר, מתחילה תלה התנאי אם תמות, תחילה אם תמות היא, ואחר כך אם תמות היא או חברתה, ואחר כך תלה התנאי אם לא תמות, תחילה אם לא תמות היא, ואחר כך אם לא תמות חברתה.

^א וכל סוגיא זאת, אין תירוץ שבה יכולין לעמוד, כי יש להן תשובות רבות, ואינו אלא כי מלמדין אותנו, ואם תאמר כן, יש להשיב כן, ואינו משיב כל תשובות שיש להשיב, כי באחת הוא מסלקו לתרץ בענין אחר, עד שהעמידה על מכוונה. [רש"י].

^ב ותינשא לאחר מיתת פלוני. וגם מהיום הוא גט, שאם קלקלה, אין כאן חיוב אשת איש, שאינו אלא כחשש שמא תשתה יין בחיי פלוני. [רש"י].

^ג תימה לר"י בדפוק המגרש אמרינן, אמר רבא, "הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין כל ימי חיי" אין זה כריתות, "כל ימי חיי פלוני", הרי זה כריתות. ופריך, מאי שנא חיי פלוני, דדילמא מיית, ומקיימה ליה לתנאיה, חיי ידידיה נמי, דילמא מיית ... אלא "כל ימי חייכי" אין זה כריתות, "כל ימי חיי" ו"חיי פלוני" הרי זה כריתות. והשתא קשה, דסוגיא דהכא אינה לא כדאמר סלקא דעתך מעיקרא התם, ולא כמסקנא. ועוד **הקשה ר"י**, מאי האי **דאי לא תלא אלא בחיי חברתה לחוד, הוי גט, ובשביל שתלה או בחייה או בחיי חברתה מיגרע גרע**. ונראה לי, דנקט הכא לישנא דמעיקרא ודמסקנא דהתם, והכי פירושו, והאמר רבא, כל ימי חיי, היינו לישנא דמעיקרא, וכל שכן כל ימי חייכי, אין זה כריתות, פירושו, בין שאמר כל ימי חיי כדמעיקרא, בין שאמר חייכי כדמסקנא דהתם, אין זה כריתות, והכא כל ימי חייכי הוא, ואם כן פריך שפיר לכל לישני דהתם. דאף על גב דאילו לא אמר אלא על מנת שתמות חברתיך הוי גיטא, השתא דתלה התנאי נמי במיתתה, **איכא למימר דמיגרע גרע, דכל היכא דאיכא תנאי דאפשר דמקיים במיתתה ויחולו קיום התנאי והגט בשעת מיתתה אין זה כריתות. והכא נמי, אי מייתא אייה ברישא הרי חל קיום התנאי והגט ביחד במיתתה**. ולא דמי להיכא דאמר על מנת שתמות חברתיך, דכי מייתא חברתה ברישא חייל גיטה בחייה של זאת, ואי היא מייתא ברישא לא חל גיטא. [תוס'].

ואין לומר שיתקן זאת, על ידי, שמלבד התנאי הראשון שיהיה גט אם לא תמות חברתה, **יוסיף תנאי שני, שיהיה גט אם תמות חברתה באמצע היום**. וכך אם תמות הראשונה באמצע היום, תהיה השניה מגורשת, ולא יהיו העבודות של תחילת היום בשתי נשים.

כי אם יעשה כן, מאחר שיהיה גט בחצי השני של היום, יהיו העבודות בלא שום אשה, כי הראשונה מתה, והשניה נתגרשה.

והאופן שבו יוכל להיות בוודאי עם אשה אחת כל יום הכפורים הוא, שיגרש את שתי הנשים, את האחרונה יגרש בתנאי שלא תמות הראשונה, ואת הראשונה יגרש בתנאי שיכנס לבית הכנסת ביום הכפורים.

ומעתה, אם מתה הראשונה קודם תחילת העבודה, לא נתקיים התנאי שהתנה על גט האחרונה, וגיטה בטל, והיא לבדה אשתו.

ואם לא מתה הראשונה כלל, נתקיים התנאי שהתנה על גט האחרונה, וגיטה קיים, והראשונה לבדה אשתו.

ואם מתה הראשונה באמצע היום, לא נתקיים התנאי שהתנה על גט האחרונה, וגיטה בטל, והיא אשתו כל היום, וכדי שלא יהיה עם שתי נשים עד אמצע היום, [שעוד לא מתה הראשונה], כשרואה שהראשונה עומדת למות, נכנס לבית הכנסת, ובכך מקיים תנאי של גיטה, והרי היא מגורשת, והשניה לבדה אשתו.^א

אבל אין לומר, שיגרש את הראשונה, בתנאי שלא תיכנס לבית הכנסת ביום הכפורים^ב, ויועיל תנאי זה, שכן אם תמות באמצע היום, ממילא לא תיכנס לבית

^א ואין להקשות שמה לא תמות הראשונה ולא יכנס לבית הכנסת ונמצא בלא שום אשה כמו שהקשו כשתלה התנאי בכניסתה לבית הכנסת [כמבואר להלן] שדווקא כשתלה בה מאחר שהנשים עצלניות יש לחוש לכך, הן אבל כהנים זריזין הן, וכל שכן כהן גדול, דזריז טפי, ולא ישכח. ועוד גבי דידה חיישינן טפי, לפי שאינה תדירה בכאן לראות אם לא תמות חברתה, שתיכנס היא לבית הכנסת, דאטו בכפה תלו לה. [ע"פ תוס'].

^ב הא דנקט גבי דידה על מנת שלא תכנס לבית הכנסת, וגבי דידה על מנת שאכנס. יש לומר דלא הוה מצי למימר גבי דידה על מנת שתכנס בשעה שהיא בריאה, דאינה רשאה ליכנס לבית הכנסת, דילמא מייאת חברתה, וקם ליה בלא בית, וכשתהיה חולה ונטויה למות אינה יכולה ליכנס, אף על פי שהיה יכול להתנות תנאי אחר, שיוליכוה לבית הכנסת, מכל מקום חשאת מיהת לפי תנאו, לא הוה מצי למימר איפכא. וגבי דידה ניחא, דמצי למימר על מנת שאכנס, ניחא ליה טפי, למימר מלומר שלא אכנס, משום דפריך וקם ליה בלא בית, ואהא ניחא ליה טפי לשנויי, על מנת שאכנס, דליכא למיחש כולי, האי דילמא עביד מעשה, ועייל, וקם ליה בלא בית, וקל להבין. [תוס'].

הכנסת, ונמצאת מגורשת מתחילת היום.

שכן באופן הזה, אם לא תמות, וגם לא תיכנס לבית הכנסת, יתקיימו שני הגיטין, ויהיה כהן גדול בלא שום אשה.

כל המבואר עד עתה, שלדעת רבי יהודה, כהן גדול היה מקדש ונושא את האשה הנוספת קודם יום הכפורים, כן היא דעת הבבלי.

אולם דעת הירושלמי, שאינו מקדשה קודם יום הכפורים, כדי שלא יהיו לו שתי נשים, ורק אם מתה אשתו ביום הכפורים, אז מקדש את השניה בו ביום, ואף על פי שחכמים אסרו לעשות קניינים בשבת, התירו שבות במקדש.

נישואין בערב שבת

מתוך הדין הנ"ל המובא בירושלמי, שדווקא במקדש התירו לכנוס בשבת, אבל בשאר מקומות הדבר אסור כי יש בו קנין, למד רבי חנינא בירושלמי, שאותם הנושאים אלמנות בערב שבת, צריכים לכנוסן מבעוד יום, שלא יהיו קונים קנין בשבת.

ומתוך כך שאמרו דין זה באלמנות, למדו התוס', שיש בדין זה חילוק בין אלמנות לבתולות^א. ואמרו שני אופנים בדבר.

- לפירוש ראשון, החילוק בין בתולה לאלמנה, שהבתולה על ידי חופה נכנסת לנישואין ונקנית לבעלה ליורשה ולהיטמא לה ולהפר נדריה, ומאחר שהיתה החופה מבעוד יום, הרי היא אשתו לכל דבר, ומותר לבוא עליה בשבת. אבל אלמנה, אינה נכנסת לנישואין להיות נקנית לבעלה ליורשה ולהיטמא לה ולהפר נדריה אלא בבעילה, ומאחר שאין רגילים לעשות הבעילה מבעוד יום, הוצרכו להזהיר על כך, שהנושא אלמנה יבעול מבעוד יום.

- ולפירוש שני, גם אלמנה נקנית לבעלה לנישואין על ידי חופה בלא ביאה, והחילוק בין בתולה לאלמנה, שהבתולה יציאתה בהינמא היא חופה שלה, אבל אלמנה, חופה שלה הוא יחוד שמתייחדת עמו, ומאחר שלא היו רגילים לעשות היחוד אלא בלילה, סמוך לביאה, הוצרכו להזהיר על כך, שהנושא אלמנה יתייחד מבעוד יום.

ונראה לתוס' כפי הפירוש השני, ולפיכך כתבו, שכשכונס אלמנה יש לזהר, לייחד מערב שבת,

^א והרבה פוסקים חולקים בזה על תוס', ואומרים, שהסיבה שהזכירו בירושלמי אלמנה, כי בתולה לא היו רגילים לכנוס בערב שבת, משום חבורה של בעילת מצווה, אבל לדין, שאנו מתירים בעילת מצווה בשבת, יהיה הדין שווה באלמנה ובתולה, ולפי הפירוש השני, שהחופה קונה, בשתייהן יש לעשות חופה מבעוד יום.

אחר ברכת הנשואין.

שתי יבמות מבית אחד

לעיל נתבאר, שמאחר שנאמר אצל כהן גדול "וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", ולא נאמר "ובעד שני בתים", למדו, שצריך שתהא לו אשה אחת בלבד, ולא יותר.

והקשו רב אסי או רב עזירא, אם כן, הוא הדין לעניין יבום, מאחר שנאמר בו, "כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" (דברים כ"ה ט'), ולא נאמר "אשר לא יבנה את בתי אחיו", יש לנו ללמוד, שלא נאמר דין יבום אלא במי שהיה לו בית אחד, כלומר אשה אחת, אבל מי שהניח שתי נשים או יותר, אינן זקוקות ליבום.

אולם באמת אין הדבר כן, וגם מי שהניח מספר נשים, ומת בלא בנים, **זקוקות הן ליבום**, כי נאמר בפרשה מספר פעמים "וּבֵמֶתוֹ", ללמד, שנאמר דין זה אף כשיש יבמות הרבה.

ארוסה ליבום

לעיל נתבאר, שמאחר שנאמר אצל כהן גדול "וְכָפַר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ", צריך שתהא לו אשה בקידושין ונישואין, ולא די בכך שתהא מקודשת [=מאורסת] לו בלא נישואין.

והקשו רבינא או רב שרביה, אם כן, הוא הדין לעניין יבום, מאחר שנאמר בו, "כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו" (דברים כ"ה ט'), יש ללמוד, שלא נאמר דין יבום אלא באשתו נשואה, אבל ארוסה לא תהא זקוקה ליבום.

אולם באמת אין הדבר כן, וגם ארוסה שמת בעלה בלא בנים, **זקוקה ליבום**, כי נאמר בפרשה, "לֹא תִהְיֶה אִשְׁתְּ הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר וְבָמָּה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָהּ" (דברים כ"ה ה'), וכך כוונת הכתוב, "לֹא תִהְיֶה אִשְׁתְּ הַמֵּת, [היא אשה גמורה בקידושין ונישואין. והוא הדין לזו הנחשבת] הַחוּצָה [היא המאורסת בלבד, שעדיין לא כנסה. שתי אלו לא יהיו] לְאִישׁ זָר [אלא] וְבָמָּה יָבֵא עָלֶיהָ וּלְקַחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָהּ", הרי שדין זה אמור הן בנשואה והן בארוסה.

עבודה במקדש ואכילת קדשים באינינות

מי שמת אחד משבעת קרוביו, שחייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה הוא נקרא **אונן**. ומדין **תורה**, כהן גדול **עובד במקדש גם כשהוא אונן**, אבל כהן הדיוט **אינו עובד**.

שנאמר, "וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאֲחִיו אֲשֶׁר יוֹצֵק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמֵלֵא אֶת יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יִפְרַע וּבְגָדָיו לֹא יִפְרֹס. וְעַל כָּל נִפְשֶׁת מֵת לֹא יָבֹא לְאַבְיוֹ וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא. וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחֲלֵל אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹקָיו כִּי נֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹקָיו עָלָיו אֲנִי ה' (ויקרא כ"א י"ב), כלומר אף כשמתו אביו ואמו והוא אונן לא יצא מהמקדש אלא יעבוד בו ולא יחלל את המקדש בכך כי גם באינינותו הוא כשר לעבוד.

ומתוך כך שהתירה תורה לכהן גדול לעבוד באינינות יש ללמוד שדווקא הוא עובד באינינות אבל כהן הדיוט אינו עובד באינינות.

וכל זה לענין העבודה, אבל לענין אכילת קדשים, שניהם שווים, ואסורים בהם.

ודין זה למד בקל וחומר, שכן מצינו, שמעשר שני, שהוא קל מקדשים, אסור לאונן, שנאמר בו, "לֹא אֶכְלֹתִי בְּאֵנִי [=באינינות] מִמֶּנּוּ" (דברים כ"ו י"ד), כל שכן שקדשים החמורים אסורים באכילה לאונן.

וכל האמור כאן הוא מדין תורה, ולהלן יתבאר בעזה"י, אם חכמים גדרו גדרים ותקנו תקנות בדברים אלו.

א. בענין עבודת כהן גדול באינינות.

שנינו ברייתא, בה מבואר, שלדעת תנא קמא דין כהן גדול אונן כפי שנתבאר, מקריב אונן, ואינו אוכל אונן.

ורבי יהודה חולק ואומר, "כל היום". ונחלקו אמוראים בביאור דבריו.

- לדברי רבה, רבי יהודה אומר, שכשכהן גדול אונן, לא זו בלבד שהוא כשר לעבודה, אלא שמצוה שיביאווהו למקדש לעבוד כל היום, כדי לפקח צערו.

אולם אביי הקשה על דברי רבה, מהמבואר להלן, שרבי יהודה מחמיר בדיני עבודה באינינות יותר מדברי חכמים, ואם כן, לא מסתבר לומר שבדבר זה הוא מיקל.

- ולפיכך אמר רבא, שכוונת רבי יהודה להחמיר על דברי תנא קמא, ולומר, שאף שמדין תורה כהן גדול עובד אונן, גזירת חכמים היא, שכל היום [של מיתת קרובו] לא יעבוד, שמא יטעה וגם יאכל קדשים האסורים לו, ורק בלילה שאחרי כן, יוכל לעבוד עבודה שיש בלילה, כגון הקטרת חלבים ואמורים. והסיבה שבלילה שאחר הקבורה הקלו מביום, משום שלדעת רבי יהודה, אינינות לילה אינה מדברי תורה אלא מדברי

סופרים. [ותוס' כתבו שכל זה כשאותו יום היה יום קבורה ולא יום מיתה, שמת קודם לכן, אבל בלילה שאחר יום המיתה, אנינות לילה מהתורה, ודינו כמו ביום].

ולפירוש התוס', הברייטא בה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי בדין כהן שהיה עומד ומקריב ושמע שמת לו מת ונעשה אונן, מדברת בכהן גדול, שלדעת שניהם גזרו עליו שלא יעבוד ביום אנינותו, אבל בדבר זה נחלקו.

לדעת רבי יהודה – אפילו עבודה בידו, גזרו עליו שיניח אותה ויצא.

ולדעת רבי יוסי – כשיש עבודה בידו, אפילו לא החל בה, מאחר שהיא בידו, את אותה עבודה יגמור, ואחר כך יצא.

ב. בעניין עבודת כהן הדיוט באנינות.

לפירוש רש"י, הברייטא בה נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי בדין כהן שהיה עומד ומקריב, ושמע שמת לו מת, ונעשה אונן, מדברת בכהן הדיוט.

ולדברי הכל, **אחר שנעשה אונן אסור לו להתחיל שום עבודה,** כפי שנתבאר, **אבל** נחלקו מה יעשה **כשכבר החל לעבוד קודם שהיה אונן,** ובאמצע עבודתו נעשה אונן.

לדעת רבי יהודה – אפילו נעשה אונן באמצע עבודה, יניח אותה ויצא.

ולדעת רבי יוסי – עבודה שהחל קודם אנינותו, רשאי לגמור, ורק עבודה אחרת לא יתחיל.

דף י"ד

ביום הכפורים מודה רבי יהודה שכהן גדול עובד באנינות

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, אף שמדין תורה כהן גדול עובד באנינות, גזירת חכמים היא, שלא יעבוד, שמא יבוא לידי אכילת קדשים.

ואמר רבא, שגזירה זו אמורה רק בשאר ימות השנה, שכל הכהנים אוכלים בהם קדשים, ויש לחוש, שאם כהן גדול יעבוד באנינות יבוא גם לידי אכילת קדשים. אבל ביום הכפורים **שהכל אינם אוכלים קדשים** מחמת התענית, **אין לחוש לכך שאם יעבוד באנינות יאכל קדשים,** ולכן הוא עובד באנינות.

וראיה לכך, ממה ששנינו, שלדעת רבי יהודה מתקינים לו אשת אחרת, שמא תמות

אשתו, הרי שכשאשתו מתה, עדיין הוא עובד, ולכן צריך הוא אשה אחרת, ואם כן עובד הוא למרות אנינותו.

ואף שכשאשתו מתה באמת אינו אונן, שהרי אם היא מתה, הוא מקיים את גיטתו, כפי שנתבאר בדף י"ג, ונמצא שנתגרשה קודם לכן, ואינה קרובתו. מכל מקום, מאחר שיש לו צער על מותה, יש להחשיבו כאונן, ואם אונן היה אסור בעבודה, גם הוא היה אסור בה.

טהור שהיזו עליו מי חטאת

לדעת רבי עקיבא – טהור שהיזו עליו מי חטאת, נטמא, שנאמר בעניין ההזאה, "וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא" (במדבר י"ט י"ט), וללמד שהמים מטהרים, לא היה צריך לכתוב "עַל הַטָּמֵא", ודי היה לכתוב "עליו", ומתוך כך שכתב "עַל הַטָּמֵא", למדנו, שדווקא כשמזים על טמא הוא נטהר, אבל כשמזים על טהור הוא נטמא. [שטהור שהיזו וטמא מת בשביעי שלו שהיזו עליהם דינם שווה, עליהם לטבול, ונטהרים בערב. ונמצא שזה שהיה טמא טומאת מת, ההזאה מועילה לו שיוכל לטבול ולהיטהר לערב. וזה שהיה טהור, ההזאה מזיקה אותו, שעד עתה היה טהור גמור, ועתה צריך לטבול, ונטהר רק בערב].

ולדעה זו, על העניין הזה שהוא מוקשה, שהמים מטהרים טמאים ומטמאים טהורים, אמר שלמה, "אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה וְהָיָה רְחוּקָה מִמֶּנִּי" (קהלת ז' כ"ג).

ולדעת חכמים – מאחר שמי חטאת מטהרים את זה שכבר נטמא, קל וחומר הוא, שאם היזו אותם על הטהור, שהוא נשאר בטהרתו, ואינו נטמא.

והכתוב "עַל הַטָּמֵא" בא ללמד שאין הזאה נחשבת הזאה אלא על דבר המקבל טומאה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ודברי שלמה, "אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה וְהָיָה רְחוּקָה מִמֶּנִּי", אמורים גם הם על עניין אחר שהמים מטמאים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

אין הזאה אלא על דבר המקבל טומאה

הבא להזות מי חטאת על הטמא, לטהרו, לוקח אזור, וטובל במים, ומזה, שנאמר, "וְלָקַח אֶזְרוֹב וְטָבַל בְּמִים אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה" (במדבר י"ט י"ח).

וכלל בדינו, שאם נשארו מים באזור אחרי שהיזו בו פעם אחת, יכולים להזות בו פעם נוספת את המים הנשארים בו, לטהר טמאים אחרים.

ואמרו חכמים, שכל זה **בתנאי שהיתה ההזאה הראשונה בכשרות**, על דבר המקבל טומאה, אבל אם היתה הזאה ראשונה פסולה, על דבר שאינו מקבל טומאה, אינה נחשבת הזאה, והרי המים כמי חטאת שעשו בהם מלאכה אחרת, שהם נפסלים, ולכן לא יוכל לטהר במים שנשארו באזוב פעם אחרת, ודין זה למד מהכתוב, "וְהָזָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא", כלומר, אין הזאה נחשבת הזאה אלא על דבר המקבל טומאה.

וזהו ששינוי, שאם הזה על האדם [שהוא דבר המקבל טומאה], לא נפסלו המים שבאזוב [ואפילו כוונתו היתה להזות על הבהמה, שהיא דבר שאינו מקבל טומאה, מאחר שטעה והזה על האדם לא נפסלו המים], ויכול לחזור ולטהר בהם את הצריך לכך. אבל אם הזה על הבהמה [שהיא דבר שאינו מקבל טומאה], נפסלו המים שבאזוב [ואפילו כוונתו היתה להזות על האדם, שהוא דבר המקבל טומאה, מאחר שטעה והזה על הבהמה נפסלו המים], ואינו יכול לחזור ולטהר בהם את הצריך לכך.

את מי חטאת מטמאים ואת מי מטהרים

נתבאר, שבמי חטאת יש דבר פלא, שאף שמטהרים טמאים, מטמאים הם טהורים, ועל כך אמר שלמה, "אֲמַרְתִּי אֶחָפְזָה וְהָיָה רְחוּקָה מִפְּנֵי".

ולהלן יתבאר בעזה"י, את מי המים מטהרים, ואת מי המים מטמאים.

א. טמא שהיזו עליו.

לדברי הכל המים מטהרים אותו מטומאתו החמורה, ומעתה עליו לטבול, ובערב הוא טהור גמור, שנאמר, "וְהָזָה הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא ... וְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרִחַץ בַּמֵּיִם וְטָהַר בְּעָרְבוֹ" (במדבר י"ט י"ט).

ב. טהור שהיזו עליו.

לדעת רבי עקיבא – המים מטמאים אותו מטהרתו [להיות כטמא שהיזו עליו מי חטאת], ולא יחזור לטהרתו כמו שהיה, עד שיטבול ויעריב היום, [ודרשת רבי עקיבא מבוארת לעיל, מהכתוב "עַל הַטָּמֵא"].

ולדעת חכמים – אין המים מטמאים אותו מטהרתו כלל, [שכן יש ללמוד בקל וחומר כפי שנתבאר לעיל].

ג. המזה.

המזה את מי הנדה **אינו נטמא** על ידי פעולתו, שנאמר "וְהִזָּה הַטְּהוֹר", ללמד שגם אחר ההזאה הוא טהור.

ד. הנוגע.

הנוגע במי הנדה **נטמא טומאת ערב**, [כלומר להיות ראשון לטומאה, לטמא אוכלים ומשקים], שנאמר, "וְהִנָּגַע בְּמִי הַנֶּדֶה יִטְמָא עַד הָעֶרֶב" (במדבר י"ט כ"א).

ה. הנושא את המים.

הנושא את מי הנדה, **נטמא טומאה חמורה**, שהוא חוזר ומטמא אף בגדים שעליו, שנאמר, "וּמִזָּה מִי הַנֶּדֶה יִכָּבֵס בְּגָדָיו" (במדבר י"ט כ"א), ואין הכוונה למזה ממש, כי הוא טהור, כפי שנתבאר לעיל, אלא הכוונה לנושא את המים, וקראו הכתוב "מִזָּה", ללמד שאינו נטמא, אלא כשישא מים בשיעור הראוי להזאה.

ואף שנחלקו חכמים אם יש שיעור להזאה, מחלוקתם היא אם יש שיעור למים שצריך להזות על הטמא, אבל הכל מודים, שבכלי שבו טובלים את האזוב להזות, צריך שיהיו מים בשיעור שיש להטביל בהם ראשי גבעולים של אזוב ויספגו מים שניתן להזות, וכשישא מים בשיעור כזה הוא נטמא לטמא בגדים.

ומעתה לדעת חכמים, תמיהתו של שלמה היתה משום שמי חטאת מטמאים (ד) את הנוגע בהם, (ה) ואת הנושא אותם. ולדעת רבי עקיבא, תמיהתו היתה גם משום שהם מטמאים (ב) את הטהור שהיזו עליו.

עבודת כהן גדול בשבעת ימי פרישה

לדעת משנתנו, מאחר שעבודת יום הכפורים כשרה רק בכהן גדול, כל שבעת הימים שקודם יום הכפורים, שכהן גדול פורש בהם מביתו ללשכת פרהדרין, יש להרגילו בעבודה, ולכן בכל שבעת הימים הללו, הוא זורק למזבח את דם התמידים^א, ומקטיר

^א כן פירש רש"י שזורק דם של תמידים בלשון רבים. ויל"ע אם כוונתו שהיה זורק בכל יום דם שני תמידים, של בקר

את קטורת הסמים [על מזבח הזהב שבהיכל], **ומיטיב את נרות המנורה**, [=מדשן. כלומר מוציא מהן את אפר הפתילות שכבו מהדלקת אתמול, שכן היו עושים בכל בקר, כמו שנאמר, "בבקר בבקר בְּהִיטִיבוּ אֶת הַנֶּרֶת" (שמות ל' ז)] **ומעלה את הראש והרגל** [של התמיד] **למזבח להקטרה**.

לדברי רב חסדא, משנתנו אינה כדברי הכל, שכן כפי שנתבאר, לדעת רבי עקיבא, אפילו טהור שהיזו עליו מי חטאת, נטמא בכך, וטעון טבילה והערב שמש, ואם כן, מאחר שמזים על כהן גדול כל שבעת הימים^א, הוא נטמא בכך, ואינו יכול לעבוד כל אותם הימים. ומשנתנו בה מבואר שהוא עובד כל שבעת הימים, היא כדעת חכמים, האומרים, שטהור שהיזו עליו אינו נטמא בכך.

ולדברי אבוי, משנתנו, בה מבואר, שכהן גדול עובד כל שבעת ימי פרישתו, היא כדברי הכל, אף כדעת רבי עקיבא, האומר, שטהור שהיזו עליו נטמא בכך, שכן אף שכהן גדול טעון הזאה כל שבעה, אינו טעון הזאה בשחרית דווקא, ולדעת רבי עקיבא, כל יום יזו עליו סמוך לשקיעת החמה, ויטבול, ומיד יטהר, ונמצא שכל היום הוא טהור וכשר לעבודה.

דפים י"ד-ט"ו

קטורת של שחר והטבת הנרות איזה מהם קודם

נתבאר, שכל שבעת הימים, כהן גדול היה מקטיר קטורת, ומיטיב את הנרות, ומתוך כך שנשנו דברים אלו בסדר זה, מבואר, שהקטרת הקטורת קודמת להטבת הנרות. [ולכאורה הוא כדעת חכמים, החולקים על אבא שאול, ואומרים, שהקטורת היה בין הטבת חמש להטבת שתים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ושל בן הערביים. או שכוונתו לתמידים של בקר של שבעת הימים, ודי שיתרגל בהם, ולכן בענין המנורה לא הזכיר הדלקתה הנעשית בין הערביים, רק הטבתה. ומיהו אפשר שלא הזכיר ההדלקה במנורה, כי אינה עבודה, כמבואר בדף כ"ד.

^א כן פירש רש"י. אולם בדף ח' נתבאר, שנחלקו חכמים בדבר זה, ולדעת רבי יוסי, מזים עליו רק בשלישי ובשביעי. ומכל מקום גם אם דעת רבי עקיבא כדעת רבי יוסי, בשני הימים שמזים עליו לא יוכל לשמש, ובמשנתנו מבואר, שהוא עובד כל שבעת הימים.

ואולם במסכת תמיד מבואר, שהטבת הנרות קודמת^א להקטרת הקטורת, [כדעת אבא שאול שהטבת כל הנרות קדמה לקטורת כפי שיתבאר בעזה"י להלן], שכן שם שנו תחילה את סדר עבודתו של מי שזכה להטיב את הנרות^ב, ולאחר מכן שנו את סדר עבודתו של מקטיר הקטורת^ג.

ומתחילה רצו לומר, שמסכת תמיד היא כדעת רבי שמעון איש המצפה.

אולם מסקנת הגמרא, שמסכת יומא היא כדעת רבי שמעון איש המצפה^ד, שמצאנו שנחלק עם המבואר במסכת תמיד בדבר נוסף, והוא אופן זריקת דם התמיד [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

במה מפסיק בין הטבת חמש להטבת שתיים

כבר נתבאר, שאחת מהעבודות הנעשות בשחר, היא הטבת הנרות, כלומר הוצאת אפר הפתילות שכבו מהדלקת אתמול.

וכלל בידינו, שלא היו מטיבים, את כל נרות המנורה יחד, אלא תחילה היו מטיבים חמש נרות, ואחר כך מטיבים שתי נרות, ומפסיקים בין הטבת חמש להטבת שתיים בעבודה אחרת.

לדעת אבא שאול – הדבר שבו היו מפסיקים את הטבת הנרות, הוא **זריקת דם התמיד**, אבל הקטרת הקטורת היתה כולה אחר הדלקת הנרות, שנאמר "וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהְרֹן קֶטֶרֶת סַמִּים בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר בְּהִיטְבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יִקְטִירָנָה" (שמות ל' ז') ללמד שתחילה מטיב את הנרות ואחר כך מקטיר קטורת.

ולדעת חכמים – הדבר שבו היו מפסיקים את הטבת הנרות הוא **הקטרת קטורת**

^א וקשיא לך, אמאי לא משני ... דמתניתין דהכא בשתי נרות, ומתניתין דתמיד בחמש נרות. ונראה לי, דאפילו אי הוי משני הכי, אכתי פליגא אמתניתין, דהתם זריקת דם התמיד בטר דישון מזבח הפנימי והמנורה, והכא קתני זריקה ברישא, להכי צריך לאוקמי כתנאי. [תוס'].

^ב פרק ג' משנה ט': ... מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקים מדשן את השאר ומניח את אלו דולקים במקומן מצאן שכבו מדשן ומדליקן מן הדולקים ואחר כך מדשן את השאר ...

^ג פרק ה' משנה ד': מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הכף, והכף דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק שלשת קבים, והבזך היה בתוכו מלא וגדוש קטרת, וכסוי היה לו, וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלה.

^ד הוה מצי למימר, מאן תנא תמיד, אבא שאול היא, דפליג אמתניתין דיומא, ומתניתין דיומא כרבנן, דפליגי עליה. ויש לומר דניחא ליה לומר להזכיר שם התנא דמתניתין, דהיינו רבי שמעון איש המצפה. ועוד משום דאשכחן ליה בהדיא דאנא לאיפלוגי אמתניתין דתמיד, דקאמר רבי שמעון איש המצפה משנה בתמיד.

הסמים, שנאמר "וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קִטְרֶת סָמִים בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנִּזְתָּה יִקְטִירָנָה" (שמות ל' ז'), ללמד שבגמר הטבת הנרות, כבר תהא הקטורת מוקטרת על ידי שהקטירוה בין הטבת חמש להטבת שתיים^א.

ואמרו חכמים שראיה לדבריהם, שכן מתפרש הכתוב, שכן נאמר בעניין ההדלקה, "וּבְהִעָלֹת אֶהָרֹן אֶת הַנִּזְתָּה בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה קִטְרֶת תָּמִיד לִפְנֵי ה' לְדֹרֹתֵיכֶם" (שמות ל' ח'), ובכתוב הזה, על כרחך אין הכוונה שתחילה ידליק ואחר כך יקטיר.

כי נאמר, "בְּאֶהֱל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֹת יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהָרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי ה' חֶסֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ז א'), ללמד [שני דברים, (א) שיש לתת במנורה שמן במידה כזו, שתהא דולקת מערב עד בוקר, (ב)] שאין לך עבודה שכשירה לעשותה מערב עד בוקר אלא זו בלבד, שכן משמעות הכתוב, "יַעֲרֹף אֹתוֹ ... מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר", אותו בלבד, כלומר את הדלקת הנרות יערך מערב עד בוקר, ואין דבר אחר שיש לעשותו מעתה עד הבוקר.

ואם כן, על כרחך כוונת הכתוב "וּבְהִעָלֹת אֶהָרֹן אֶת הַנִּזְתָּה בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה", שבזמן ההדלקה כבר תהא הקטורת מוקטרת.

וכמו כן כוונת הכתוב "בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנִּזְתָּה יִקְטִירָנָה", שבזמן ההטבה כבר תהא הקטורת מוקטרת.

ואבא שאול אמר, שבאמת גם משמעות הכתוב "וּבְהִעָלֹת אֶהָרֹן אֶת הַנִּזְתָּה בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה", שתחילה מדליק ואחר כך מקטיר.

אלא שמחמת הכתוב "יַעֲרֹף אֹתוֹ אֶהָרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר", המלמד, שההדלקה היתה לבסוף, אנו מוציאים את הכתוב "וּבְהִעָלֹת אֶהָרֹן אֶת הַנִּזְתָּה בֵּין הָעֲרֵבִים יִקְטִירָנָה", ממשמעותו, ומקדימים את ההקטרה להדלקה.

אבל הכתוב "בְּהִיטִיבוֹ אֶת הַנִּזְתָּה יִקְטִירָנָה", אין לך כתוב המוציא ממשמעותו, ואם כן אתה למד ממנו, שתחילה מטיב ואחר כך מקטיר.

^א תימה לי, אמאי לא קאמר בהיטיבו את הנרות, היינו חמש נרות, ואחר כך יקטיר, דבקטורת מפסיק להו. [ולכאורה כמו כן יש לשאול, שכן משמעות הכתוב, "בהיטיבו", כלומר באמצע ההטבה "יקטירנה"]. ויש לומר, משום דדרשינן לקמן בפרק שלישי "בבקר בבקר בהיטיבו" חלקיהו לשני בקרים, פירוש חמש נרות לחודיהו, ומפסיק, והדר שתי נרות, ואם כן, בהיטיבו הנרות מיירי נמי בשתי נרות. ועוד יש לומר דשינויא דמשני עדיפא ליה, דמיייתי ראיא לדבריו, כדקאמר דאי לא תימא הכי. [תוס'].

ולדברי אביי, מסכת יומא כולה, שנויה כדעת חכמים, שתחילה היתה הטבת חמש נרות ולאחר מכן הקטרת הקטורת ולבסוף הטבת שתי נרות.

ולכן, בפרק שני, כששנו את סדר הפייסות [שהיו מטילים פייס מי יזכה בכל אחת העבודות בכל יום, כפי שיתבאר שם בעזה"י], שנינו שתחילה [בפייס שני] היו מפייסים על דישון המנורה, ולאחר מכן [בפייס שלישי] היו מפייסים על הקטרת הקטורת, כי מאחר שתחילת דישון המנורה קדם להקטרת הקטורת, הפיסו עליו תחילה.

אולם מאחר שעיקר הטבת הנרות היא בגמר ההטבה, שהיה אחר הקטרת הקטורת, כששנה את סדר העבודות [בפרק זה ובפרק שלישי], שנה תחילה את הקטרת הקטורת, ואחר מכן את הטבת הנרות^א, [בפרק זה שנינו, "מקטיר את הקטורת ומטיב את הנרות", ובפרק שלישי שנינו, "הביאו לו את התמיד כו' נכנס להקטיר את הקטורת ולהיטיב את הנרות"].

ולדברי רב פפא, המבואר בפרק ראשון ובפרק שלישי, בסדר העבודה, שתחילה הקטירו את הקטורת ולאחר מכן הטיבו את הנרות, הוא כדעת חכמים, שגמר ההטבה היה אחר הקטרת הקטורת.

והמבואר בפרק שני, בסדר הפייסות, שהפייס על הטבת הנרות קדם לפייס על הקטורת, הוא כדעת אבא שאול, שתחילה נגמרה כל ההטבה, ולאחר מכן הקטירו את הקטורת. [אבל לדעת חכמים כשם שגמר ההקטרה קדם לגמר ההטבה כך הפייס על ההקטרה קדם לפייס על ההטבה].

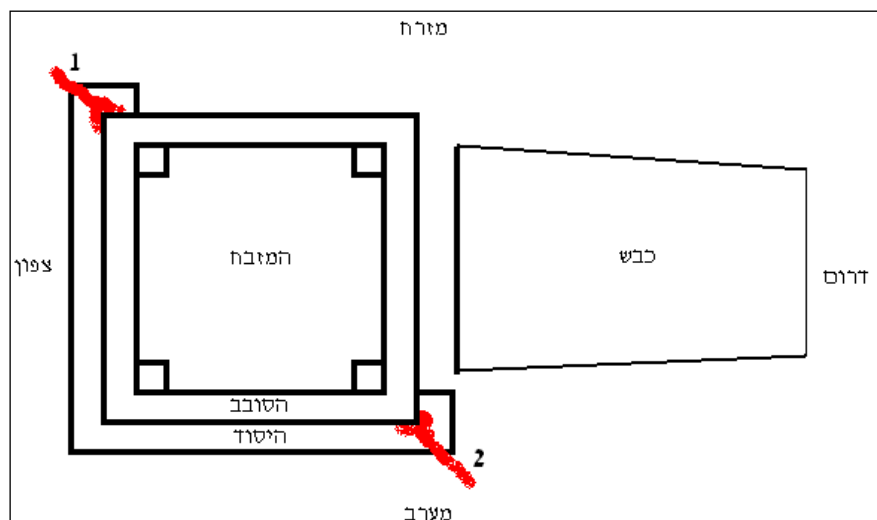
מתן דם העולה למזבח

בעניין מתן דם העולה נאמר, "וְזָרְקוּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב" (ויקרא א' ה'), ואין הכוונה שיתנו את הדם בהיקף גמור סביב כל המזבח, שכן אי אפשר לעשות זאת, אלא על ידי שיגעו בו באצבע שיש בה דם, וימשכו אותה סביבו, אולם מתן דם העולה אינו באופן הזה, אלא בזריקה, שנאמר "וְזָרְקוּ", ואי אפשר להקיף את כל המזבח בזריקה, ואם כן על כרחך כוונת התורה, שיזרקו את הדם באופן שיגיע ממנו לכל ארבעת צדדי המזבח, אף שלא יהיה הדם לכל היקפו של מזבח.

ולדעת התנאים הנזכרים בסוגייתנו, ברוב העולות נותנים שתי מתנות שהן ארבע,

^א והטבת חמש נרות לא היה עושה כהן גדול. [תוס']

כלומר נותנים שתי מתנות שכל אחת מהן היא מתנה כמין גמא, הנראית לשתי רוחות, תחילה זורקים את הדם בחודה של קרן מזרחית צפונית [בחציו התחתון של גובה המזבח], ובזריקה זו הדם מתפשט לשתי רוחות, לרוח מזרחית, ולרוח צפונית, ולאחר מכן זורקים את הדם בחודה של קרן מערבית דרומית [בחציו התחתון של גובה המזבח], וגם בזריקה זו הדם מתפשט לשתי רוחות, לרוח מערבית, ולרוח דרומית. ונמצא שעל ידי שתי זריקות של דם, הגיע הדם לקיר המזבח בכל ארבע רוחותיו^א.

והטעם שזורקים בשתי קרנות אלו, כי כדי שיעגה הדם לארבע רוחות המזבח בשתי זריקות, יש לזרוק את הדם לשתי קרנות העומדות זו באלכסונה של זו, כי אם יזרקו לשתי קרנות סמוכות, לא יהיה הדם אלא בשלוש רוחות של המזבח.

ומאחר שיש לזרוק לשתי קרנות רחוקות זו מזו, וכלל בידינו שאין לזרוק לקרן מזרחית דרומית, כי אין תחתיה יסוד, על כרחך יש לזרוק לקרן מערבית דרומית, ולקרן מזרחית צפונית.

והסיבה שתחילה זורק בקרן מזרחית צפונית, ואחר כך בקרן מערבית דרומית, כי בחטאת שדמה ניתן על ארבע קרבות המזבח למעלה, הכהן עולה בכבש המזבח כדי

^א ובמסכת זבחים מבואר, שיש החולקים על כך, ואומרים, שבכל אחת משתי הקרנות הנ"ל נותן שתי מתנות נפרדות, בקרן מזרחית צפונית, נותן מתנה אחת בצדה המזרחי, ומתנה אחת בצידה צפוני, ובקרן מערבית דרומית, נותן מתנה אחת בצידה המערבי, ומתנה אחת בצידה הדרומי.

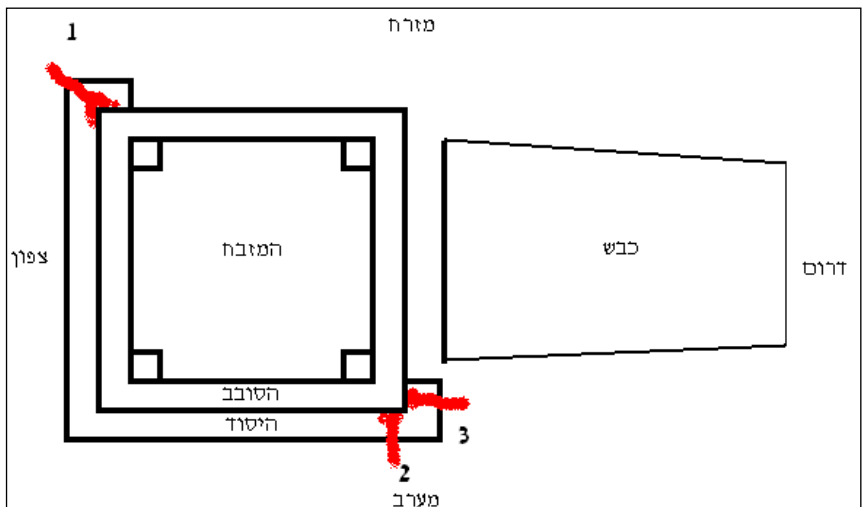
לתת את הדם על ארבע הקרנות, וכלל בידינו, שכל פינות שאתה פונה יהיו דרך ימין, ואם כן כשגמר לעלות בכבש, עליו לפנות לימינו, לקרן דרומית מזרחית, ומשם סובב את ארבע הקרנות כסדר, [מזרחית צפונית. צפונית מערבית. מערבית דרומית], והוא הדין בשאר קרבנות כעולה, אף שאינו עולה בכבש לזרוק את הדם למעלה, אלא זורק את הדם ממעמדו למטה ברצפה [למטה מחצי גובה המזבח], ונותן את הדם רק על שתי קרנות, [מזרחית צפונית. ומערבית דרומית], יהיה בהן הסדר כסדר האמור בחטאת, תחילה מזרחית צפונית, ואחר כך מערבית דרומית.

מתן דם עולת התמיד

נתבאר, שלדעת כל התנאים הנזכרים בסוגיתנו, רוב העולות, מתן דמם למזבח, בשתי מתנות שהן ארבע. אכן לעניין מתן דם עולת התמיד, נחלקו חכמים בדבר.

לדעת התנא ששנה מסכת תמיד – מתן דם עולת התמיד בשתי מתנות שהן ארבע, כמתן דם של שאר עולות.

ולדעת רבי שמעון איש כפר המצפה – מתן דם עולת התמיד שונה ממתן דם שאר עולות, ובו בקרן מזרחית צפונית נותן מתנה אחת של שתיים, כלומר זורק זריקה אחת בחודה של קרן מזרחית צפונית, ובזריקה זו הדם מתפשט לשתי רוחות, לרוח מזרחית, ולרוח צפונית. אבל בקרן מערבית דרומית נותן שני מתנות נפרדות, תחילה זורק הדם מצדה המערבי של הקרן, ואחר כך מצידה הדרומי של הקרן [כדרך ביאתו, שהוא מקיף ובא מהמערב לדרום].

דף ט"ו

ואמר רבי יוחנן משמו של חכם אחד מבית מדרשו של רבי ינאי, שרבי שמעון איש המצפה למד את דינו, מהכתוב האמור במוסף ראש חודש, "וְשָׁעִיר עֲזִים אֶחָד לְחַטָּאת לַה' עַל עֹלַת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ" (במדבר כ"ח י"א), שבא הכתוב להקיש את עולת התמיד לחטאת, ללמד שיש לעשות בה מעשה חטאת, [והחטאת מתן דמה ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח, מתנה אחת על כל קרן. ודבר נוסף שחלוקה החטאת מהעולה, שדם החטאת ניתן למעלה, בקרנות המזבח ממש, ודם העולה ניתן בזויות המזבח למטה מחוט הסקרא שהיה באמצע גובה המזבח], ולדבר זה באה תורה להקיש את עולת התמיד לחטאת, לומר, שמתנה שניה שלה תהא חלוקה לכל רוח בפני עצמה, בדומה למתנות החטאת, שהן חלוקות לכל רוח בפני עצמה, [אבל אין לומר שבכל מתנותיה תהא כחטאת, וגם מתנה ראשונה תהא חלוקה לכל רוח בפני עצמה, כי מאחר שהיא עולה, לא יבטל ממנה לגמרי מעשה עולה, אלא יעשה בה גם מעשה עולה וגם מעשה חטאת].

אבל אין לומר, שבא הכתוב ללמד על עולת התמיד שיעשה בה מעשה שלם של עולה, ושוב יעשה בה מעשה שלם של חטאת, שתחילה יתן מדמה שתיים שהן ארבע כשאר עולות, ולאחר מכן יתן שוב ארבע שהן ארבע כחטאת.

והסיבה שאין לומר כן, כי לא מצינו שום קרבן שעושים בו שתי פעמים מעשה שלם של נתינת דם [=לא מצינו דמים שמכפרים וחוזרים ומכפרים].

ואף שכמו כן לא מצינו קרבן שחצי דמו ניתן כעולה, וחצי דמו ניתן כחטאת. באמת גם קרבן זה אינו ניתן חציו כעולה וחציו כחטאת, כי באמת כולו ניתן כעולה, על שתי קרנות בלבד, ולמטה מחוט הסקרא, אלא שמתנה שניה מחלקים אותה לשנים.

ואין לומר, שבא הכתוב ללמד על עולת התמיד שיעשה בה חצי מעשה עולה, ושוב יעשה בה חצי מעשה חטאת, שתחילה יתן מדמה מתנה אחת של שתיים למטה מחוט הסקרא כמעשה עולה, ולאחר מכן יתן שתי מתנות גמורות למעלה בשתי הקרנות כמעשה חטאת.

והסיבה שאין לומר כן, כי לא מצינו שום קרבן שחצי דמיו ניתנים למטה, וחצי דמיו ניתנים למעלה.

והסיבה שמקדים לתת מתנה אחת של שתיים כמעשה עולה, ולבסוף נותן שתי מתנות כמעשה חטאת, כי מאחר שבאמת קרבן עולה הוא, יש להקדים בו מעשה עולה.

ואין לומר, שבא הכתוב ללמד על חטאת ראש חודש שיעשה בה מעשה עולה, כי משמעות הכתוב "על עלת התמיד יעשה ונסכו", שבעולת התמיד יעשה מעשה חטאת.

לא מצינו דמים שחציין למעלה וחציין למטה

נתבאר בסוגיה, שאין שום קרבן, שמקצת ממתנות הדמים שלו יהיו בחלקו העליון של המזבח, ומקצתם יהיו בחלקו התחתון, אלא כולם יהיו באותו חלק של המזבח.

- ומה ששנינו בעניין פר של יום הכיפורים, שמזה ממנו את הדם כנגד הכפורת, הזאה אחת למעלה, ושבע למטה, אין הכוונה שמזה בכפורת [של הארון] ממש, אחת מחציו למעלה, ושבע מחציו למטה, אלא כל ההזאות הן בשורה אחת על הארץ לפני הכפורת, אלא שאת הראשונה הוא מזה כלפי מעלה, [שמצדד ידו כלפי מטה], ומזה כלפי מעלה, ואת השבע האחרות היה מזה תחת הראשונה, זו תחת זו כמצליף, כלומר כשליח ב"ד המכה ברצועה, זו למטה מזו, ואינו מכה כל המכות במקום אחד, [והזאות אלו עושה כמזה כלפי מטה, שמצדד ידו כלפי מעלה] ומזה כלפי מטה].

- ומה ששנינו, שאחר [שמזה את דם הפר והשעיר של יום הכיפורים על קרנות מזבח הפנימי], מזה את הדם על טהרו של מזבח הפנימי שבע פעמים, אין טהרו לשון טיהרא [=צהרים] כלומר אמצע, שמזה על אמצעו של המזבח, שאז אי אפשר שלא יהיו מקצת ההזאות למעלה ומקצת למטה, אלא הכוונה שמזה למעלה על גוף גגו של מזבח, אחר שטיהרו ופינהו מהדשן שעליו, עד שהיה מגולה, ולשון טיהרא לשון דבר נקי הוא, כמו שנאמר "ויקראו את אלקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר" (שמות כ"ד י').

-

להלן יתבאר בעזה"י מספר דברים בענייני בנייני המקדש. ופירש רש"י, שהסיבה שנסדרו העניינים הללו במסכת זו, אף שאינם מעניין המסכת, כי לעיל נתבאר, שמאחר שמצינו שרבי שמעון איש המצפה חולק על מסכת תמיד, לכן מסכת יומא החולקת גם כן עם מסכת תמיד, נשנית על ידי רבי שמעון איש המצפה, ואין עניין כזה מצוי בתלמוד, ולכן הביאו את העניינים הבאים, שגם בהם העמידו מסכת כתנא אחד מטעם דומה^א.

^א דברי רש"י אלו הם כפי הפירוש שהביא בסוף הסוגיה [ע"י להלן בסוף דף ט"ז], שלפני באמת העמידו את מסכת תמיד כדעת רבי יהודה, משום שמצינו שהוא חולק על מסכת מידות. אכן לאורך כל הסוגיה, פירש רש"י כפי ששמע מרבותיו,

הלשכות שהיו בבית המוקד

בית המוקד הוא מעין טרקלין גדול שהיה במקדש, והיו מסיקים בו מדורות גדולות, שיתחממו שם הכהנים, שהיו הולכים יחפים על רצפת עזרה שהיא של שיש^א. ולדברי הכל, היו ארבע לשכות בארבע פינותיה, אבל נחלקו חכמים, למה שמשו אותן לשכות^ב.

לדעת התנא ששנה מסכת תמיד, אלו הלשכות שהיו בבית המוקד :

א. לשכת הטלאים.

לשכה זו היו בה תמיד טלאים מבוקרים מכל מום לצורך הקרבת התמידים, והיא ששינו עליה במסכת ערכין, לעולם אין פוחתים מששה טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים.

ולשכה זו, פירש בה התנא ששנה מסכת תמיד, שהיתה במקצוע צפונית מערבית, שכך שנינו בה, "אמר להם הממונה [=הסגן]^א, צאו והביאו טלה לתמיד מלשכת הטלאים, והרי לשכת הטלאים במקצוע מערבית צפונית של בית המוקד".

ושלוש לשכות נוספות היו בה, ולא פירש התנא באיזו מקצוע היתה כל לשכה, ונסתפק בהזכרת תשמיש הלשכות הללו.

ב. לשכת החותמות.

בלשכה זו היו מניחים חותמות של לוקחי סלתות ונסכים מן ההקדש בדמים. שארבע חותמות היו במקדש, והיה כתוב עליהם (א) עגל. (ב) גדי. (ג) זכר. (ד) חוטא. והם סימני

לפירושם אין זה הטעם לכך שגרסו כאן סוגיה זו.

^א כן פירש רש"י. ור"ח פירש, דשני בית המוקד היו, ליטול מהם אש לצורך המזבח, שמצוה להביא מן ההדיוט, ושנים היו, שאם יכבה האחד, יביאו מן השני, ואף על גב דאכתי הואי מערכה לקיום האש ... שמה שלשתן היו צריכות לקיום האש, שאם יכבה האש משני בתי המוקד, יקחו מן המערכה העשויה לכך. וכפירושו משמע בפרק קמא דשבת, ומאחיזין האור במדורת בית המוקד, מאי טעמא, "בכל מושבותיכם" אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד, משמע דלפי שהוא צורך המזבח, יכול להבעיר בשבת. ורש"י פירש, לפי שהכהנים הולכים יחפים, דבעינן שלא יהא דבר חוצץ בינו לרצפה ... היו שני בתי המוקד, ואש של מערכה לקיום האש. וצריך לומר לפירוש, דהתירו להבעיר האש במדורת בית המוקד, אף על גב דלא הוה צורך מזבח, כיון דבעזרה הוא, לא קרינן ביה "בכל מושבותיכם". [תוס'].

^ב כן ביאר רב הונא בדף זה, אולם בדף י"ז יישב רב אדא בר יצחק את שתי המסכתות הללו באופן שלא תהא ביניהן מחלוקת.

^ג הכא ולקמן בריש פרק שלישי אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה, פירש רש"י הסגן. וליתא, דבירושלמי חשיב חמישה דברים שהסגן משמש, (א) אישי כהן גדול הגבה ימינך ... (ב) הסגן בימינו וראש בית אב בשמאלו ... (ג) והניח הסגן בסודרין ... (ד) והסגן בימינו והעלהו ... (ה) לא היה כהן גדול מתמנה עד שנעשה סגן. ולא קא חשיב להא בהדיהו, אלמא ממונה לאו סגן הוא. [תוס'].

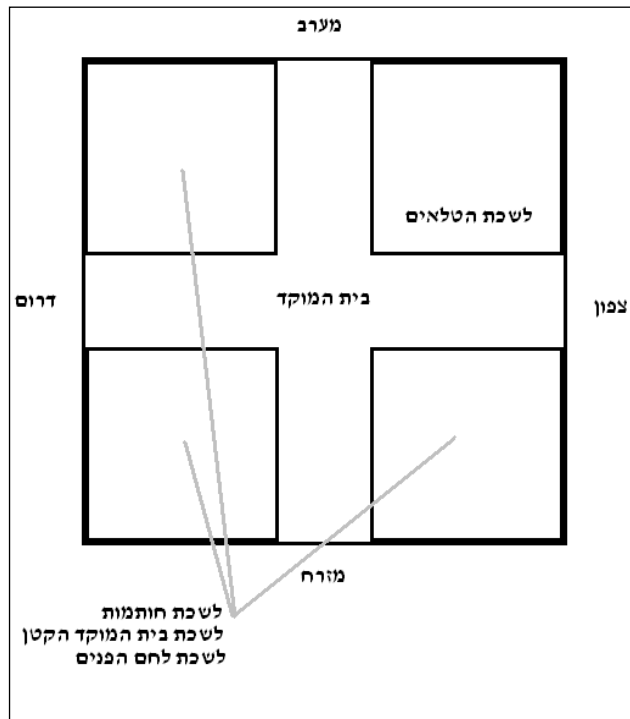
(א) כבש. (ב) ואיל. (ג) ופר. (ד) ושלוש בהמות של מצורע. שכל מי שמבקש נסכים, בא לו אצל הממונה על החותמות, ונותן לו מעות כפי נסכים שהוא צריך, ומקבל ממנו חותם של אותם נסכים, ובא לו אצל הממונה על הנסכים, ומראה לו החותם ומקבל ממנו נסכים.

ג. לשכת בית המוקד.

היא לשכה קטנה, שקרויה גם היא בית מוקד [וניתכן שבה גם כן היתה מדורה להתחמם], ופתוחה לבית המוקד הגדול.

ד. לשכה שעושים בה לחם הפנים.

בית גרמו הממונים על מעשה לחם הפנים היו עושים בלשכה זו את לחם הפנים.

ולדעת התנא ששנה מסכת מידות, אלו הלשכות שהיו בבית המוקד :

א. לשכת טלאי קרבן.

- והיא היתה במקצוע מערבית דרומית.

דף ט"ז

ב. לשכה שהיו עושים בה לחם הפנים.

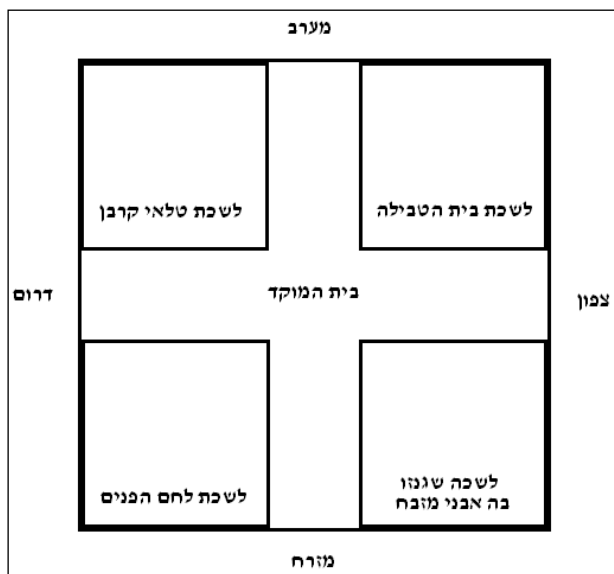
- והיא היתה במקצוע דרומית מזרחית.

ג. לשכה שגנזו בה בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון^א [שהקטירו עליה לעבודת כוכבים במקדש].

- והיא היתה במקצוע מזרחית צפונית.

ד. לשכת בית הטבילה.

- והיא היתה במקצוע צפונית מערבית.

ומבואר במסכת מידות, שחלק מבית המוקד היה בנוי בשטח העזרה, וחלקו היה בנוי חוץ לשטח העזרה, באופן ששתי לשכות היו בקודש ושתיים בחול, והיו בה פספסים [חתיכות עצים], לסימן, להבדיל בין הקודש ובין החול. [ומבואר בתוס' בדף י"ז, שבית

^א וקשיא ... דלעיל קאמר דשאר שתי לשכותיה הוי לשכת החותמות ולשכת בית המוקד, והכא קאמר שבאחת גנזו בית חשמונאי ... ובאחת יורדין לבית הטבילה. יש לומר טובא איכא לשכות ומיני כלים שמשמשין שנים ושלשה דברים. [תוס']

המוקד היה בצפון העזרה, ואם כן שתי הלשכות הצפוניות היו בחול, ושתי הלשכות הדרומיות היו בקודש].

ואמר רב הונא, שהתנא ששנה את מסכת מידות הוא רבי אלעזר בן יעקב.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, אם יש ראיות לכך שמסכת מידות נשנית על ידי רבי אלעזר בן יעקב.

לשכות שהיו בעזרת הנשים

במסכת מידות תיארו את בנין הבית והעזרות, ומבואר שם שעזרת הנשים [שלפי עזרת ישראל] היתה רבועה, אורכה [ממזרח למערב] 135 אמה, וכן רוחבה [מצפון לדרום] 135 אמות. וארבע לשכות היו בארבעת מקצועותיה.

א. במקצוע דרומית מזרחית היתה לשכת נזירים, ששם נזירים מבשלים את שלמיהם ומגלחים שערם ומשלחים תחת הדוד לקיים את האמור בהם "וְאֵת הָאֵל יַעֲשֶׂה זָבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סֵל הַמִּצּוֹת ... וְגִלַּח הַנָּזִיר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נָזְרוֹ וְלָקַח אֶת שְׁעָר רֹאשׁ נָזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זָבַח הַשְּׁלָמִים" (במדבר י"ז-י"ח).

ב. במקצוע מזרחית צפונית היתה לשכת דיר העצים, ששם כהנים בעלי מומים [שהם פסולים לעבודת המקדש], עומדים ומתליעים בעצים, [כלומר בודקים את העצים לראות אם יש בהם תולעים], שכל עץ שיש בו תולעת, פסול לגבי מזבח.

ג. במקצוע צפונית מערבית היתה לשכת המצורעים, ששם המצורעים טובלים ביום שמיני לטהרתם, [אף על פי שטבלו כבר בערב הקודם], כשבאים להכניס ידיהם לעזרה, לתת על הבהונות מהשמן ומדם קרבנם^א.

ד. במקצוע מערבית דרומית היתה לשכה נוספת.

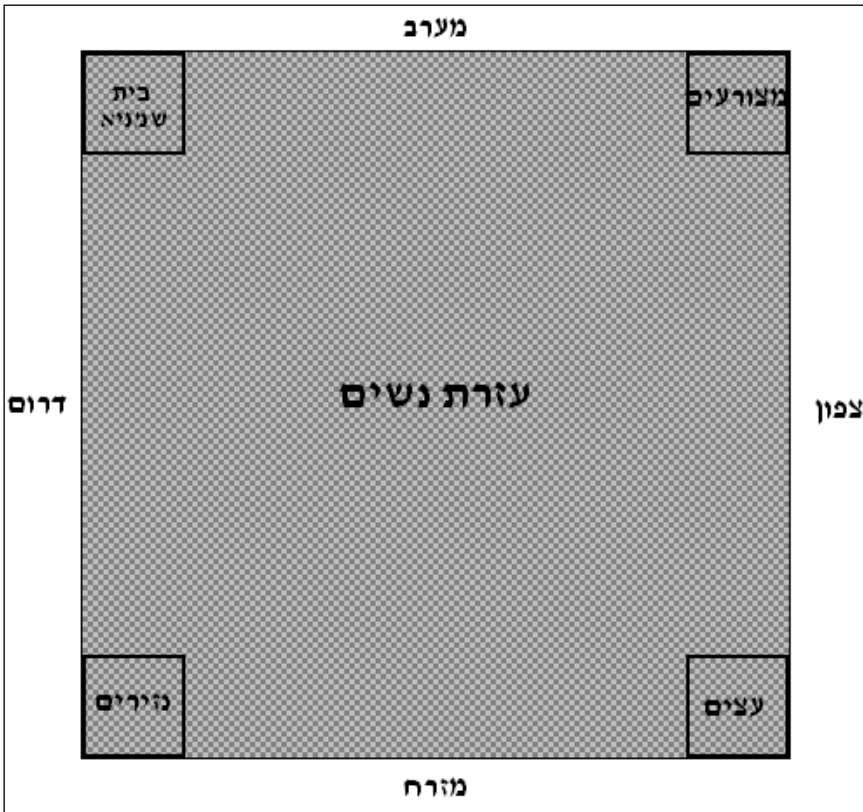
ואמר רבי אליעזר בן יעקב, שכחתי מה היתה משמשת.

ואמר אבא שאול, שבלשכה זו היו נותנים יין ושמן, [לנסכים ומנחות, שהיו נשמרים שם בטהרה], והיא היתה נקראת לשכת בית שמניא.

ומתוך כך ששנו בלשכה זו, ששכח רבי אליעזר בן יעקב מה היתה משמשת, ולכן

^א עיי' להלן דף ל'.

הוצרכו להביא את דברי אבא שאול, משמע שהמבואר קודם לכן, הוא מדברי רבי אליעזר בן יעקב, מה שזכר. ומכאן יש ללמוד שמסכת מידות נשנית על ידו.

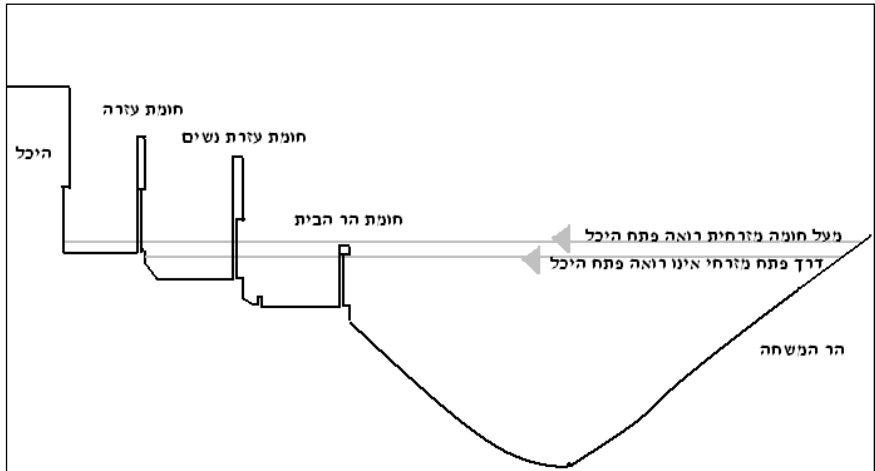
גובה הכתלים שהיו בהר הבית ובעזרות

בעניין שריפת פרה אדומה נאמר, "... וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מַחוּץ לַמִּחְנָה וְשִׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו. וְלָקַח ... מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל נֶכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָהּ שִׁבְעַ פַּעַמִּים" (במדבר י"ט ג'-ד').

ולפיכך, כשהכהן היה יוצא להר המשחה, [הוא הר הזיתים], לשרוף את הפרה, היה צריך להתכוון לראות את פתח ההיכל בשעת הזאת דמה.

ושנינו במסכת תמיד, שמהטעם הזה, אף על פי שכל הכתלים שהיו שם בכל בניני ההר היו גבוהים הרבה מאוד, [שכל הפתחים היו גבוהים עשרים אמה והכתלים מגביהם

מעל הפתח הרבה], את הכותל המזרחי של הר הבית לא הגביהו כל כך, כדי שלא יסתיר לכהן שבהר המשחה את פתח ההיכל, שהיה רואה את פתח ההיכל מעל הכותל הזה, דרך פתחי שערי עזרת נשים ועזרה [ראה ציור].

ולהלן יתבאר בעזה"י, שלדברי רב הונא, מכאן גם כן יש להביא ראיה, שמסכת מידות נשנית על ידי רבי אליעזר בן יעקב. כי רק לפי דעת רבי אליעזר בן יעקב, היה צריך להנמיך את הכותל המזרחי של הר הבית, שלא יסתיר את פתח ההיכל לעומד בהר המשחה, משום שדרך פתח הכותל המזרחי, לא היה יכול לראות את פתח ההיכל, כי קרקע ההיכל גבוהה יותר מהפתח הזה. אבל לדעת שאר החכמים, לא היה צריך לעשות כן, כי קרקע ההיכל לא היתה גבוהה כל כך, והיה יכול לראות את פתח ההיכל דרך כל הפתחים שלפניו, כלומר דרך פתחים של הר הבית ועזרת נשים ועזרה, ואם כן היה יכול להגביה כותל המזרחי הרבה.

הגבהת ההיכל מהר הבית

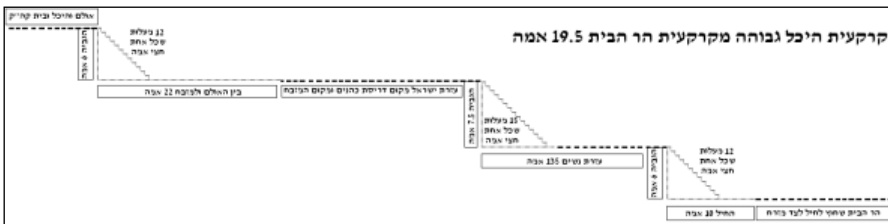
הר הבית היה מגביה והולך מהמזרח למערב, וסדר הגבהתו מפורש במסכת תמיד.

מכניסת השער המזרחי של הר הבית היה שטח פנוי עד הסורג, היא מחיצת סורגים^א

^א מחיצה העשויה נקבים נקבים כסירוגי מטה של חבלים, ועושין אותה בדפי עץ ארוכים וקצרים [=נסרים] ומרכיבין אותן זו על גב זו באלכסון. [רש"י].

ורחבה חצי אמה, ונמצא שעל ידי חמש עשרה מעלות של חצי אמה, הגביהה העזרה מעזרת הנשים שבע אמות ומחצה, ומהר הבית הגביהה שלוש עשרה אמות ומחצה.

ושתיים עשרה מעלות היו בין העזרה להיכל, כל מעלה גובהה חצי אמה ורוחבה חצי אמה, ונמצא שעל ידי שתיים עשרה מדרגות של חצי אמה הגביה ההיכל מהעזרה שש אמות ומהר הבית הגביה תשע עשרה אמות ומחצה.

עד כאן סדר הגבהת ההר כדעת חכמים, ולפי דעתם, מאחר שכך השערים גבוהים עשרים אמה, נמצא שהפתח המזרחי של הר הבית שהיה גבוה עשרים אמה, היה גבוה מקרקעית ההיכל חצי אמה, ואם כן, העומד בהר המשחה, היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתח השער המזרחי, ולא היה צריך להנמיכו משאר שערים. [ואם כן, מה ששנינו, שהיה צריך להנמיכו, אינו כדעת חכמים].

ומכאן יש ללמוד, שמה ששינינו שכותל המזרחי של הר הבית לא היה גבוה, הוא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, ואם כן, הוא זה ששנה מסכת מידות.

ורב אדא בר אהבה אמר לדחות ראיה זו^א, כי אפשר שמה ששינינו במסכת מידות, שכותל מזרחי של הר הבית לא היה גבוה, אינו כדעת רבי אליעזר בן יעקב, שהגביה קרקע ההיכל עשרים אמות ומחצה מקרקע הר הבית, אלא כדעת חכמים, שלא הגביה קרקע ההיכל מקרקע הר הבית אלא תשע עשרה אמות ומחצה.

ואף על פי שהיתה חצי אמה עליונה של שער המזרחי גבוהה מקרקע ההיכל, לא היו יכולים לראות את פתח ההיכל דרך השער המזרחי של הר הבית.

כי מסכת מידות שנויה כדעת רבי יהודה, האומר, שהמזבח היה עומד באמצע רוחב העזרה^ב, ועשר אמות אמצעיות שלו כנגד עשר אמות של רוחב פתח היכל, [ומאריך עוד אחת עשרה אמה לכל צד, שהמזבח כולו שלושים ושתיים אמה] ומאחר שהיה המזבח לפני הפתח, הוא היה מסתיר את כל עשר אמות תחתונות של גובהו [שגובה המזבח עשר אמות].

ואם כן, אף על פי שהיתה חצי אמה עליונה של שער המזרחי גבוהה מקרקע ההיכל, המזבח הסתיר את הפתח לרואים דרך אותו שער, ולכן היו צריכים לעשות את הכותל המזרחי נמוך, כדי שיוכלו לראות את פתח ההיכל מעליו.

ולהלן יתבאר בעזה"י, אם לדעת מי ששנה את מסכת מידות, המזבח היה באמצע רוחב העזרה, ונוכל לומר שרבי יהודה שנאה.

העזרה ומה שבתוכה

אורך העזרה ממזרח למערב מאה שמונים ושבע אמות, ורוחב העזרה מצפון לדרום מאה שלושים וחמש אמות.

^א כן פירש רש"י כפירוש רבותיו. ובסוף הסוגיה יתבאר בעזה"י כיצד פירש רש"י את דברי רב אדא בר אהבה באופן אחר.

^ב הוה מצי למימר רבי שמעון היא, דאמר בפרק איזהו מקומן, כוליה מזבח בצפון קאי, דמזבח והכבש מכסין בפני הפתח, [דאף על פי שהכבש יורד ומשפע לצד הדרום, המדקדק יבין שקודם שירד גובהו שני אמות ומחצה, נפקא ליה שיפועו מכנגד הפתח ואם כן הוי מצי לאוקומי כרבי שמעון], או כרבי יוסי, דאית ליה נמי מזבח ממוצע בפרק קדשי קדשים, אלא משום דרבי יהודה שמעינן ליה בהדיא. [תוס']

- וכך היתה העזרה מסודרת לאורכה ממזרח למערב:

אחת עשרה אמות ראשונות של אורך העזרה הם מקום דריסת רגלי ישראל.

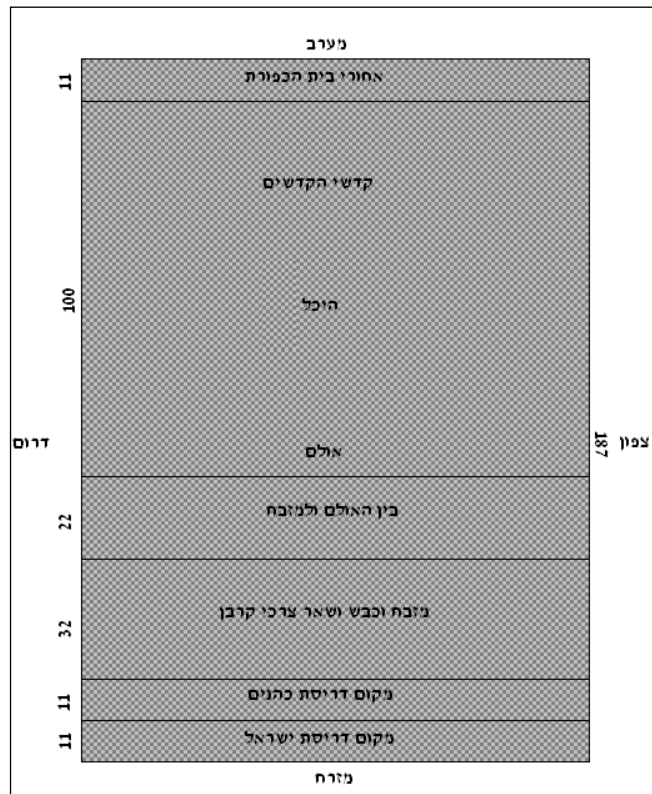
אחת עשרה אמות הבאות של אורכה הם מקום דריסת רגלי הכהנים.

שלושים ושתים אמות הבאות של אורכה, בהם היה המזבח [ולהלך יתבאר בעזה"י, מה היה מצפונו ומדרומו של מזבח].

עשרים ושתים אמה הבאות של אורכה הם הרווח שבין האולם ולמזבח.

האולם וההיכל ובית קדשי הקדשים תופסים מאה אמה באורך העזרה^א.

ואחת עשרה אמות היו אחורי בית הכפורת עד כותל מערבי של עזרה.

^א היכל מאה אורך, עם כותל אולם וחללו, וכותל היכל וחללו, ואמה טרקסין, וחלל בית קדשי הקדשים, ועובי כותל מערבי, וחלל התא אחריו, ועובי כותל חיצון. [רש"י].

- ובמסכת מידות ביארו, מה היה באותן מאה שלושים וחמש אמות של רוחב העזרה מדרום לצפון, שהיו כנגד המזבח שתפס שלושים ושנים אמות באורך העזרה.

הכבש והמזבח תפסו ששים ושנים אמות ברוחב העזרה.

מצפון למזבח היה מקום פנוי שמונה אמות, [=בין המזבח ולטבעות].

הטבעות שהיו קבועות בקרקע העזרה מצפון לאותן שמונה אמות פנויות, שבהם היו מכניסים את צואר הקרבנות לשוחטם, תפסו עשרים וארבע אמות ברוחב העזרה.

מצפון לטבעות היה מקום פנוי ארבע אמות, [=בין הטבעות לשלחנות].

השלחנות שעליהם היו מדיחים קרבי קדשים, היו מצפון לאותן ארבע אמות פנויות, ולא נתפרש במסכת מידות כמה מקום תפסו, אולם כל שלחן אינו פחות מאמה, ומאחר שהיו שם שני סדרים של ארבעה שלחנות כל סדר לרוחב העזרה, נמצא שהיו לרוחבה ארבעה שלחנות, ותפסו לכל הפחות ארבע אמות ברוחב העזרה.

מצפון לשלחנות היה מקום פנוי ארבע אמות, [=בין השלחנות לננסים].

הננסים הם עמודים נמוכים תקועים בקרקע העזרה, שאונקליות [=וויס] של ברזל קבועים בהם, ובהם תולים את הבהמות להפשט, והיו מצפון לאותן ארבע אמות פנויות.^א

^א תימה דתנן במסכת תמיד ... בית המטבחים היה לצפון של מזבח, ועליו שמנה עמודים ננסין ... שבהן תולין ומפשיטין על השולחנות של שיש שבין העמודים, והכא משמע שיש ריוח ארבע אמות ביניהן. ויש לומר הני אחרוני נינהו, הני דהתם עומדים בין העמודים שבהן תולין ומפשיטים, והבהמה מונחת על השלחנות, כדי שלא תהא נגררת על גבי קרקע, והני דהכא היינו שמונה שלחנות של שיש ... שהיו מדיחין עליהן הקרבים. ... א"נ יש לומר אף על פי שהיו רחוקים ארבע אמות קרי ליה בין העמודים, ואף על פי שרחוקים ארבע אמות לא היה בהמה נגררת בארץ, שגוף הבהמה גדול ומגיע לשולחנות, כדאיתא בבראשית רבה, דכשמרכיבים כבשי התמיד על הגמלים, היו נגררים בארץ. [תוס']

ואותם ננסים היו רחוקים מצפון העזרה שמונה אמות, ואותם שמונה אמות היו פנויות.

כל הדברים הללו יחד תפסו מאה וארבע עשרה אמות ברוחב העזרה [ונותרו עוד עשרים ואחת אמות ממאה שלושים וחמש, שלא נתפרשו].

ומקום הננסים, וכן המקום הפנוי שבין הכבש לדרום העזרה שלא נתפרש כמה תפסו, כל אחת מהם תפס חצי מעשרים ואחת אמות יתירות, ואם כן מקום הננסים תפס עשר אמות ומחצה, וכן המקום הפנוי שמדרום הכבש תפס עשר אמות ומחצה.

ולפי החשבון הזה אמצע העזרה היו חמש אמות מצפון המזבח, והיה המזבח בצפון העזרה חמש אמות ובדרומה עשרים ושבע אמות.

שכן בדרום העזרה היה מקום פנוי עשר אמות ומחצה, והכבש והמזבח ששים ושנים, סך הכל שבעים ושנים ומחצה, וחצי רוחב העזרה הוא ששים ושבע אמות ומחצה^נ.

^א **כַּן פִּירַשׁ רִשְׁי אֶת הַסּוּגִיָּה הַנִּלְוָה וְהַקֶּשֶׁה** : ולבי מגמגם ביה, דיש לומר, הואיל ולא פירשה המשנה מקום השלחנות, שמה עם מקום הנסנין הוא כלול, באותו חלק שאתה חולק עשרים וחמש אמות העדפים ברוחב העזרה על מאה ועשר המפרשיין. ונמצא מן הכבש לכותל דרומי שתיים עשרה ומחצה. והכבש והמזבח ששים ושתיים. הרי שבעים וארבע ומחצה. צא מהן שתי אמות של כניסת היסוד והסובב לצפון, נשארו שבעים ושתיים ומחצה, ולא נתגלה מחלל הפתח אפילו מלא החוט, שהרי אמצעו של פתח באמצע רוחב עזרה, שהיא לסוף ששים ושבע ומחצה, הוסף עליהן חמש אמות, שיהיו שבעים ושתיים ומחצה, כללטה כאן חמש אמות של חצי הפתח הצפוני. **וכתב ליישב זאת**: ואני כך שמעתי, שמקום השלחנות כלול עם מקום הנסנין, אבל מה ששנינו כאן, והמותר בין כבש לכותל ומקום הנסנין, פירש לי מורי צדק רבינו יצחק בר יהודה ז"ל, שתיים עשרה מן העשרים וחמש בין כבש לכותל, ושלוש עשרה למקום הנסנין והשלחנות. ונתן טעם לדבריו, לפי שבין כבש לכותל מקום פנוי, וכאן יש צורך תשימי של שלחנות ונסנין, ונמצא מחלל הפתח מגולה חצי אמה. **והוסיף להקשות**: ולבי מגמגם, לפי שהיה לתנא לפרש, וכיון שלא פירש, צריך אתה לחלקו לחצאין, ואם באת להרבות כאן ולמעט כאן, יכול אתה לגלות הפתח כמה שתתפוצץ, או לכסות כמה שתתפוצץ, לפיכך טוב לי כמו שפירשתי. [ע"כ מפירושו רש"י].

ומכאן למדנו, שמסכת מידות לא נשנית כדעת רבי יהודה, שכן לדעת רבי יהודה, המזבח היה באמצע העזרה. ונדחו דברי רב אדא בר אהבה המבוארים לעיל, ומסכת מידות נשנית כדעת רבי אליעזר בן יעקב.^נ

והוסיף רש"י שמכאן גם כן יש ללמוד, שמסכת מידות נשנית כדעת רבי אליעזר בן יעקב, שכן אם שנויה היא כדעת חכמים, שלא הגביה ההיכל מהר הבית אלא תשע עשרה אמות ומחצה, אף על פי שהיה צפוונו של מזבח כנגד הפתח, היו יכולים לראות את פתח ההיכל דרך השער המזרחי, כי לא הסתיר המזבח את כל פתח ההיכל, משום ששתי אמות צפוניות של מזבח הן אמה יסוד ואמה סובב לא היו גבוהות אלא אמה, ושש אמות, ופתח ההיכל היה למעלה מהן, שהרי ההיכל גבוה מהעזרה שש אמות, ונמצא ששתי אמות צפוניות של פתח ההיכל היו נראות בחצי אמה עליונה של שער המזרחי.

^נ ואי קשיא, היכי מתוקמא סתמא מדות אליביה, הא שמעינן מהא סתמא, שאוכל המזבח כמה אמות בצפון, [ולדעת רבי אליעזר בן יעקב, כל המזבח בדרום, כפי שיתבאר בעז"ה בפרק שלישי]. ויש לומר, הני עשרים וחמשה אמות שאתה נותן, אין בין כבש לכותל אלא חמשה אמות ומחצה, והכבש והמזבח ששים ושתיים, הרי המזבח כולו בדרום קאי, וכולו כנגד אמצע עזרה, והמותר כולו למקום הנסיון. ואם תאמר, אם כן, שלא דקדק התנא לחלקו לחצאין, ויש לך להרבות ולמעט להיכן שתרצה, כ"י יהודה נמי מצית מוקמת לה, ויהא מזבח ממוצע באמצע עזרה, כיצד, תן עשרים ואחת ומחצה מהם בין כבש לכותל, והכבש שלשים, וחצי המזבח שש עשרה, נמצא אמצעו של מזבח לסוף ששים ושבע ומחצה, שהוא אמצע עזרה. הא לא מצית אמרת, שלא יהו מקום השולחנות והננסין אלא שלש ומחצה. [רש"י]. ותוסי' תירצו, משום דלא אשכחן אלא שלש מחלוקת בהא מילתא, איכא למאן דאמר כוליה בצפון, ואיכא למאן דאמר כוליה בדרום, ואיכא למאן דאמר ממוצע, וכיון דההיא דמדות לא מצינן לאוקמא כמאן דאמר כוליה בצפון, ולא כמאן דאמר ממוצע, אין לנו לבדות מלבנו מחלוקת רביעית, ולומר, דקסבר מתנייתין דמדות רוביה בדרום, כיון דלא אשכחן תנא דאמר הכי, אלא על כרחיך רבי אליעזר בן יעקב היא, דאמר כוליה בדרום. [ע"כ מתוס'].

ומתוך כך ששינוי במסכת מידות, שלא היו רואים את פתח ההיכל דרך שער המזרחי, למדנו שמסכת מידות נשנית כדעת רבי אליעזר בן יעקב, שהיה ההיכל גבוה אמה נוספת, ולכן לא נראה פתחו דרך שער המזרחי, כפי שנתבאר לעיל.

-

עד כאן פירוש הסוגיה כפי שפירשו רבותיו של רש"י, שרב אדא בר אהבה רצה לדחות את הראיה לכך, שמסכת מידות כדעת רבי אליעזר בן יעקב, ואמר שאפשר שהיא כדעת רבי יהודה, ונדחו דבריו. אולם לרש"י נראה לפרש את כל הסוגיה באופן אחר.

שדברי רב אדא בר אהבה נאמרו על מה שהקשו לעיל מסכת תמיד על מסכת מידות, ותירצו, שמסכת מידות היא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, ובא רב אדא בר אהבה לומר, שמסכת תמיד היא כדעת רבי יהודה.

וכל הסוגיה אינה להקשות על דבריו, אלא שהראו שרבי יהודה האומר שמזבח באמצע עזרה, חולק על מסכת מידות, בה מבואר שהיה רוב המזבח בדרום, ומכאן ראייה לדברי רב אדא בר אהבה, שמסכת תמיד החולקת על מסכת מידות, היא כדעת רבי יהודה.

דף י"ז

ישוב מסכת תמיד עם מסכת מידות

בדף ט"ז כבר נתבאר, שבמסכת תמיד שנו, שלשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד, ובמסכת מידות שנו, שלשכת הטלאים היתה במקצוע מערבית דרומית של בית המוקד. ולפיכך אמר רב הונא, שיש מחלוקת בין שתי המסכתות, ומסכת מידות היא כדעת רבי אליעזר בן יעקב, [ולפירוש אחרון של רש"י, רב אדא בר אהבה אמר שמסכת תמיד היא כדעת רבי יהודה].

אכן רב אדא בריה דרב יצחק חולק על המבואר לעיל, ולדעתו, אין מחלוקת בין שתי המסכתות הללו^א, והכל מודים שהלשכות היו כמו שמפורש במסכת מידות.

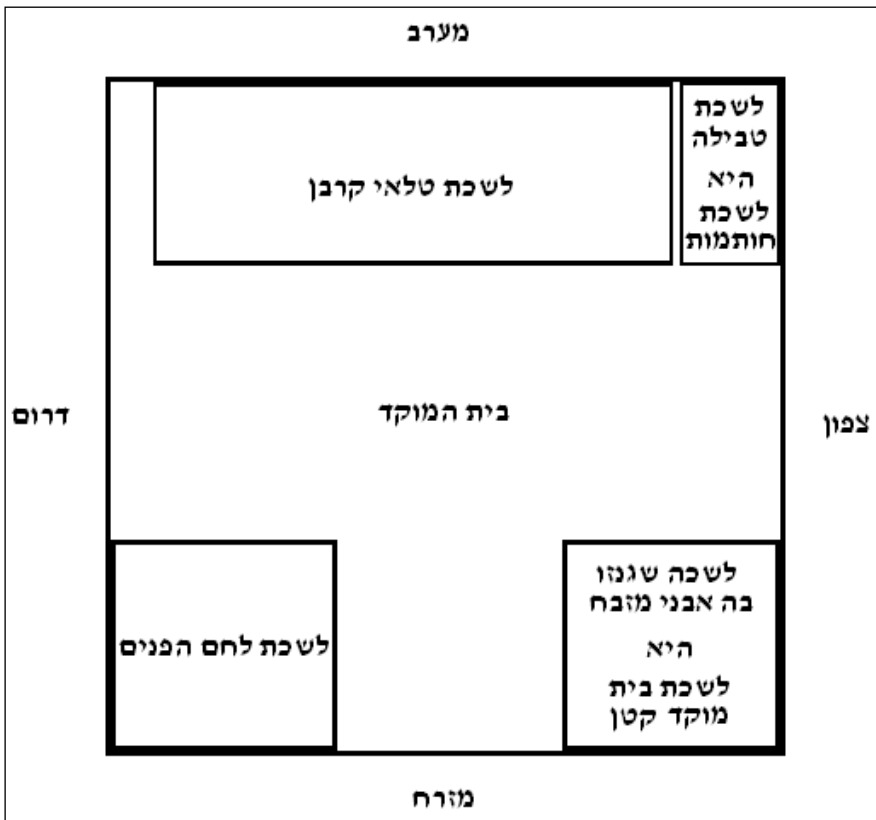
^א תימה לי, מאי דוחקיה דרב הונא בריה דרב יהושע לאוקמה סתמא דתמיד ודמדות דלא פליגי אהדדי, ולאוקמה בחד תנא, והא על כרחיך פליגי אהדדי, דסתמא דמדות קא סברא או כוליה מזבח בדרום או רוביה כדאשכחן הכא, וסתמא דתמיד מוכח בריש פרק קדשי קדשים, דההיא סברה מזבח ממוצע. ויש לומר אי פליגי במילתא דאשכחן פלוגתא

(א) במקצוע מערבית דרומית, לשכת טלאים, אבל לא היתה במקצוע ממש, אלא משוכה מעט לצפון, והיתה ארוכה ומתקרבת לצפון.

(ב) במקצוע דרומית מזרחית, לשכת לחם הפנים.

(ג) במקצוע מזרחית צפונית, לשכה שגנוזו בה בית חשמונאי אבני מזבח ששקצום מלכי יון, והיא הנקראת במסכת תמיד לשכת בית מוקד קטן.

(ד) במקצוע צפונית מערבית לשכת בית הטבילה, והיא היתה גם כן לשכת חותמות שכך נקראת במסכת תמיד.

דתנאי, בהא לא חיישינן, אבל במקום הלשכות, לא אשכחן תנאי דפליגי בהדיא. [תוס'].

והסיבה שבמסכת תמיד מבואר, שאמרו לשליח להביא את הטלאים מלשכה שהיתה במקצוע צפונית מערבית, כי מאחר שלשכה זו אינה מגיעה ממש עד לדרום, וגם מאריכה לצד צפון, זה שבא מכיון דרום, נראית אצלו הלשכה כאילו היא צפונית מערבית, ולכן אמרו לו כך, אבל באמת הלשכה הזו היא לשכה מערבית דרומית.

ובמסכת מידות מנה את הלשכות כמקיף את הלשכה דרך ימין [כלומר כשמגיע ללשכה ובא להקיפה פונה לימינו ומהלך מערב דרום מזרח צפון] ולכן מאחר שהחל בלשכת הטלאים הזכיר את לשכת לחם הפנים שניה לה. ובמסכת מידות מנה את הלשכות כמהלך דרך שמאל [כלומר כשמגיע ללשכה ובא להקיפה פונה לשמאלו, ומהלך מערב צפון מזרח דרום] ומאחר שהחל בלשכת הטלאים הזכיר את לשכת לחם הפנים רביעית לה [ואף כשעובד עבודה ממש, לעולם יש לפנות לימין^א, כשאומר בפה את סדר הלשכות, יכול לומר באופן אחר^ב].

כהן גדול מקריב חלק בראש

נתבאר שכל שבעת הימים שכהן גדול פורש מביתו ללשכת פרהדרין, מרגילים אותו בעבודה, לזרוק את הדם, ולהטיב את הנרות, ולהעלות אברים למזבח.

ושאר כל ימות השנה, אין חובה לכהן גדול לעבוד, ומכל מקום, אם רוצה, הרשות בידו לעשות כל עבודה שיבחר בה, ואין כהני המשמר יכולים לעכב על ידו, [לומר לו שלנו העבודה ביום זה]. ולפיכך, אם אמר, עולה זו אני מקריב, מנחה זו אני מקריב, מקריבם. וזהו ששנינו, שכהן גדול מקריב חלק בראש, כלומר ראש הוא להקטיר ולהקריב כל חלק שיבחר.

כהן גדול נוטל חלק בראש

^א משום דגמרינן מים שעשה שלמה. הקשה רבינו אפרים זצ"ל, אדגמרינן מהתם, נגמור ממגרש, דכתיב "ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב וכו'", דהיינו דרך שמאל, כשהופך פניו לעיר, ומקיף מבחוץ. ונראה לי לתרץ, דמים גמרינן, משום דכתיב פונים פונים [תוס'].

^ב תימה לי, לימא אידי ואידי דרך ימין, ותנא דתמיד קא חשיב מגואי, דקאי בבית המוקד גדול, ופניו כנגד הלשכות, ותנא דמדות קאי מאבראי, בעזרות, ופניו ללשכות, וקל להבין. ויש לומר דבמסכת תמיד פרק אמר להן הממונה קתני בתר שהיו מפיסין, אמר להן הממונה הביאו לי טלה מלשכת ... ולקמן בפרק שני אמר, שהיו מפיסין בלשכת הגזית, אלמא דקאי מאבראי, ולא קאי בבית המוקד, ולהכי לא אוקמא דקאי מגואי. [תוס'].

כשהכהנים חולקים את הניתן להם מהקדשים, כגון בשר חטאת ואשם, וחלקם בשלמים, ושיירי מנחות, כהן גדול נוטל חלק בראש, כלומר, נוטל ראשון מנה יפה שיבחר לו, ואין מעכבים על ידו.

חלוקת שתי הלחם

בענין חלוקת לחם הפנים נאמר, "וְהִיתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וְאֶכְלָהוּ בְּמִקְוִים קֹדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים הוּא לוֹ מֵאֲשֵׁי ה' חֶק עוֹלָם" (ויקרא כ"ד ט'), ודרש רבי מהכתוב הזה, מחצה לאהרן [כלומר לכהן גדול], ומחצה לבניו [כלומר לשאר כהנים], והוא הדין לחלוקת שתי הלחם של עצרת, [הם שנאמר בהם, "מִמּוֹשְׁבֵיכֶם תָּבִיאוּ לָחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּי ... בְּכֹרִים לֵה' ... קֹדֶשׁ יִהְיֶה לֵה' לַכֹּהֵן" (ויקרא כ"ג י"ז-כ"י)], מחצה ניתן לאהרן, ומחצה לבניו, ואם כן כהן גדול נוטל לחם אחד, ושאר הכהנים נוטלים לחם אחד.

ולדברי אביי, אף על פי שבחלוקת לחם הפנים נחלקו חכמים על רבי, ואמרו, שייטול פחות ממחצה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], בחלוקת שתי הלחם הם מודים, שכהן גדול נוטל מחצה, והסיבה לכך, כי בחלוקה זו יש רק שני לחמים, ואין דרך ארץ לתת לכהן גדול פרוסה, כלומר חלק של לחם, ולכן, מאחר שיש לתת לו לחם שלם, הוא מקבל מחצה משתי הלחם^א.

ומדברי רבא יתכן ללמוד, שגם בחלוקת שתי הלחם נחלקו חכמים על רבי, ואמרו, שייטול פחות ממחצה.

דפים י"ז-י"ח

חלוקת לחם הפנים ברוב שבתות השנה

לחם הפנים היה מתחלק בכל שבת לכהני משמר הנכנס ולכהני משמר היוצא,

^א לעולם אסיק אדעתיה דלאו אורח ארעא למיתב ליה פרוסה, ובלבד דנימטייה בציר מפלגא, אלא ... גבי שתי הלחם הוה סלקא דעתך דטפי הוי אורח ארעא למיתב ליה פרוסה, מלמיתב ליה פלגא ממש, דלאו אורח ארעא כלל ליתב ליה כמו לכל אחיו הכהנים, שיהא הוא לבדו שקול כנגד כולם, ומשני אפילו הכי הא עדיפא להשוותו כנגד כולם מלמיתב ליה פרוסה. [תוס'].

[שהמשמרות היו מתחלפות בכל שבת].

לדעת חכמים במסכת סוכה – כל שנים עשר חלות של לחם הפנים היו מתחלקים לכהני משמרות אלו, כדין חלוקת קדשים, ששה לחמים נוטל משמר היוצא, וששה לחמים נוטל משמר הנכנס.

ולדעה זו, מאחר שכל שנים עשר לחמים באים לידי חלוקה, דעת רבי, שכהן גדול נוטל ששה לחמים, ואנשי משמרות נוטלים ששה לחמים [ושני משמרות יתחלקו בהם, שלושה לכל משמר], כי לדעת רבי, יש ללמוד מהכתוב "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" שכהן גדול נוטל מחצה מחלוקת לחם הפנים, כפי שנתבאר לעיל. ולדעת חכמים החולקים על רבי, כהן גדול נוטל פחות ממחצה, ואם כן לא ייטול אלא חמישה לחמים, [ושני משמרות יתחלקו בשבעת לחמים הנותרים שלושה ומחצה לכל משמר].

ולדעת רבי יהודה במסכת סוכה – שני לחמים של לחם הפנים אינם באים לכלל חלוקה, אלא ניתנים למשמר הנכנס בשכר הגפת דלתות, [שמשמר זה מגיף למוצאי שבת דלתות העזרה וחיל והיכל ולשכות שפתחו שחרית משמר שיצא לו]. ואם כן רק עשרה לחמים באים לכלל חלוקה בין משמר הנכנס למשמר היוצא, חמישה לחמים נוטל משמר היוצא, וחמישה לחמים נוטל משמר הנכנס, [בנוסף לשנים שנטל בשכר הגפת דלתות].

ולדעה זו, מאחר שרק עשרה לחמים באים לידי חלוקה, דעת רבי, שכהן גדול הנוטל מחצה, נוטל חמישה לחמים, ואנשי משמרות נוטלים חמישה לחמים [ושני משמרות יתחלקו בהם שנים ומחצה לכל משמר]. ולדעת חכמים החולקים על רבי, כהן גדול נוטל פחות ממחצה, ואם כן לא ייטול אלא ארבעה לחמים [ושני משמרות יתחלקו בששה לחמים הנותרים, שלושה לכל משמר].

והנה בברייתא שנינו, שפעמים כהן גדול נוטל חמישה לחמים, ופעמים הוא נוטל ארבעה לחמים.

וביאר אביי, שדין זה הוא כדעת חכמים, החולקים על רבי, ואומרים, שכהן גדול נוטל פחות ממחצה. וכך אמרו, אם כהני משמר חולקים את כל שנים עשר הלחמים, [כדעת החולקים על רבי יהודה], נמצא שהמחצה מהם הוא ששה, וכהן גדול נוטל חמשה. ואם כהני משמר חולקים רק עשרה לחמים [כדעת רבי יהודה], נמצא שהמחצה מהם חמשה, וכהן גדול נוטל ארבעה.

ורבא אמר, שדין זה הוא כדעת רבי, האומר, שכהן גדול נוטל מחצה, ודעתו כדעת רבי יהודה, שכהני משמר חולקים רק עשרה לחמים, ומאחר שכהן גדול נוטל מחצה, הוא נוטל חמישה לחמים. והפעמים שהוא נוטל ארבעה לחמים הם, כשכהני משמר חולקים רק בשמונה לחמים, כשהיה משמר מתעכב מחמת הרגל, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

אולם הקשו על דברי רבא, היאך אמר רבא שלדעתו פעמים כהן גדול נוטל חמישה ופעמים ארבעה, הלא מפורש בסיום הברייתא, שלדברי רבי, כהן גדול לעולם נוטל חמשה^א.

חלוקת לחם הפנים בשבת שברגל ובשבת הסמוכה לו

במסכת סוכה מבואר, שהחלוקה האמורה בלחם הפנים בין משמר הנכנס למשמר היוצא, נוהגת ברוב שבתות השנה, אולם **בשבת שבתוך הרגל, וכן בשבת הסמוכה לרגל בין מלפניו בין מלאחריו**, מאחר שברגל משמשים כהני כל המשמרות, ועליהם לבוא לרגל, וכמו כן כששבת סמוכה לו על כרחך באים גם לאותה שבת, לפיכך בשבת שברגל ובשבת הסמוכה לרגל, אין הלחם מתחלק למשמר הנכנס והיוצא, אלא **מתחלק לכל בני משמרות בשווה**.

ואם היה יום אחד הפסק בין שבת לבין הרגל, מאחר שלא היו צריכים בני משמרות להקדים לבוא לפני שבת, או לאחר ללכת אחר השבת, כשנתעכבו באותה שבת, אינם חולקים בשווה עם בני משמרות, אבל אינם נדחים מהחלוקה לגמרי, אלא **שני לחמים נוטלים כל בני המשמרות המתעכבים, ואת שאר הלחמים חולקים בני משמר הנכנס, ובני משמר היוצא**.

לדעת חכמים במסכת סוכה – לאחר הוצאת שני לחמים למשמרות המתעכבים, נותרו למשמר הנכנס והמשמר היוצא עשרה לחמים לחלוק ביניהם, היוצא נוטל חמישה,

^א ואפשר שאין כאן דחיה גמורה לדברי רבא, כי ניתן לומר שרישא וסיפא תרי תנאי אליבא דרבי, כלומר הכל מודים לסברת רבי, שכהן גדול נוטל מחצה, ומחלוקתם היא רק כשיש משמר המתעכב, האם כהן גדול נוטל מחצה מהכל, או מחצה מבני משמרות הנכנסת והיוצאה. אמנם לכאורה מחמת הסברה הזו, לא היו צריכים להניח דברי רבא בקשיא כלל, כי מצינו סברא זו במקומות רבים, תרי תנאי אליבא דחד תנא. ואפשר שהניחו דברי רבא בקשיא, כי לא מסתבר לומר שיחלקו בדבר זה, שכן מה אכפת לכהן גדול כמה משמרות נוטלות מלחם הפנים, הלא כולן נוטלות מחמת חלוקה, ואם כן אף שבאופן הזה החלוקה ליותר משתי משמרות, שני לחמים לכל המתעכבים וארבעה לנכנס וארבעה ליוצא מכל מקום עדיין חלוקה היא בכל העשר, ויש לכהן גדול ליטול חמישה. ויל"ע בדבר.

והנכנס נוטל חמישה.

ולדעת רבי יהודה – לאחר הוצאת שני לחמים למשמרות המתעכבים, ולאחר הוצאת שני לחמים למשמר הנכנס בשכר הגפת דלתות, נותרו למשמר הנכנס והמשמר היוצא שמונה לחמים לחלוק ביניהם, היוצא נוטל ארבעה, והנכנס נוטל ארבעה, ויחד עם שנים שנטל בשכר הגפת דלתות, יש לו ששה.

ולדברי רבא, הברייתא בה מבואר, שפעמים כהן גדול נוטל ארבעה, היא כדעת רבי, שכהן גדול נוטל מחצה, וכדעת רבי יהודה, שמשמר הנכנס נוטל שני לחמים בשכר הגפת דלתות, ומדברת בשבת שיש בה משמר המתעכב, שהוא נוטל שני לחמים, ונשארו שמונה לחמים לחלוקת משמר הנכנס והיוצא, וכהן גדול נוטל ארבעה, שהוא מחצה מהם^א. [וכבר נתבאר שהקשו על דברי רבא].

דף י"ח

לימוד עבודת היום

נתבאר שכל שבעת הימים היו מרגילים אותו בעבודה. וכמו כן, כל שבעת הימים היו לומדים איתו סדר עבודת היום, שהיו מוסרים לו זקנים מזקני ביי"ד, והיו קוראים לפניו פרשת אחרי מות.

והיו אומרים לו, אישי [=אדוני] כהן גדול, קרא^ב אתה בפיד, שמא שכחת, או שמא לא למדת. [ולהלן יתבאר בעזה"י, שחשש זה שלא למד היה רק בבית שני].

הכהן הראוי לכהונה גדולה

נאמר "וְהִכְהֵן הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו אֲשֶׁר יוּצָק עַל רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלֵּא אֶת יָדוֹ לִלְבֹּשׁ אֶת הַבְּגָדִים אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יָפֹרַע וּבְגָדָיו לֹא יָפָרֵס" (ויקרא כ"א י'), ולדעת תנא קמא, מכאן יש ללמוד, שהכהן המתמנה לכהונה גדולה, יהא זה שהוא גדול מאחיו בכל דבר, בכח, בנוי, בחכמה, ובעושר.

^א וכבר נתבאר שיש לשאול, מדוע נוטל מחצה רק משמר הנכנס ומשמר היוצא, ואינו נוטל מחצה ממשמרות המתעכבים.

^ב יל"ע אם זה הוא פירוש מה שנאמר קודם לכן, שהיו קוראים לפניו, כלומר היו מקריאים אותו, שהיו אומרים לו קרא. או שתחילה היו הם קוראים, ולאחר מכן היו אומרים לו שיקרא גם הוא. או שהיו הם והוא קוראים יחד.

ואחרים אומרים, שאמנם ניתן למנות גם מי שמתחילה לא היה גדול מאחיו בכל אלו, ובלבד שלאחר מינויו, יגדלוהו אחיו בדברים הללו, עד שיהא גדול מהם בכולם. [ואם כן יכולים למנות מי שהוא חכם, אף שאינו עשיר, על ידי שהם יעשירוהו, ויהיה גם עשיר].

ובבית ראשון שהיו עושים על פי התורה, לא היו ממנים כהנים גדולים אלא באופן הנ"ל, והיו כל הכהנים הגדולים חכמים גדולים.

ומאחר שהיו חכמים גדולים, כשהיו לומדים עימהם סדר עבודת יום הכפורים, בשבעת ימי הפרישה שקודם יום הכפורים, **לא היו צריכים לומר להם לקרוא בפייה מחשש שלא למדו, כי ודאי למדו, ורק מחשש שכחה היו צריכים לחזור.**

אבל במקדש שני, לא היה הדבר כן, והיו מתמנים כהנים שאינם הגונים, על ידי ממון שנותנים למלך, [כדרך שנתמנה יהושע בן גמלא כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ומאחר שהיו מתמנים כהנים שאינם מהוגנים, היה בנמצא, שיהיה כהן גדול שלא למד מימיו סדר עבודת יום הכפורים, **ולכן כשהיו לומדים עימהם סדר עבודת יום הכפורים, היו צריכים לומר להם לקרוא בפייה, גם מחשש שלא למדו, ומה ששינו, שאומרים לו, קרא אתה בפיך, שמא שכחת או שמא לא למדת, כך היה בבית שני.**

מינויו של יהושע בן גמלא לכהן גדול

אמר רב אסי, תרקבא [=תרי וקב, כלומר שלושה קבין שהם חצי סאה] של דברי זהב, הכניסה מרתא בת בייתוס לינאי המלך^א, כדי שימנה את יהושע בן גמלא לכהן גדול.

ומרתא זו, אלמנה עשירה היתה, וקידש אותה יהושע בן גמלא קודם שנעשה כהן גדול, ולכן היתה מותרת לו, אף על פי שהיתה אלמנה.

הכרת הבהמות של עבודת יום הכפורים

ערב יום הכפורים היו מעמידים כהן גדול בשער מזרח^ב, ומעבירים לפניו בהמות

^א אין זה ינאי המלך שהרג חכמי ישראל, דההוא דהתם כהן גדול הוה, דקאמר הקס להם בציץ שבין עיניך, ולא היה ממנה אחר במקומו. [תוס'].
^ב לא נתבאר אם הכוונה לשער מזרח של הר הבית, או שער מזרח של עזרת נשים, או שער מזרח של הר הבית. אולם

שעליו להקריב למחר, כדי שיהיה מתבונן בהן, ונותן אל לבו סדר עבודתו בכל אחת מהן.

לדעת התנא של משנתנו, היו מעבירים לפניו **פריס** [משום פר פנימי של כהן גדול, הבא לכפר עליו ועל אחיו הכהנים, ומשום פר של מוספים], **ואילים**, [משום אילים של מוספים], **וכבשים**, [משום כבשים של מוספים].

ולדעת התנא של הברייתא, היו מעבירים לפניו **גם שעירים**, [משום שעיר פנימי, הבא לכפר על ישראל, ומשום שעיר של מוספים]. אבל לדעת משנתנו, שעירים לא היו מעבירים לפניו, כדי לא להזכירו את השעיר הבא לכפר על חטאי ישראל, שלא תחלש דעתו מחמת דאגה, שמא לא יעלה בידו לכפר על ישראל על ידי השעיר, כי יהיו בהם חוטאים המעכבים את הכפרה,

אבל פר היו מעבירים לפניו, ולא היו חוששים שידאג שמא לא יתכפרו הוא והכהנים על ידי הפר, כי מאחר שמכיר הוא את הכהנים, אם יש בהם מי שחטא, ישיבנו בתשובה, אבל אינו מכיר את כל ישראל להשיבם בתשובה.

אי בר אחתיך דיילא הוי חזי בשוקא קמיה לא תחליף

אמר רבינא, שבעין הסברא הנ"ל, שמאחר שכהן גדול מכיר את אחיו, כשיש בהם מי שחטא, יתבענו לשוב בתשובה. כך רגילים בני האדם לומר, אי בר אחתיך דיילא הוי [=אם בן אחותך נעשה שוטר המלך], חזי בשוקא [=כשתראה אותו בשוק], קמיה לא תחליף [=לפניו לא תחלוף], שמתוך שהיה מכירך מתחילה, בקי הוא בעושרך ובמעשיך, למצוא עלילה לגבות ממך ממון.

אכילה ושתייה בימי פרישה וערב יום הכפורים

כל שבעת הימים שכהן גדול פורש ללשכת פרהדרין, לא היו מונעים ממנו מאכל ומשתה, והיה אוכל כפי חפצו.

מאחר שבשבעה ימים אלו הפרישו אותו ללשכת פרהדרין שהיתה בנויה בקודש, כפי שנתבאר בתחילת הפרק, מסתבר שהכוונה לשער מזרחי של עזרה, שלא היה לו לצאת מהעזרה כל שבעת הימים. שו"ר במלאכת שלמה שהביא מה שנסתפקו בירושלמי, אם העמידו אותו לפניו מהשער בתוך העזרה, או חוץ לשער, ואם כן מבואר שהכוונה לשער העזרה.

ערב יום הכפורים עם חשיכה, לא היו מניחים אותו לאכול הרבה, מפני שהמאכל מביא את השינה.

לדברי רבי יהודה בן נקוסא, ערב יום הכפורים שחרית, מאכילים אותו **סלתות** וביצים, כדי למסמס אכילה במעיו, וישלשל היום, ולא יצטרך מחר לנקביו.

ובני מחלוקתו אמרו שלא לעשות כן, כי על ידי אכילת הדברים הללו הוא בא לידי חימום של קרי, ונטמא, [שהסלתות והביצים מרבים את הזרע].

לדברי סומכוס משום רבי מאיר, אין מאכילים אותו^א שלושה דברים, שסימנם אב"י: (א) **אתרוג**. (ב) **ביצים**. (ג) **יין ישן**.

ויש אומרים שאין מאכילים אותו ארבעה דברים, שסימנם אבב"י: (א) **אתרוג**. (ב) **ביצים**. (ג) **בשר שמן**. (ד) **יין ישן**.

ויש אומרים, שגם **יין לבן** אין מאכילים אותו, מפני שהיין לבן מביא את האדם לידי טומאה.

ולגרסת הגר"א, אלעזר בן פנחס אומר משום רבי יהודה בן בתירא, שאין מאכילים כהן גדול את כל הדברים הבאים^ב:

ארבעה דברים שסימנם חגב"י. (א) **חלב**. (ב) **גבינה**. (ג) **ביצה**. (ד) **יין**.

ושלושה דברים שסימנם גב"ס. (א) **מי גריסין של פול**. (ב) **ובשר שמן**. (ג) **ומוריס**.

וכל הדברים המביאים לידי טומאה, שהם, (א) **השום**. (ב) **והשחלים**. (ג) **וחלגלוגות**. (ד) **והביצים**. (ה) **והגרגר** [=בן חרדל מצוי].

ולגרסת הגר"א, דעת תנא קמא, שכשאכל זב דברים אלו, תולים שמחמתם ראה, ואינו טמא. ורבי עקיבא אומר, שלענין הזב, אף אם אכל שאר מאכלים, תולים שמחמתם ראה, ואינו טמא זיבה.

מדיני טומאת זיבה

יש חילוק בין טומאת קרי, לבין טומאת זיבה, [שאין קרי זזב באים ממקום אחד, ואין

^א יל"ע אם הדברים הנזכרים מכאן ואילך לא היו מאכילים אותו כל שבעה ימים, או רק בערב יום הכפורים. ומסתבר כלשון שני.

^ב אכן מתוך פירוש רש"י משמע, שכל הדברים הללו לא נאסרו לכהן גדול, ונאמרו רק לעניין זב, שלא יאכילוהו בימי בדיקתו. [ו] ותימה אמאי לא חשיב בכהן גדול. יש לומר דלא החמירו בו כל כך. [תו"י].

מראיהם שוה, שהזוב דומה למי בצק של שעורים, ואינו קשור, אלא כלובן ביצה המוזרת, ושכבת זרע קשור, כלובן ביצה שאינה מוזרת].

הרואה קרי טמא אף אם ראה באונס, אבל הרואה זוב, אינו טמא טומאת שבעה, [על ידי ראייה שניה, וכן אינו מתחייב קרבן על ידי ראייה שלישית], **אלא אם כן היתה הראיה מחמת עצמו, ולא מחמת אונס שבא הזוב על ידי דבר אחר**, שנאמר, "וְזֹאת תִּהְיֶה טֻמְאַתוֹ בְּזוּבוֹ כִּי בִּשְׁרוֹ אֶת זוּבוֹ אוֹ הֶחָתִים בִּשְׁרוֹ מִזּוּבוֹ טֻמְאַתוֹ הוּא" (ויקרא ט"ז ג') לומר לך דווקא כשהיתה הטומאה מחמת "בִּשְׁרוֹ", ולא מחמת אונסו, [אבל ראייה ראשונה טמא אף באונס כמו בעל קרי].

ואמרו חכמים, שאם אכל הזב מאכל הרבה, מכל מין שהוא, תולים את ראייתו באכילה המרובה, ואין זו ראייה מחמת עצמו, **ולכן אינו טמא מחמתה** [טומאת שבעה וקרבן].

והוסיף אלעזר בן פנחס לומר משום רבי יהודה בן בתירא, שכל ימי בדיקתו^א של הזב, אין מאכלים אותו את ארבעת הדברים שסימנם **חגב"י**. (א) חלב. (ב) גבינה. (ג) ביצה. (ד) יין. וכמו כן אין מאכלים אותו את שלושת הדברים שסימנם **גב"ס**. (א) מי גריסין של פול. (ב) ובשר שמן. (ג) ומורייס. וכמו כן אין מאכלים אותו את כל הדברים הבאים **המביאים לידי טומאה**, שהם, (א) השום. (ב) והשחלים. (ג) וחללוגות. (ד) והביצים. (ה) והגרגר [בן חרדל מצוי].

אורות

נתבאר, שהגרגר הוא מהדברים המרבים את הזרע, ומביאים לידי ראייה, ושנינו משמו של רבי מאיר, שהגרגר הוא אורות הנזכרות בכתוב, "וַיֵּצֵא אֶחָד אֶל הַשָּׂדֶה לְלַקֵּט אֹרֶת וַיִּמָּצֵא גֶפֶן שָׂדֶה וַיִּלְקֹט מִמֶּנּוּ פֶּקַעַת שָׂדֶה כִּמְלֵא בִגְדוֹ וַיָּבֵא וַיַּפְלֹחַ אֶל סִיר הַנָּזִיד כִּי לֹא יָדָעוּ. וַיִּצְקוּ לְאֵנָשִׁים לְאָכֹל וַיְהִי כָאֵלֶם מִהַנָּזִיד וַהֲמָה צָעְקוּ וַיֹּאמְרוּ מָנָת בְּסִיר אִישׁ הָאֵלֶקִים וְלֹא יָכֹל לְאָכֹל" (מלכים ב' ד' ל"ט-מ'),

ואמר רבי יוחנן, למה נקרא שמן אורות, שמאירות את העינים.

ואמר רב הונא, המוצא גרגיר, אם יכול לאכלו, אוכלו, ואם לאו, [מוללו ו]מעבירו על גבי עיניו.

^א כן פירש רש"י. ואפשר שהכוונה לשבעה נקיים כשנטמא טומאת שבעה וכן משמע מדברי תו"י. [] ואם תאמר, אמאי אין מאכלים דברים אלו לזב, הרי אינו מטמא באונס. ויש לומר, דמכל מקום לסתור מנין שבעה נקיים הוא סותר אף באונס. [כן נראה כוונת תו"י].

וביאר רב פפא, שדברים אלו אמורים בגרגיר הגדל על המצר [=גרגירא מצרנאה], שאין סביבותיו זרע אחר שיכחיש כוחו.

דברים שיזהר בהם אכסנאי

לדברי רב גידל אמר רב, שני דברים אלו, יזהר בהם אכסנאי [=המתארח אצל אחרים].

א. לא יאכל ביצים.

והסיבה לכך, כי הם מביאים לידי קרי, ומתנגה על בני הבית.

ב. לא יישן בטליתו של בעל הבית.

והסיבה לכך, שמא יראה קרי בלילה, וכשיתכסה בעל הבית בטליתו ביום, ימצאנו.

לשאת שתי נשים בשתי מדינות

רבי אליעזר בן יעקב אומר, **לא ישא אדם אשה במדינה זו, וילך [משם בלעדיה], וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זרעה של זו עם זרעה של זו**, ובן שיוליד במדינה זו, ישא בת שיוליד במדינה אחרת, **ונמצא אח נושא אחותו**, וממלא כל העולם כולו ממזרות, ועל זה נאמר "וּמְלֶאכָה הָאָרֶץ זָמָה" (ויקרא י"ט כ"ט).

דם חימוד

לדברי רבא, **כל אשה שבקשו ממנה להינשא, ונתפייסה, יש לחוש שמחמת החימוד ראתה דם^א, ולכן היא טמאה מספק, וצריכה למנות שבעה ימים נקיים** מאותו יום שנתרצית בו, ורק אחר כך תוכל לטבול ולהיטהר^ב.

אשה ליום אחד

כשרב היה מזדמן למקום הנקרא דרשיש, [שהיה רגיל ללכת לשם], היה מכריז, מאן

^א מסקינן בפרק תינוקת, דמילתא דרבא אפילו בקטנה שלא הגיע זמנה לראות, דילמא מחמדא וראתה. [ע"פ תוס'].
^ב ונראה, דהיכא דתבעוה לינשא, וישבה שבעה נקיים, וכל אותם שבעה בדקה שחרית וערבית, וטבלה, ולא נבעלה, אז צריכה לבדוק בכל יום ויום, דלעולם משתבעוה לינשא איכא לספוקי דילמא חזיא מחמת חימוד עד שתיבעל, הלכך בעינן שבעה נקיים סמוך לבעילת מצוה. [תוס'].
 © כל הזכויות של ה"בקיזור" שמורות יא"ה

הוא ליומא, כלומר מחפש אני אשה שתינשא לי לזמן מועט שאתעכב כאן, ולאחר מכן תצא.

וכך היה רב נחמן מכריז כשהיה מזדמן למקום הנקרא שכנציב, מאן הוא ליומא.

לפי התירוץ הראשון בגמרא, החכמים הללו, כשהיו נושאים נשים ליום, היו נזקקים להן, והיו הנשים יכולות ללדת ילדים מאותן ביאות, ואף ששנינו, שלא ישא אדם אשה במדינה זו, וילך וישא אשה במדינה אחרת, שמא יזדווגו זרעה של זו עם זרעה של זו, ולא ידעו שבני אב אחד הם, כל זה ברוב בני אדם, אבל חכמים אלו, מפורסמים היו, וכל מקום שיהיו להם ילדים, יהיו נקראים על שם אביהם, ולכן אין לחוש שיזדווגו זרעם, ולא ידעו שהם אחים.

ומאחר שהיו נושאים את הנשים להיות מותרים לבוא עליהן, לא היה די בכך שיכריזו אותם חכמים מאן הוא ליומא, בהגיעם לאותו מקום, כי נתבאר, שמי שתבעה להינשא, ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים, ואם כן, אם רק באותו יום הכריזו ונתרצו להם הנשים, לא יהיו מותרות להם עד היום השמיני, ולפיכך היו שולחים שליח, להכריז זאת באותו מקום זמן, מספיק קודם הגיעם לאותו מקום, באופן שהמתרצית לשליח, תספיק לשבת שבעה נקיים, קודם הגעת החכם לאותו מקום.

ולפי התירוץ השני בגמרא, החכמים הללו, כשהיו נושאים נשים ליום, לא היו נזקקים לנשותיהם, אלא היו מייחדים להם נשים בלבד, והיה להם הדבר לתועלת, שלא תתגבר תאוותם, כי הנשוי אשה אין מתאוה כמי שאין לו אשה, לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו, למי שאין לו פת בסלו.

ולפי התירוץ הזה לא קשה כלל ממה ששנינו שלא ישא אדם נשים בשתי מדינות שכן אין האיסור אלא כשהיה לו זרע משתי הנשים אבל כשאין לו זרע משתיהן אין כאן בית מיחוש.

וכמו כן לא קשה ממה שנתבאר שהמתרצה לנישואין צריכה לישב שבעה נקיים שהרי לא היו באים על הנשים הללו.

והקשה ר"י, מאחר שאסורים לבא עליה, מאי פת בסלו איכא. מיהו הא יש לומר, כיון שמותר לאחר שבעה, פת בסלו קרינא ביה. [תוס'].

ועוד הקשו, היאך מותרים להתייחד עם הנשים, והלא אמרו בפרק ראשון בכתובות, מי שפירסה אשתו נדה ולא בעל, הוא ישן בין האנשים, ואשתו ישנה בין הנשים ... ונראה לי ...

דלא קשה, שמה שאסרו שם להתייחד, היינו דוקא לבחור שלא נשא מעולם, שיצרו תוקפו יותר ... ואפילו אם תאמר שגם אלמן אסור, אין זאת אלא כשאין לו אשה אחרת כלל, אבל אלו מאחר שהיה להם נשים בביתם, אין יצרם חזק כל כך ומותרים^א. [תוס'].

ור"י פירש את התירוץ השני באופן אחר, והוא, שכשאמרו החכמים הללו, מאן הויא ליומא, אמרו בהכרזתם שרוצים אשה לייחוד בלבד בלא לבעול, וכיון שהיו אומרים להם כך, שתהא מיוחדת בלא להיבעל, לא היו רואות דם חימוד. והיה היחוד מועיל להם להניח את יצרם, כי מאחר שביחוד זה אין דם חימוד, היו מותרים לבוא עליהם. וכוונתם היתה, שאם יארע כן, שיתגבר עליהם יצרם, ויבואו עליהן, אז יהיו נישואין גמורים, ויקחו אותן עימם לעירם, [ולא יהיו נושאים שתי נשים בשתי מדינות], אבל אם לא יתגבר יצרם, יהיו נישואין ליחוד בלבד, וכשילכו משם, יתנו לנשים גט.

דף י"ט

במשנה בה נסדרו לשכות שבעזרה

מבואר שהיתה לכהן גדול לשכה בצפון העזרה

שנינו במסכת מידות, **שבעזרה היו שש לשכות**, שלוש בצפון, ושלוש בדרום.

ואלו הן **שלוש לשכות שבדרום**.

א. לשכת המלח – שם היו נותנים מלח לצורך הקרבנות.

ב. לשכת הפרוה – שם היו מולחים עורות קדשים. ועל גג לשכת הפרוה, היה בית טבילה לכהן גדול ביום הכפורים [שהיו מי מעיין באים לשם על ידי אמה].

^א והשתא אף על פי שחילקתי בין בחור לנשוי גבי פירסה נדה, אין לי ללמוד מכאן דמי שמת לו מת ברגל, דאשתו ישינה עמו בחדר, ולא אמרינן הוא ישן בין האנשים ... ונימא דהא דאסרינן התם באבילות שבתוך ימי החופה לישן עמו בחדר, היינו בבחור. ודאי אין לחלק כך, דהא אסרינן התם אפילו בשכבר בעל, וכיון דכבר בעל פעם אחת, מה לי נשוי מה לי בחור. אבל בפירסה נדה, מוקי לה דווקא בשלא בעל, כי שמעתי בשם מורי ה"ר יחיאל מפרי"ש זצ"ל, כיון דדברים של צינעא נוהג ברגל, ואסור בתשמיש המטה כל ימי הרגל, הוא ישן בין האנשים ... משום דאבילות אקילו ביה רבנן ... ואתי לזלזולי ביה, אמטו להכי ישן בין האנשים ... [אבל ביסודו של רבינו אברהם ב"ר דוד זצ"ל מצאתי, בספר בעלי הנפש (שער הפרישה) שכתב להיתר, וזה לשונו, ולי נראה, אי מתרמי לאיניש אבילות ברגל, שאין צריך לישן בין האנשים, אף על גב דקילא ליה, דלא חל עליה אבילות, משום דשבעת ימי המשתה אית בהו משום אפוש שמחה לשושביניו ולכל בני החופה, אבל שמחת הרגל דלית בהו כי האי גוונא לא, דהא גבי שבת לא אשכחן מאן דאמר דהוא ישן בין האנשים אף על גב דלא נהגא ביה אבילות עד כאן לשונו. [תוס'].

ג. לשכת המדיחים – שם היו מדיחים קרבי קדשים^א. ומלשכה זו היתה עולה מסיבה, כלומר מעלות של אבן הסובבות בעיגול כלפי מעלה זה אחר זה, ובה היו עולים לגג בית הפרווה.

ולא נתבאר אם היו לשכות אלו סמוכות זו לזו, או מופלגות, ואם היו לצד מערב או לצד מזרח, וכמו כן לא נתבאר באיזה סדר היו. ומפרשי המשנה כתבו שהיו שלוש הלשכות הללו לצד מזרח, סמוכות זו לזו^ב, וסדרם ממזרח למערב.

ואלו הן שלוש לשכות שבצפון.

א. לשכת העץ – רבי אליעזר בן יעקב שכח מה היתה משמשת. ואבא שאול אמר שהיא היתה לשכת כהן גדול.

ב. לשכת הגולה – שם היה בור שכרו עולי הגולה והגלגל נתון עליו ומשם מספקים מים לכל העזרה.

ג. לשכת הגזית – שם היה סנהדרין של ישראל יושבת, ודנה את הכהנים. ומי שנמצא בו פסול, היה לובש שחורים, ומתעטף שחורים, ויצא והלך לו. ושלא נמצא בו פסול, היה לובש לבנים, ומתעטף לבנים, ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים.

ולשכת העץ המשמשת כהן גדול, היתה אחורי שתי הלשכות האחרות, וגג שלושתן שווה.

בלשכות אלו נתבאר, שהיו סמוכות זו לזו, והאחת כנגד השתים, אולם לא נתבאר, אם היו לצד מערב או לצד מזרח וכמו כן לא נתבאר באיזה סדר היו. אמנם לפי מה שכתבו מפרשי המשנה בלשכות הדרום שהיו לצד מזרח וסדרם ממזרח למערב צריך לומר שלשכת כהן גדול היתה במזרח ומערבה לבה שתי הלשכות האחרות [כמו בצירוף]. ומפרשי המשנה לא כתבו כן. ויל"ע בדבר.

^א הא דאמרין ... דשולחנות היו בעזרה להדיח עליהן הקדשים, וכדכתיב בהדיא ביחזקאל. יש לומר דבשר קדשים מדיחין על השולחנות, אבל קרבי קדשים שיש בהן פרש ומאיסי, מדיחין אותם בלשכת המדיחין. [תוס'].
^ב ואפשר שלמדו זאת ממה שיתבאר בעזרה"י להלן, שלשכות שבצפון היו סמוכות זו לזו, וכמו כן היו הדרומיות היו סמוכות זו לזו.

נתבאר, שלשכת העץ שהיתה בצפון העזרה היתה לשכת כהן גדול, ומכאן, שהיתה לכהן גדול לשכה בצפון העזרה.

מהמשנה בה נסדרו שערי העזרה ומהברייתא

מבואר שהיתה לכהן גדול לשכה בדרום העזרה

שנינו במסכת מידות, **שבעזרה היו שבעה שערים**, שלושה בצפון, ושלושה בדרום,

ואחד במערב.

ואלו **שלושת השערים שהיו בדרום**.

א. **שער הדלק**.

ב. **שער הקרבן^א**.

ג. **שער המים** – שבו מכניסים צלוחית של מים לצורך ניסוך המים בחג.

והשער שהיה במזרח.

הוא **שער נקנור**, ושתי לשכות היו שם, אחת בימינו ואחת בשמאלו, אחת לשכת פנחס המלביש, ואחת לשכת עושי חביתין.

ואלו **שלושת השערים שהיו בצפון**.

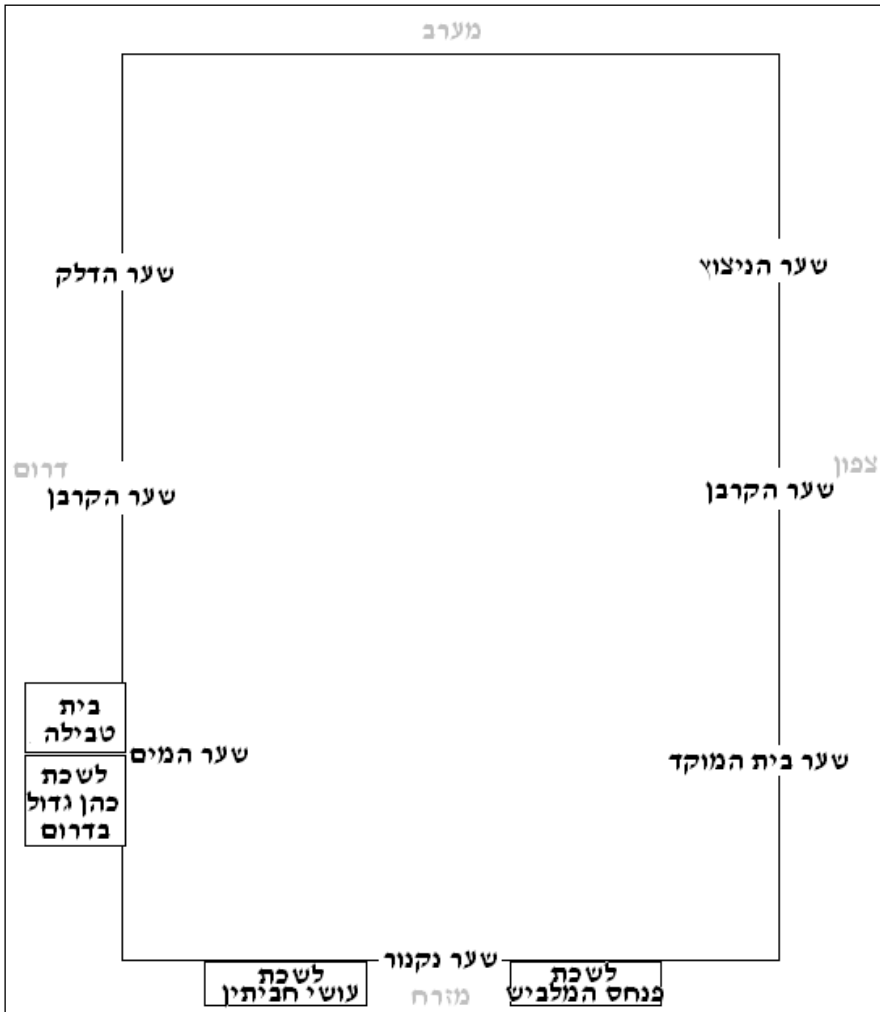
א. **שער הניצוץ** – ושער זה היה כמין אכסדרה, ועליה בנויה על גביו, ושם כהנים שומרים מלמעלה, ולויים שומרים מלמטה.

ב. **שער הקרבן**.

ג. **שער בית המוקד**.

ושנינו בברייתא, שחמש טבילות ועשרה קידושים [של ידיו ורגליו מן הכיור] **שהיה כהן גדול טובל ומקדש ביום הכפורים, כולם היה עושה בקודש, על גג בית הפרווה, שהיה בנוי בתוך העזרה. חוץ מטבילה ראשונה, שלא היתה מחמת היום, אלא כדי להיכנס לעזרה, כדין כל הנכנס לעזרה כל ימות השנה, שהוא טעון טבילה, ומאחר שטבילה זו לא היתה מחמת היום, לא היתה בקודש, אלא בחול, על גבי שער המים שבצד לשכתו.**

^א שער הדלק ושער הקרבן, לא ידעתי למה נקרא שמם כך. [רש"י]. והמפרש במסכת תמיד כתב, דשער הדלקה נקרא כן, משום שבו היו מכניסים עצים למזבח להדלקה, ובתוי"ט כתב שבו היו מביאים אש של הדיוט למזבח. ושער הקרבן, במשנה שם הגרסא שער הבכורות, ונקרא כן, משום שדרכו הכניסו את הבכורות למזבח. [ע"י מלא הרועים].

נתבאר שהיתה לכהן גדול לשכה בצד שער המים וכמו כן נתבאר ששער המים היה בדרום העזרה, ומכאן, שהיתה לכהן גדול לשכה בדרום העזרה.

שתי לשכות של כהן גדול

נתבאר שהיו לכהן גדול שתי לשכות אחת בצפון העזרה ואחת בדרומה.

ואמר רב פפא, ששתי לשכות אלו של כהן גדול. אחת מהן היא לשכת פרהדרין, שבה היה כהן גדול ישן כל שבעת ימי פרישתו. ולשכה שניה היא לשכת בית אבטינס,

והיתה נקראת כן, כי בה היה לומד מזקני כהונה כיצד יעשה את חפינת הקטורת, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ואמר רב פפא, שאינו יודע אם לשכת פרהדרין היתה בצפון, ולשכת בית אבטינס בדרום. או שלשכת בית אבטינס היתה בצפון, ולשכת פרהדרין בדרום.

ורצו לומר, שמסתבר שלשכת פרהדרין היתה בדרום, ולשכת בית אבטינס בצפון.

שכן בכל שבעת הימים היה עליו לטבול בערב ובבוקר בבית טבילה של חול, שהיה על שער המים, שבדרום. בבוקר היה עליו לטבול, משום שהיה מסיך רגליו בכל בוקר כדרך המשכימים, וכל המיסך רגליו טעון טבילה קודם שיכנס לעזרה. ובערב היה טעון טבילה בכל יום, משום שהיו מזים עליו מי חטאת כפי שנתבאר בתחילת הפרק, וכל המזים עליו מי חטאת טעון טבילה, ואם כן מאחר שבערב ובבוקר היה עליו לטבול בבית הטבילה שעל שער המים בצד דרום, מסתבר ששם היה ישן, וכך כשקם היה טובל סמוך למקומו, ולאחר שטהר הולך ללשכה שבצפון, ולומד מעשה הקטורת, ועובד כל היום בעזרה, ולערב מזים עליו, וטובל בדרום, ושם לן.

אבל אם לשכת פרהדרין היתה בצפון, מיד כשקם ומיסך רגליו, היה עליו ללכת לטבול בדרום, רחוק ממקומו, וכמו כן בערב, היה עליו לטבול בדרום רחוק ממקום שהולך ללון בו, ומסתבר שלא היו עושים כן, שלא להרבות טרחה לכהן גדול.

אולם דחו זאת ואמרו שיתכן שאמנם עשו כן באופן שיהא לו טורח גדול ללכת מצפון לדרום ומדרום לצפון בטבילת הבוקר והערב ושתי סיבות יש להרבות עליו את הטורח.

סיבה אחת היא, שצדוקי שאינו ירא שמים, לא יתרצה לקבל עליו טרחה גדולה, וימנע מלהתמנות לכהונה גדולה, וכך טוב לנו, משום שהם היו עושים העבודה בשינוי^א.

וסיבה שניה היא שאפילו כהן כשר טוב לנו להטריחו כדי שלא תזוח דעתו עליו להתגאות בכתר כהונה. וראיה לכך שאין אנו חוששים מטרחתו, שאם לא כן, מדוע עשו לו שתי לשכות רחוקות זו מזו, היו עושים לו שתי לשכות סמוכות, או לשכה אחת

^א כן פירש רש"י, ומשמע מפירושו, שאם לא היה משנה, לא היה אכפת לנו אם היה מתמנה לכהונה גדולה, אף על פי שהוא צדוקי. ויל"ע בדבר, שכן אם צדוקי דינו כמי שאינו מאמין בתורה, יש לפסול עבודתו, אף אם יעשה אותה בלא שינוי.

בלבד^א.

סדר מסירת כהן גדול ללימוד מעשה הקטורת

נתבאר בדף י"ח, שכל שבעת ימי פרישתו של כהן גדול, היו זקנים קוראים לפניו בסדר היום, ללמוד עמו הלכות עבודתו.

ומבואר במשנתנו, שלאחר שהיו זקני בי"ד לומדים עמו הלכות עבודת היום, היו מוסרים אותו לזקני כהונה, כדי שילמדו אותו את עבודת חפינת הקטורת של יום הכיפורים, שנאמר בה, "וְלָקַח מִלֵּא הַמִּקְחָהּ גִּחְלִי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי ה' וּמִלֵּא חֲפָנָיו קֶטֶרֶת סִמִּים דִּקְחָה וְהִבִּיא מִבֵּית לְפָרְכָה. וְנָתַן אֶת הַקֶּטֶרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה' וְכִסָּה עֵנָן הַקֶּטֶרֶת אֶת הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת" (ויקרא ט"ז י"ב-י"ג), והיא עבודה קשה, כפי שיתבאר בעזה"י בדף מ"ז.

וזקני כהונה היו מעלים אותו לעלייה הקרויה עליית בית אבטינס, ושם היו מלמדים אותו את הדבר. [ונקראת עליה זו על שם בית אבטינס שהיו עושים את הקטורת, וכותשים ומערבים סממניה, ושם היתה הקטורת מצויה].

והיו משביעים אותו, שלא יהא צדוקי לתקן מבחוץ ולהכניס מבפנים, [שכך דרשו הצדוקים כמו שיתבאר בעזה"י להלן], וכך היו אומרים לו, "אישי [=אדוני] כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הזה, שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך".

של מי הכהנים שליחים בעבודתם

נתבאר, שכשזקני כהונה היו משביעים כהן גדול שלא ישנה בעבודתו, היו אומרים לו, "ואתה שלוחנו ושליח בית דין", ומשמע מדבריהם, שהכהן, כשהוא עובד עבודה ומקריב קרבנות, הוא עושה זאת בשליחות בי"ד.

אולם לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, סברא היא, שכשהכהן מקריב, נחשב הוא כשליח רחמנא, ולא כשליח של ישראל, שהרי אין דבר שאדם לא יכול לעשות בעצמו [מחמת שאינו ראוי], ויוכל לעשותו על ידי שליח, ואם כן, מאחר שישראל אינם ראויים

^א ולעיל בדף י"א הגיה הגר"א בברייתא, ששער המים היה לפני מלשכת פרהדרין, ומשמע שלשכת פרהדרין היתה בדרום, ולא הרבו עליו טרחה כפי סברת הגמרא מתחילה.

לעבוד, לא יתכן שיוכלו למנות שליח על כך^א.

ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע, כשאמרו הזקנים לכהן גדול, "ואתה שלוחנו ושליח בית דין", לא נתכוונו לומר שהוא שליחם בעבודה, אלא שהוא שליחם בשבועה, כלומר שמשביעים אותו, השבועה היא על דעתם ועל דעת ביי"ד, ולא יוכל להערים בשבועה, לומר לא נתכוונתי לכך אלא לכך, כי לא לפי מחשבתו השבועה, אלא לפי דעת הזקנים וביי"ד.

- **רש"י פירש**, שמדברי רב הונא בריה דרב יהושע, שכהנים שלוחי רחמנא, **נפקא מינה** לכך, **שכהן מקריב בשביל מי שמודר ממנו הנאה**, כי אינו עושה שליחותו אלא שליחות רחמנא.

- **ותוס' כתבו**, שאף אם כהנים שלוחי רחמנא, כהן **אינו מקריב** למודר ממנו הנאה, כי אף שאינו עושה שליחותו, מכל מקום מהנה אותו. **והנפקא מינה** מדברי רב הונא בריה דרב יהושע, **שאם אחד אינו רוצה שכהן זה יקריב בשבילו, אין שומעים לו**, כי הכהן אינו עושה בשליחותו, אלא בשליחות רחמנא.

עבודת הקטורת לפני ולפנים כדעת הצדוקים

הצדוקים היו אומרים, שכהן גדול **צריך לתת את הקטורת על הגחלים קודם שיכנס לבית קדשי הקדשים, באופן שבכניסתו כבר יהא עשן הקטורת מטמר**, שכן היו דורשים את הכתוב, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן אֲחִידָךְ וְאֵל זָבָא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לְפָנֶיךָ אֶל פְּנֵי הַכְּפֹתָר אֲשֶׁר עַל הָאֹרֶן וְלֹא זָמוּת כִּי בְּעֶנְךָ אֲרָאָה עַל הַכְּפֹתָר" (ויקרא ט"ז ב'), לא יבוא אלא בענן, כלומר בכניסתו יבוא עם עשן הקטורת, ואם יעשה כן, אז אראה על הכפורת.

וטעות היא בידם, והאופן הנכון הוא, שרק אחרי שנכנס לפני ולפנים, נותן הקטורת על הגחלים.

^א תימה, דבפרק אין בין המודר מיבעיא לן, הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו, או שלוחי דידן נינהו, וקאמר תא שמא טובא התם, ולבסוף לא איפשיטא, ואמאי לא פשיט לה מדרב הונא בריה דרב יהושע דהכא. יש לומר דלא בעי למיפשט מדברי אמוראים, אלא ממתניתין וברייתא ... ולי נראה דלעולם פשיטא ליה מדרב הונא בריה דרב יהושע דשלוחי דרחמנא נינהו, דאי סלקא דעתך שלוחי דידן דווקא נינהו ולא שלוחי דרחמנא כלל, מי איכא מידי כו', והתם מיבעיא ליה אי שלוחי דידן קצת, דהוו להו שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן, או שלוחי דרחמנא דווקא. והא לא מצי למיפשט מדרב הונא, דאפילו אי שלוחי דידן נמי הוו, מקריב, אף על גב דאנן לא מצינן למיעבד, כיון דאף שלוחי דרחמנא נינהו. [ותוס'].

ומאחר שהיו הצדוקים רוצים לעשות כפי דעתם, היו זקני כהונה משביעים כל כהן גדול שלא יהא צדוקי, ולא ישנה, כפי שנתבאר.

הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים

מבואר במשנתנו, שלאחר שהיו זקני כהונה משביעים כהן גדול שלא ישנה בעבודת הקטורת, לעשות כדעת הצדוקים, היו הוא והם פורשים ובוכים.

כהן גדול היה פורש ובוכה, על שחשדו אותו שהוא צדוקי.

וזקני כהונה היו פורשים ובוכים, משום שהחושד בכשרים לוקה בגופו. [שכחשד משה את ישראל שלא יאמינוהו, ואמר "... וְהָן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלִּי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'"] (שמות ד' א'), לקה על כך, שנאמר "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד תֵּבֵא נָא יָדְךָ בְּחִיקֶךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה וְהָיָה יָדוֹ מְצֻרֶעַת כְּשָׁלֵג" (שמות ד' ו'))

מעשה בכהן גדול צדוקי

מעשה בצדוקי אחד, שהתקין מבחוץ, והכניס, ביציאתו היה שמח שמחה גדולה.

פגע בו אביו, אמר לו – בני אף על פי שצדוקים אנו, מתיראים אנו מן הפרושים.

אמר לו – כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, "כִּי בָעֲנֹן אֶרְאֶה עַל הַכִּפְּתֹת" (ויקרא ט"ז ב'), אמרתי, **מתי יבוא לידי, ואקיימנו, עכשיו שבא לידי, לא אקיימנו?**

אמרו, לא היו ימים מועטים, עד שמת, והוטל באשפה, והיו תולעים יוצאים מחוטמו, [שהחוטם ראשון לאברים ליכנס לבית, לפי שהוא בולט לפניו].

ויש אומרים, ביציאתו מבית קדשי הקדשים להיכל ניגף^א, שכן שנה רבי חייה על אותו מעשה, כמין קול נשמע בעזרה, שבא מלאך וחבטו על פניו, ונכנסו אחיו הכהנים, ומצאו ככף רגל עגל בין כתפיו, [והוא כרגל של חיות הקודש בספר יחזקאל, כמו] שנאמר, "וְרַגְלֵיהֶם רָגַל יִשְׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רַגְל עֶגֶל וְנִצָּצִים עֲצֵי נְחֹשֶׁת קָלָל" (יחזקאל א' ז')

^א לדעה זו לא ארע בו כל המבואר לעיל, שביציאתו היה שמח שמחה גדולה, ופגע בו אביו וכי, כי קודם שיצא כבר ניגף.

סדר כהן גדול בליל יום הכפורים

ליל יום הכפורים, לא היה כהן גדול ישן, שמא יראה קרי, ולכן היו עוסקים בתורה כל הלילה.

אם היה חכם, הוא **זורש** בדבר הלכה כל הלילה. **ואם אינו יודע לדרוש**, אבל יודע הוא להבין ולשמוע הלכה, **תלמידי חכמים דורשים לפניו**.

ואם רגיל לקרות בתורה שבכתב^א, **קורא בעצמו, ואם לאו, קוראים לפניו**.

ובמה קוראים לפניו? **באיוב ובעזרא ובדברי הימים**, שהם דברים ממשיכים את הלב לשומעם, ואין שינה חוטפתו.

זכריה בן קבוטל אומר, פעמים הרבה קריתי לפניו בדניאל.

דיבור ורמיזה באמצע קריאת שמע

אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, הקורא את שמע, **לא ירמוז** בעיניו, ולא יקרץ בשפתיו, ולא יורה באצבעותיו^ב. וכן שנינו רבי אלעזר חסמא אומר, הקורא את שמע, ומרמוז בעיניו, ומקרץ בשפתותיו, ומראה באצבעו, **עליו הכתוב אומר, "ולא אתי קראתך יעקב כי יגעת בי ישראל"** (ישעיהו מ"ג כ"ב).

ומסקנת הגמרא, שהדברים הללו אמורים **בקריאת פרק ראשון של קריאת שמע**, **שצריך לכוון בו לבו בשעת קריאתו**, שנאמר בו, **"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך"** (דברים ו' ו'), ומאחר שהדברים הללו מבלבלים כוונתו, אסור לעשותם.

אבל בקריאת פרק שני, מותר לרמוז. ולכן כשארע, שבשעה שקרא רב פרק שני של קריאת שמע, שמע את רב חנן בר רבא מלמד לחייה בנו של רב את משנתו, ואומר בה, **"זכריה בן קבוטל אומר כו"**, עשה לו רב סימן בידו, שלא יאמר קבוטל בפ"א, אלא קבוטל בבי"ת.

ולמדנו מכאן דבר נוסף, והוא, שיש לדקדק לומר את שמות החכמים כמו שהם, ולא לאומרם משובשים.

^א ילי"ע אם עניין זה נאמר רק במי שאינו יודע להבין דברי הלכה לא לדרוש ולא לשמוע, ולכן לומד מקרא, או שדין זה אמור בכל כהן גדול, שלעולם היו עוסקים באותו לילה, גם בהלכה וגם במקרא.

^ב נקט לשונות אלו, על פי הכתוב, **"קרץ בעינו מלל ברגלו מרה באצבעותיו"** (משלי ו' י"ג). [עיי רש"י]. וצ"ע.

להשמיע קול בקריאת שמע ובתפילה

נאמר בקריאת שמע, "וְדַבַּרְתָּ בָּם" (דברים ו' ז'), ומכאן למדו חכמים, שדווקא בם, כלומר בקריאת שמע, מותר לך להשמיע מה שאתה מוציא מפיך.

אבל תפילה, יש להתפלל בלחש^א, כמו שמצינו בתפילת חנה "וְחִנָּה הָיָא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ רַק שִׁפְתֶיהָ נְעוּת וְקוֹלָהּ לֹא יִשְׁמָע" (שמואל א' א' י"ג).

דרשות נוספות מהכתוב "וְדַבַּרְתָּ בָּם"

- "בָּם", כלומר בדברי תורה יש לך רשות לדבר, ואין לך רשות לדבר דברים אחרים, כגון שיחת הילדים וקלות ראש.

- רבי אחא אומר "וְדַבַּרְתָּ בָּם" בדברי תורה, עשה אותם קבע, ואל תעשם עראי.

השח שיחת חולין

לדברי רבא – השח שיחת חולין, **עובר על מצוות עשה**, שנאמר, "וְדַבַּרְתָּ בָּם", כלומר בדברי תורה, ולא בדברים אחרים.

ולדברי רב אחא בר יעקב – השח שיחת חולין **עובר באיסור לא תעשה**, שנאמר, "כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר" (קהלת א' ח') כלומר אין לאיש רשות לדבר בהם.

דברים שהיו עושים לכהן גדול בליל יום הכפורים של יישן

נתבאר, שבלייל יום הכפורים כהן גדול לא היה ישן, שמא יראה קרי, ולכן היו עוסקים עמו בתורה כל הלילה.

ולהלן יתבאר, אלו דברים היו עושים לו לעוררו, אם היתה עייפות נופלת עליו, והוא מרגיש צורך להתנמנם.

^א כן פירש רש"י. ותוס' כתבו, נראה לי, "בם" שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד, ולא בתפלה, דאמרינן, אפילו מלך שואל בשלומו, לא ישיבנו, אפילו נחש כרוך על עקיבו, לא יפסיק. [ע"כ מהתוס'].
 © כל הזכויות של ה"בקיזור" שמורות יא"ה

א. הכאה באצבע צרדא.

רב יהודה ביאר, שהכאה באצבע צרדא, היא הכאה שמכה בחוזקה על כפו, באצבע הסמוכה לאגודל, על ידי שמחברה תחילה לאגודל בחוזקה, ושומטה ומכה על כפו, ואצבע זו קרויה אצבע צרדא, כי היא צרתה של אגודל.

וכשהיה כהן גדול מבקש להתנמנם, היו פרחי כהונה מכים לפניו באצבע צרדא, כדי שיתעורר מהשמעת הקול.

ופעם הראה רב הונא כיצד היו עושים, והשמיע קול גדול, שנשמע בכל בית המדרש.

ב. הפגת שינה על ידי עמידה אחת על הרצפה.

דבר נוסף שהיו עושים למנוע ממנו את השינה, שהיו אומרים לו אישי כהן גדול, הפג שנתך, על ידי עמידה אחת, כלומר עמידה חדשה, על הרצפה. שהיו מבקשים ממנו להראות להם עמידה דרך חידוש, כגון שיראה להם כיצד עושים קידה, ועל ידי זה יתעורר.

והקידה היא, שנועץ שני גודליו בארץ, ומתכופף, ונושק את הרצפה, ועומד.

ג. משוררים לפניו.

היו מעסיקים אותו עד שיגיע זמן השחיטה בכל הדברים הנ"ל, וגם היו משוררים לפניו **בפיהם, אבל לא בנבל ולא בכינור.**

ומה היו שרים לפניו: "שיר המעלות לשלמה אִם ה' לא יִבְנֶה בֵּית שָׁן אֶמְלֹךְ בּוֹנֵיוּ בּוֹ [בחנום יגיעים בבנין, שלא יתקיים] אִם ה' לא יִשְׁמֶר עִיר שָׁן אֶשְׁקֵד שׁוֹמְרֵי" (תהלים קכ"ז א'), כלומר, הזהר בעבודתך, שתהא לשם שמים, שאם אינה רצויה, אין טורחך עולה לכלום.

ד. יקירי ירושלים היו ערים כל הלילה.

דבר נוסף שהיו עושים, כדי שלא ירדם כהן גדול, שיקירי [=חשובי] ירושלים לא היו ישנים כל הלילה, והיו מדברים ביניהם, כדי שיהיו נשמעים קולות כמו ביום, ועל ידי זה לא תהא שינה חוטפתו.

להיות ערים כליל יום הכפורים

נתבאר, שיקירי ירושלים לא היו ישנים כל הלילה, כדי שישמע כהן גדול קול הברה, ולא תהא שינה חוטפתו.

ואמר אבא שאול, שגם **בגבולים היו עושים כן**, להיות ערים כל הלילה זכר למקדש,

אלא שהיה הדבר לקלקלה, שהיו משחקים אנשים ונשים יחד, ובאים לידי חטא ועבירה.

וביאר אביי או רב נחמן בר יצחק, שאותו קלקול ארע **בנהרדעא**.

שכך אמר אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא, אתם שואלים מדוע לא בא משיח, כי אתם סבורים שיש לו לבוא, ובאמת אין הדבר כן, ויש ביניכם חטאים, שהרי היום יום הכפורים, וביום זה נבעלו כמה בתולות בנהרדעא.

דף כ'

דברים שאמר הקב"ה על המעשה הנ"ל

כשאלהו סיפר לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא את המעשה הנ"ל, שנבעלו כמה בתולות בנהרדעא, שאל אותו רב יהודה מה אמר על כך הקב"ה.

וענה לו אליהו שהקב"ה לימד עליהם זכות, ואמר על כך, "הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב **לפתח חטאת רבץ** ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו" (בראשית ד' ז') כלומר, יצר הרע מחטיאם בעל כרחם.

השטן אינו מסטין ביום הכפורים

הוסיף רב יהודה ושאל את אליהו, מה אמר השטן על אותו מעשה, [כלומר כיצד לימד עליהם חובה].

וענה לו אליהו, שביום הכפורים אין לשטן רשות להסטין.

ואמר רמי בר חמא, שדבר זה למד משמו, **שכן השט"ן בגמטריא שלוש מאות ששים וארבע, לומר לך, שלוש מאות ששים וארבעה ימים בשנה יש לו רשות להסטין, וביום הכפורים אין לו רשות להסטין.**

[ויקרא ו' א'-ו'] ויִדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוֹ אֶת אֶהְרֹן וְאֶת בְּנָיו לֵאמֹר זֹאת תֹּרַת הָעֵלָה הוּא הָעֵלָה עַל מוֹקֶדֶה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תִּוָּקֵד בּוֹ. וְלִבְשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בֶּדֶ וּמִכְנָסִי בֶדֶ וְלִבְשׁ עַל בָּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ. וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלִבְשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מִחוּץ לַמִּחָנֶה אֶל מְקוֹם טָהוֹר. וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּוָּקֵד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבֹעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בַּבֹּקֶר וּבַבֹּקֶר וְעַד עֲלִיָּה הָעֵלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים. אֵשׁ תָּמִיד תִּוָּקֵד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה.

תרומת הדשן

בכל יום ויום, מצווה על הכהנים להסיר מעל המזבח מהדשן שעליו, והדשן הוא מה שנתעכל על המזבח מקרבנות שקרבו אתמול. ונוטל ממנו במחתה בין רב ובין מעט, ובלבד שלא יפחות ממלא הקומץ. ונותנו במזרחו של כבש, ונבלע שם במקומו. שנאמר, "וְהָרִים אֶת הַדָּשֵׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ",¹ ודבר זה היו עושים בכל יום בהשכמה, קודם לשאר עבודות היום.²

ברוב ימות השנה, היו תורמים את המזבח בקריאת הגבר, או מעט קודם לכן או מעט אחרי כן, [ונבהמשך יתבאר בעזה"י, מהי קריאת הגבר, ומכל מקום הוא זמן סמוך לבוקר].

וביום הכפורים מחמת חולשה של כהן גדול, שעליו מוטלות כל עבודות היום, יש להקדים, ולכן היו תורמים את המזבח **מחצות הלילה**.³

וברגלים, מאחר שהבאים מרובים, וקרבתוניהם מרובים, כמו ששינו, שקודם קריאת הגבר, כבר היתה עזרה מלאה מישראל המביאים קרבנותיהם, להיות מזומנים להקריבם אחר התמיד מיד, מחמת רוב הקרבנות, היה הדשן שעל המערכה מרובה, ולאחר תרומת הדשן צריך לסדרו במרכז המזבח, והדבר אורך זמן רב,⁴ ולכן צריך להקדים, ותורמים את המזבח **מאשמורה ראשונה**, כלומר מסוף שליש ראשון של לילה. [נמאחר שעשו זאת קודם חצות, היו צריכים להיזהר ביותר, שתהא התרומה רק ממה שנתעכל היטב, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

אברים הנידונים כמעוכלים

כלל בידונו, שחלקי הקרבנות העולים למזבח, יש להקטירם על מזבח, וכל זמן שלא

¹ ודשן זה, אף אחר שנעשית מצוותו, יש בו דין מעילה, שנאמר בו, "וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ", ללמד, שטעון שימה וגניזה, ואין לקחתו משם, ומכאן שאסור בהנאה. [כן מבואר במסכת זבחים].

² **משמע דאפילו תרומת הדשן שהיא עבודת הלילה, אינה כשירה אלא בו, ולהכי מקדמינן ליה, כדי שינוח בין עבודה זו לעבודת היום. וריב"א פירש, דלא גרסינן כהן גדול, אלא הכי גרסינן, משום חולשא דכהן, קודם שהכהן התורם יחא חלש, דאי כהן גדול תורם, אם כן ליחשביה להא טבילה דטביל בהדי חמש טבילות ועשרה קידושין שכהן גדול טובל בו ביום, וכן עשה הפייט, הוקמו מחצות דשן לערה, כפייס דשן הבערה, אלמא שהיו מפייסין ביום הכפורים מי תורם. ור"י אומר, דשפיר גרס כהן גדול, ולהכי מקדמי לתרום ולסדר מערכה ולסלק האברים שלא נתעכלו, כדי שימצא כהן גדול מזומן, כל מה שצריך מיד כשיעלה עמוד השחר, קודם שיהיה רעב וחלש.** [תוס'].]

³ כדתנן במסכת תמיד, מעלין האפר לתפוח, ותפוח הוא גל של אפר, כמין תפוח של ענבים הנדרך בגת, ששם כנסו אפר של כל ימות החג, והוא באמצע המזבח, ופעמים שהוא עליו כשלש מאות כור. [רש"י].

הוקטרו כראוי, אפילו עלו וירדו, יש להעלותם שנית. והנהנה מהם מעל.

אולם אחרי שכבר נתעכלו, ונעשית בהם מצוותם, מעתה אם ירדו מהמזבח, אין צריך להעלותם שנית. וכמו כן, אין בהם דין מעילה, כי מאחר שנעשית מצוותם, אין בהם צורך גבוה, ואינם נחשבים קדשי ה', ולא נאמר דין מעילה אלא בקדשי ה', שנאמר במעילה, "נֶפֶשׁ כִּי תִמְעַל מֵעַל וְחִטָּאָה בְּשִׁגְגָה מִקְדָּשֵׁי ה'" (ויקרא ה' ט"ו).

ונחלקו חכמים בדין זה, מתי האברים נחשבים מעוכלים.

א. הכל תלוי בחצות.

רב היה סבור ללמוד מהמשנה במסכת זבחים, שהדין הנ"ל תלוי בחצות הלילה.

כלומר, עד חצות לילה אין שום אבר נחשב כמעוכל, ואפילו אם נתעכל היטב, ולכן, אם ירד מהמזבח, יש להשיבו למזבח, ואם נהנה ממנו, מעל.

ואחר חצות, כל האברים שעלו למזבח נחשבים מעוכלים, אפילו אם לא נתעכלו היטב, ולכן אם ירדו מהמזבח, אין צריך להשיבם, ואם נהנה מהם, מעל.

ואמר רב שדין זה למד מסתירת הכתובים. שכן מכתוב אחד משמע, שמצוות הקטרת האברים היא כל הלילה, הוא הכתוב, "זאת תורת העלה הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר", ואם כן, אפילו כבר נתעכלו, עדיין יש להקטירם כל הלילה כאילו לא נתעכלו.

ומכתוב אחד משמע, שכל הלילה מתחילתו האברים נחשבים מעוכלים, הוא הכתוב שאחרי הכתוב הנ"ל, המדבר בתרומת הדשן "וְלִבֵּשׁ הַכֹּהֵן מִדּוּ בֶד וּמִקְנָסִי בֶד וְלִבֵּשׁ עַל בָּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדָּשָׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֶלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ" (ויקרא ו' ג'), ומשמע שכל הלילה כשר להרמת הדשן, והרמת הדשן כשרה רק באברי קרבנות מעוכלים, ואם כל הלילה האברים נחשבים מעוכלים.

וכדי ליישב סתירה זו, יש לומר, שיש לחלק את הלילה לשנים, בחציו הראשון האברים עומדים להקטרה, ואינם נחשבים מעוכלים, ובחציו השני האברים ראויים לתרומת הדשן, ונחשבים מעוכלים.

והקשו על דברי רב, ממשנתנו, בה מבואר, שברגלים היתה תרומת הדשן בשליש הלילה קודם חצות, ואם כן, גם קודם חצות יש אברים שנחשבים מעוכלים, וניתן לקיים בהם מצוות תרומת הדשן.

ב. רק אברים שמשלה בהן האש תלויים בחצות.

לדעת רבי יוחנן שלושה דינים נאמרו באברים.

(א) **אברים שנתעכלו היטב, אפילו בתחילת הלילה נחשבים מעוכלים**, ואם ירדו מהמזבח, אין צריך להחזירם, ואם נהנו מהם, אין בהם מעילה. **ועל אלו נאמר, שראויים כל הלילה לתרומת הדשן^א.**

(ב) **אברים שלא משלה בהם האש, אפילו בסוף הלילה אינם נחשבים מעוכלים**, ואם ירדו מהמזבח, צריך להחזירם, ואם נהנו מהם, יש בהם מעילה. ועל אלו נאמר, שטעונים הקטרה כל הלילה.

(ג) **ואברים שמשלה בהם האש, ועדיין לא נתעכלו לגמרי, עליהם שנינו במסכת זבחים, שיש חילוק בין קודם חצות לאחר חצות. קודם חצות אינם נחשבים כמעוכלים**, ואם ירדו מהמזבח, צריך להחזירם, ואם נהנו מהם, יש בהם מעילה. **ואחר חצות נחשבים מעוכלים**, ואם ירדו מהמזבח, אין צריך להחזירם, ואם נהנו מהם, אין בהם מעילה.

ודין זה, שיש באברים אלו חילוק בין קודם חצות לאחר חצות, אינו למד מסתירת הפסוקים הנ"ל, [שכן הפסוקים הנ"ל, אחד מהם מדבר באברים שנתעכלו לגמרי, ואחד מהם מדבר באברים שלא משלה בהם האש], אלא דין זה למד מהכתוב בעניין הקטרת האברים, "הוא העלה על מוקדה על המזבח כל הליקה עד הבקר", שיש בו כפילות, "כל הליקה" "עד הבקר", לומר לך, שמה שנאמר תחילה "כל הליקה", אין זה עד הבקר ממש, אלא עד זמן אחר קודם הבוקר, והוא חצות הלילה, ומכאן שיש אברים, שחצות הלילה הוא גמר זמן הקטרתם, ובו הם נחשבים מעוכלים, והם אברים שמשלה בהם האש.

קריאת הגבר

לעיל נתבאר, שברוב ימות השנה היו תורמים את המזבח בקריאת הגבר, וכמו כן, ברגלים, בשעת קריאת הגבר, כבר היתה העזרה מלאה מישראל, המביאים קרבנותיהם, ונחלקו חכמים מיהו הגבר הזה.

^א ובפרק שני דמגילה, דקאמר, כל הלילה כשר להקטרה, קשה, אמאי לא קאמר נמי להרמה. ויש לומר משום דבשום פעם לא היו רגילין לתרום קודם אשמורה הראשונה, לא קתני ליה. [תוס']

לדעת רב – גבר זה הוא אדם, והכוונה לאדם שהיה ממונה להעיר את הכהנים לעבודתם, ואת הלוויים לדוכנם, ואת ישראל למעמדם, והיה מכריז על כך בקול גדול. [=קריאת הגבר, קרא גברא].

וכן שנינו בברייתא, גביני כרוז [=המכריז], **מהו אומר, עמדו כהנים לעבודתכם, ולוים לדוכנכם, וישראל למעמדם, והיה קולו נשמע בשלש פרסאות**^א. מעשה באגריפס המלך, שהיה בא בדרך, ושמע קולו בשלש פרסאות, וכשבא לביתו, שיגר לו מתנות.

ולדעת רבי שילא – גבר זה הוא תרנגול, וקריאת הגבר, היא השעה שבה התרנגול קורא שחרית. [=קריאת הגבר, קרא תרנגולא].

וכן שנינו בברייתא המובאת להלן בדף כ"א בעניין היוצא לדרך קודם קריאת הגבר.

-

רב נזדמן למקומו של רבי שילא, ולא היו מכירים אותו. ולא היה לרבי שילא אמורא [=מתורגמן] שיעמוד לפניו, כדרך החכמים, שהיו דורשים בלחש בעברית, והמתורגמן שלפניהם משמיע לרבים בלשון שהם מבינים, ונעשה רב מתורגמן לרבי שילא.

ובתוך דרשתו, הזכיר רבי שילא את קריאת הגבר, ותרגם זאת רב לרבים, קרא גברא [=קרא האיש].

אמר לו רבי שילא – יאמר כבודו קרא תרנגולא [=קרא התרנגול].

אמר לו רב – **אבוב** [=חליל] **לחרי** [=לבני חורין וחשובים] **זמר** [=נחשב הוא כזמר נאה וערב] **לגרדאי** [=וכשמשימעים קולו אצל גרדיים] **לא מקבלוה מיניה** [=לא הוכשר בעיניהם] ומשל הוא, כלומר, פירוש זה שפירשתי לפני שרים חשובים פעמים רבות, ולא מיחו בידי, עכשיו פירשתי לפניך, שאינך גדול כמותם, ולא קבלתו, כשהייתי עומד לפני רבי חייא, והייתי מפרש שקריאת הגבר היא קריאת האיש, לא היה אומר לי דבר, ואתה אומר לי לומר קריאת התרנגול.

אמר לו רבי שילא – האם אתה הוא רב שאתה רגיל לקום ולתרגם לפני רבי חייא שהוא דודך לך ושב בכבודך שאיני ראוי שתהא מתורגמני.

^א תימה, דבפרק שלישי דתמיד תנן, מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז, דהיינו עשר פרסאות. ויש לומר דבעשר פרסאות לא היו מבינין אלא קול הברה בעלמא, וכן יש לפרש אהא דאמרינן ריש פרק טרף בקלפי, דצירי דלתות היכל נשמעין בשמונה תחומי שבת, והתם תנן מיריחו. [תוס'].

לא הסכים רב, ואמר – כך אומרים בני האדם, **אי תגרת ליה** [=אם נשכרת אצל אדם למלאכת יום], **פּוץ עמריה** [=כל מלאכה שיטיל עליך, ואפילו היא בזויה, כגון ניפוץ צמר, שהיא מלאכת נשים, עשה לו], אף אני, מאחר שהתחלתי בפעולותיך, אגמור. וי"א שכך אמר לו, מעלין בקדש ולא מורידין ואם כן גנאי הדרשה הוא, שארד אני, ויקום פחות ממני לגומרה.

כהן גדול משובח מגביני כרוז

נתבאר שגביני כרוז היה מגביה קולו עד שהיה נשמע בשלוש פרסאות.

ומבואר, שכהן גדול משובח ממנו, שכן ארע פעם אחת, כשהיה כהן גדול מתוודה על פרו ביום הכפורים, ואומר, "אנא השם חטאתי כו'", היה נשמע קולו עד יריחו.

ומירושלים עד יריחו עשר פרסאות, ואם כן קולו של כהן גדול נשמע למרחוק יותר משל גביני כרוז, וזאת אף על פי שבשני דברים היה לו קושי יותר מגביני כרוז.

(א) כהן גדול היה בתענית, וגביני כרוז לא היה בתענית.

(ב) גביני כרוז היה מכריז בלילה, וכהן גדול היה מתוודה ביום, וביום אין הקול נשמע כמו בלילה.

אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה

אמר רבי לוי, מפני מה אין קולו של אדם נשמע ביום כדרך שנשמע בלילה, מפני גלגל חמה, שמנסר ברקיע, כחרש [=נגר] המנסר בארזים.

ונסורת של ניסור זה, הוא האבק הנראה ביום בקרני השמש, ושמו של אותו ניסור "לא", ועליו אמר נבוכדנצר, "וְכָל דְּיָרִי" אַרְעָא [=וכל יושבי הארץ] כָּלָה חֲשִׁיבִין [=נחשבים הם כאותו ניסור חמה הנקרא "לא"] (דניאל ד' ל"ב).

שני דברים שקולם גדול ומונעים מלשמוע זה את זה

אמרו חכמים, אלמלא גלגל חמה, נשמע קול המונה של רומי, ואלמלא קול המונה של רומי, נשמע קול גלגל חמה.

^א "דארי" כתיב.

שלוש קולות הולכין מסוף העולם ועד סופו

א. קול גלגל חמה.

ב. קול המונה של רומי.

ג. קול נשמה בשעה שיוצאה מן הגוף.

ועל הדבר הזה בקשו חכמים רחמים, שלא יהא הקול הזה נשמע, ונתקבלה תפילתם, ונתבטל.

ד. ויש אומרים אף לידה.

דף כ"א

ה. ויש אומרים אף רידיא. הוא מלאך הממונה להשקות הארץ ממטר השמים ממעל, ומן התהום מתחת, וקורא להם, שנאמר "תִּהְיוּ אֶל תִּהְיוּ קוֹרָא" (תהילים מ"ב ח'), ואותו מלאך דומה לעגל, ולכך נקרא רידיא, לשון שור החורש^א.

לא לצאת לדרך קודם קרות הגבר

היוצא לדרך יחידי קודם קרות הגבר, מסתכן הוא מפני המזיקין, ודמו בראשו, כלומר עוון מותו על ראשו מוטל, שהוא המית עצמו^ב.

לדעת רבי יאשיה – לא יצא לדרך עד שיקרא הגבר וישנה.

ויש אומרים – לא יצא לדרך עד שיקרא הגבר שלוש פעמים.

כל זה מבואר בברייתא, ומסיימת הברייתא, שכל זה אמור בתרנגול בינוני, שאינו מקדים קריאתו, ולא מאחר. [וברייתא זו מסייעת את רבי שילא, שקריאת גבר היא קריאת תרנגול].

עשרה נסים נעשו בבית המקדש

א. לא הפילה אשה את עובריה מריח בשר הקדש [על ידי שנתאותה לאכול מבשר הצלי

^א שהכתוב "לא תִּהְיוּ אֶל תִּהְיוּ קוֹרָא" (דברים כ"ב י') מתורגם "לא תרד"י" [רש"י].

^ב ילי"ע אם לדעה זו, כשקרא הגבר פעם אחת, כבר רשאי לצאת, ולשלוש דעות יש כאן. או שתנא קמא לא פירש, ורבי יאשיה ויש אומרים נחלקו בדבר, ושתי דעות יש כאן.

כשמעלה ריח].

ב. לא הסריח בשר הקדש מעולם.

ג. לא נראה זבוב בבית המטבחים של עזרה.

ד. לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים.

ה. לא נמצא פסול, לא בעומר, ולא בשתי הלחם, ולא בלחם הפנים. שאם יארע פסול בעומר, אין אחר להביא תחתיו, משום שהוא נקצר בליל מוצאי יום טוב, ואין מרבים לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה בשלש עשרה נפה. וכן שתי הלחם נאפים מערב יום טוב, ואין אפייתם דוחה יום טוב, ואם יפסלו, לא יאפו אחרים ביום טוב. וכן לחם הפנים נאפה מערב שבת, ואם יפסל, אין חילוף, והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה. [מתחילה היו סבורים, ששלושת הדברים הללו נחשבים שלושה ניסים. אולם מסקנת הגמרא, שהם נחשבים נס אחד, שלא נפסל דבר שאין לו תקנה].

ו. עומדים צפופים ומשתחווים רווחים.

וביאר רב יהודה משמו של רב, נס זה, שכשהיו ישראל עולים לרגל, היו דחוקים בעזרה כל כך, עד שהיו ממלאים את כל עזרת ישראל שבמזרח העזרה, ונמשכים בצדי העזרה לצד מערב, וממלאים כולה משני צדי הבית, ועוד נמשכים מצדו המערבי של הבית, וממלאים אחת עשרה אמה שיש בין אחורי בית הכפורת למערב העזרה, ובכל המקום הזה היו עומדים בצפיפות, כלומר היו דחוקים כל כך זה בזה, עד שמחמת הדוחק היו צפים באויר, שהיו רגליהם ניטלות מהקרקע.

ואף על פי שהיו בצפיפות רבה כל כך, כשהיו צריכים להשתחוות כנגד פתח ההיכל, נעשה להם נס, ונתרחב המקום שממזרח ההיכל, ונכנסו בו כולם, באופן שהיה בין אחד לחבירו ארבע אמות, כדי שלא ישמע איש וידוי של חבירו, ולא יכלם ממנו.

ז. מעולם לא כבו גשמים אש של עצי המערכה.

ח. עשן המערכה, אפילו כל הרוחות שבעולם באות ומנשבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו. ובהמשך יתבאר בעזה"י, שאש שירדה מהשמים, לא היה בה עשן כלל, ועשן זה, הוא מאש של הדיוט שהיתה במזבח. עוד מבואר, שאמנם היו הרוחות מזיזות אותו, אבל לא היו מפזרות אותו, שלאותו צד שהיתה הרוח מסיטה אותו, היה עולה ומתמר כעמוד, ואינו מתפזר כדרך שאר עשן.

ט. דברים נבלעים בקרקע העזרה.

רבי שמעיה מקלנבו לימד, ששברי כלי חרס היו נבלעים במקומם בקרקע העזרה,

[שכלי חרס שהיו מבשלים בהם קדשים היו טעונים שבירה, כי בלעו מבשר קודש, והוא נעשה נותר, והרי יש בהם בליעת איסור, וכלי חרס אין להם תקנה, אלא שבירה, ויש לשוברם בעזרה, ואם לא היו נבלעים במקומם, היתה העזרה מתמלאת בשברי כלי חרס].

ואביי לימד, שמוראה ונוצה של עולת העוף, [שהיו נזרקים למזרחו של כבש] ודישון [=אפר ופתילות של] מזבח הפנימי והמנורה, [שבכל יום היו נותנים אותם עם תרומת הדשן במזרח הכבש], כל אלו היו נבלעים במקומם^א.

[מתחילה היו סבורים, ששני ניסים הם, נס אחד בליעת כלי חרס, ונס שני בליעת דברים הניתנים במזרח הכבש. אולם מסקנת הגמרא, שהם נחשבים נס אחד].

י. לחם הפנים חם בשעת סלוקו כמו שהיה בשעת סדורו.

שכך אמר רבי יהושע בן לוי, נס גדול היה נעשה בלחם הפנים, סלוקו כסדורו, כלומר כשמסלקין אותו עדיין הוא חם, שנאמר, "לָשׁוּם לַחֵם חֹם בַּיּוֹם הַלֵּקְחוֹ" (שמואל א' כ"א ז'), לומר, שהוא חם ביום שנלקח משם.

ניסים שהיו בירושלים

א. לא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם.

ב. לא אמר אדם לחברו, צר לי המקום שאלין בירושלים, [כלומר מזונותי ודירתי כאן דחוקים].

ניסים נוספים שהיו במקדש

א. מקום ארון אינו מהמידה.

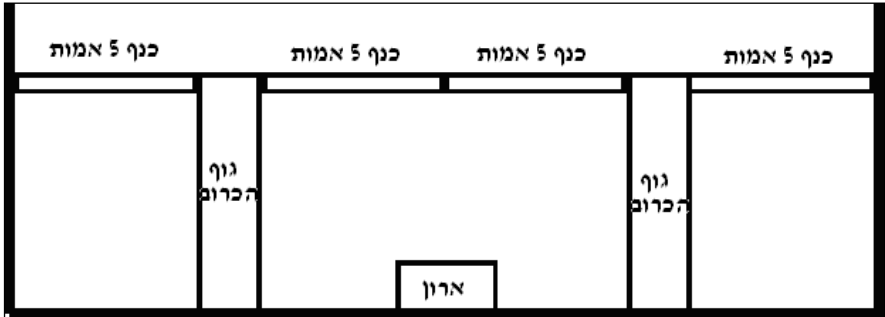
אמר רבי לוי, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה. כלומר אינו תופס כלום בחלל בית קדשי הקדשים. שכך שנינו, ארון שעשה משה, יש לו עשר אמות אויר לכל רוח, כשניתן באמצע בית הכפורת, והרי כל החלל לא היה אלא עשרים על

^א פירש הרב פורת, דהוא הדין דישון מזבח החיצון [היה נבלע במקומו]. ואין נראה לרבינו תם, דמנא ליה האי סברא, כיון דלא חשיב ליה בהדי הנך. ועוד הא אמרינן בפרק כל שעה ... ואפר הקדש לעולם אסור, באותן שטעונין גניזה, כדתינא, "יושמו" בנחת, "יושמו" שלא יפזר, אלמא דלא הוי נבלע במקומן, מדטעון גניזה. מיהו יש לומר קרא לאו אניסא סמך, והכי קאמר, אי לאו הוה ניסא שיהא נבלע במקומן, טעון גניזה. אי נמי נראה לי, אם חפר שם והוציא אותו קאמר, דאפר הקדש לעולם אסור. וכן פירש רש"י בסוף תמורה. [תוס']

עשרים, נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום.

ב. כרובים בנס היו עומדים.

בבית ראשון עשה שלמה שני כרובים שהיו עומדים משני צידי הארון, וסוככים בכנפיהם על כל רוחב בית קדשי הקדשים, שהיו כנפי כל אחד פרושות מהכותל הסמוך לו, ועד הארון שבאמצע.

ואמר רבנאי אמר שמואל, גוף כרובים בנס היו עומדים, שהרי כל אחת מהכנפיים היתה חמש אמות, וכשהיו ארבע כנפיים של שני הכרובים פרושות לרוחב הבית, מילאו את כולו בפריסת הכנפים, ועובי גופם אינו מהמידה.

ג. נטיעות זהב שנטע שלמה.

אמר רב אושעיא, בשעה שבנה שלמה בית המקדש, נטע בו כל מיני מגדים של זהב, והיו מוציאים פירותיהם בזמנם, וכשהרוח מנשבת בהם נושרים, שנאמר, "יִרְעֵשׂ כְּלָבֶנוֹן פְּרִי" (תהלים ע"ב ט"ז) כלומר, ירעש פריו של ישראל כרעש פירות הלבנון, ומכאן שיש ללבנון פירות, ולבנון הוא בית המקדש, ומהו הרעש שיש בפירות הלבנון, כשהרוח נושבת, והם מקישים זה לזה רועשים, ונשמע קולם.

וכשנכנסו נכרים להיכל, יבש, שנאמר "וּפָּרַח לְבָנוֹן אֶמְלֶל" (נחום א' ד'). ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירם, שנאמר, "פָּרַח תִּפְּרַח וְתִגַּל אֶף גִּילת וְרִנָּן כְּבוֹד הַלְבָּנוֹן בְּתוֹךְ הַיָּד הַדֶּרֶךְ וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יָרְאוּ כְבוֹד ה' הַדֶּרֶךְ אֶלְקִינוּ" (ישעיהו ל"ה ב').

מתחילה אמרו, שהסיבה שלא נמנו שני הניסים הראשונים [מקום ארון וכרובים] עם עשרה ניסים שהיו במקדש, משום שלא נמנו עם העשרה, אלא ניסים שהיו בעזרה מחוץ למקדש, שהם ידועים לכל.

ונס לחם הפנים, היה גם כן ידוע לכל, כי אף שהיה הלחם בהיכל, היו מגביהים את השלחן, להראותו לחוץ לעולי רגלים, שיראו חיבתם לפני המקום, שעושה להם נס

בלחם הפנים, להיות חס ביום הלקחו כביום נתינתו.

שכך דרש רבי שמעון מהכתוב, "וְשָׂמֶת אֹתָם מַעֲרָכֹת שֶׁשׁ הַמַּעֲרָכֶת עַל הַשְּׁלָחַן הַטָּהוֹר לִפְנֵי ה'" (ויקרא כ"ד ו'), עתה הוא טהור, אבל ראוי לקבל טומאה, וכלל בדינו, שאין כלי מקבל טומאה, אלא אם כן נעשה לטלטול^א, ואם כן, ודאי היו מטלטלים את השלחן להראותו לעולי רגלים, ולא היה מונח תמיד במקומו.

ולאחר מכן אמרו טעם אחר, למה לא מנו את שלושת הניסים הללו עם עשרה ניסים שהיו במקדש, והוא, משום שלא מנו ניסים שהיו קבועים ועומדים תמיד במקומם.

חמישה דברים נאמרו באש של מערכה

כשבנה שלמה בית המקדש, ירדה גחלת של אש מהשמים למזבח אשר בנה, [והיתה על המזבח עד שסלקה מנשה], וחמישה דברים נאמרו בה.

א. רבוצה כארי.

ב. ברה [=נקיה] **כחמה.**

ג. יש ממש בשלהבת שלה.

ד. אוכלת לחים כיבשים.

ה. אינה מעלה עשן.

ומה שנתבאר שהיתה רבוצה כארי, כך היתה במקדש ראשון, אבל במקדש שני, אמר רבי חנינא סגן הכהנים, אני ראיתיה, והיתה רבוצה ככלב.

וכל הדברים הללו היו באש של גבוה שעל המזבח, ומלבדה היתה בו גם אש רגילה, שנתנו בו הכהנים, כמו שנאמר, "וְנָתַנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֲצִים עַל הָאֵשׁ" (ויקרא א' ז'), ללמד שאף על פי שאש יורדת מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט. [ואש זו של הדיוט, היה לה עשן, ועליה אמרו, שכל רוחות שבעולם לא היו מזיזות אותה].

^א שכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק, שנאמר "מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו'", ומכאן, מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן. ואף על גב דשלחן מצופה בזהב, בטל ציפוי לגביה, כדאמרינן בשילחי חגיגה, שאני שלחן דקרייא רחמנא עץ. [רש"י].

חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני

בנבואת חגי על בית שני נאמר, "עָלוּ הָקֵר וְהִבֵּאתֶם עֵץ וּבְנוּ הַבַּיִת וְאַרְצָהּ בּוֹ וְאַקְבְּדוּ אֶמֶר ה'", (חגי א' ח'), ואמרו, שנכתבה המילה "וְאַקְבְּדוּ" חסר ה"א, לרמוז על חמישה דברים, שהיו בבית ראשון, וחסרו בבית שני ואלו הם:

א. ארון וכפורת וכרובים, [שנגנז הארון בבית ראשון ולא היה בבית שני].

ב. אש של גבוה, [לא היתה בבית שני]. ומסקנת הגמרא, שהיתה אש של גבוה גם בבית שני, אבל **לא היתה מסייעת** את אש של הדיוט לאכול את בשר הקרבנות, והיתה רבוצה ככלב בלבד.

ג. שכינה לא שרתה בבית שני.

ד. רוח הקודש לא שרתה על הנביאים בבית שני, משנת שנים [וי"ג ארבע] למלכות דריוש ואילך.

ה. אורים ותומים לא היו בבית שני^א.

שש מיני אשות הן

א. יש אש שאוכלת ואינה שותה – וזו היא **אש שלנו** [שאוכלת יבש ואינה אוכלת לח].

ב. יש אש שותה ואינה אוכלת – וזו היא **אש של חולים**, שכשחולים קודחים מחום, שהוא כאש, הם צמאים למים, ואינם חפצים לאכול.

ג. יש אש אוכלת ושותה – וזו **אש שירדה לאליהו** בהר הכרמל, שנאמר בה, "וַיִּתְּפֶלֶת אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל אֶת הָעֵלֶה וְאֶת הָעֵצִים וְאֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הָעֶפֶר וְאֶת הָאֵשׁ בְּתַעֲלָה לְחֹכָה" (מלכים א' י"ח ל"ח). [את העולה והעצים והאבנים והעפר אכלה, ואת המים לחכה, כלומר שתתה].

ד. יש אש אוכלת לחים ויבשים – זו **אש של מערכה** שירדה על המזבח משמים.

ה. יש אש דוחה אש – כלומר שגורמת לאש אחרת להתרחק מפניה, וזו **אש של גבריאל** שכשירד להציל חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש צינן הכבשן מבפנים והקדיחו מבחוץ לשרוף את זורקיהם הרי שדחה את האש ממקומה לחוץ.

^א אורים ותומים הוו, שאם לא כן היה כהן גדול מחוסר בגדים, אלא לא היו משיבין לנשאלין בהן. [תוס'].

ו. יש אש אוכלת אש – זו אש של שכינה, כמו שאמרו, שאותה כת של מלאכים שאמרה לפניו, "מה אֶנּוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ" (תהילים ח' ה'), הושיט אצבעו ביניהם ושרפם.

סימן שהיה בעשן המערכה

נתבאר, שעשן המערכה נס היה בו, שלא היה מתפזר כשאר עשן, אלא היה מתמר ועולה כדקל.

ואמר רבי יצחק בר אבדימי, שבמוצאי יום טוב אחרון של חג, הכל היו צופים בו, לראות לאיזה צד נוטה, כי לפי נטייתו, היו יודעים היאך נתחתם אתמול גזר דינם על גשמי שנה זו, [כמו ששינו במסכת סוכה, שבחג נידונים על המים^א].

היה העשן נוטה כלפי צפון, [על ידי נשיבת רוח דרומית] סימן הוא, שבשנה זו תהא רוח דרומית מושלת, גשמי שנה יהיו מרובים ויהיו פירות הרבה, אבל הפירות לא יהיו עומדים זמן רב, אלא מרקיבים, ולכן על כרחם ימכרו בעלי בתים כל הפירות המרובים, ומחמת השפע של הפירות הנמכרים, תהא התבואה בזול, ולכן **עניים שמחים, ובעלי בתים עצבים**.

היה העשן נוטה כלפי דרום, [על ידי נשיבת רוח צפונית] סימן הוא, שבשנה זו תהא רוח צפונית מושלת, גשמי שנה יהיו מועטים, ויהיו פירות מעט, אבל הפירות יהיו עומדים זמן רב, ואינם מרקיבים, ולכן יוכלו בעלי בתים לאוצרם, ומחמת מיעוטם, לא ימכרו אלא במחיר גבוה, ולכן **עניים עצבים, ובעלי בתים שמחים**.

היה העשן נוטה כלפי מזרח, [על ידי נשיבת רוח מערבית] סימן הוא, שבשנה זו תהא רוח מערבית מושלת, והכל **שמחים**, משום שרוח מערבית שקולה היא, ומביאה גשמים לפי הראוי, אין הפירות מרקיבים, ותבואת הזרע מצלחת, ואין רעב בעולם.

היה העשן נוטה כלפי מערב, [על ידי נשיבת רוח מזרחית] סימן הוא, שבשנה זו תהא רוח מזרחית מושלת, והכל **עצבים**, משום שרוח מזרחית מייבשת את הזרעים.

והמבואר כאן, שרוח מזרחית קשה לכל, ורוח מערבית יפה לכל, כן הוא בארץ ישראל, שהיא ארץ הרים ובקעות, וצריכה מים, ולא יובש, **אבל בבל**, שהיא ארץ לחה, לעולם יש בה מים, ובה **רוח מזרחית יפה תמיד**, שאינה מזיקה לרוב מימיה, אבל **רוח**

^א משמע כאן, שביום אחרון של חג הוא גזר הדין.

מערבית קשה, שאינם צריכים כל כך מים.

דברים שמגדלות רוח צפונית ורוח דרומית

רוח צפונית, יפה לחטים בשעה שהביאו שליש, וקשה לזיתים, בזמן שהן חונטים.

רוח דרומית, קשה לחטים בשעה שהביאו שליש, **ויפה לזיתים**, בזמן שהן חונטים.

ואמר רב יוסף או מר זוטרא, שסדר הכלים במקדש, שהיה שלחן בצפון ומנורה בדרום, יהא **סימן בידך לזכור, איזו רוח מועילה לכל אחד מהדברים**, שכל אחת מהרוחות מועילה לגדל את הדבר הניתן באותה רוח, **שהשלחן בצפון**, ועליו נותנים לחם מחיטים, **והמנורה בדרום**, ועליה נותנים שמן מזיתים.

סליק פרק שבעת ימים